

male peto, ita & fidejussor¹ non tenetur ipso² jure in majorem³ quantitatem, quam⁴ reus condemnari potest.

5. G A J U S lib. 9. ad Edictum provinciale.

S I quid a fidejussore petetur, æquissimum est, eligere fidejussorem, quod ipsi, an quod⁵ reo debetur, compensare malit: sed &, si utrumque velit compensare, audiendus est⁶.

Naturale debitum compensari potest.

6. U L P I A N U S lib. 30. ad Sabinum.

E Tiam quod natura⁷ debetur, venit in compensationem⁸.

In diem debitum, ante diem compensari non potest. 1. Non admissa compensatione utrum salva meneat petitio.

7. I D E M lib. 28. ad Edictum.

Q Uod in⁹ diem debetur¹⁰, non compensabitur, antequam¹¹ dies venit, quanquam dari oporteat. §. 1. Si rationem compensationis judex non habuerit¹², salva manet petitio: nec enim rei¹³ judicatae exceptio objici potest: Aliud dicam, si reprobavit¹⁴ pensationem, quasi non existente debito: tunc enim rei judicata mihi nobebit exceptio.

De litis contestatione.

8. G A J U S lib. 9. ad Edictum provinciale.

I N compensationem etiam id dederetur¹⁵, quo¹⁶ nomine cum actore lis¹⁷ contestata est¹⁸, ne¹⁹ diligenter²⁰ quicunque deterioris conditionis habeatur, si compensatio ei denegetur.

De debito peculiaris. 1. De eo, quod patri rei debetur.

9. P A U L U S lib. 32. ad Edictum.

S I cum filios familias²¹ aut servo contracta sit societas, & agat dominus vel pater, solidum per compensationem servamus: quamvis, si age-remus, duntaxat de peculio præstaretur. §. 1. Sed si cum²² filios familias agatur, an, quæ patri debeantur, filius compensare possit, queritur? Et magis est admittendum: quia unus contractus est: sed cum conditione, ut caveat, patrem suum ratum habiturum: id est, non exacturum, quod is compensaverit.

De sociis. 1. De condicione indebiti. 2. De maleficiis.

3. De stipulationibus prætoriis.

10. U L P I A N U S lib. 63. ad Edictum.

S I ambo socii²³ parem negligentiam societati adhibuimus, dicendum est, desinere nos invicem esse obligatos, ipso jure compensatione negligentie²⁴ facta. † Simili modo probatur, si alter ex re communi aliquid percepit, alter tantam negligentiam exhibuerit, quæ eadem quantitate estimatur, compensationem factam videri, & ipso jure²⁵ invicem liberationem. §. 1. Si quis igitur compensare potens²⁶, solverit, condicere²⁷ poterit, quasi indebito soluto. §. 2. Quotiens ex maleficio oritur actio, utputa ex²⁸ causa furtiva²⁹, ceterorumque maleficiorum, si de ea pecuniarie³⁰ agitur, compensatio locum habet. Idem est³¹ & si condicatur ex causa furtiva. † Sed & qui noxali judicio converitur, compensationem opponere potest. §. 3. In stipulationibus quoque, quæ instar³² actionum habent, [id est, prætoriis] compensatio locum habet: & secundum Julianum, tam in ipsa stipulatione³³ quam in ex stipulato³⁴ actione poterit objici compensatio.

De usuris. De fisco.

11. I D E M lib. 32. ad Edictum.

1 Fidejussoris interest compensare potius, quam solvere, & post solutum repetere. Hac ratione colliguntur, fidejussorem in negocio, causæ principis debitoris testimonium dicere non posse, cum ejus causa lique proprie esse videatur. add. l. omnib. 10. C. de testibus. 2 Ipso jure non obligari in majorem quantitatem est, non teneri in majorem quantitatem, non modo in iudicio, sed & si extra iudicium verberis, quamvis extra iudicium facia de-punctione, compensationem posse objici, ut ex ea extra iudicium etiam facia, obligatio-nem tolli ipso jure videatur. 3 Fidejussor in majorem quantitatem obligari, quam reus ipse debet, non potest. 4 Vide s. 5. Inst. de fidejussoribus. 5 l. 4. supr. cod. 6 Eodem modo pater filio debitur, ut & dominus, quod seruo suo debetur, l. 9. inf. cod. & procurator in rem suam, quod cedenti debitorum suis tribus causibus, l. 18. inf. cod. ut & so-cies, quod socio debetur, l. 10. inf. de debitis reis, compensare potest: alias aliena debita non compen-santur. l. 9. C. h. t. 7 Compensari potest etiam id, quod sola natura debetur. Goth. Vid. ad hanc leg. Joan. Robert. sentent. lib. 1. cap. 6. S.L. 8 Nisi exceptione per-mptoria perimi possit, l. 14. inf. cod. veluti si debitus proscriptio vel sententia ablo-tutoria inane redditum sit. Caffren. 9 Compensari id, quod in diem debetur, potest, sed non antequam dies venerit: statim quidem debetur, l. 1. edere diem. 213. inf. de verbis. fiscis. sed non ante diem compensari. 10 l. 9. 1. inf. cod. 11 Compensatio liquidi tantum confessi & præfertis, ut hic. l. 10. §. 2. 22. inf. cod. l. ult. C. h. t. 12 Compensatio a judice repudiata, post obici non potest, omnia potest. l. 8. §. 2. supr. de negot. l. 1. §. 4. inf. de contrar. tutela. l. 18. in fr. supr. commodati. Goth. Rationem com-pensationis jure non habet iudex, si expedite probari non potest, invicem debet. l. ult. C. h. t. vide l. auferter. inf. de juri. fisc. 13 Sententia dicta in principiis, non pre-judicari incidenti: nisi sua sententia incidenti quoque præjudicium facere index voluerit. 14 Add. l. 9. inf. de except. rei. jud. 15 Officio iudicis. l. 7. supr. cod. 16 Id est, id, cuius nomine. 17 Litem contestans deterior esse condicione non debet, quam non contestans. 18 Olim sc. vel in alio iudicio. 19 In compensationibus deterioris conditionis esse non debet diligens, quam negligens. l. 29. inf. de novitiationib. l. 86. inf. de regulis juris. 20 Diligentioris causa melior. 21 Vide l. 5. supr. cod. 22 Compensationem filius potest suo nomine objicere ejus, quod patri debetur, dummodo de ratio careat. 23 Compensatione in faciente ipso jure locum habet. 24 Compensatione in delictis ipso jure fit. Negligentia ad negligentiam fit compensatio, ut hic. sic dolus dolo compensatur, l. 36. 3. de doce. arg. l. 4. 8. 13. j. de deli. mali & met. except. & delictum. vide §. 2. inf. cod. 25 Ipso jure fit compensatio, etiam si ab homine non objicatur. 26 Si qui compensare potuit, nec tamen compensavit, sed solvit, solutum potest condi-cere: nam ubi lego compensatio fit, solutum repetit, tanquam indebitum. 27 l. 5. 6. pen. inf. de insens. si modo res talis sit, ut compensari potest. vide l. 30. §. de condic. indeb. 28 Condicione furtiva oritur ex maleficio, ut hic, licet alii pudent ex variis causulis figuris oriri. l. 1. inf. de obligat. 29 Vel rebus amotis. l. 1. C. rerum amot. l. 7. §. ob donationes. inf. soluto. 30 Id significat pecuniarie actioni ex maleficio, compensationem opponi, non penal, id est, criminali. Hic queri potest nulliter, an injuria (ut si fur appellatus a Titio, cum latronem appellaverit) compensari debent? Id textus affirmare videtur, ut Bart. & lex 25. si de procur. purgare convitum, cuique per-mitti, idque eo magis, quod vita & fama æquiperantur, l. 9. inf. de manumiss. vind. & retrorsum crimen in alium sit permutatum. Ad hac lex 14. §. 6. inf. de bon. libert. & l. 39. inf. soluto, tradit, paria delicta multo inter virum & uxorem compensari: sed superioribus obstat lex 19. C. qui accus. que negat facultatem accusatis recriminandi in pari vel ma-jore criminis: ideoque nota Speculator, eo casu quemlibet de injuria sibi sitata agere posse. 31 Id est, Cujac. 13. obs. 37. idque confirmari Basilicus ait, quæ ita habeat, è éravéuer, ξεναγίαν, ἡτού κέρτης, τῇ τε πλοπίαις απαντουσι, ἡ νοκαία ἀνταποκρίζεται. 32 Stipulations prætoriae instar iudiciorum habent, quod ab ini-vitis extorquentur. l. 1. 6. cautionales. 2. inf. de prætoriis stipul. 33 Subaudi, interponenda. 34 Hoc est, interposita jam stipulatione. 35 Compensare qui potest,

D I G E S T.

C Um alter alteri pecuniam sine usuris³⁵, alter usurariam debet, constitutum est a Divo³⁶ Severo, concurrentis³⁷ apud utrumque quantitatis usuras non esse praestandas³⁸.

12. I D E M lib. 64. ad Edictum.

I Dem³⁹ juris est non solum in privatis, verum etiam in causa⁴⁰ fisci constitutum. † Sed & si invicem sit usuraria pecunia, diverse tam en [sint] usuræ, compensatio nihilominus locum habet ejus, quod invicem debetur.

Si sepius objiciatur compensatio.

13. I D E M lib. 66. ad Edictum.

Quod Labeo ait, non est sine ratione: ut, si⁴¹ cui petitioni specia-liter destinata est compensatio, in ceteris⁴² non objiciatur.

De obligatione, cui obstat exceptio.

14. J A V O L E N U S lib. 15. ex Cassio.

Quæcumque⁴³ per exceptionem⁴⁴ perimi possunt, in compensationem non veniunt.

De eo, quod certo loco.

15. I D E M lib. 2. Epistolarum.

P Ecuniam certo⁴⁵ loco a Titio dari stipulatus sum: is petit a me, quam ei debeo, pecuniam: Quero, an hoc quoque pensandum sit, quanti mea intersuit, certo loco dari? Respondit, Si Titius petit, eam quoque pecuniam, quam certo loco promisit, in compensationem deduci oportet: sed cum sua causa; id est, ut ratio habeatur, quanti Titii⁴⁶ interfuerit⁴⁷, eo loco, quo convenerit, pecuniam dari⁴⁸.

De eo, quod aliis quam aucto debet. 1. De re iudicata.

16. P A P I N I A N U S lib. 3. Quæstionum.

C Um⁴⁹ militi castrorum bonorum alius, cæterorum⁵⁰ alius heres exstitit, & debitor alteri heredum obligatus, vult compensare, quod ab⁵¹ alio debetur, non audietur. §. 1. Cum intra diem ad judicati⁵² executionem datum judicatus Titio agit cum eodem Titio, qui &⁵³ ipse pridem illi judicatus est, compensatio admittetur: aliud est enim, diem obligationis non venisse: aliud⁵⁵, humanitatis⁵⁶ gratia tempus indulgeri solutionis.

De Edili condemnato ob arctiorem annonam præbitam.

17. I D E M lib. 1. Responsorum.

I Deo⁵⁷ condemnatus, quod arctiorem⁵⁸ annonam Edilitatis⁵⁹ tem-pore præbit, frumentaria pecunia debitor non videbitur: & idea compensationem habebit.

De procuratore in rem suam. 1. De eo, quod alii quam reo aebetur.

18. I D E M lib. 3. Responsorum.

I N⁶⁰ rem suam⁶¹ procurator datus, post litis contestationem si vice mutua conveniatur, æquitate compensationis utetur. §. 1. Creditor⁶² compensare non cogitur, quod⁶³ alii quam debitori suo debet: quamvis creditor ejus pro eo, qui convenitur ob debitum proprium, velit compensare.

De pecunia soluta servo publico.

19. I D E M lib. 11. Responsorum.

D Ebitor pecuniam publicam servo publico citra⁶⁴ voluntatem eorum solvit, quibus debitum recte solvi potuit: obligatio præstina manebit, sed dabitur ei compensatio peculii fini⁶⁵, quod⁶⁶ servus publicus habebit.

ut pecunia non præstat, five eas ex mora, five ex stipulatione debuit⁶⁷ ut notat hic Alberic. Quid, qui compensandi jus habet, num etiam pœnam, quam debere potest: compensare potest? Richardus Malumbranus ita centuit exemplo superiori usurarum, l. lecta. 40. supr. de reb. c. 4. l. Gaus. 11. inf. de usuris. l. pen. supr. de condic. indeb. c. constitutus. extr. de panis. un. c. dicitur. Emphyteutam, mora in solvendo canone admissa, emphyteusi non deci-dere, si quid ei vicissim a domino debebatur, si moram suam cum mora sibi debiti compensare posset. 36 Id est, Alexandro. Cujac. 8. obser. 16. 37 Vide l. 4. l. 5. C. h. t. l. 1. l. inf. qua sent. fin. ap. l. 7. C. de solut. 38 Mutui in iudicio (licet strictum iudicium sit) fit etiam compensatio ipso jure, vide l. 21. inf. cod. 39 Compensans usurarii debita hinc inde ut in privatiss. negotiis, ita & in fiscalibus. 40 Vide l. 1. C. h. t. 41 Compensaciones plures fieri non possunt ejusdem debiti: vel ita, Compensatione quæ unicum debitum permitit, alii debito obici non potest: cum item effectum suum sit fortis. Non potest autem una causa diversos effectus fortiri. 42 Una causa non potest operari circa diversos effectus. Bart. 43 Compensationem nemo recte petit eorum, quæ petere quidem potest stricto jure, non potest tamen cum effectu petere, cum exceptione potest repellere. Goth. V. in hanc leg. Bellon. lib. 2. suppedit. c. l. S. L. 44 Vid. l. 6. supr. cod. 45 Compensari ubique potest, quod certo loco debetur, si modo prælitetur adversario id, quod ejus interest debitu suo loco solvi, unde notari. Compensationes non modo fortis, sed & eorum quæ fortis accidunt, puta ejus, quod interest, potest peti: & breviter, nequida liquida debita interdum compenari. Goth. Vide in hanc l. Ant. Augustin. lib. 2. emend. c. l. S. L. 46 Quantu tua autem hic est, quantu tua, qui asis, interest. 47 l. 2. §. ult. supr. de eo, quod certo loco. 48 Al. refutari: Florentia, daturi: Antonius Augustinus datuiri. 49 Si cum militi, vulg. Halensis. 50 Id est, non castrorum pagani.

51 Vide l. 18. 9. l. inf. cod. 52 Tempus ad judicatu executionem datum judicatus pri-mum fuit unus mensis: tum, duorum: ad extremum, quatuor. vide l. 2. C. de usuris rei ju-dicata. 53 Vide l. 2. in fin. C. h. t. 54 Pridem pro quatuor mensibus hic accipi-notat post Richardum Baldus.

55 Compensationem non impedit tempus, quod hu-manitatis gratia indulgetur. 56 Ut & Graci dicunt πρότερον λέγειν. Cujac. ad 118. J. de verb. oblig. 57 Compensationi criminali condemnationi objicitur ex debito civili. Bald. Goth. Vid. in hanc l. Duaren. lib. 1. disp. annivers. cap. 25. Cujac. lib. 2. ob-ser. cap. 23. Et lib. 14. cap. 13. & Joan. Robert. lib. 3. sent. iur. cap. 26. S. L.

58 Arcitorem annona prebit, qui de a frumenti quantitate subducit, quam viritim populo præberi oportet. Robert. 3. sent. ult. de qua vide l. 53. supr. de jud. Livius 25. Adiutori diutius arcitorem annona locutus, quam hosti faciebat. Interim nota, Edilem a Curatore rei frumentari differre: hic si ex curationis causa condemnetur, compensatione uti non potest. l. 20. inf. cod. Edilis vero, quam curator annona redegerit, in ea præ-benda ipse operari navat: & si annona fraudat, compensatione aduersus hiscum uti potest. l. 1. 53. Præterea curatori pecunia dat: edili annona, non pecunia, vide Cujac. 2. obser. 23. in fin.

59 Budrus, Alcianus & Holander legit⁶⁸ adilitatem: quo vocabulo intelligent, verum edulium largitionem & præbitionem fieri solitam a Principe tem-pore carioris annona. Lamp. Alexand. vide Duaren. dīp. 25. & male: Edilitatis tem-pore, hic est, cum in edilitate esset. Cujac. 2. obser. 23. in fin. οὐταντικαίνειν. Cujac. 14. obj. 13. ex Basili. ubi reprehendit Duarenum, monetque apud Lampridium legendum esse utilita-tem: & veteres adilitatem & adilitatem promiscue scripsisse. Hinc illud Tertullian in Apologia, Philosophi tyrannidem affectant, Christians vero nec adilitatem.

60 Com-pensare procurator in rem suam potest, quod ei debetur ex mandato, cellaque ei aactione. 61 Vide Cujac. 24. obs. 37. 62 Vide Rom. singul. 534. incipiente Debitor meus.

63 Vide l. 9. C. h. t. l. 15. supr. cod. 64. l. 12. C. de solut. 65 Imo in idolum. l. 9. supr. cod. Ceterum peculii fini compensationem dari, hic nihil aliud est, quam ad quantitatem peculii dari. l. 15. §. 4. inf. 21. L. Fale. 66 Qua, Duaren. l. disput. 12.

De curatore rei frumentarie condemnato.

20. IDEM lib. 13. Responsum.

On negotium copiarum expeditionis tempore mandatum curatorem ¹ condemnatum, pecuniam jure compensationis retinere non placuit: quoniam ea non compensatur.

De procuratore convento.

21. PAULUS lib. 1. Quæstionum.

Poste quam placuit inter omnes, id quod invicem debetur, ipso iure ² compensari, si procurator absens conveniatur, non debet de rato cavere, quia nihil compensat, sed ab initio minus ab eo petitur.

De debito alternato.

22. SCÆVOLA lib. 2. Quæstionum.

Si debeas decem [millia], aut ³ hominem, utrum adversarius volet: ita ⁴ compensatio hujus debiti admittitur; si ⁵ adversarius palam dixisset ⁶, utrum voluisse.

De eo, quod tutor debet, qui pro pupillo agit.

23. PAULUS lib. 9. Responsum.

ID, quod ⁷ pupillorum nomine debetur, si tutor petat, non posse compensationem objici ejus ⁸ pecuniae, quam ipse tutor suo nomine adversario debet.

De fisco.

24. IDEM lib. 3. Decretorum.

JUSSIT Imperator audiri adprobantem sibi a fisco ⁹ deberi, quod ipse ¹⁰ convenitur.

TIT. III.

DEPOSITI VEL CONTRA.

Definitio ¹ Etymologia depositi. 1. Edictum. 2. Ratio edicti. 3. Quid sit deponere tumultus vel ceterarum causarum gratia. 4. Ratio edicti. 5. De bis, quae accedunt rei deposita. 6. Pactum de culpa, 7. Vel dolo. 8. De vestimentis servandis balneatori datis. 9. De servo in pistrinum conjecto. 11. De re perferrenda. 13. De recipienda ² custodienda. 14. De re iussu unius deposita apud alium. 15. De pupillo depositario. 16. De re deteriorata. 17. De servo deponente, 18. Vel recipiente. 19. De successoribus. 20. De dolo præterito vel futuro. 21. Quo tempore spectatur facultas restituendi. 22. De eo, qui non reddit depositum. 23. De bona fide. 24. De fructibus ³ omni causa. 25. De venditione ⁴ redemptione. De interitu rei depositæ. 26. De jure rurando in item. 27. Si servus noster, vel is qui bona fide servit, 28. Vel servus fructuarinus, 29. Vel hereditarius depositus. 30. De morte, manumissione, alienatione servi, qui depositus. 31. Si servus communis depositus. 32. De re domino opinato redditus. 33. De pecunia deposita a servo, ut pro ejus libertate detur domino. Quid sit reddere depositum. 34. De iusu, 35. Et periculo rei depositæ. 36. De hereditibus depositum repetentibus. 38. De testamento recitato a depositario. 39. De prædone vel fure deponente. 40. De forma libelli. 42. De filiosam ⁵ servo. 43. De duobus depositariis, 44. Vel depositoribus. 45. De tempore præstituto. 47. De dolo, de venditione rei depositæ.

1. ULPIANUS lib. 30. ad Edictum.

Depositum ¹² est, quod custodiendum alicui datum est. Dictum ex eo, quod ponitur: præpositio enim de ¹³ auget depositum, ut ostendat, totum ¹⁴ fiduci ejus commissum, quod ad custodiandum rei pertinet. §. 1. Prætor ait, quod ¹⁵ neque tumultus, neque incendii, neque ruinae, neque naufragii causa depositum sit, in simplicem ¹⁶, [ex] earum autem rerum, qua supra comprehensa sunt, in ipsum in duplum ¹⁷: in heredem ejus, quod dolo malo ejus factum esse dicetur, qui mortuus sit, in simplicem ¹⁸: quod ipsius, in duplum judicium ¹⁹ dabo. §. 2. Merito has ²⁰ causas deponendi separavit Prætor, quæ continent fortuitam causam depositionis ex necessitate descendenter, non ²¹ ex voluntate proficiscentem. §. 3. Eum ²² tamen deponere tumultus, vel incendii, vel ceterarum causarum gratia intelligendum est, qui nullam aliam causam deponendi habet, quam

11 L. 3. C. h. t. l. 45. §. 5. inf. de jure fisci. vide que notavi ad l. 17. supr. eod. 2 Ut exceptionem doli oponi non sit necesse, quinetiam, utcumque per errorem soluta sit pecunia, condic potest. l. 10. §. 1. supr. eod. 3 Et sic iub alteratione posita in stipulantis electione. 4 Cur? debitum sub alteratione est incertum. l. 57. inf. de verb. obliqu. 5 Non sit compensatio, nisi debiti liquidu, confelli præfert: nam controversi vel incerti compensatio non sit, ut hic. Et l. 3. inf. de tutela & rat. diffr. ut nec in deposito etiam ante Jutinianum. 2. Panl. 12. §. ult. l. 3. inf. de tutela & rat. diffr. add. l. ult. C. h. t. 6. Cur? Electione res fit certa. 7 Non comprehendatur tutoris proprium debitum, tute petente, quod pupilli debetur. Synops. Basili. l. 7. tit. 6. Et tit. 10. cap. 13. 8 Et ceterarum xpcis idcivt rbi eti pccp. Eclog. l. 7. tit. 6. ex Basili. 10. c. 23. 9 Compensationem fiscus subit, si petit, & debeat. Synops. ibid. cap. 24. 10 Quod & ipse. Haliod. l. 13. C. h. t. l. 46. §. 5. inf. de jure fisci, legendum videtur, id in quod: vel in quo ipse.

11 L. 4. C. 34. §. 3. Inf. quibus modis re contrahit obliqu. l. 1. §. 5. J. de obliqu. Nov. 83. 2. Paul. 4. & 12. 13. Eclog. 2. 3. Harm. 9. 3. extr. 16. 12 Synops. Basili. 13. tit. 2. cap. 1. 13 De præpositio auget significacionem verbi, ut sit idem, quod valde. Festus in Decultarunt, valde occurrit. Item in Dedita, Defrui, Deperio. Nonius in Deamare, & Demagis. Deproperius in C. Theod. 14 ita tamen, ut & proprietas & possessio maneat penes deponentes. l. 17. in fin. inf. eod. 15 De iis, quæ tumultus, vel incendii, vel ruinæ, vel naufragii causa deposita sunt, in eum quidem, qui accepit, in duplum actio competit: in heredem, quod dolo testatoris factum est, in simplicem: quod ipsius, in duplum. De ceteris vero depositis in simplicem actio datur, Synops. ibid. c. 1. 16 Alius, si tumultus causa depositum est, dupli agetur. 17. in fin. Inf. de akt. 17. §. 17. Inf. de akt. 18 l. 18. inf. eod. 19 Actionem depositi. 20 Tumultus, incendii, ruinæ, naufragii. 21 Est ergo duplex deponendi causa, voluntas, & necessitas, ut in his causis: addit & sequitur: addit & illud depositum, quod fit impedientiarum usuruarum causa, de quo l. 19. C. de usuris. 1. 9. C. de sollicitib. 22 Deponere tumultus, incendii, ruinæ, vel naufragii causa videtur, qui duntaxat propter imminens ex hinc causis periculum, non ullam aliam ob causam deponit. Synops. Basili. ibid. 23 Id est, iniuncta, ut l. 1. supr. quod metus causa. 24 Et sic pona criminis. 25 Publica utilitate coërcenda. Cujusc. ad l. 2. C. de fide, & jure hafta, reprehens a Robert. I. recept. 31. addit que notavi ad l. ult. C. de servitutib. & Robert. 22. Animad. 26. Ant. Mercator. 2. Notar. 26. legendum videtur coërcenda, & vindicanda, reipublica causa. Goth. Vide etiam eundem Robertum lib. 3. sentent. iur. c. 11. Ferrandum lib. 1. explicat. c. 18. & Duarenium lib. 1. disput. anniversar. cap. 11. Mod. 26 Al. incivile. Sed Duarenium. 1. dis. 11. putat. Instinctus hic esse idem, quod repugnans utilitat. Præstat tamen instictus hic sumi pro molesto & incommodo; ita pro inhonesto, perniciose, & gravi: que sensu Graci *excessus*, & *excessus* usurpant. 5. Polius 30. Suidas. Hesych. Et certe gravius est, depositum negare, quam mutuum. Arist. in Probl. Herodot. in Eratosthenem, in sermone *excessus*, item sermone *excessus*. 27 l. 1. §. de confituta. 28 Quæ depositum comitantur, non sunt depositum, puta servi vestis, & capistrum equi. Synops. ibid. 29 Imo sunt deposita, quæ rebus depositis accidunt. v. l. 10. inf. de precario. 30 Pro iis tamen, quæ ita accidunt, competit actio. v. §. 41. inf. eod. 31 l. 1. C. h. t. 32 V. l. 52. inf. de verb. obliqu. Nov. 136. c. 1. & c. 84. de reg. jur. in 6. 23 Pactum, ut ne quis dolis actione teneatur, in deposito

imminens ²³ ex causis suprascriptis periculum. §. 4. Hæc autem separatio causarum justam rationem habet: quippe cum quis fidem elegit, nec depositum redditur, contentus esse debet simile: cum vero extante necessitate deponat, crescit perfidia crimen ²⁴: & publica utilitas coërcenda est ²⁵, vindicanda reipublica causa: est enim inutile ²⁶ in causis hujusmodi fidem ²⁷ frangere. §. 5. Quæ ²⁸ depositis rebus accidunt, non ²⁹ sunt deposita, ut puta si homo vestitus deponatur, vestis enim non est deposita, nec si equus cum capistro: nam solus equus depositus est ³⁰. §. 6. Si convenit, ut in deposito, & culpa ³¹ præfetur, rata est conventio: contractus enim legem ³² ex conventione accipiunt. §. 7. Illud non probabis, dolum ³³ non esse præstandum, si convenerit: nam hæc conventio contra bonam fidem, contra bonos ³⁴ mores est: & ideo nec sequenda est. §. 8. Si ³⁵ vestimenta servanda balneatori data perierunt, si quidem nullam ³⁶ mercedem servandorum vestimentorum accepit, depositi eum teneri, & dolum duntaxat præstare debere puto: quod si accepit, ex conducto ³⁷. §. 9. Si quis servum custodiendum conicerit forte in pistrinum ³⁸, si ³⁹ quidem merces intervenit custodia, puto esse actionem aduersus pistrinum ex conducto: si vero mercedem accipiebam ⁴⁰ ego pro hoc servo, quem in pistrinum accipiebat, ex locato me agere posse: Quod si operæ ejus servi cum custodia pensabantur, quasi genus locati & conducti intervenit: sed ⁴¹, quia pecunia non datur, præscriptis verbis datur actio: si vero nihil aliud, quam cibaria præstabat, nec de operis quicquam convenit, depositi actio est. §. 10. In conducto & locato, & in negotio, ex quo diximus præscriptis verbis dandam actionem, & dolum ⁴², & culpam præstabunt, qui servum recuperunt: at si cibaria tantum dabant, dolum duntaxat: sequemur tamen (ut Pomponius ait), & quid habuerunt proscriptum, aut quid convenerit: dummodo scimus, & si quid fuit proscriptum, dolum tamen eos præstatores, qui recuperunt, qui folus ⁴³ in depositum venit. §. 11. Si ⁴⁴ te rogarero, ut rem meam perferas ⁴⁵ ad Titum, ut is eam servet, qua actione tecum experiri possum, apud Pomponium queritur? Et putat, tecum mandati, cum eo vero, qui eas res receperit, depositi: Si vero tuo nomine receperit, tu quidem mihi mandati teneris, ille tibi depositi: quam actionem mihi præstabas ⁴⁶, mandati judicio conventus.

§. 12. Quod si ⁴⁷ rem tibi dedi, ut, si Titius [ren] non recipisset, tu custodiendas, nec eam recipit, videndum est, utrum depositi tantum, an & mandati actio sit? Et Pomponius dubitat: puto ⁴⁸ tamen, mandati esse actionem: quia plenius fuit mandatum, habens & custodia legem. §. 13. Idem Pomponius querit, si tibi mandavero, ut rem ab aliquo meo nomine receptam custodiendas, idque feceris, mandati an depositi tenearis? Et magis probat, mandati esse actionem, quia hic est ⁴⁹ primus contractus. §. 14. Idem [Pomponius] querit, si ⁵⁰ apud te volentem me deponere, jussieris ⁵¹ apud libertum tuum depositare, an possim tecum depositi experiri? Et ait, si tuo nomine, hoc est, qualiter custoditudo, depositum, mihi tecum depositi esse actionem: si vero suaseris nihil, ut magis apud eum deponam, tecum nullam ⁵² esse actionem: cum illo depositi [actio est]; nec mandati teneris: quia rem meam gesisti. Sed si mandasti mihi, ut periculo tuo apud eum deponam, cur non sit mandati actio, non video. + Plane si fidejussisti ⁵³ pro eo, Labeo omnimodo fidejussorem teneris ait: non tantum si dolo fecit is, qui depositum suscepit, sed & si non fecit, est tamen res apud eum: quid enim, si fureret is, apud quem depositum sit? vel pupillus sit? vel neque heres ⁵⁴, neque bonorum possessor, neque successor ejus existaret? tenebitur ergo, ut id præstet, quod depositi actione prætari solet.

§. 15. An in pupillum ⁵⁵, apud quem sine tutoris auctoritate depositum est, depositi actio detur, queritur? Sed probari oportet, si apud doli mali jam capacem deposueris, agi posse, si dolum commisisti: nam [&] in quantum ⁵⁶ locupletior factus est, datur actio in eum, & si dulus non intervenit. §. 16. Si res deposita deterior ⁵⁷ redditur, quasi non reddit, agi depositi potest, cum enim deterior ⁵⁸ redditur, potest dici ⁵⁹, dolo malo redditam non esse. §. 17. Si servus meus deposuerit, nihilominus depositi habebo actionem. §. 18. Si ⁶⁰ apud servum deposuero,

non valet. vide l. 17. supr. commendati. 34 Optima hæc ratio est. vide l. 6. C. de patiis. 35 Si vestimenta servanda balneatori data perierunt, si quidem sine mercede servanda acceptis, locus est actionis depositi duntaxat ex dolo: si cum mercede, locati in duplum actio competit. Synops. ibid. 36 l. 5. §. 12. supr. commendati. 37 Id est, levem culpam prætata. arg. §. ult. Inf. de locat. & conducti. S. L. 38 In pistrinum conicerit nonnunquam servos filios domini, custodiendas ibidem, & coërcendas: eaque nomine mercede pistriario dabant. Goth. In hunc §. vid. Corras. lib. 2. miscell. cap. 12. S. L. 39 Servum custodiendum dedi: si mercedem dedi, ex conducto: si mercedem accepturus, ex locato: si operæ ejus cum custodia pensabantur, quasi genus locati & conductiis est: non tamen datur locati aut conducti actio, sed præscriptis verbis. Cur? quia nulla pecunia hic intervenit, quod in locatione necessarium est: depositi actio erit. Ex hac actionem varietate notant, contractum innominatum dijudicari ex natura contractus nominata, cui magis convenient. 40 Cur? fine mercede locatio esse non potest. l. 3. §. 1. supr. nata, capones. l. 5. §. 2. inf. de praef. 41 Notandum est, contractum ferre ad locationem pertinentem, præscriptis verbis actionem parere. l. 1. inf. de praef. 42 d. l. 3. §. 1. supr. nata. 43 Vide l. 23. inf. de regul. jur. 44 Si te rogarero, ut rem meam perferas ad Petrum, ut is eam servet, aduersus te qui mandati actionem habeo, id aduersus Petrum, qui eam recipit, actionem depositi, mandati: cui custodienda, depositi tenetur. 45 Cui res perferenda dat, mandati: cui custodienda, depositi tenetur. 46 Ut in l. 16. inf. eod. 47 Si tibi dixi, si Petrus rem meam non receperit, tu eam mihi custodi, ille vero non accepit, tantum aduersus te mandati actionem habeo; velut, si tibi commisero, ut rem ab aliquo meo nomine recipias, & custodiadas. Prior est enim mandati contractus, ut hic. Et l. 13. inf. eod. Synops. ibid. 48 Quoties contractus perfectus præcedit, & adiicitur conventio, que potest cadere in nomen contractus, potius inducitur in formatio primi, quam novus contractus. Bart. hic. Bald. in rubrica C. h. t. n. 7. 49 Vide l. 12. supr. de SC. Maced. 50 Si me volentem apud te rem deponere, jussis apud libertum tuum deponere, si, qualiter custoditudo, depositum, tecum mihi depositi actio est: si vero suaseris nihil, ut apud libertum deponam, cum illo quidem mihi depositi actio est, tecum vero nec depositi nec mandati actionem habeo: nisi mihi mandaveris, ut pericolo tuo apud eum deponam. Synops. ibid. 51 Tres questiones hic oriuntur ex his verbis, jussis, suaseris, mandati: depositi actio contra pupillum doli capacem datur, si dolum commisisti, vel et locupletior. 3. Harmenop. 9. §. 19. 52 Cur? nemo ex consilio obligatur. l. 2. in fin. inf. mandati. 53 Depositi actio contra pupillum doli capacem datur, si dolum commisisti, vel et locupletior. 3. Harmenop. 9. §. 19. 54 l. 95. §. 1. in fin. inf. de solutionib. Imo, fidejussor nos tenetur, quoties persona obliganda est. L. 5. in princ. inf. ut legatorum. 55 Adde l. 3. in fin. inf. quando ex facto tutoris. 56 l. 1. 10. supr. de infitoria. l. 1. §. 4. supr. de peculio. l. 3. in fin. supr. de in rem verso. 57 l. 42. supr. ad leg. Aquil. l. 17. §. 3. supr. commendati. 58 Paria sunt depositum non reddi, & deterius reddi, hoc est, nullum, & deterius. 59 Vide l. 23. §. 1. supr. de pignoratitia. Cur? Reddi non videtur, quod deterius, quam sit datum, redditur. 60 Servus, qui depositum accepit, post manumillionem actione depositi non convenitur: quamvis & de dolo, deque commissis in servitute teneatur, quippe delicta caput sequuntur: ideoque actionibus alius utendum erit. Synops. ibid.

& cum manumisso agam, Marcellus ait, nec tenere actionem¹: quamvis solemus dicere, *doli etiam in servitute coniuncti teneri quem debere*: quia & delicta & noxae caput² sequuntur: erit igitur ad alias actiones competentes decurrentum. §. 19. Hac actio bonorum possessoribus, ceterisque successoribus, & ei, cui ex Trebelliano Senatus consulo restituta est hereditas, competit³. §. 20. Non tantum praeteritus dolus in deposito⁴ actione veniet, sed etiam futurus, id est, post item contestatam. §. 21. Inde scribit Neratius, si res deposita sine dolo malo amissa sit, & post⁵ judicium acceptum recuperaretur⁶, nihilominus recte ad⁷ restitutionem reum compelli, nec debere absolvi nisi restituat.

† Idem Neratius ait, quamvis tunc tecum depositi actum sit, cum restituendi facultatem non habeas, horreis forte clausis, tamen⁸, si ante condemnationem restituendi facultatem habeas, condemnandum te, nisi restituas: quia res apud te est: tunc enim querendum, an dolo malo feceris, cum rem non habes. §. 22. Est autem & apud Julianum lib. XIII. Digestorum scriptum, eum, qui rem depositum, statim posse depositi actione agere: hoc enim ipso dolo⁹ facere eum, qui suscepit, quod reposcenti rem non reddat: Marcellus autem ait, non semper visideri posse dolo facere eum, qui reposcenti non reddat: quid enim, si in provincia res sit, vel in horreis, quorum aperiendorum condemnationis tempore non sit facultas? vel conditio¹⁰ depositionis non extiterit.

§. 23. Hanc actionem bona fide esse¹¹, dubitari non oportet.

§. 24. Et ideo¹² [&] fructus¹³ in hanc actionem venire, & omnem causam, & partum, dicendum est: ne nuda res veniat. §. 25. Si rem depositam¹⁴ vendidisti, eamque postea redemisti¹⁵, in causam depositi, etiam sine dolo malo postea perierit, teneri te¹⁶ depositi: quia semel dolo fecisti, cum venderes. §. 26. In depositi quoque actione¹⁷ in item¹⁸ juratur¹⁹. §. 27. Non solum si servus meus, sed & si is, qui bona fide mihi serviat, rem deposuerit, æquissimum erit, dari mihi actionem, si rem ad me pertinentem depositum.

§. 28. Simili modo, & si usumfructum in servo habeam, si id, quod depositum, ex eo peculio fuit, quod ad me pertinebat, vel res mea fuit, eadem actione agere potero. §. 29. Item si servus hereditarius²⁰ deposuerit, heredi postea adeundi competit actio. §. 30. Si servus depositum, sive vivat, sive deceperit, utiliter dominus hac actione experietur: ipse autem servus manumisso non²¹ poterit agere: sed & si fuerit alienatus, adhuc ei competit actio, cuius fuit servus cum deponeret: initium²² enim contractus spectandum est. §. 31. Si duorum servus sit, qui depositum, unicuique²³ dominorum in partem competit depositi.

§. 32. Si rem a servo depositam Titio, quem dominum ejus putasti²⁴, cum non esset, restituisses, depositi actione te non teneri, Celsus ait: quia nullus dolus intercessit: cum Titio autem, cui res restituta est, dominus servi ageret²⁵: sed si exhibuerit, vindicabitur: si vero, cum sciret esse alienum, consumperit, condemnabitur: quia dolo fecit, quo minus possideret. §. 33. Eleganter apud Julianum queritur, si pecuniam servus apud me depositum, ita ut domino pro libertate ejusdem, egoque dederem, an teneam depositum? Et lib. XIII. Digestor, scribit, si quidem sic dederem, quasi²⁶ ad hoc penes me depositum, teque certioravero, non competere tibi depositi actionem, quia²⁷ sciens recepisti: careo igitur dolo: si vero quasi meam pro libertate ejus numeravero, tenebor: Quæ sententia vera mihi videtur: hic enim non tantum sine dolo malo non reddidit, sed nec reddidit: aliud²⁸ est²⁹ enim reddere, aliud quasi de suo dare. §. 34. Si pecunia³⁰ apud te ab initio hac lege deposita sit, ut si voluisse uteris, priusquam utaris, depositi teneris. §. 35. Sæpe evenit, ut res deposita vel nummi periculo³¹ sint ejus, apud quem deponuntur: utputa si³² hoc nominatum³³ convenit: sed & si se quis deposito obtulit³⁴, idem Julianus scribit, periculo [se] depositi illigasse: ita tamen, ut non solum dolum, sed etiam culpam & custodiad³⁵ præster, non tamen casus fortuitos³⁶.

§. 36. Si pecunia in sacculo³⁷ signato deposita sit, & unus ex heredibus ejus, qui depositum, veniat repetens, quemadmodum³⁸ ei satisfiat, videndum est: Promenda pecunia est vel coram Prætore³⁹, vel interventientibus⁴⁰ honestis⁴¹ personis, & exsolvenda pro parte here-

ditaria: sed et si resignetur, non contra legem depositi fiet: cum vel Prætore auctore, vel honestis personis interventientibus hoc eveniet: residuo⁴² vel apud eum remanente, si hoc voluerit: sigillis videlicet prius ei impressis, vel a Prætore, vel ab his, quibus coram signacula remota sunt: vel si hoc recusaverit, in æde⁴³ deponendo. Sed si res sunt, quæ dividii⁴⁴ non possunt, omnes debebit tradere, satisfactione idonea a petitore ei præstanda in hoc, quod supra ejus partem est: satisfactione autem non interventiente, rem in⁴⁵ ædem deponi, & omni⁴⁶ actione depositarium liberari. §. 37. Apud Julianum lib. XIII. Digestorum talis species relata est, ait enim, Si depositor decesserit, & duo⁴⁷ existant, qui inter se contendant, unusquisque solum se heredem dicens, ei⁴⁸ tradendam rem, qui paratus est, adversus alterum, reum defendere [hoc est, eum, qui depositum suscepit]: quod si neuter hoc onus suscipiat, commodissime dici ait, non esse cogendum a Prætore judicium suscipere: oportet igitur rem deponi in⁴⁹ æde aliqua, donec de hereditate judicetur. §. 38. Si quis tabulas testamenti apud se depositas pluribus præsentibus⁵⁰ legit⁵¹, ait Labeo depositi actione recte de tabulis agi posse: Ego arbitror & injuriarum agi posse, si hoc animo recitatum testamentum est quibusdam præsentibus, ut judicia secreta⁵² ejus, qui testatus est, divulgarentur. §. 39. Si prædo⁵³ vel fur deposituerint, & hos Marcellus lib. VI. Digestorum putat recte depositi⁵⁴ acturos: nam interest eorum, eo quod teneantur.

§. 40. Si quis argentum vel aurum depositum petat, utrum speciem⁵⁵, an & pondus complecti debeat? Et magis est, ut utrumque complectatur: scyphum forte, [vel] lanceum, vel pateram dicendo, & materiam, & pondus addendo: sed & si purpura sit infecta vel lana, pondus similiter adjiciendum⁵⁶: salvo eo, ut si de quantitate ponderis incertum est, juranti succurratur. §. 41. Si cista⁵⁷ signata deposita sit, utrum cista tantum petatur, an & species comprehendenda sint? Et ait Trebatius⁵⁸, cistam repétendam, non singularum rerum depositi agendum: Quod [&] si res ostensa sunt, & sic deposita, adjicienda sunt & species vestis. Labeo⁵⁹ autem ait, eum, qui cistam deponit, singulas⁶⁰ quoque res videri deponere: Ergo & de rebus agere eum oportet.

† Quid ergo, si ignoraverit is, qui dépositum suscipiebat, res ibi esse? Non multum facere, cum suscepit depositum: Ego⁶¹ & rerum depositi agi posse existimo, quamvis⁶² signata cista deposita sit. §. 42. Filiumfamilias⁶³ teneri depositi constat: quia & ceteris actionibus teneatur: sed & cum patre ejus agi potest duntaxat de peculio. † Idem & in servo⁶⁴: nam cum domino agetur. Plane & Julianus scripsit, & nobis videtur: Si eorum nomine, qui sunt in potestate, agatur, veniat in judicium, & si quid per eum, in cuius jure sunt, captus fraudatus est, ut & dolus eorum veniat, non tantum ipsorum, cum quibus contrahitum est. §. 43. Si apud⁶⁵ duos sit deposita res, adversus unumquemque eorum agi poterit: nec liberabitur alter, si cum altero agatur⁶⁶: non enim electione, sed solutione liberantur. Proinde si ambo dolo fecerunt, & alter, quod interest, præstiterit, alter non conveniet, exemplo duorum⁶⁸ tutorum. Quod si alter vel nihil vel minus facere possit, ad alium pervenietur. † Idemque & si alter dolo non fecerit, & idcirco si absolitus: nam ad alium pervenietur.

§. 44. Sed si duo⁶⁹ deposituerint, & ambo agant, si quidem sic deposituerint, ut vel unus tollat totum, poterit in solidum agere: si vero pro⁷⁰ parte, pro qua eorum interest, tunc dicendum est, in partem condemnationem faciendam. §. 45. Si deposituero apud te, ut⁷¹ post mortem tuam reddas, & tecum⁷², & cum herede tuo, possum depositi agere; possum⁷³ enim mutare voluntatem, & ante mortem tuam depositum repetere. §. 46. Proinde & si sic deposituero, ut post mortem meam reddatur, potero & ego, & heres meus, agere depositi: [ego] mutata⁷⁴ voluntate. §. 47. Quia autem dolus⁷⁵ duntaxat in hanc actionem venit, quesumus est, si heres⁷⁶ rem apud testatorem depositam vel commodatam distraxit, ignarus depositam, vel commodataam, an teneatur? Et quia dolo non fecit, non tenebitur de re. An tamen vel de pretio⁷⁷ teneatur, quod ad eum pervenit? Et verius est, teneri eum: hoc enim ipso dolo⁷⁸ facit, quod id, quod ad se pervenit, non reddit.

¹ Nisi rem teneat. ² Id est, personam delinquentis. ³ Singulis tamen pro porione hereditaria. ⁴ Ut in petitione hereditatis. ⁵ Et. 25. §. 7. in fin. supr. de petit. hereditatis. ⁶ Depositum actione venient, qua post item contentatam accidunt. ⁷ Finis hujus actionis est, ut res deposita restituatur, ut hic. Et l. 1. §. 5. infra de obligat. & idem rei persecutoria dicitur. ⁸ L. 7. §. 1. infra. ⁹ S. ult. infra. ed. l. 36. supr. de peculio. ¹⁰ Si depositum est sub conditione, ante conditionis eventum agi non potest depositi, l. 1. C. h. t. vide tamen §. 5. infra. ¹¹ Depositus actione bona fide est. ¹² Synop. d. loca. §. 28. Inf. de act. ¹³ In bona fide judicio venit fructus, omnis causa. ¹⁴ Synop. lib. 3. Harm. 9. §. 3. ¹⁵ I. 65. in fin. infra. de furtis. ¹⁶ Vid. omnino ad §. hujus pleniorum intellectum Paul. de Cale & Jafon. ad l. quod te num. 4. supr. si cerium petat. Jac. de Nig. ad l. si infulam. mmo. 298. infra. de verb. oblig. Mod. ¹⁷ Dilecta scil. non contraria, vide l. 5. infra. ed. ¹⁸ Jurejurando in item locum est in actione depositi. ¹⁹ Est enim bona fide, §. 23. Supr. ed. in his actionibus in item iuratur. ²⁰ I. 9. C. unde ii. ²¹ Datur tamen ei dolus exceptio. ²² Vide l. 12. sept. de SC. Macedon. ²³ I. 4. infra. de stipulat. servorum. ²⁴ Depositum putativo domino ignoranter restituens liberatur. ²⁵ Ad exhibendum. ²⁶ Dicitur l. 1. C. h. t. ²⁷ Vide l. 1. in fin. infra. de act. emp. ²⁸ Reddere & dare de suo differunt. ²⁹ Imo, qui reddit, dare intelligunt. ³⁰ Vide ad hunc §. Revard. lib. 1. variar. c. 15. S. L. ³¹ I. 5. §. 2. supr. commodati. ³² Depositarius culpam etiam levissimum præstat, si ita convenient. ³³ Idem dicendum, si vel mora, vel culpa, vel dolus præcessit causam, aut depositum fuit causa accipientis. ³⁴ Depositarius culpam quoque levissimum præstat, si se deposito obtulit. ³⁵ An ut levissimum culpam præferat? plerique ita putant: hic enim dicitur, cum præstare etiam culpam (quo nomine levem culpam intelligent) & custodiad, & sic levissimum culpam. Alii vero, & sic accipiunt pro, id est. ³⁶ Qui a nemine præstaurant regulariter, vide l. 6. C. de pignoratitia. ³⁷ I. 29. infra. ed. l. 82. infra. de condit. & demandat. ³⁸ Sigillum depositantis resigneare licet, vel coram Prætore, vel honestis personis, ut hic, adversus eum, qui hac forma neglecta id fecerit, dolus præsumitur, additum editum Justiniani 9. c. 4. ³⁹ Ut ita dolo caruisse videatur. ⁴⁰ Præsentia honestarum personarum idem præstat, quod præfata judicis. ⁴¹ Interventis dicuntur licet, qui rogati fuere: ut intervenire, & rogari, idem sit. Novell. 90. c. 1. ⁴² Dividuum depositum uni reddi potest. Atque ita dividua eandem utilitatem præstant in parte, respectu partis, que tota in toto, respectu totius. ⁴³ I. 5. in fin. infra. ed. l. 7. §. 2. circa medium. supr. de minoribus, adde l. 5. in fin. supr. familia. l. 77. §. 26. infra. de legat. 2. ⁴⁴ S. 5. Inf. de officio judicis. Dividuum depositum, uni ex heredibus repetenter solvi potest: individuum, solvi so-

lidum potest, si modo ipse heres caveat; si minus, depositarius apud alium recte depositum postulabit. ⁴⁵ De in ædem seu templum depositione add. §. 37. infra. ed. l. 5. fin. J. eod. l. 73. §. 3. de procur. l. 5. ad l. Jul. peculator. ⁴⁶ Al. Omnia. quam vocem pro eo, quod ipso jure valeat, accipit Accursius, & Baldus, hic. Roman. singular. l. ut in l. obsequatione. ⁴⁷ C. de solutonibus. ⁴⁸ Depositum duobus heredibus repetenter, & si heredes esse mutuo contendentibus, depositarius unius depositum reddere potest, exacta ab eo defensionis cautione. ⁴⁹ Id est, si duo te heredes contendant, licet debitor tollere, cui eorum voluerit, exacta cautione se adversus alium defensione iri. Bart. ⁵⁰ Ut supr. dictum est. §. 37. ⁵¹ Depositus & injuriarum teneatur, qui tabulas testamenti apud se depositas (ne secreta testatoris vulgarentur) legit. ⁵² Vide quod scripsi ad l. 2. C. de alimentis pipilo præst. ⁵³ Depositus agere potest etiam fur, & prædo. l. 31. §. 1. infra. ed. l. 64. supr. de judicis. ⁵⁴ Vide l. 13. supr. de rebus creditis. ⁵⁵ Depositum speciem argenteam petens, libello speciem & pondus complecti debet, nisi se ignorare juraverit, vide l. 6. supr. de rei vindic. ⁵⁶ Imo, non est adjiciendum. ⁵⁷ Cista vas est, vultis ponenda causa, dicitur aīō τε ἐγκύος. Pollux, 6. & Hesych. Goth. Vid. Cujac. lib. 8. obser. cap. I. S. L. ⁵⁸ Dic, ut in verb. ego, infra. ed. ⁵⁹ Dic, ut dict. verb. ego, infra. ed. ⁶⁰ Deponens cistam plenam, & ligatam, rerum singularium nomine experiri potest, si modo cum cistam deponeret, depositario res singularis ostendit: si minus, cistam in genere repetet. ⁶¹ Hec Ulpiani verba, Trebatii & Labeonis sententiam emendant, ut deposita cista, non sit necesse cistam præcise petere, id est, sufficere, si res ipsa petantur. ⁶² Quid, quibus modis rerum in cista depositarum numerus probabitur? Si cista deposita a depositario, dolo adhibito, aperta fuit, juramento depositoris stabitur, §. 26. supr. ed. ut deponens non plene probare cogatur de rebus omnibus in cista positis: si autem culpa, aut causa fortuito, onus probandi in depositarium transferuntur, Bart. hic & ita intellige §. 5. supr. ed. ⁶³ I. 5. supr. de peculio. ⁶⁴ Si apud eum sit depositum, §. 18. supr. ed. l. 21. infra. ed. ⁶⁵ Si apud duos deposita res fuerit, & unus conveniatur, alter eleget: non liberatur, sed solutione. Quare si ambo dolo fecerunt, & alter, quod interest, præstiterit, alter exemplo tutorum liberatur. Synop. Basil. cap. 3. ⁶⁶ Depositarii plures, depositi in solidum tenentur, sed & doil, si modo illi omnes dolum admiserint; Iesus, si unius tantum. Quarum obligationum prior illa depositi, primaria est: secunda doil, secundaria. ⁶⁷ Imo, in duabus reis hoc receptum est, ut si ab uno petatur, ipso jure alter liberetur. l. 2. infra. de duabus reis. ⁶⁸ I. 15. infra. de tutela, & rationibus. Argumentum observa a duobus tutoribus ad duos depositarios. ⁶⁹ Deponentes plures, depositi in solidum experiri possunt, nisi actuum sit, ut uni solvi possit. ⁷⁰ I. 17. in pr. infra. ed. ⁷¹ In diem deponi potest. ⁷² Depositum etiam ante tempus statutum, & conventionem, repeti potest, ut hic. §. prax. infra. ed. ⁷³ Ut sequeletur, si causa insta sit. l. 5. in fin. infra. ed. ⁷⁴ §. 22. supr. ed. ⁷⁵ Depositarius non tenetur, nisi de dolo & lata culpa. l. 23. infra. de reg. jur. ⁷⁶ Heres rem depositam apud defunctum vendens, iustam ignorantiae causam habet, ut hic. Et l. 42. infra. de regul. iur. proinde hac specie non tenebitur, nisi ve eo, quod ad eum pervenit. ⁷⁷ Premium succedit loco rei, & si exactum non sit, celso actionis succedit, ut hic. Et l. 2. infra. ed. ⁷⁸ §. 22. supr. ed. l. 36. in fin. supr. de peculio.

2. PAULUS lib. 31. ad Edictum.

Quid ergo, si pretium nondum exigit? aut minoris, quam debuit, vendidit? Actiones suas tantummodo praefabat.

3. ULPIANUS lib. 31. ad Edictum.

Plane si possit rem redimere³, & praestare, nec velit, non caret culpa: quemadmodum si redemptam, vel alia ratione suam factam noluit praestare, causatus, quod semel ignarus vendiderit.

4. PAULUS lib. 5. ad Plautium.

Sed et si non sit heres, sed putavit se heredem, & vendidit, simili modo lucrum⁴ ei extorquebitur.

De actione contraria & jurejurando in item. 1. De sequestre.

5. ULPIANUS lib. 30. ad Edictum.

Ei, apud quem depositum esse dicetur, contrarium⁵ judicium dispositi datur⁶: in quo judicio merito in 7 litem non juratur: non enim⁹ de fide erupta agitur, sed de indemnitate ejus, qui depositum suscepit. §. 1. In¹⁰ sequestrem¹¹ depositi actio competit; si tamen cum sequestre convenit, ut certo loco rem depositam exhiberet, nec ibi¹² exhibeat, teneri eum palam est. Quod si de pluribus locis convenit, in arbitrio¹³ ejus est, quo loci exhibeat: sed si nihil convenit, denunciandum est ei, ut apud Praetorem exhibeat. §. 2. Si velit sequester officium deponere¹⁴, quid ei faciendum sit? Et ait Pomponius adire¹⁵ eum¹⁶ Praetorem oportere, & ejus auctoritate denunciatione facta his, qui eum elegerant, ei rem restituendam, qui praefens fuerit. Sed hoc non semper verum puto: nam plerumque non est permittendum, officium quod semel suscepit contra legem depositionis deponere: nisi justissima¹⁷ causa interveniente, & cum permittitur, raro¹⁸ ei res restituenda est, qui venit: sed oportet eam, arbitratu judicis, apud¹⁹ eadem aliquam deponi.

6. PAULUS lib. 2. ad Edictum.

Proprie [autem] in sequestre est depositum, quod a pluribus²⁰ in solidum certa conditione²¹ custodiendum reddendumque traditur.

1. De heredibus depositorum. 2. De nummulariis.

7. ULPIANUS lib. 30. ad Edictum.

Si hominem apud se depositum, ut quæstio de eo²² haberetur, ac propterea vincit, vel ad malam mansionem extensem, sequester solverit misericordia²³ ductus, dolo proximum esse, quod factum est, arbitrator: quia cum sciret cui rei pararetur, intempestive misericordiam exercuit, cum posset non suscipere talem causam, quam²⁴ decipere.

§. 1. Datur actio depositi in heredem ex dolo²⁵ defuncti in solidum²⁶: Quanquam enim alias ex dolo defuncti non solemus teneri, nisi pro ea parte, qua ad nos pervenit, tamen hic dolus ex contractu reique persecutione descendit: ideoque in solidum unus heres tenuit: plures vero pro²⁷ ea parte, qua quisque heres est.

§. 2. Quotiens foro²⁸ cedunt nummularii, solet primo loco ratio haberi depositariorum, hoc est, eorum, qui depositas pecunias haberunt, non²⁹ quas foenore apud nummularios, vel cum nummulariis, vel per ipsos exercebant: & ante³⁰ privilegia igitur, si bona venierint, depositariorum ratio habetur: dummodo eorum, qui vel postea usuras³¹ acceperunt, ratio non habeatur, quasi renunciarint deposito. §. 3. Item queritur, utrum ordo spectetur eorum, qui deposuerunt³²; an vero simul omnium depositariorum ratio habeatur? Et constat, simul admittendos³³: hoc enim Rescripto Principali significatur.

8. PAPINIANUS lib. 9. Quæstionum.

Quod privilegium exercetur non in ea tantum quantitate, quæ in bonis argentarii, ex pecunia deposita reperta est, sed in omnibus fraudatoris facultatibus: idque propter necessarium³⁴ usum argentariorum ex utilitate publica³⁵ receptum est. Plane sumpitus causa, qui necessarie³⁶ factus est, semper præcedit: 'nam, deducto eo, bonorum calculus subduci solet.

De heredibus.

9. PAULUS lib. 17. ad Edictum.

In depositi actione, si³⁷ ex facto defuncti agatur adversus unum ex pluribus heredibus, pro³⁸ parte hereditaria agere debeo: si ve-

¹ Cessio actionum succedit loco pretii non exacti & rei. ² Nisi dolum admis-
rit. l. 7. §. penult. supr. de tributoria. ³ l. 1. §. 21. supr. ed. ⁴ l. 10. §. 3. in
princ. infr. mandati. l. 28. supr. de petit. hered. ⁵ Depositis contraria actio depositario
datur, directa deponenti. Goth. Vid. in hanc leg. Bellon. l. 2. suprat. c. 14. & Burdig.
h. l. Anf. Add. Duaren. de in item. jur. n. 20. S. L. ⁶ Vide quæ notavi ad l. 1.
§. 26. supr. ed. adde l. 6. in fin. supr. de his, qui notantur. ⁷ Jurare in item depositario
non potest: non juratur in item in contraria depositi actione. Goth. Vid. Duaren. de in
item. jurando. 26. Bellon. lib. 2. suppat. c. 14. Mod. ⁸ Depositis contraria
actione non agitur de fide erupta, sed de indemnitate depositario. ⁹ Juratur in
item, ubi de fide erupta agitur, seu adversum eum, qui fidem erupta.
10 Depositis etiam in sequestre actio datur: qua actione rem exhibere in loco convento,
vel aliis ex locis convenienti cogitur. ¹¹ l. 12. §. 2. infr. ed.
12 l. 9. supr. de eo, quod certo loco. ¹³ Vide l. 10. in fin. supr. de jure dot.
14 Ut l. 1. §. 45. supr. ed. ¹⁵ Sequester suum officium sua sponte deponere non
potest, nisi ex causa, & judge interveniente. ¹⁶ Vide l. 81. §. 1. infr. de solutio-
nibus. ¹⁷ Causa sequestro justissima sequestraria muneri deponendi est, si abfu-
turus sit, aut similis causa. ¹⁸ filius familiæ. in fin. cum l. seq. supr. de procurat.
18 Cito, ita videtur legile Bartolos, quarens, quando cito dicatur. adde l. 1. §. 3.
supr. de dolo. ¹⁹ Vide l. 1. §. 37. supr. ed. ²⁰ l. 17. infr. ed. l. 110. J. de
verb. sign. ²¹ Et certo ordine servato. l. un. C. de prohib. sequest. pecun.
²² De qua in l. 15. §. 41. infr. de injuriis. Græcis malam mansionem, τὸ ἔκκλιτον, appellari scribit Forner. 2. select. I. Malo vero vocabulo significari questionem apud Terent. in Eunuch. act. 4. sc. 2. & in Hecyra. act. 3. sc. 1. in fin. Nonium in dictione Patibulum.
²³ Salut. hist. lib. 4. malæ mansionis descriptionem contineri in Toxari Luciani: huic non distinisse esse supplicium apud Socratem, 2. hist. 42. Cujac. g. obf. 37. malam man-
sionem notam in Basiliis vocari ἔκκλιτον, οὐ ἔκκλιτον, εἰς ὃ ἔκκλιτον τος πόδες;
eandem Cedreno κακούσιαν. Plauto, lignæm custodiam appellari: apud acta Apostolorum
ἔκκλιτον lignum dici apud Prudentium, lignæm custodiam appellari: erubitis: ἔκκλιτον,
inquam: hinc apud Eusebium, τὰς ἐν τῷ ἔκκλιτον διατάξεις τῶν πόδων, & Lucianus,
τοι ἔκκλιτον ἐν τῷ ἔκκλιτον κακούσιαν, ποδοκάκην. Ut res sit nota extendi folitos
tuiles reos ad malam mansionem, ut hic. ²⁴ Misericordiam intempestive exercens,
dolum committere presumitur, id facere dolis est præsumptus. v. l. 5. supr. de seruo
corrupto. ²⁵ Id est, potius quam. ²⁶ l. 49. infr. de oblig. & aff. ²⁷ l. 18. h.t.
Anf. ²⁸ l. 18. infr. ed. ²⁹ Foro cedunt nummularii, vide quæ notavi ad l. ult.
J. de cur. bon. dando. l. 15. §. 7. infr. de injuriis. ³⁰ Deponi duobus modis solent apud
nummularios pecunia, nimis custodia, aut foenoris gratia, ut hic. & l. 50. infr. de ad-
min. & peric. tutor. Hujus meminit Plautus Mostellaria: illius vero, in Captivis.
30 l. 8. infr. ed. l. 24. §. 2. infr. de reb. aut. judic. Imo post. l. 24. §. 2. J. de reb. auctor.

ro ex suo delicto, pro parte non ago: merito, quia æstimatio refertur
ad dolum, quem in solidum ipse heres admisit.

10. JULIANUS lib. 2. ex Minicio.

NEc adversus coheredes ejus, qui doloarent, depositi actio com-
petit.

De seruo deponente.

11. ULPIANUS lib. 41. ad Sabinum.

Quod³⁹ servus depositus, is, apud quem depositum est, servo⁴⁰
rectissime reddet ex bona fide: nec enim convenit bonæ fidei,
abnegare id, quod quis accepit, sed debet reddere ei, a quo accepit:
sic tamen, si fine dolo omni reddat, hoc est, ut nec culpæ quidem fu-
spicio sit: Denique Sabinus hoc explicit, addendo, nec ulla causa
intervenit, quare putare possit, dominum⁴¹ reddi nolle: hoc ita est,
si potuit suspicari, justa scil. ratione motus: ceterum sufficit bonam
fidem adesse: sed & si ante ejus rei furtum fecerat servus, si tamen
ignoravit is, apud quem depositus, vel credit dominum non invitum
fore hujus solutionis, liberari potest: bona enim fides exigitur. Non
tantum autem si remanenti in servitute fuerit solutum, sed etiam si ma-
numissio vel alienato, ex justis causis liberatio contingit: scilicet, si
quis ignorans⁴² manumissum vel alienatum, solvit: Idemque & in
omnibus debitoribus fervandum Pomponius scribit.
Resibi debet restitui, ubi deposita est, nisi salibi expensis petentis petatur. Bart.
De loco. 2. De actione sequestraria. 3. De periculo rei depositæ.

12. POMONIUS lib. 22. ad Sabinum.

Si in Asia depositum fuerit, ut Romæ reddatur, videtur⁴³ id actum,
ut non impensa ejus id fiat, apud quem depositum sit, sed ejus, qui
depositus⁴⁴. §. 1. Depositum eo⁴⁵ loco restitui debet, in quo sine
dolo malo ejus est, apud quem depositum est: ubi vero depositum est,
nil interest. † Eadem dicenda sunt communiter & in omnibus bonæ
fidei judiciis. Sed dicendum est, si velit actor suis impensis, suoque
periculo perferriri rem Romam, ut audiendus sit: quoniam & in ad ex-
hibendum actione id servatur. §. 2. Cum sequestre⁴⁶ recte agetur
depositi sequestraria⁴⁷ actione: quam & in heredem ejus reddi oportet⁴⁸. §. 3. Quemadmodum quod ex stipulatu vel ex testamento
dari oporteat⁴⁹ post judicium acceptum cum detimento rei periret,
sic depositum quoque eo⁵⁰ die, quo depositi actum sit, periculo ejus,
apud quem depositum fuerit, est, si judicij accipiendi tempore potuit
id reddere reus, nec reddidit.

De inficiatione depositarii. 1. De condicione.

I3. PAULUS lib. 31. ad Sabinum. **S**i quis inficiatus sit non adversus dominum, sed quod⁵¹ eum, qui
rem depositam petebat, verum procuratorem non putaret, aut ejus,
qui depositisset, heredem: nihil dolo malo fecit⁵²: postea⁵³ autem⁵⁴
si cognoverit, cum eo agi poterit: quoniam nunc⁵⁵ incipit dolo malo
facere, si reddere eam non vult. §. 1. Competit etiam condicione⁵⁶,
depositæ rei nomine: sed⁵⁷ non antequam id dolo admissum sit: non
enim quemquam hoc ipso, quod depositum accipiat, condicione obli-
gari, verum quod dolum malum admiserit.

De heredibus depositariorum. 1. De naturali interitu rei depositæ.

I4. GAJUS lib. 9. ad Edictum provinciale. **S**i plures heredes existent ei, qui depositur, dicitur si⁵⁸ major
pars⁵⁹ adierit, restituendam rem præsentibus. Majorem⁶⁰ autem
partem non ex numero utique personarum⁶¹, sed ex magnitudine por-
tionum hereditiarum intelligendam, cautela idonea reddenda.

§. 1. Sive autem cum ipso, apud quem deposita est, actum fuerit,
sive cum herede ejus, & sua⁶² natura res ante rem judicatam interci-
derit, veluti si homo mortuus fuerit, Sabinus & Cassius, absolvit debere
eum cum quo actum est, dixerunt: quia æquum esset, naturalem interi-
tum ad actorem⁶³ pertinere: utique, cum⁶⁴ interitura esset ea res,
etsi restituta esset actori.

De eo qui rem suam ex deposito vel alia causa accepit.

I5. JULIANUS lib. 13. Digestorum. **Q**ui rem suam deponit apud se patitur⁶⁵, vel utendam rogat, nec
depositi⁶⁶ nec commodati actione tenetur: sicuti qui rem suam
conducit, aut precario rogat, nec precario tenetur, nec ex locato.

judic. possid. ³¹ Dixi ad l. 2. C. de jure dominii impetrando. ³² Deponentium ea-
dem inter se conditio est. Ipsi tamen præferunt foeneratoribus. l. 24. §. 2. J. de reb. aut.
jud. possid. ³³ Occupantis tamen melior erit conditio. l. 19. infr. de rei. ³⁴ Ar-
gentariorum ulius necessarius. Nov. 136. ³⁵ De qua vid. quæ notavi ad l. 51. §. ult.
supr. ad l. Aquil. ³⁶ In conferendas, verbi gratia, bonis foro cedentes: & eorum
venditione facienda. Bart. ³⁷ Heres ex dolo defuncti tenet pro portione hereditaria:
ex proprio, in solidum. ³⁸ l. 18. infr. ed. ³⁹ Depositum reddi ei, qui depo-
nit, iustitiae potest, etiam si servus sit, nisi justa causa fuerit credendi, dominum id
permittantur non fuisse. ⁴⁰ Vide l. 35. infr. de solution. ⁴¹ l. 5. in fin. supr. de reb. cred.
l. 42. l. 18. infr. de solution. adde l. 10. Inj. de mandato. ⁴³ Depositari pacifia expon-
tio, seu alium in locum translatio, expensis deponentis fieri debet merito: res enim ejus
est. ⁴⁴ Quo nomine competit depositario actio. l. 23. infr. ed. Goth. Vide l. 22. infr.
ed. & l. 7. infr. testam. quer. ap. Anf. ⁴⁵ Depositum eo loco restitui debet, quo depo-
nit fuit, nisi alio loco, idque actoris expensis, petatur. l. 39. §. de judicis. l. 10. l. 11. l. 12.
supr. de rei vindicat. l. 11. §. 1. supr. ad exhib. l. 3. in fin. infr. de auct. expt. l. 47. in pr. ver-
s. sed si alibi. infr. de legat. l. 46. l. 5. §. 1. supr. ed. ⁴⁷ Sequestraria actio in sequestre
datur. ⁴⁸ Sequestraria actio etiam in heredem sequestri datur. l. 25. infr. edem. l. 8.
C. ed. v. Robert. l. sent. 23. ⁴⁹ Depositarius periculum rei deposita præstat post li-
cet contestatam. Goth. Vid. in hunc §. Joann. Robert. lib. 1. sent. 23. S. L. ⁵⁰ Calum
præstat depositarius, si culpa ejus præcessit calum. ⁵¹ Vide l. 2. infr. quod falso tutore.
52 Adi Fab. Acramb. ad l. naturaliter. §. nihil commun. de acquirendis pol. num. 79. Fr.
Balbus ad l. Celsus. ff. de usucap. n. 115. Affidum decis. 18. Cagn. ad l. qui in alterius. n.
15. de reg. jur. Jafon. ad l. de prop. §. qui procurat. infr. de nov. oper. nunc. Mod.
53 Dolo malo facere quis ab ea videtur, qua non iutam litigandi causam habuit.
54 l. 7. §. 2. in fin. supr. de tributoria. l. 2. §. 5. infr. de dol. malo & met. except.
55 Ab initio quis delegetur, an ex post facto, nihil interesse, hinc colligunt. l. 17. §. 4. infr.
de adilit. l. 25. §. 5. supr. de heredit. petit. ⁵⁶ Depositarius furtiva & sine causa condi-
cione tenet potest. ⁵⁷ l. 16. supr. de condit. furt. ⁵⁸ Depositum dividuum majori
parti hereditum reddi debet, ut hic. Dividuum enim uni reddi potest. l. 1. §. idem Pompe-
nius. supr. ed. ⁵⁹ Pars major heredum, quod facit, petive, præferendum, ut hic. Pars
ita major quod decernit, de rerum Ecclesiasticarum alienatione, sequendum est. Nov. 120.
c. 6. vers. si vero noluerit. ⁶⁰ Major pars heredum non ex numero personarum æstim-
atur, sed ex magnitudine portionum hereditiarum. ⁶¹ Vide l. 8. supr. de pacit.
62 Depositus si eo modo perit apud depositarium, quo pertinera erat apud deponentem,
depositarius liberatur. ⁶³ Id est, ad dominum, cui res perire solet. l. 6. C. de pignorati-
tia. ⁶⁴ l. 14. §. 11. supr. quod metus causa. videl. l. 43. supr. ex quibus causis majores.
65 Depositum fute rei non confitit, neque eo causa depositi agitur. ⁶⁶ Ignorans sc.
ut l. 31. §. 1. vers. si tamen ignorans. infr. ed. vid. l. 82. supr. de verb. oblig. alias, rei fute
nemo depositarius est. l. 45. infr. de reg. jur. ordinarius sc. & proprie. ⁶⁷ Suam rem,
ex depositi, commodati, conducti, precatrice causa nemo habere potest.

De depositario deponente.

16. AFRICANUS lib. 7. Quæstionum.

Si is¹, apud quem rem deposueris, apud alium eam deponat, & ille dolo quid admiserit, ob dolum ejus, apud quem postea sit depositum, eatenus eum teneri apud quem tu deposueris, ut actiones² suas tibi præstet.

Apud sequestrum plures tantum deponunt: & tunc possesso amittitur.

Delegatio pro justa præstatione hic fuerit. Bart.

De sequestre, proprietate, & possessione rei depositæ.

17. FLORENTINUS lib. 7. Institutionum.

Licet deponere tam plures quam unus possint, attamen³ apud sequestrum nonnisi plures⁴ deponere possunt: nam tum⁵ id fit, cum aliqua res in controversiam deducitur⁶: itaque hoc casu in⁷ solidum unusquisque videtur deposituisse⁸: Quod⁹ aliter¹⁰ est, cum rem communem plures deponunt. §. 1. Rei depositæ proprietas apud depositantem manet, sed¹¹ & possessio: nisi¹² apud sequestrum deposita est: nam tum demum sequester possidet¹³: id enim agitur ea¹⁴ depositione, ut neutrius possessioni id tempus procedat¹⁵.

De re deposita ex quatuor causis editi.

18. NERATIUS lib. 2. Membranarum.

DE¹⁶ eo, quod tumultus, incendii, ruinæ, naufragii causa depositum est, in heredem¹⁷ de dolo mortui actio est pro hereditaria¹⁸ portione, & in simulum¹⁹, & intra annum quoque: in ipsum, & in solidum, & in duplum, & in perpetuum datur.

De filiofamilias.

19. ULPIANUS lib. 17. ad Edictum.

JUlianus & Marcellus putant, filiumfamilias²⁰ depositi²¹ recte agere posse.

De re amissa a depositario.

20. PAULUS lib. 18. ad Edictum.

Si sine²² dolo malo rem depositam [tibi], amiseris, nec depositi teneris, nec²³ cavere debes, si deprehenderis, eam reddi: si tamen ad te iterum pervenerit, depositi teneris.

De emancipatione, 1. Vel manumissione depositarii.

21. IDEM lib. 60. ad Edictum.

Si apud filiumfamilias res deposita sit, & emancipatus²⁴ rem teneat, pater nec intra annum de peculio debet conveniri: sed ipse filius.

§. 1. Plus Trebatius existimat, etiam si apud servum depositum sit, & manumissus rem teneat, in ipsum²⁵ dandam²⁶ actionem, non in dominum, licet ex ceteris causis in manumissum actio non datur.

De heredibus depositarii.

22. MARCELLUS lib. 5. Digestorum.

Si duo heredes rem apud defunctum depositam dolo interverterint, quodam utique casu in partes tenebuntur: nam si²⁷ diviserint²⁸ decem [millia], quæ apud defunctum deposita fuerant, & quina [millia] abstulerint, & uteque solvendo est, in partes obstricti erunt: nec enim amplius actoris interest. Quod si lancerum conflaverint, aut confari ab aliquo passi fuerint, aliave quæ species dolo eorum interversa fuerit, in solidum²⁹ conveniri poterunt, ac si ipsi servandam suscipiant: nam certe verum est in solidum quemque dolo fecisse: &, nisi pro solidi, res non potest restitu: Nec tamen absurde sentiet, qui hoc putaverit, plane, nisi integræ rei restitutione, eum, cum quo actum fuerit, liberari non posse; condemnandum tamen, si res non restituetur, pro qua parte heres existit.

1 Depositarius si apud alium deposituerit, tenetur depositario præstare quanti ejus interest, vel suas actiones adverius secundum depositarium cedere. 2 l. 1. §. 11. 3. cod. 3 Sequestræ & depositi differentia. Deponere etiam unius potest: apud sequestrum vero non deponunt, nisi plures, ut hic. Synops. Basil. 13. c. 7. §. 1. usq. vñ. Goth. Ad hanc leg. vid. Corrat. lib. 1. miscell. cap. 2. Zal. part. 2. Antinom. n. 4. S. L. 4 Vide l. 6. 5. eod. 5 Sequestro locus est, cum aliqua res in controversiam deducitur: cum depositi res ultra possit. 6 Vel expeditior cautio. l. 3. in fin. supr. qui satidate.

7 Apud sequestrum qui deponunt, singuli in solidum deponunt, non pro parte.

8 Et tenetur depositi sequestrarum. l. 5. §. 1. supr. eod. 9 Sequestri a deposito secunda differentia. Qui rem communem deponunt, pro parte: qui apud sequestrum litigium deponunt, singuli, non in solidum deponunt. 10 Tunc enim quilibet pro sua parte depositum videatur. l. 1. §. 44. infr. eod. 11 Vide l. 1. 2. §. 1. infr. pro herede.

12 Sequestræ & depositi tercia differentia. Qui deponit simpliciter, proprietatem & possessionem retinet: qui apud sequestrum conuenient deponunt, possessionem annullunt, ut hic. l. interest. 39. infr. de acquir. vel amitt. posse. nisi autoritate judicis res sequestraret, invito postfieri. arg. l. 3. infr. de adquir. vel amitt. posse. Butrigarius. Aret. Cynus. l. 2. C. de prohibita sequestr. 13 Neuter ergo possidet, ut quies inter eos conficitur est de possessione, bat sequestratio, ut hic. securus si contentum est ab iis: tunc enim lequebit possider in vicinis communit. l. 39. infr. de adquir. vel amitt. posse. 14 Sequestrum est species depositi. 15 Vide Leonin. Enend. lib. 7. c. 1. n. 3. An. 16 Vide l. 1. §. 1. supr. eod. 17 l. 7. §. 1. supr. eod. 18 l. 9. supr. eod. 19 l. 1. §. 1. in fin. supr. eod. 20 Filiofamilias etiam reddendum est depositum. l. 9. supr. de oblig. 21 Nec tantum depositi, fed de omnibus adventitiis. l. ult. c. de bonis, que liberis. 22 Vide l. 1. C. h. t. 23 Imo, cavendum videtur. l. 5. §. 2. in fin. supr. de cond. causa data. 24 Depositio post emancipationem, filius: post manumissionem, servus etiam tenetur. 25 Vide l. 1. §. 18. supr. eod. 26 Imo non datur. l. 1. §. 1. apud. supr. eod. l. Pompanius. 15. §. de negotiis. 27 Heredes depositarii defundi, si pecuniam depositam diviserint inter se, pro parte; si non diviserint, fed ex pecunia deposita lancerum, vel tale quid conflaverint, in solidum tenetur. 28 Eodem modo tenentur tutores, si inter se diviserint tutelam. l. 55. in pr. vers. plane. infr. de administ. & peric. tut. Goth. Molinae in labyrintho de divid. & dividit. potissimum part. 2. n. 292. 336. & part. 3. n. 245. Mod. 29 Add. l. 3. §. 3. supr. commodati. 30 Directa. 31 Is videlicet, apud quem deposita sunt mancipia, vel animalia. 32 Hac duo verba servio confituto, defunt in fragmentis collectionis legum Moysacarum, tit. 10. Pet. Pithœus, ibid. notat, superiora verba non recte legi: reportat itaque servio restituto. 33 Depositio actione impensa in depositum facit repetuntur, nec enim depositarius ad impensas circa depositum faciliendas tencitur. l. 12. supr. eod.

34 Apud se res alienas esse, qui scribit, depositum fateri, seu agnoscere videtur.

35 Nummulatii ad fidem mentis contellandam plerunque notum creditoribus faciebant, quantum penes se esset pecunia adnumerata, vel ab ipso creditore, vel ejus auctore, ut hic. & l. 28. infr. eod. l. auctor. §. 1. supr. de paltis. l. 24. l. ult. supr. de pecunia confituta. l. ult. supr. de institoria actione. l. ult. infr. de obligationibus. l. 34. infr. mandati. 36 l. 186. infr. de verb. signif. Commendatum est, depositum, ideoque Cujac. ad 2. Paul. 12. §. ult. notat, juris compositores, in l. ult. c. commendati, perpetram legesse commodati, pro commodati. Ambrol. in lib. de Tabia, cap. 20. Pignus dicunt, quod pro mutuo arcu suceptum est: Commendatum auctem, & depositum, quod custodiatur causa alicuius committi. Hic ille: & Paul. 2. sert. apud collectorem collationis legum Moysacarum, tit. 10. deponere videtur, qui rem custodiendam commendat.

37 Corpora nummorum hic distinguuntur a quantitate. vide l. 94. infr. de solutionibus.

De impensis factis a depositario.

23. MODESTINUS lib. 2. Differentiarum.

Actione³⁰ depositi conventus³¹, servo constituto³² cibariorum³³ nomine, apud eundem Judicem utiliter experitur.

De commendato. De restitutione corporis, vel tantidem. De usuris.

24. PAPINIANUS lib. 9. Quæstionum.

LUcias Titius Sempronio salutem: Centum numeros, quos bac die commindesti mihi, adnumerante servo Sticho auctore, esse apud³⁴ me ut³⁵ notum haberet, bac epistola, manu mea scripta, tibi notum facio: que quando voles, & ubi voles, confessi tibi numerabo. Quæritur, propter usurarum incrementum? Respondi, depositi actionem locum habere: quid est enim aliud commendare³⁶, quam deponere? Quod ita verum est. si id actum est, ut corpora³⁷ nummorum eadem redderentur: nam si, ut tantundem solveretur, convenit, egreditur ea res depositi notissimos terminos. In qua quæstione, si depositi actio non teneat, cum convenient tantundem, non idem reddi, rationem³⁸ usurarum haberet, non facile dicendum est. Et est quidem constitutum, in³⁹ bona fidei judiciis, quod ad usuras attinet, ut tantundem possit officium arbitri⁴⁰, quantum stipulatio: sed contra bonam fidem & depositi naturam est, usuras ab eo desiderare temporis⁴¹ ante moram, qui beneficium in suscipienda pecunia dedit: si tamen ab initio de usuris præstandis convenient⁴², lex contractus servabitur.

De patre res puella oblata accipiente. 1. De restitutione tantidem. De usuris.

25. IDEMI lib. 3. Responforum.

Dile sponsaliorum aut postea res oblatae puellæ, quæ sui juris fuit, pater⁴³ suscepit: Heres⁴⁴ ejus, ut exhibeat, recte convenientur etiam actione depositi⁴⁵. §. 1. Qui pecuniam apud se non obfignatam, ut tantundem redderet, depositam, ad usus proprios⁴⁶ convertit, post moram in⁴⁷ usuras quoque judicio depositi condemnatus est.

Redderendum esse depositum. 1. Paclum de usuris. 2. De epistola, qua quis fatetur se res accepisse, & creditorem esse.

26. PAULUS lib. 4. Responforum.

PUBLIA Mævia, cum proficisciatur ad maritum suum, arcum clusam⁴⁸ cum veste & instrumentis commendavit⁴⁹ Gaia Seia, & dixit ei: Cum salva sanave venero, restitues mihi: certe, si⁵⁰ aliquid mihi humanum⁵¹ contigerit, filio meo, quem ex alio marito suscepisti: Defuncta ea intestata, desidero res commendatae, cui restitui debeant: filio, an mari- to? *Paulus respondit*, filio⁵². §. 1. Lucius Titius ita cavit: Ελάσσον, καὶ ἔχω τις λόγου παρατετάκης τὸ παγετεμένα τὸ ἀπρυπίς ὄντας μεν, καὶ πανταῖς τοῖς, καὶ συμφανᾶς, καὶ ἀμολόντος, ὡς προγενέστερος, τὴν συνείδησιν χαρηγόνται τοι τούτης ἐκάστη μεν, ἐκάστη μεν δὲ ἔσταις, τίτην τῆς αὐτοῦ τοῦτον. id est, Suscepisti, habeoque apud me titulō depositi suprascripta adenarium argenti decem millia: meque ad praescriptum omnia præstaturum⁵³ profiteor⁵⁴: conventione scilicet inita, ut quoad omne argenti reddatur, in singulos menses, singulæque libras, usurarum nomine, quater nos tibi obolos subnintrem. Quicco, an usu- te peti possunt? *Paulus respondit*, eum contractum, de quo queritur, depositi pecunia modum excedere⁵⁵; [&] ideo secundum⁵⁶ conventionem usura quoque actione depositi peti possunt. §. 2. Titius Sempronius salutem⁵⁷, Habere me a vobis atri pondo plus minus decem, & dicos dnos, saccum signatum: ex quibus debetis mihi decem, quos apud Titum depositis: item quos Trophimati⁵⁸ decem: item ex ratio- ne patris vestri decem, & quod excurrat⁵⁹: Quero⁶⁰, an ex hejusmodi scriptura aliqua obligatio nata sit, scilicet quod ad solam pecunia cau- fam attinet? *Respondit*, ex⁶¹ epistola, de qua queritur, obligationem quidem nullam natam videri, sed probationem depositarum rerum im- pleri posse: An⁶² autem is quoque, qui deberi sibi cavit in eadem epi- stola decem, probare possit hoc, quod scripsit, Judicem estimaturum:

Corpus, idem: quantitas, tantundem efficit. 38 Vid. Hotom. 4. obs. 1. & l. 9. §. ult. supr. de rebus creditis. 39 Usura a tempore more in depositi actione debentur officio judicis: quod in bona fidei judiciis tantundem præstat, quod in stricti juris stipulatio ex- pressa, ut hic. 40 Vide l. 54. infr. locati. vid. que notavi de officio judicis ad l. 21. & de interrog. De judice id prodition. l. 7. supr. de negotiis. 41 l. 40. in fin. supr. de rebus creditis. 42 Ut l. 26. 6. 1. infr. eod. Usura in deposito nuda etiam conventione determinat. vid. l. 30. infr. de usuris. 43 Depositio tenetur, qui me presente rem meam recipit. vid. tamen l. 1. fiducijs. 32. §. ignorante. 1. supr. de negotiis. 44 l. 12. §. 2. supr. eod. 45 Imo, non depositi, fed actione negotiorum. l. 32. in fin. supr. de negotiis. 46 Vide l. 1. 28. infr. eod. 47 V. l. 32. §. 2. infr. de usuris. Paul. 2. sent. 12. §. 2. Clafum, id est, clausum. Goth. Ad hanc leg. vid. Decher. lib. 2. differt. II. num. 26. Et seq. An. Add. Alciat. lib. 1. paradox. cap. 1. & Cujac. lib. 27. cap. 18. S. L. 49 Commendare idem, quod deponit. 50 Depositum in hac specie filio restituen- dum, non ex pacto matris (mater enim filio utiliter stipulari, aut actionem adquirere non potest). 51 Heredi. l. 3. C. ad exhibendum.

52 Valet talis convention. l. 24. in fin. supr. eod. 54 Non excedere. Hotoman. 4. obs. 10. 55 Usura pacto etiam nudo in bona fidei contractibus debentur. l. 5. c. de pactis inter emptores, & venditores. add. l. 24. in fin. supr. eod. l. 30. infr. de usuris. 56 Epitola salutatio dignoluntur. Duar. 1. disp. 1. 32. in fin. supr. de usuris. 57 Deinde mandatorum scriptura inscriptions habent, l. 1. procuratorem. 58. supr. de procurat. l. 1. vero non remanerant. l. 12. §. cum quidam. l. 1. si mandato. 59. §. 5. infr. mandato. ut & Imperatorum rescripta, & Jurisconsultorum rescripta. l. interdum. 16. in pr. & fin. §. pen. infr. de publican. Et rectig. l. Domitius. 27. infr. de testam. l. Procul. 67. infr. de jure datum. & tamen epistola cui sunt videtur Robertum. 4. sent. 20. Goth. Pro intellectu hujus textus. vide Alciat. lib. 1. dispartit. cap. 18. & 19. Menoch. de arbitri. jud. lib. 2. cent. 1. cas. 93. num. 16. Cujac. lib. 1. obs. c. II. S. L. Add. Bellonum in uno casu ad §. præterea. Inst. quib. mod. re contr. ob. Curtium ad l. 2. in print. supr. si cert. pet. Mod. 57 Id est, nutricili. Aug. 4. Emend. 16. legit. xix. ex parte. Hal. xix. ex parte. male: Trophimus enim nomen est viri, cui Sempronius decem deaderat ex causa depositi: dicitur & τρόπος, 2. ad Timoth. in fin. 58 Id est, quod ordinum, numerum, & mensuram egreditur. hinc August. 12. de civitate. Quod nos modo quarimus post quinque milia, & quod excurrat, annorum. Et lib. 15. nunquid credibile est, per mille quadragesima, & quod excurrat, annos &c. Hinc Cicero. in Oratore, excurrentis verba appellat, que ultra rhythnum legitimum adduntur: & Quintilianus, 4. quadrans dicitur summa, & solidus, in qua nihil excurrat. Budaeus hic. Volitius Matianus in libro de aſſe, Ingeniosissime, inquit, cum ad denarium ratio conficitur, excurrentis aſſe nota inventa eſt. Optatus, 2. ad Parmentianum, Ferme ante annos 60. Et quod excurrat, per totam Africam perſecutionis eſt denegata potestas: Et lib. 3. Ante annos 60. Et quod excurrat, fuerat Annianus. Vegetius 1. ad finem: Post prius annos bellum viginti, & quod excurrat, annorum, pax ita Romanos otio oneravit, ut secundo bello Punico Hannibali parcs eſt non posſent. Cujac. 1. obs. ult. 59 Epistola an quernadmodum fidem faciat pro scribente, & adverſus eundem, vel tertium, dixi ad l. 34. §. 1. infr. de pignor. l. 24. infr. de fiducijs. 60 Verba enunciativa non inducit dis- positionem in contractibus, sed probationem. vide que notavi ad l. 29. infr. de probat. 61 Epistola interdum pro scribente probat: nimis quatenus capita debiti & crediti connexa habet, ut unum pro scribente, alterum adverſus scribentem faciat: hujusmodi epistolam is, ad quem missa eſt, si recepit, nec improbabilit, nec contradixit, vel si adverſus</p

Si detur in dotem servo, & sub titulo depositi in cautionem conferatur.

27. IDEM lib. 7. Responsorum.

Lucius Titius, cum haberet filiam in potestate Seiam, Pamphilo servo ¹ alieno in matrimonium collocavit: cui etiam dotem dedit, quam sub ² titulo depositi in cautionem contulit, & postea, nulla denunciatione a ³ domino facta, pater decepsit: mox & Pamphilus servus ⁴: *Quero*, qua actione Seia pecuniam petere possit, cum ipsa patri heres existiterit? *Paulus respondit*, quoniam dos constitui non ⁵ potuit, ex causa depositi actione de peculio pecuniam repetendam.

De usuris.

28. SCÆVOLA lib. 1. Responsorum.

Quintus Cæcilius Candidus ad Paccium Rogatianum epistolam scripsit in verba infra scripta: *Cæcilius Candidus Paccio Rogatiano suo salutem. Vigintiquinque nummorum, quos apud ⁶ me esse voluiisti, notum tibi [ita] bac epistola facio, ad ratiunculam meam ea pervenisse, quibus ut primum prospiciam, ne vacua ⁷ tibi sint, [id est, ut usuras eorum accipias], care ⁸ habebo. Quæsumus est, an ex ea epistola ⁹ etiam usuræ peti possint? Respondi ¹⁰, deberi ex bona fidei judicio [usuras], sive ¹¹ percepti, sive pecunia in re ¹² sua usus est.*

De contredictione. 1. Et ius rei depositi. De usuris.

29. PAULUS lib. 2. Sententiarum ¹³.

Si saccum ¹⁴ vel argentum signatum deposuero, & is, penes quem depositum fuit, me invito contractaverit, & depositi ¹⁵ & furti actio mihi in eum competit. §. 1. Si [ex] permisum ¹⁶ in eo deposita pecunia is, penes quem deposita est, utatur, ut in ceteris bonæ fidei judiciis, usuras ¹⁷ ejus nomine praestare mihi cogitur.

De litis estimatione.

30. NERATIUS lib. 1. Responsorum.

Si fidejussor pro te, apud quem depositum est, litis estimatione damnatus sit, rem ¹⁸ tuam fieri.

Bona fides quomodo accipitur. 1. De re deposita apud dominum.

31. TRYPHONINUS lib. 9. Disputationum.

Bona ¹⁹ fides, quæ in contractibus ²⁰ exigitur, æquitatem summan desiderat. Sed eam utrum æstimamus ad merum ²¹ jus gentium ²², an ²³ vero cum præceptis civilibus, & prætoriis: veluti reus ²⁴ capitalis judicii depositus apud te centum, is deportatus est, bona ejus publicata sunt; utrumne ipsi hæc reddenda, an in publicum deferenda sint ²⁵? Si ²⁶ tantum naturale jus & gentium intuemur, ei, qui dedit, restituenda sunt: si ²⁷ civile jus, & legum ordinem, magis ²⁸ in publicum deferenda sunt: Nam male meritus

id caput non protestatus est, intelligitur eam epistolæ partem comprobasse. arg. I. filius-familias. supr. ad SC. Macedonian. sic tamen, ut eo casu plurimum posse judicis arbitrium dicamus. infr. eod. judicem estimationum hic addit, quæ tradit Socinus regula 186. Goth. An liber scribentis pro scribente probet, v. Fachin. contr. lib. II. c. 33. Ans. Et Epistola an & quando probet pro, aut contra scribentem, vid. Johann. de Passerib. de privat. scriptura. lib. 3. c. I. S. L.

¹ Vide I. unic. C. de SC. Claudiano. II. Ulpian. II. ² Vide Tiniulum Cod. plus valere, quod agitur, quam quod similitate concipiatur. ³ Nulla denunciatione domino facta. Hotom. 5. obf. 23. ex l. 3. C. de murilegalis. & Tertull. 2. ad uxorem. ⁴ An liber fuerit, v. Nov. 22. c. 10. ⁵ Nuplum enim libera servo: quo causa non est. ⁶ Ult. Infr. de nupt. ⁷ Vacua pecunia, otiofa, ut l. 13. infr. de usuris. ⁸ Curam deposita pecunia intra certum tempus tenera & promittens, usuras ejus pecunia præstat. ⁹ Epistola usura constitutu posuit. ¹⁰ Depositarius usuras debet, si usuras ex deposito percepit, aut rebus depositis usus fuit. Idem & in aliis bonæ fidei judiciis. ¹¹ Synops. Basil. 13. tit. 2. c. 28. in pr. II. l. 29. §. 1. infr. eod. ¹² l. 25. in fin. supr. eod. l. 3. 4. C. eod. ¹³ Tit. 12. §. 1. ¹⁴ Σάξαν, Ecloga ibidem. facillum. tit. 10. collationis legum Mosaicarum, ut sit sensus, eum, qui deposito a me argento, vel facio lignato utatur præter voluntatem meam, tam depositi, quam furti in duplum teneri. ¹⁵ Synops. ibid. c. 28. in fin. §. 23. Infr. de att. ¹⁶ Nec enim aliter potest, sine furti virtio. ¹⁷ Dic ut in l. 28. in fin. supr. eod. ¹⁸ Vide l. 46. supr. de rei vindic. ¹⁹ Bona fides in contractibus aequitatem summam desiderat, hoc est, id exigit, ut res deposita deponenti restituatur, nisi extrinseca & specialis ratio id impedit. ²⁰ l. 4. C. de oblig. ²¹ Merum iuri, ipsum iuri. ²² Gentium iuri, quod naturale etiam paulo post appellat. ²³ Bona fides in deposito, an æstimanda sit ex jure gentium, civili, vel prætorio? ²⁴ Depositum, an sit restituendum reo capitalis judicii, deportato & bonis ejus publicatis? ²⁵ Ante inquisitionem honorum rei, v. quæ notarii ad l. 4. §. ultim. supr. de condit. ob turpem. ²⁶ Juris naturalis seu gentium cum civili hæc pugna est: Naturali jure, depositum ei, qui depositum, reddendum: civili jure, non est reddendum, si reus capitii damnum sit, & bona ejus publicata: Depositum quippe eo calu in publicum deferendum est: Jus civile publicum, præfertur privato. Ita debitores hominis dannati, cuius bona publicata sunt, fisco, non privato, solvere debent. ²⁷ Quod prævalet, præferendumque est. ²⁸ Aequitas non ex mero iure naturali, & gentium, cuique consideranda, sed ex jure potius, & prætorio.

²⁹ Vide l. 6. in fin. infr. de custodia. l. 1. in pr. C. ad legem Julianam repetund. ³⁰ Panarum exemplo a delictis homines deterrentur. ³¹ Officium judicis bonæ fidei actioni deserviens, ultra personas actoris, & rei porrigitur. ³² Extraneæ personæ in judiciis admittuntur ex æquo & bono, puta, si eorum intercess.

³³ Ut in Novell. 88. c. I. ³⁴ l. 1. §. 39. supr. eod. ³⁵ Deponenti latroni dominus præferendus est, hoc est, depositum vero domino potius restituendum, quam latroni, qui depositum. ³⁶ Notanda est hic æqui & boni pugna.

³⁷ l. 11. supr. eod. ³⁸ Domino sc. non prædoni. ³⁹ Imo, deponenti po-

publice, ut ²⁹ exemplo ³⁰ aliis ad deterrenda maleficia fit, etiam egestate laborare debet. §. 1. Incurrit hic & alia inspectio, an bonam fidem inter ³¹ eos tantum, inter quos contractum est, nullo extrinsecus ³² adsumpto ³³, æstimare debeamus, an respectu etiam aliarum personarum, ad quas id, quod geritur, pertinet; exempli loco, latro ³⁴ spolia, [quæ] mihi abstulit, posuit apud Seum inscum de malitia deponentis, utrum ³⁵ latroni, an mihi restituere Seius debeat? Si per se dantem, accipientemque intuemur, haec est ³⁶ bona fides, ut commissam rem recipiat is ³⁷, qui dedit: Si totius rei æquitatem, quæ ex omnibus personis, quæ negotio isto continguntur, impletur, mihi ³⁸ reddenda sunt, quo facto Icelestissimo adempta sunt: & probo hanc esse justitiam, quæ suum ³⁹ cuique ita tribuit, ut non distractabatur auctus persona justiore repetitione. Quod si ego ad petenda ea non veniam, nihilominus ei restituenda sunt, qui depositum, quamvis male quæsita depositum: Quod & Marcellus in prædome & fure scribit. Si tamen ignorans latro, cuius filio, vel servo rem abstulisset, apud patrem dominum eius depositum ignorantem, nec ⁴⁰ ex jure gentium consistet depositum; cuius hæc est potestas, ut alii, non domino sua ipsius res quasi aliena servanda detur: Et si rem meam fur, quam me ignorantre subripuit, apud me etiam nunc delictum eius ignorantem depositum, recte dicetur non contrahi depositum: quia non est ex fide bona, rem suam dominum prædoni restituere compelli: sed & si etiam nunc ab ignorantre domino tradita sit, quasi ex causa depositi, tamen indebiti dati conditio competit.

De lata culpa.

32. CELSUS lib. II. Digestorum.

Quod Nerva diceret, *latorem ⁴¹ culpam dolum esse*, Proculo displacebat, mihi verissimum videtur. Nam & si quis non ⁴² ad eum modum, quem hominum ⁴³ natura desiderat, diligens est, nili tamen ad suum ⁴⁴ modum curam in deposito præstat, fraude non ⁴⁵ caret: nec ⁴⁶ enim salva fide minorem iis, quam fuis rebus, diligentiā præstabat.

De servo deponente apud sequestrem.

33. LABEO lib. 6. Posteriorum a Jayeno Epitomatorum.

Servus ⁴⁷ tuus pecuniam cum Attio in ⁴⁸ sequestre depositum apud Mævium, ea conditione, *ut ea tibi redderetur, si tuam esse probasses: si minus, ut Attio [redderetur]*: Posse dixi cum eo, apud quem deposita esset, incerti agere, id est, ad ⁴⁹ exhibendum, & exhibitam vindicare: quia servus in deponendo tuum jus deterius ⁵⁰ facere non potuisset.

De deposito non gratis redditio.

34. IDEM lib. 2. Pithanon.

Potes agere depositi ⁵¹ cum eo, qui ⁵² tibi non ⁵³ aliter, quam nummis a te acceptis depositum reddere voluerit, quamvis fine mora & incorruptum reddiderit.

tius, quam domino, restituenda res videtur. arg. I. I. §. pen. supr. nante, capones, qd. Vid. l. 15. supr. eod. ⁴¹ Comparativus proposito hic fumitur. Zaf. glori. in hanc legem & Corras. 4. Miss. Est tamen qui legat, leviorem. Hotom. 3. obf. 2. ineptissime: Hic enim agitur de latore, id est, lata culpa, vers. Nam & si quis non ad eum modum, quem hominum natura desiderat, diligens est, nili tamen ad suum modum curam in deposito præstat, fraude non caret: nec salva fide minorem iis, quam fuis rebus, diligentiā præstabat. Quemadmodum & lata culpa speciem pollii dicere, hanc vocem tantum, fine consequentibus legisse: quod is facit, qui pro latore culpa leviorem hic substituit. Veteres interpres quinque Culparum species constituant, latissimam, latorem, latam, levem, levissimam; quod Zafius reprehendit, quod majus & minus non constituant diversas species. Oldendorpini levem, & levissimum, leviorem, levissimam, ibid. admittit. Gath. Vide in hanc l. Loriot. Butrig. & Charond. verisimil. lib. 3. cap. 9. Ans. Adde Corras. lib. 4. miss. cap. I. 2. Joann. Robert. recept. leit. cap. 7. & Cagnol. ad l. contractas. 23. ff. de reg. jar. S. L. Adde Zafius lib. 1. sing. respons. c. 2. Benedictum Capram in Reg. concil. 78. Curtium Brug. ad fratrem lib. 2. sixxæw c. 2. Charondam lib. 3. verisimil. c. 9. Joann. Robertum lib. 2. recept. juris civil. leit. 7. Mod. ⁴² Hanc negativam, fine relinqua, five expungas, tentus est. ⁴³ Latam culpam duobus indicis deprehendi: Primo, si quis quid non ad eum modum faciat, quo omnes homines faciunt: altero, si quis non eodem modo in re aliena, ac in suis rebus, veretur. ut infr. eod. utrumque dolo proximum est. ⁴⁴ Levis est, quoties eandem in alienis, quam in suis rebus diligenter, & fidem præstat, non tamen eam, quam circumscriptiores homines, & diligenter adhibent: Et ut paucis dicam, levis culpa est confusa in rebus suis & alienis negligenter, l. 22. §. 3. infr. ad SC. Trebell. ⁴⁵ Lata, est in suis diligenter, in alienis negligenter. Levissima, si quæ est, ex imperitia non affectata nascitur. Similis est, quæ ratione exatis, lexus, rusticatus, facile excusat. ⁴⁶ Omnim sc. ⁴⁷ Fraudem caret. Hotom. 3. obf. I. Et hic alterum quod erratum est, dempta negatione hunc locum affirmatione substituta legere, cum hoc difertur velit Jurisconsultus. Eum, qui non ad eum modum, quem hominum natura desiderat, diligens sit, fraude non carere: Generalis hæc sententia est, a qua hunc casum illico Jurisconsultus excipit, nisi tamen ad suum modum curam in deposito præstat. Vides, quilibet hæc lectoris es, Lector, apartam Jurisconsulti sententiam esse, fraude non carere, qui non ad eum modum diligens sit, quem hominum natura desiderat; & tamen fraudem in aliena re & deposito excusari, si quis ad suum modum curam in deposito custodiendo præster, hoc est, si non minorem in deposito, quam in suis rebus diligenter præstari, ut hic. Sed hæc fatis.

⁴⁸ Qui in deposito non præstat eam diligentiam, quam in suis rebus, dolum committit. Synops. Basil. 13. tit. 2. c. 2. 3. Harm. 9. §. 14. ⁴⁹ l. 38. supr. eod. feoffee, est apud sequestrum per servum potest ipse servi dominus petere.

⁵⁰ Vide l. 27. §. I. supr. ad SC. Velleian. l. 122. §. I. infr. de verb. oblig. l. 133. infr. de reg. jar.

⁵¹ Quem in finem? ut pecuniam, quam apud eum depositisti, recipias.

⁵² Depositisti tenetur, qui pecuniam accepit, ut depositum readeret.

⁵³ l. 2. §. I. supr. ac condic. ob turpem.

LIBER SEPTIMUS DECIMUS.

TIT. I.

MANDATI¹, VEL CONTRA.

De consensu. 1. *De nuncio, & epistola.* 2. *De verbis mandati.*
3. *De die, & conditione.* 4. *De gratuito, & mercede.*

1. PAULUS lib. 32. ad Edictum.

Obligatio mandati, consensu² contrahentium consistit.
§. 1. Ideo³ per nuncium quoque vel per epistolam mandatum suscipi potest. §. 2. Item five rogo⁴, five volo, five mando, five alio⁵ quocunque verbo⁶ scripsiterit, mandati⁷ actio est.
§. 3. Item mandatum⁸ & in⁹ diem differi, & sub conditione contrahi potest. §. 4. Mandatum¹⁰, nisi gratuitum¹¹ nullum est: nam¹² originem¹³ ex officio, atque amicitia¹⁴ trahit: contrarium ergo est officio¹⁵ merces: interveniente¹⁶ enim¹⁷ pecunia¹⁸, res ad locationem¹⁹ & conductionem potius respicit.

Cujus causa mandatum contrahitur.

2. GAJUS lib. 2. Rerum cotidianarum [five aureorum].

Mandatum inter nos contrahitur, five mea tantum gratia tibi mandem, five aliena tantum, five mea & aliena, five mea & tua, five tua & aliena. Quod si tua tantum gratia tibi mandem, supervacuum est mandatum, & ob id nulla²⁰ ex eo obligatio nascitur.

§. 1. *Mea tantum gratia* intervenit mandatum, veluti, si tibi mandem, ut negotia mea geras, vel ut fundum mihi emeres, vel ut pro me fidejubeas. §. 2. *Aliena tantum*, veluti, si tibi mandem, ut Titii negotia gereres, vel ut fundum ei emeres, vel ut pro eo fidejubeas: §. 3. *Mea & aliena*, veluti, si tibi mandem, ut mea, & Titii negotia gereres: vel ut mihi & Titio²¹ fundum emeres: vel ut pro me & Titio fidejubeas. §. 4. *Tua & mea*, veluti, si mandem tibi, ut sub usuris crederes ei, qui in rem meam mutuaretur.

§. 5. *Tua & aliena*, veluti, si [tibi] mandem, ut Titio sub usuris crederes: Quod si, ut sine usuris crederes; aliena tantum gratia intervenit mandatum. §. 6. *Tua autem gratia* intervenit mandatum, veluti, si mandem tibi, ut pecunias tuas potius in emptiones praediorum colloces, quam foeneres: vel ex diverso, ut foeneres potius, quam in emptiones praediorum colloces; cujus generis mandatum, magis consilium est, quam mandatum: & ob id non est²² obligatorium: quia nemo ex consilio²³ obligatur, etiamsi non expedit ei, cui dabatur: quia liberum est cuique, apud se explorare, an expedit sibi consilium.

Si melior vel deterior fiat causa mandantis. 2. *De re empta pluris.*

3. PAULUS lib. 32. ad Edictum.

Praeterea in²⁴ causa mandati etiam illud vertitur, ut interim nec²⁵ melior causa mandantis fieri possit, interdum melior²⁶, deterior vero nunquam. §. 1. Et quidem si mandavi tibi, ut aliquam rem mihi emeres, nec²⁷ de pretio quidquam statui, tuque emisti, utrinq[ue] actio nascitur. §. 2. Quod si pretium statui, tuque pluris emisti, quidam²⁸ negaverunt²⁹, te mandati habere actionem, etiamsi paratus es, id, quod excedit, remittere: namque iniquum³⁰ est³¹, non esse mihi cum illo actionem, si nolit; illi³² vero, si velit, mecum esse.

1 Lib. 4. Cod. 35. & 3. Inst. 27. & Paul. 2. sent. 5. vide elegantem locum de mandato apud Ciceronem pro Rosio Amerino. 2 Inst. de oblig. ex consensu. vel patientia, l. 6. §. 2. infr. cod. τὸν περὶ συναγωγῆς ἀγωγῆς ιστ., est ex earum actionum numero, quæ consensu contrahuntur. Synops. Basil. 14. tit. 1. c. 1. 3 Per nuncium & epistolam suscipere & contrahere possumus, quocunque solo consensu possunt contrahiri. add. l. 2. §. 2. infr. de oblig. 4 Mandatum uno rogaate, altero recipiente, perficitur. Hec duo verba, Rogo & Recipio citra stipulationem pertinuerint mandatum. add. l. quidam 46. infr. de hereditibus inst. l. 1. §. exceptionem. infr. quarum rerum actio non datur. l. si negotia. II. l. si servi mei. 42. supr. de negotiis. Virgil. Idem orans mandata dabat. Nam & mando, verbum est precarium. Mandamus libero homini, imperamus villico, aut servo. Cic. l. de Oratore. Cujac. c. cod. 5 Mandat, qui rogat, imperat, qui vele se sit. 6 Mandandi verba libera. 7 Modo non sit rei in honesta. l. 6. §. 3. infr. cod. Notandum est interea per verba commendatoria, exhortatoria, vel collati, mandatum non contrahiri. l. 12. §. 12. infr. cod. l. fin. C. quad. cum eo, que. Idem tradunt esse interpres in literis credentia generalibus, quæ, quod nimis generales & obscuræ sint, non obligant. Bart. ad l. 24. infr. de fidejub. nisi pericula fuerit literas deferenti, scribens credi voluerit, vel nisi generalitas laxitatem literarum, quibusdam circumstantiis ad speciem aliquam certam restringatur, veluti, si insitor ipse literas credentia deferat, qui scripsit, presumitur ei mandante facultatem in ea merce negotiandi. 8 Sic procurator ad lites in diem, & sub conditione possumus: 1. 3. & 4. supr. de procurat. 9 Mandare in diem, & sub conditione possumus: mandatum diem & conditionem recipit. add. §. 12. Inst. cod. Synops. ed. c. 1. 10 Commendatum eadem ratione gratuitum. l. 5. §. 12. supr. commendati. §. 2. Theophil. Inst. quibus modis re contrahitur obligatio. 11 Nam si datum pecunia, locatio: si res alia, contractus erit inominatus, do, ut facias. excipe tamen, quod remunerandi gratia datur. l. 6. infr. cod. 12 Gratuitus dicimus, quæ originem ex officio & amicitia trahunt. Proinde quod quis ex officio & amicitia fecerit, eius nomine mercedem jute non possulabit. 13 Ex origine cuique rei naturas rerum metimur. Goth. Add. l. 12. inf. supr. ad Senat. Maced. l. 8. infr. cod. & l. 58. §. 2. infr. Pro facio. Anf. 14 Amicitia factum non videtur, quod fit mercede interposita. 15 Officio contraria est merces. 16 Gratuitus non est, quod pecunia intervenientem est. 17 Mandatum gratuitum esse oportet: nam intervenient pecunia, locatio est. Synops. ed. cap. 1. 18 Aur quis re alia. l. 22. infr. de prescriptis verbis. 19 Locatio & condicio proprie fit intercedente pecunia & mercede. 20 Ex contractu, obligatio: ex obligatione actio nascitur. l. 22. §. 2. supr. de procurat. 21 Hoc causa mandati, in mandatarium: negotiorum vero gettorum, in Titium erit actio. l. 14. C. de negotiis. 22 Nisi alias non contractuo consilium dederit. l. 6. §. 5. infr. cod. Quid, si contractuo eram? adhuc tenebris, si fraudulent in consilio mihi dando sis veritatis. Fraus adhibetur, si luci capundi causa consilium dedisti. l. 8. supr. de debito. Citra fraudem, l. 47. infr. de reg. jur. aut cautionem de damno prefiltram, non teneris: quo refert l. 6. §. 5. l. 52. infr. cod. Quid in delictis? utro modo qui consuluit, tenetur damnum pallo. Nam siue consulutor non alias commissarius erat defiduum, teneris, quod ex bono malum: si facturas erat, ex malo deteriore feceris. l. 1. §. 3. supr. de serv. corr. consulutor tamen non tenetur, quia liberum habuit non parere. 23 Consilio nudo ac non fraudulento nemo obligatur. add. l. 47. infr. de reg. jur. c. 62. de reg. jur. in 6. 24 Mandatarius interdum meliorum facit conditionem mandantis: determinare vero nunquam. Synops. ed. cap. 3. parem & meliorem facere potest, at non determinare. Goth. v. Cujac. lib. 12. obser. cap. 34. S. L. 25 Mandatum emendi habens, nullo pretio sibi constituto a mandatore, etiamsi pluris emerit, mandantem obligat, ut hic. Certo pretio adjecto emendi mandatum habens, qua pluris emerit, ea mandantem non obligat, sed ad pretium usque constitutum tantum: nam extenus tantum obligat. & prax. & seq. 26 Meliorem mandantis causam non facit, qui id præcise prefat, quod rogatus sit, qui fines mandati non egreditur. l. 5. infr. cod. 27 l. 5. §. 5. infr. cod. 28 Sabinus, & Cassius, §. 8. infr. cod.

DIGEST.

4. GAJUS lib. 2. Rerum cotidianarum [vel aureorum].
5 Ed Proculus recte eum, usque ad pretium statutum³³ acturum existimat: Quæ sententia sane benignior est.

6. *Fazibus mandati custodiendis.* 1. *De mandato non impleto.*
2. *De emptore alterius rei.* 3. *De re minoris vendita.* 5. *De re minoris empta, vel tantidem, ut tamen aliud accederet.*

7. PAULUS lib. 32. ad Edictum.
Diligenter³⁴ igitur fines³⁵ mandati custodiendi³⁶ sunt: nam qui ex-cessit³⁷, aliud³⁸ quid facere videtur³⁹. §. 1. Et si susceptum non⁴⁰ impleverit, tenetur. §. 2. Itaque si mandavero tibi, ut domum Seianam⁴¹ centum emeres, tuque Titianam emeris longe majoris pretii, centum tamen, aut etiam minoris, non videris implesse mandatum. §. 3. Item si mandavero tibi, ut fundum meum centum venderes⁴², tuque eum nonaginta vendideris, & petam fundum; non obstabit mihi exceptio⁴³, nisi & reliquum mihi, quod deest, mandatum meo præstes, & indemne⁴⁴ me per omnia conserves. §. 4. Servo quoque dominus si præcepere, certa summa rem vendere, ille minoris vendiderit, similiter vindicare eam dominus potest, nec ulla exceptione⁴⁵ summoveri⁴⁶, nisi indemnitas⁴⁷ ei præstetur. §. 5. Melior⁴⁸ autem causa mandantis fieri potest, si cum tibi mandasse, ut Stichum decem emeres, tu eum minoris emeris, vel tantidem, ut⁴⁹ aliud quicquam servos accederet: utroque enim caſu, aut non⁵⁰ ultra pretium, aut intra pretium fecisti.

8. *De honorario.* 1. *De negotiis gerendis.* 2. *De tacito consensu.*
3. *De re turpi.* 4. *De eo, quod interest.* 6. *De mandato generali,* vel speciali. 7. *De eo, qui mercede pada vel accepta fidejubet.* De redemptore litis.

9. ULPIANUS lib. 31. ad Edictum.
SI remunerandi gratia honor⁵¹ intervenit⁵², erit mandati actio.
§. 1. Si cui fuerit mandatum, ut⁵³ negotia administraret, hac actione erit conveniens: nec recte negotiorum gestorum cum eo agetur: nec enim ideo est obligatus, quod negotia gessit, verum idcirco, quod mandatum suscepit: denique tenetur, et si non gessisset. §. 2. Si passus⁵⁴ sim⁵⁵, aliquem pro me fidejubere, vel alias intervenire, mandati teneor: & nisi pro invito⁵⁶ quis intercesserit, aut donandi animo, aut negotium gerens, erit mandati actio. §. 3. Rei turpis⁵⁷ nullum mandatum est: & ideo hac actione non agetur. §. 4. Si tibi mandavero, quod mea⁵⁸ non⁵⁹ intererat⁶⁰, veluti, ut pro Seio intervenias, vel ut Titio credas, erit⁶¹ mihi tecum mandati⁶² actio (ut Celsus lib. VII. Digestorum scribit), & ego tibi sum obligatus. §. 5. Plane si tibi mandavero, quod tua intererat, nulla erit mandati actio, nisi⁶³ mea quoque interfuit: aut si non es facturus, nisi ego mandasse⁶⁴, et si mea non interfuit, tamen erit mandati actio. §. 6. Apud Julianum lib. XIII. Digestorum queritur: Si dominus jussit procuratorem suum certam pecuniam sumere⁶⁵, & fenerare pericolo suo, it. ut certas usuras domino penderet [duintaxat], si pluris fenerare potuisse, ipse lucratetur? In creditam⁶⁶ pecuniam videtur (inquit) acceptisse. Plane⁶⁷, si omnium negotiorum erat ei administratio mandata, mandati quoque eum teneri: quemadmodum solet mandati teneri [debitor], qui⁶⁸ creditoris sui negotia gessit. §. 7. Marius Paulus quidam fidejussit pro Daphnide, mercedem pactus ob suam fidejussionem; & sub nomine alterius ex⁶⁹ eventu litis cave-

30 Est enim mandati actio ex equo, & bona fidei. vid. l. 5. infr. de oblig. 31 Claudiaret enim contractus. l. 21. §. per. supr. de recept. qui arbitri. Certo tamen caſu claudicat mandati actio. l. eo tempore. 30. in fin. supr. de peculio. 32 Vid. supr. quod quisque juris. 33 Id est, si remittat mandatori superfluum statutum pretii. l. 5. in fin. infr. cod. Eadem ratio ne dabimus utili actionem mandatori ad rem recipiendam, qui ratum habet, quod excedit, id est, qui integrum pretium reddere paratus est invito altero. Cujac. 12. ob. 34.

34 Mandati fines custodiri diligenter oportet, ut hic, nisi sint actus inter se coherentes, & alii ab aliis quasi dependentes: tunc enim uno mandato, alterum quoque mandatum intelligitur. l. qui procuratorem. 37. supr. de procuratorem. Idem est, si procurator præfendit domino & tacentie mandatum excedit. v. Socinum reg. 252. 35 Finis hic, forma est.

l. 41. infr. cod. hinc illa lex mandatorum datur in Tragedia Sophoclis, ἔπει καὶ Σύλλογος πάτρα πάτερ, τῷ μὲν πατρίμαν, τῷ πατέρος δέραν. Goth. Add. Ant. Gell. lib. 1. cap. 13. S. L. 36 l. 10. §. 9. infr. cod. 37. Praefixos fines scilicet. Idem si contra mandatum revocatione & denunciatione fecerit. l. 30. J. cod. 38 Mandati fines custodiri diligenter oportet, ut hic, nisi sint actus inter se coherentes, & alii ab aliis quasi dependentes: tunc enim uno mandato, alterum quoque mandatum intelligitur. l. qui procuratorem. 37. supr. de procuratorem. Idem est, si procurator præfendit domino & tacentie mandatum excedit. v. Socinum reg. 252. 35 Finis hic, forma est.

l. 41. infr. cod. hinc illa lex mandatorum datur in Tragedia Sophoclis, ἔπει καὶ Σύλλογος πάτρα πάτερ, τῷ μὲν πατρίμαν, τῷ πατέρος δέραν. Goth. Add. Ant. Gell. lib. 1. cap. 13. S. L. 36 l. 10. §. 9. infr. cod. 37. Praefixos fines scilicet. Idem si contra mandatum revocatione & denunciatione fecerit. l. 30. J. cod. 38 Mandati fines custodiri diligenter oportet, ut hic, nisi sint actus inter se coherentes, & alii ab aliis quasi dependentes: tunc enim uno mandato, alterum quoque mandatum intelligitur. l. qui procuratorem. 37. supr. de procuratorem. Idem est, si procurator præfendit domino & tacentie mandatum excedit. v. Socinum reg. 252. 35 Finis hic, forma est.

l. 41. infr. cod. hinc illa lex mandatorum datur in Tragedia Sophoclis, ἔπει καὶ Σύλλογος πάτρα πάτερ, τῷ μὲν πατρίμαν, τῷ πατέρος δέραν. Goth. Add. Ant. Gell. lib. 1. cap. 13. S. L. 36 l. 10. §. 9. infr. cod. 37. Praefixos fines scilicet. Idem si contra mandatum revocatione & denunciatione fecerit. l. 30. J. cod. 38 Mandati fines custodiri diligenter oportet, ut hic, nisi sint actus inter se coherentes, & alii ab aliis quasi dependentes: tunc enim uno mandato, alterum quoque mandatum intelligitur. l. qui procuratorem. 37. supr. de procuratorem. Idem est, si procurator præfendit domino & tacentie mandatum excedit. v. Socinum reg. 252. 35 Finis hic, forma est.

l. 41. infr. cod. hinc illa lex mandatorum datur in Tragedia Sophoclis, ἔπει καὶ Σύλλογος πάτρα πάτερ, τῷ μὲν πατρίμαν, τῷ πατέρος δέραν. Goth. Add. Ant. Gell. lib. 1. cap. 13. S. L. 36 l. 10. §. 9. infr. cod. 37. Praefixos fines scilicet. Idem si contra mandatum revocatione & denunciatione fecerit. l. 30. J. cod. 38 Mandati fines custodiri diligenter oportet, ut hic, nisi sint actus inter se coherentes, & alii ab aliis quasi dependentes: tunc enim uno mandato, alterum quoque mandatum intelligitur. l. qui procuratorem. 37. supr. de procuratorem. Idem est, si procurator præfendit domino & tacentie mandatum excedit. v. Socinum reg. 252. 35 Finis hic, forma est.

l. 41. infr. cod. hinc illa lex mandatorum datur in Tragedia Sophoclis, ἔπει καὶ Σύλλογος πάτρα πάτερ, τῷ μὲν πατρίμαν, τῷ πατέρος δέραν. Goth. Add. Ant. Gell. lib. 1. cap. 13. S. L. 36 l. 10. §. 9. infr. cod. 37. Praefixos fines scilicet. Idem si contra mandatum revocatione & denunciatione fecerit. l. 30. J. cod. 38 Mandati fines custodiri diligenter oportet, ut hic, nisi sint actus inter se coherentes, & alii ab aliis quasi dependentes: tunc enim uno mandato, alterum quoque mandatum intelligitur. l. qui procuratorem. 37. supr. de procuratorem. Idem est, si procurator præfendit domino & tacentie mandatum excedit. v. Socinum reg. 252. 35 Finis hic, forma est.

l. 41. infr. cod. hinc illa lex mandatorum datur in Tragedia Sophoclis, ἔπει καὶ Σύλλογος πάτρα πάτερ, τῷ μὲν πατρίμαν, τῷ πατέρος δέραν. Goth. Add. Ant. Gell. lib. 1. cap. 13. S. L. 36 l. 10. §. 9. infr. cod. 37. Praefixos fines scilicet. Idem si contra mandatum revocatione & denunciatione fecerit. l. 30. J. cod. 38 Mandati fines custodiri diligenter oportet, ut hic, nisi sint actus inter se coherentes, & alii ab aliis quasi dependentes: tunc enim uno mandato, alterum quoque mandatum intelligitur. l. qui procuratorem. 37. supr. de procuratorem. Idem est, si procurator præfendit domino & tacentie mandatum excedit. v. Socinum reg. 252. 35 Finis hic, forma est.

l. 41. infr. cod. hinc illa lex mandatorum datur in Tragedia Sophoclis, ἔπει καὶ Σύλλογος πάτρα πάτερ, τῷ μὲν πατρίμαν, τῷ πατέρος δέραν. Goth. Add. Ant. Gell. lib. 1. cap. 13. S. L. 36 l. 10. §. 9. infr. cod. 37. Praefixos fines scilicet. Idem si contra mandatum revocatione & denunciation

teneri: & est verum, eum, qui non animo¹ procuratoris intervenit, sed affectionem amicalem² promisit in monendis procuratoribus, & actoribus, & in regendis consilio, mandati³ non teneri: sed si quid dolo fecerit, non mandati, sed magis de dolo teneri.

§. 8. Si mandayero procuratori meo, *Ut Tito pecuniam meam creditat sine usuris*, isque non sine usuris crediderit⁴, an etiam usuras mihi restituere debeat, videamus? Et Labeo scribit, restituere eum oportere, etiam si hoc mandaverim, ut gratuitam pecuniam daret: quamvis, si⁵ periculo suo credidisset, cesseret (inquit Labeo) in usuris actio mandati.

§. 9. Idem Labeo ait, & verum est, reputations⁶ quoque hoc judicium admittere, & sicuti fructus⁷ cogitur restituere is, qui procurat, ita sumptum⁸, quem in fructus percipiendos fecit, deducere eum oportet: sed & si ad vecturas suas, dum excurrit in praedia, sumptum fecit, puto hos quoque sumptus reputare eum oportere: nisi [si] salariarius⁹ fuit, & hoc convenit, ut sumptus de suo faceret ad hæc itinera [hoc est, de salario].

§. 10. Idem ait, si quid procurator citra mandatum in volupatem¹⁰ fecit, permitendum ei¹¹ auferre, quod sine damno domini fiat, nisi rationem sumptus istius dominus admittit.

§. 11. Fidejussores & mandatores¹², et si sine¹³ judicio solverint, habent actionem mandati.

§. 12. Generaliter Julianus ait, si fidejussor¹⁴ ex sua persona omiserit exceptionem, qua reus uti non potuit, si¹⁵ quidem minus¹⁶ honestam¹⁷, habere eum mandati actionem: quod si eam, qua reus uti potuit, si sciens¹⁸ id fecit, non habiturum mandati actionem: si modo habuit facultatem rei conveniendi, desiderandique, ut ipse suscipiat potius judicium¹⁹ vel suo vel procuratorio nomine.

§. 13. Si fidejussori donationis²⁰ causa²¹ acceptum factum sit a creditore, puto si fidejussore remunerari vult creditor, habere eum mandati actionem: Malto²² magis, si mortis causa accepto tulisset creditor, vel si eam²³ liberationem legavit.

11. POMPONIUS lib. 3. ex Plautio.

Si ei, cui damnatus ex causa fidejussoria fueram, heres postea extitero, habebo mandati²⁴ actionem.

1. Si fidejussori & filiosfam. vel servo donaturus pro eo solvit. 3. De servo, 4. vel filiosfam. fidejussore. 5. Si filiosfam. mandetur, ut solvat. 7. Cui datur actio contraria. 8. Si patronus prædium emens, & partem pretii solvens, iussit liberto reliquum solutum tradiri, isque reliquum solvet, deinde patrone prædium venderit consenserit. 9. De sumptibus a mandatario factis, & de usuris. 10. De pecunia data, ut creditor solvatur. 11. De mandato adolescentis luxuriosi. 12. De epistola commendatoria. 13. De eo, qui pro filiosfam. mutuante fidejussit. 14. De mandato post pecuniam creditam. 15. De mandato tutoris. 16. De revocatione mandati. 17. De monumento faciendo.

12. UPIANUS lib. 31. ad Edictum.

Si vero²⁵ non²⁶ remunerandi causa, sed principaliter donando²⁷, fidejussori remisit actionem, mandati²⁸ eum non acturum²⁹.

§. 1. Marcellus autem fatetur, si quis donaturus³⁰ fidejussori, pro³¹ eo solverit creditori, habere fidejussorem mandati actionem.

§. 2. Plane, inquit, si filiosfam. vel servus fuit fidejussor, & pro his solvero donaturus eis, mandati patrem vel dominum non³² acturos: hoc ideo, quia non patri donatum voluit [qui solvit].

§. 3. Plane si³³ servus fidejussor solvet, dominum mandati acturum. §. 4. Idem Marcellus ibidem ait, si filiosfam. non jussu patris fidejusserit³⁴, cessat mandati actio, si nihil sit in peculio:

1. Mandatum est convention, qua is, qui quid rogatur, procuratoris animo, in se recipit gratuitem datum, facturum, ut hic. §. 2. infra. de proxeneticis.

2. Add. l. 42. supr. de negotiis. 3. Mandati non teneri, qui rogatus est consilium alteri impetrari. Si tamen dolo quid fecerit, dol renebitur. v. l. 2. in fin. supr. cod.

4. Quid, li majors, quare testator rogaverit, usuras tutores stipulati sunt, an eis lucro an vero eorum pupilli cedant? v. l. 47. §. 4. infra. de administr. & peric. tut.

5. Usuras foris credite voluntate domini, procurator non reficit, si forte su periculo credit, hoc est, nisi consensu domini, suo ac proprio periculo credit: cur enim dominus usuras ex ea pecunia exceptet, quam suo periculo credi noluit?

6. Mandati judicio continentur multæ prælaciones, ut fructum, ita sumptuum, & impeniarum. 7. §. 2. supr. cod. l. 59. §. 1. infra. cod.

8. l. 12. §. 9. infra. cod. Goth. Add. l. 19. §. 4. supr. de negot. ges. Ans.

9. Salariarius ea forma dicuntur, qua fideicommissarius, legatarius, depositarius: alii legunt, salariariu fuit, forte legendum, salariarius fuit, ut salariariu haberet, ut peculiariu, qui peculium.

10. Ad volupatem fecit. Halband. 11. vide l. 3. §. 4. supr. de in rem vero.

12. Id est mandararii, qui alterius mandato aliqui pecuniam credunt, vel dic, mandatores, qui mandarunt aliqui pecuniam credi. 13. Id est, sponte, & sine controversia.

14. Fidejussor mandati actionem habet, etiam si scens omiserit exceptionem minus honestam, qua ipse uti potuit ex persona sua, reus non potuit. Mandati actionem non amittit, qui exceptionem in honestam rei principalis judicio omisit: potest enim fidejussor in honestam exceptionem omittere. Goth. Vide Cujac. lib. II. ob. cap. 40. Guttier. 3. part. resolut. cap. 13. n. 15. 16. S. L.

15. Quæ sit minus honesta exceptio, hic queritur. Potest summi exemplum de exceptione ex edito, quod quisque juris, quam Graeci vocant exceptionem stellionatus videlicet, cum is, qui decoxit creditoribus, impetratis novis tabulis, agit cum debitoribus suis. Repellitur enim exceptione stellionatus: quia ne stellionatus eis in creditore, qui non numerat pecuniam, vel numerat iterum accipit, etiam ex sententia judicis ei solvatur, l. 29. §. 5. in fin. infra. ed. ita & in debitore, qui decoxit creditoribus, licet legi beneficio (id est, novarum tabularum) ei debitu remittatur. l. bona fide. 50. infra. de act. emp. Decofor autem adverbus decodetrem hac exceptione non uitat, quia absurdum est, vitium, in quo ipse fit, obiecere si sum alteri, cetera v. apud Cujac. II. obser. 40.

16. Quid, si honestam omisit? Mandati exceptionem non habebit, ut est abridigata hæc colligitur: (ut si omisit exceptionem paci in suam personam concepi, vel intercessione, vel temporis, quia reus uti non potuit) quod ita procedit, nisi reo cavere veit de indemnitate, l. 29. in fin. infra. ed. l. pen. supr. ad SC. Vellejan. qua cautio non delideratur ab eo, qui exceptionem in honestam omisit. Cujac. ibid.

17. Cur licet ei minus honestam omittere? Exclusus est pudor ejus, qui minus honesta exceptione uti noluit. l. 48. infra. cod.

18. l. 29. infra. cod. 19. vide l. 1. in fin. infra. de ea, qui pro tute.

20. Mandati actione adversus reum principalem fidejussor experit potest, cui creditor remunerandi animo, debitus rei principali inter vivos, vel mortis causa donatione accepto tulit, vel liberationem legavit, ut hic. Secus, si simpliciter ei donavit. l. 12. infra. cod.

21. l. 9. l. 10. l. 11. infra. pro facio, facit l. 29. §. 1. infra. de donationib.

22. Remunerandi causa præsumitur fieri mortis causa donatio, & legatum.

23. Al. ei.

24. Imo ex stipulatu, non mandati, l. 21. in fin. infra. de fidejuss.

25. Vero, particula adversativa.

26. Remunerans & donationis similes differentia. Qui principaliter donat, citra obligationem ulam novum beneficium referit, qui remuneratur, donat, sed provocatus. Hinc etiam colligunt, in donatione remuneratoria, donatorem evitio non teneri, vide Bart. l. 131. §. 1. infra. de verb. obligat.

27. Sub. inter vivos.

28. Imo, si creditori fidejussori acceptum tulero, fidejussor ex mandato agere poterit. l. 26. §. 3. infra. cod.

29. Cur ita? Ei nihil abest: creditori vero nihil adest: Remunx actions ea conditio est,

30. Sub. inter vivos.

31. Solvit creditori fidejussor, si per alium solvit, & sic solutione utroque modo facta, mandati actio est fidejussori in reum principalem.

32. Cur non actui? Patri vel domino donatum noluit, qui solvit. Qui singitur filio vel servo donare, patri vel domi-

quod si jussu vel ex peculio solutum est, multo magis habet pater mandati. §. 5. Si filiosfam. mandavi, ut pro me solveret, patrem, sive ipse solvet, sive filius ex peculio, mandati acturum Nerasius ait: Quod habet rationem: nihil enim mea interest, quis solvat.

§. 6. Si filiosfam. mandavero, ut pro me solveret, & emancipatus solvat, verum est in factum actionem filio³⁷ dannam: patrem³⁸ autem, post emancipationem solventem, negotiorum gelorum actionem habere.

§. 7. Contrario³⁹ judicio experuntur, qui mandatum suscepunt, utputa qui rerum vel⁴⁰ rei unius procriptionem suscepunt.

§. 8. Inde Papinianus querit, si patronus prædium, quod emerat, pro quo pretii bessem⁴¹ exsolverat, jussit liberto suo tradi⁴², ut ille restituam⁴³ pretii redderet, deinde, reddito pretio, vendenti fundum patrono libertus consenserit, triensis pretium an libertus possit repeteret? Et ait, si mandatum suscepit initio libertus, non donatum accepit, contrario judicio posse eum pretium repeteret, quod deductis mercedibus, quas medio tempore perceperit, s. rest: quod si donationem patronus in libertum contulit, videri⁴⁴ & posse libertum patrono donasse.

§. 9. Si mihi mandaveris, ut rem tibi aliquam emam, egoque emero meo pretio⁴⁵, habebo mandati actionem de pretio recuperando: sed & si tuo pretio impendero⁴⁶ tamen aliquid bona fide ad emptiōnem rei, erit contraria mandati actio; aut si rem emptam nolis recipere: Simili modo, & si quid aliud mandaveris, & in id sumptum fecero. Nec tantum id⁴⁷, quod impendi, verum⁴⁸ usuras⁴⁹ quoque consequar. Usuras⁵⁰ autem non tantum ex mora esse admittendas, verum Judicem estimare debere, si exigit a debitore suo quis, & solvit, cum uberrimas usuras consequeretur (æquissimum enim erit rationem ejus rei haberi); aut si ipse mutuatus gravibus usuras, solvit. + Sed & si reum usuras non relevavit, ipsi autem & usura absunt: vel si minoribus relevavit, ipse autem majoribus foenus accepit, ut fidem⁵¹ suam liberaret; non dubito, debere eum mandati judicio & usuras consequi: Et (ut est constitutum) totum hoc ex aequo & bono judex arbitrabitur.

§. 10. Dedi⁵² tibi pecuniam, ut creditori meo exsolvas, non fecisti: Præstabis mihi⁵³ usuras⁵⁴: quo casu & a me creditor pecuniam debitam cum usuras recepturus sit; Et ita Imperator Severus Hadriano Demonstrati rescriptis.

§. 11. Si adolescens⁵⁵ luxuriosus mandet tibi, ut⁵⁶ pro meretrici fidejubear, idque tu sciens mandatum suscepis, non habebis mandati actionem: quia simile⁵⁷ est, quasi⁵⁸ perdituro pecuniam scens credideris. + Sed & si ulterius directo mandaverit tibi, ut meretrici pecuniam credas, non⁵⁹ obligabitur mandati; quasi adversus bonam fidem mandatum sit.

§. 12. Cum quidam talem epistolam⁶⁰ scripsisset amico suo, Rogo te, commendatum⁶¹ habeas Sextilium Crescentem amicum meum, non obligabitur⁶² mandati: quia⁶³ commendandi magis⁶⁴ hominis quam mandandi⁶⁵ causa scripta est.

§. 13. Si quis mandaverit filiosfam. credendum pecuniam, non⁶⁶ contra Senatusconsultum accipienti, sed ex ea causa, ex qua de peculio, vel de in rem verso, vel quod jussu pater teneretur, erit licitum mandatum. + Hoc amplius dico, si cum dubitarem utrum contra Senatusconsultum acciperet, an non, nec esset datus contra Senatusconsultum accipienti, intercesserit, qui diceret, non accipere⁶⁷ contra Senatusconsultum, & periculo meo crede, dicat bene⁶⁸ credis, arbitrari locum esse mandato, & mandati eum teneri⁶⁹.

§. 14. Si post creditam pecuniam mandavero creditori credendam, nullum⁷⁰ esse mandatum rectissime Papinianus ait: Plane, si, ut expectares, nec⁷¹ urges debitorum ad solutionem, mandavero tibi, ut ei des intervallum, periculo meo pecuniam fore dicam, verum puto,

no donare non intelligitur: fictionis fictio non est. I. cum post. 69. §. gener. 4. infra. de jure dotum.

33 Mandati agit dominus ex solutione servi fidejussoris.

34 Et condemnatus sit pater.

35 Mandati pater agit, sive ipse, sive ejus filius fidejussor ex causa solvet.

36 Qua utilis dicitur. l. 46. infra. de hereditib. inf. ex quo.

37 vide que scripsi ad l. 78. infra. de verb. obig.

38 Mandatum filiosfam. factum pater exequi potest, filio ipso emancipato: quia in specie patri negotiorum, non mandati, actio competit.

39 Mandati contraria judicio experuntur procuratores, sive omnium rerum, sive unius rei procuratores sint.

40 Rerum consideratione duas sunt mandati species, generalis, & specialis, ut hic. confundit inscripto, tres, l. 1. in princ. & l. 1. supr. cod. puta, si quis vel mandat, vel non prohibeat, vel ratum habeat.

41. Et hoc amplius dico, si cum dubitarem utrum contra Senatusconsultum acciperet, an non, nec esset datus contra Senatusconsultum accipienti, intercesserit, qui diceret, non accipere⁶⁷ contra Senatusconsultum, & periculo meo crede, dicat bene⁶⁸ credis, arbitrari locum esse mandato, & mandati eum teneri⁶⁹.

42. Et ita donari, ut l. 8. C. de rev. donat.

43. Id est, tertiam partem.

44. Unus actus donationis facit aliam donationem presumit. Bart.

45. Mea pecunia. Paul. 2. sentent. 15. & 2. add. l. 10. §. 9. supr. cod.

46. Mandati actione pretium, ut supr. cod. impensas, ut hic. sumptus, vers. similis modo, usuras consequimur, vers. nec tant. m.

47. l. 10. §. 9. supr. l. 27. §. 8. l. 56. in fin. infra. ed. l. 11. in fin. l. 14. l. 20. C. cod.

48. Paulus ibid.

49. l. 1. C. cod.

50. Usuras mandati judicio procurator con-

sequitur, etiam in solvendo moram dominus ipse non admittit, verbi gratia procurator exigit formam debitoris suo, ex qua forte uberrimas usuras consequebatur: eas, pecunia accepta, mandanti debitor solvit, eaque solutione mand

omne nominis periculum debere ad mandatorem pertinere. §. 15. Idem ait, si tuter mandet, *suscipi vel probari nomen*¹, quod fecerat, teneri eum mandati, scilicet quandam pupillo suo vel curatori ejus.

§. 16. Si mandavero *exigendam pecuniam*, deinde voluntatem mutavero², an sit mandati actio vel mihi, vel heredi meo? Et ait *Micellus*, cessare mandati actionem, quia extinctum³ est mandatum, finita voluntate: quod si mandaveris exigendam, deinde prohibuisti, exactamque⁴ recepisti, debitor liberabitur. §. 17. Idem *Micellus* scribit, *Si, ut post mortem sibi monumentum fieret*, quis mandavit, heres ejus poterit mandati agere⁵: illum vero, qui mandatum suscepit, si sua pecunia fecit, puto agere mandati, si non ita ei mandatum est, ut sua pecunia faceret monumentum: potuit enim agere etiam cum eo, qui mandavit, ut libi pecuniam daret ad faciendum: maxime⁶, si jam quedam ad faciendum paravit.

De fundo heredibus emendo.

13. *GAIUS* lib. 10. ad Edictum provinciale.

IDem est & si mandavi tibi, ut post mortem⁷ meam hereditibus meis emeres fundum.

Si heres fidejussoris aut emptor hereditatis solverit. 1. Si heres fidejussoris a coherede emens hereditatem, totum solverit.

14. *ULPIANUS* lib. 31. ad Edictum.

*H*eredem⁸ fidejussoris⁹, si solverit, habere mandati actionem dubium non est. Sed si vendiderit hereditatem, & emptor¹⁰ solverit, an habeat mandati actionem, queritur? Et Julianus lib. XIII. scribit, idcirco heredem habere mandati actionem¹¹, quia tenetur judicio ex empto¹², ut praestet actiones¹³ suas, idcirco que competere ex empto actionem, quia¹⁴ potest praestare. §. 1. Si fidejussori duo heredes existent, & alter eorum a coherede emerit hereditatem, deinde omne, quod defunctus fidejusslerat, stipulatori solverit, habebit aut ex stipulatu aut ex empto obligatum coheredem suum: idcirco is¹⁵ mandati actionem habebit.

De revocatione mandati.

15. *PAULUS* lib. 2. ad Sabinum.

SI mandatum¹⁶ tibi, ut fundum emeres, postea scripsissim, ne emeres, tu antequam¹⁷ scias me vetuisse, emisses, mandati tibi obligatus ero: ne damno adficiatur is, qui suscipit mandatum.

De mandato, ut quid fiat in loco mandatarii.

16. *ULPIANUS* lib. 31. ad Edictum.

*S*i quis [michi] mandaverit, in meo¹⁸ aliquid facere, & fecero: Quæsum est, an sit mandati actio¹⁹? Et ait *Celsus* lib. VII. Digestorum, hoc respondisse se, cum *Aurelius Quietus* hospiti suo medico mandasse diceretur, ut in bortis ejus, quos *Ravenna* habebat, in quos omnibus annis sedere solebat, *sphæristerium*²⁰, & *hypocausta*²¹, & quedam ipsis valetudini apta, sua imperia faceret: Deducto igitur, quanto sua ædificia pretiosiora fecisset, quod amplius impendisset, posse eum mandati judicio persequi.

Quo tempore spectatur, an mandatarius exegerit.

17. *PAULUS* lib. 7. ad Sabinum.

*SI mandavero tibi, ut a *Titio* decem exigeres, &, ante exacta ea, mandati tecum egero: si ante²² rem judicatam exegeris, condemnandum te esse constat.*

De tacerito consensu.

18. *ULPIANUS* lib. 40. ad Sabinum.

Qui²³ patitur²⁴ ab alio mandari, ut sibi credatur, mandare intellegitur.

Si servus se emi mandaverit.

19. *IDEA* lib. 43. ad Sabinum.

*S*ervus meus si de semet²⁵ emendo mandaret, ut redimatur, *Pomponius* eleganter tractat, an is, qui servum redemerit ultro, conveniente.

¹ Ut in l. 16. *inf. de administ. & peric. tut.* ² Non sufficit tamen mandatorem mutasse voluntatem: requiritur amplius, ut mandatario voluntatis indicetur mutatio: alias qui coepit gerere negotium, post revocatum etiam mandatum restare agere poterit. ³ Mandatum extinguitur voluntate finita. ⁴ v. l. 31. in fin. *supr. de petit. hered.* ⁵ Mandatum, quod post mortem confortur, morte non finitur. ⁶ l. 12. §. 3. *supr. de religiis.* ⁷ Procurator agit mandati, ut pecuniam consequatur, ad negotii mandati executionem. ⁸ Mandati agit fidejussor, si solvit: imo non tantum fidejussor, sed & ejus heres. ⁹ Contraria mandati actione mandatarius non solum excludendo reputat sumptus, & usuras, sed etiam eas persequitur per actionem: quinimo agere potest, ut pecuniam a mandatore accipiat ad exequendum mandatum. ¹⁰ Atqui mandatum morte finitur. l. 26. *inf. cod.* ¹¹ Et tutoris. l. penult. *inf. de contr. tutel.* ¹² Revocati mandati iulta ignorantia procuratorum mandatum exequenti non nocet. adde l. 12. §. 2. *inf. de solutionibus.* ¹³ Adversus reum principalem, debendi scilicet. ¹⁴ Conventus hypothecaria. ¹⁵ Eadem est ratio in l. 8. §. 3. *supr. cod.* ¹⁶ Emptori scilicet. l. 11. in *princ. inf. de act. empt.* ¹⁷ Quæ scilicet post hujusmodi solutionem factam, non prius, fidejussori in mandatorem competere coeparent, hinc collige, in emptore hereditatis transferri eas tantum actiones, quæ tunc temporis comprehendunt, cum hereditas ei venderetur. Bart. hic. Et licet cessiones non sint stricti juris, sed extendantur ad suas consequentias, hoc tamen intelligi oportet de iis consequentias, quæ tempore venditionis existent, non de aliis, quæ postea coeparent competere: Bald. ad l. 6. C. de solut. notat tamen Bartolus dicto loco, hodie in contractibus eniptionis & venditionis vendicarent cedere ius omne, quod habet, & habere sperat. ¹⁸ Ait. l. 19. *Ad. mandat.* ²⁰ l. 11. §. 2. *inf. de act. empt.* ²¹ Mandatum, ut in meo adiuvem ad tuum commodum, mandati actionem parit: atque ita vel in re mandantis mandatum conficit. ²² Est: sed quomodo? vide l. 22. §. 2. *inf. cod.*

²³ *Sphæristerium, & hypocaustum, apta valetudini, utrumque recte balneis jungitur:* Plinius *epistl. 6. Ibidem:* Cubiculum, hyeme tepidissimum, quia plurimo sole perfunditur: cohæret hypocaustum, & si dies nubilus, immensus vapor, solis vicem supplet. *Inde apodyterium* balnei laxum excipit cella frigidaria. *& post:* Apodyterio suppositum est *sphæristerium*, quod plura genera exercitationis pluræque circulos caput, nec procul balineo scilicet. Erat ergo locus balinei rotundus, in quo veteres frictions suas, & varia exercitationum genera facere solebant. *Sueton. in Vespasiano c. 20:* Valetudine prosperissima ulus est, quamvis ad tuendam eum nihil amplius, quam fauces catenæ membra fibillmet ad numerum in sphæristerio defricaret. Erat etiam sphæristerium locus ad pilæ exercitium apertissimum. *Lamprid. in Alexandre:* post lectionem operam palæstra, aut sphæristerio, aut cursu aut lucaminibus dabat. ²⁴ De Hypocaustis vide l. 55. §. 3. *inf. de legatis.* ²⁵ Actio superveniens pendente judicio ex causa præterita, actor ad condemnationem rei prodit. ²⁶ Mandat, qui patitur ab alio mandari, ut sibi credatur. ²⁷ Patientia habetur pro mandato & consensu in his, quæ utilia sunt ei, qui patitur: ideo mandati tenerur. l. 6. §. 2. *supr. cod. l. 6. C. cod. l. 53. inf. cod. l. 60. inf. de reg. jur. l. 5. §. 10. supr. de his, qui effuderint. l. 1. §. 5. supr. de exercit. l. 1. §. fin. inf. de fluminibus.* ²⁸ l. 54. *inf. cod.* ²⁹ *Subaudi,* mandati

nire possit venditorem³⁰, ut servum recipiat: quoniam mandati actio ultro³¹ citroque est? Sed esse iniquissimum Pomponius ait, ex facto servū mei cogi me servum recipere, quem in perpetuum alienari volueram: nec magis in hunc casum debo mandati teneti, quam ut eum tibi venderem.

De lucro vel damno mandatarii. 1. De fidejussore absentis.

20. *PAULUS* lib. 11. ad Sabinum.

*E*X mandato, apud eum, qui mandatum suscepit, nihil³² remaneat oportet, sicuti nec damnum pati debet, si exigere foeneratam pecuniam non potuit. §. 1. Fidejussori negotiorum gestorum³³ est actio, si pro³⁴ absente fidejusserit³⁵: nam mandati actio non potest competere, cum non antecelerit mandatum³⁶.

Si quis pro aliquo, mandato alieno, fidejussit vel spoponderit.

21. *ULPIANUS* lib. 47. ad Sabinum.

*C*um, mandatu alieno³⁷, pro te³⁸ fidejussiterim, non possum adversus te habere actionem mandati, quemadmodum qui alienum mandatum intuitus, spopondit: sed si non utique unius, sed utriusque mandatum intuitus id fecerim, habebo mandati actionem etiam adversus te: quemadmodum si duo mihi mandassent, ut tibi crederent, utrumque haberem obligatum.

De fidejussore solvente ante diem. 2. *Si mandetur de re mandatarii.*

5. *De mandato ejus, cuius bona publicata sunt.* 6. *De returpi.* 7. *De pecunia data, ut alteri detur.* 8. *Si debitor servo creditoris mandet, ut solvat.* 9. *De re empta a servo fugitivo & tradita extraneo.* 10. *De venditione bozorum, & de creditoribus, tam presentibus, quam absensibus.* 11. *De mandato suscipiendo & implendo vel renunciando.*

22. *PAULUS* lib. 32. ad Edictum.

*S*i mandavero tibi, ut pro me in diem fidejubeas, tuque³⁹ pure⁴⁰ fidejussiris, & solveris, utilius respondebitur, interim non esse tibi mandati actionem: sed cum⁴¹ dies venerit. §. 1. Item tractatum est, si, cum in diem deberem, mandatu meo in diem fidejussiris, & ante diem solveris, an statim haberas mandati actionem? Et quidam putant⁴², praesentem quidem esse mandati actionem, sed tantum minorem, quanti mea inter sit, superveniente die solutum fuisse: sed⁴³ melius est dici, interim⁴⁴ nec hujus summæ mandati agi posse: quando nonnullum adhuc commodum meum sit, ut⁴⁵ nec hoc ante diem solvam. §. 2. Interdum evenit, ut meum negotium geram⁴⁶, & tamen⁴⁷ utilem habeam mandati actionem, veluti, cum debitor meus periculo suo debitorem suum mihi delegat, aut cum⁴⁸ rogatu fidejussoris cum reo experior: nam quamvis debitum meum perseguar, nihilominus & illius negotium gero: igitur, quod minus servavero: conseguar mandati actione. §. 3. Si hi⁴⁹, quorum res veneunt, quas pignori dederunt, supposuerunt emptores, & eis emendas res mandent, mandatum intelligitur⁵⁰: licet, quantum ad meram rationem, mandatum non constituit: nam cum rem tuam emas, nulla⁵¹ emptio est in tua persona rei tuæ. §. 4. Julianus scripsit, mandati obligationem confidere etiam⁵² in rem ejus, qui mandatum suscipit, ex eo maxime probari: quod si pluribus hereditibus videntibus uni mandavero⁵³, ut rem hereditarianem emeret, etiam pro⁵⁴ ea parte, qua heres sit, obligatur mandati⁵⁵ actione, & obligat⁵⁶: & fane, si ille propter hoc extraneo rem non addixerit, quod mandatum suscepit, ex bona fide esse, praestare ei pretium, quanti vendere poterat: & contra, si emptor ad emptionem rei sibi necessariæ idcirco non accesserat, quod heredi⁵⁷ præcepisset, se ei emptum, æquissimum esse, mandati judicio præstari, quanti ejus interfuit, emptam rem habere.

§. 5. Is, cuius bona publicata sunt⁵⁸, mandare alicui potest, ut ea emas, & si emerit, utilis erit mandati actio, si non præstet fidem: quod ideo receptum est, quia publicatis⁵⁹ bonis, quidquid postea adquiritur, non sequitur fiscum⁶⁰. §. 6. Qui ædem⁶¹ facrant spoliandam, hominem vulnerandum, occidendum, mandatum suscipiat, nihil mandati judicio consequi potest, propter turpitudinem mandati. §. 7. Si tibi centum dedero, ut⁶² ea *Titio* dares, tuque⁶³

contraria. ³⁰ l. *Labeo.* 19. *inf. de verb. sign.* ³¹ Facto servi mandatris, domini conditio deterior fieri non potest. v. l. 13. *inf. de reg. jur.* ³² Mandatum gratuitum esse debet: Procurator neque lucrum neque damnum sentire debet. l. 10. §. 2. *supr. cod.* ³³ l. 3. 4. *supr. de negotiis.* ³⁴ vide l. 3. *inf. supr. de negotiis.* l. 30. *inf. de fidejussiris.* ³⁵ Et solverit. §. 6. *Inf. de fidejussiris.* ³⁶ Secus, si antecelerit. l. 22. in pr. l. 56. §. 1. *inf. cod.* ³⁷ Mandati actio conficitur inter mandantem, & mandatarii, & non cum eo, qui mandatum exequitur ab alio suscepit. ³⁸ l. 53. *inf. cod.* ³⁹ Mandatum excedit, qui vel pure fidejubet: vel solvit, cum in diem fidejubendum mandatum accepit: his casibus procurator mandati actionem non habet, mandatum enim excepit. ⁴⁰ l. 51. *inf. cod.* ⁴¹ v. l. 1. C. de conditione ex lege. ⁴² Et male, ut^{inf.} ⁴³ Mandati agitur ex forma fidejubendi præscripta, non ex forma solutionis: hoc est, procurator mandato fidejubendu in diem accepto ante diem solvens mandati non agit. Nam solvendo commodum diei præscripti, id est, abfutus mandatori. ⁴⁴ Id enim tempus intermedium liberum est promissori. l. 38. §. 6. *inf. de fidejuss.* adde l. 43. §. pen. *inf. de adil.* ⁴⁵ In obligatione ante diem non nascitur obligatio, nisi post diem. ⁴⁶ Us in l. 16. *supr. cod.* ⁴⁷ Mandati utilem actionem habet interdum, qui negotium gerit. ⁴⁸ l. 45. §. fin. *inf. cod.* §. 2. *inf. cod.* ⁴⁹ Mandatum de re mea a tertio (qui eam jure potest vendere) emenda valet. Unde colligitur, in publica subhastatione quemque dominum pignus suum emere posse: posse, inquam, ut quisvis potest: nam ut dominus non potest. ⁵⁰ De æquitate, Accurs. ex equo, & bono. ⁵¹ vide l. 40. *supr. de pignorat.* ⁵² Mandatum etiam in re mandatarii conficitur. ⁵³ Ut l. 35. *inf. cod.* ⁵⁴ Mandare tibi poftum, utid emas, quod pro parte tuum est. ⁵⁵ Subaudi, directa. ⁵⁶ Subaudi, concria. ⁵⁷ Al. quod heres receperit. ⁵⁸ Sine capituli diminutione, maxima & media scilicet, puta relegati, non deportati, ut infra dicetur. Goth. vid. Bart. ad l. ex hac jure, de justi. & jur. Jafon. *infit. de act. in princ. n. 45.* Decimus conf. 442. Forcatul. in *Necyomant. jur. dialog. 82. num. 6.* Gomes. *infit. de act. ad princ. n. 40.* Mod. 59 Publicatis bonis, futura seu post qualita bona non publicantur. Publicatio bonorum ad praefacta tantum bona restringitur, l. certa forma. 4. C. de juri fisci & ita deportatus adquirit ex contrach. jure gentium. ⁵⁹ Secus est in deportatio (deportatio auctem succedit in locum aque, & ignis interdictionis), hinc enim sequitur omnium bonorum publicatione, & quæ adquirit post sententiam, fitco adquirit, l. 2. C. de bonis proscript. quam legem cum hac ita conciliat Cujac. in l. 8. *inf. de test.* hoc etiam probatur ex iis, quæ notari ad l. 7. in fin. *inf. de bon. damn.* huc pertinet proprie l. 11. §. 4. *inf. de publicanis.* Goth. vide Accurs. hic. Pinell. *infit. de bonis matr. part. l. num. 3.* Jul. Pac. *Enantiophan. cent. 5. tit. mandati. quæst. 81.* Cujac. lib. 6. *infit.* 23. Gomez. *tat. refolut. tom. 3.* 6. 14. *tit. de confusat. bon. num. 1.* Farinac. *de delict.* & pan. qu. 25. num. 138. Anl. 61 Mandatum rei turpis non parit mandati actionem. v. l. 6. §. 3. *supr. cod.* 62 l. 7. C. de furtis. l. 12. §. 10. *supr. cod.* 63 Mandati non agit, qui mandatum, non impievit.

non dederis, sed consumperis, & mandati & furti teneri te, Proculus ait: Aut si ita dederim, ut quae velles, dares², mandati tantummodo³. §. 8. Si mandaverim servu tuo⁴, ut quod tibi debeat, solveret meo nomine, Neratius scribit, quamvis mutuatus servus pecuniam, rationibus tuis quasi a me receptam intulerit, tamen si numerosa a creditore non ita acceperit, ut meo nomine daret⁵, nec liberari me⁶, nec te mandati⁷ mecum acturum: quod si sic mutuatus sit, ut pecuniam meo nomine daret, utrumque contra esse⁸: nec referre⁹, alias [quis], an idem ipse servus nomine tuo, quod pro me solvabatur, acceperit: & hoc verius est, quoniam¹⁰, quotiens suos¹¹ numeros accipit creditor, non contingit liberatio debitori. §. 9. Fugitivus meus, cum apud furem esset, pecuniam adquisit, & ex ea servos paravit, eosque Titius per traditionem a venditore accepit: Mela ait, mandati actione me consecutur, ut restituat mihi Titius: quia servus meus mandasse Titio videbatur, ut per traditionem acciperet, si modo¹² rogatu servi hoc fecerit: quod si sine voluntate ejus venditor Titio tradiderit, tunc posse me exempto agere, ut mihi eos venditor traderet, venditoremque per conditionem¹³ a Titio repetitum, si servos tradiderit Titio, quos non debuerit, cum debere se existimaret. §. 10. Si curator¹⁴ bonorum venditionem quidem fecerit, pecuniam autem creditoribus non solverit, Trebatius, Ofilius, Labeo responderunt, his, qui praesentes fuerunt, competere adversus eum mandati actionem: his autem, qui absentes fuerunt, negotiorum gestorum actionem esse: Atquin si praesentium mandatum executus, id egit, negotiorum gestorum actio absentibus non est, nisi¹⁵ forte adversus eos, qui mandaverunt curatori, tanquam si negotia absentium gesserint: quod si, cum soli¹⁶ creditores se existimarent, id mandaverint, in factum actio absentibus danda est in eos, qui mandaverint.

§. 11. Sicut¹⁸ autem liberum¹⁹ est, mandatum non suscipere, ita susceptum consummari oportet, nisi renunciatum sit. Renunciari autem ita²⁰ potest, ut integrum²¹ jus mandatori reservetur, vel per se, vel per alium eandem rem commode explicandi, aut si [non,] redundet in eum captio, qui suscepit mandatum. Et quidem si is, cui mandatum est, ut aliquid mercaretur²², mercatus non sit, neque renunciaverit, se non empturum, idque sua non alterius culpa fecerit: mandati actione teneri eum convenit: hoc amplius tenebitur (sicut Mela quoque scriptis) si eo tempore per fraudem renunciaverit, cum jam recte emere non posset.

23. HERMOGENIANUS lib. 2. juris Epitomarum.
Sane²³ si valetudinis²⁴ adversariae²⁵ vel capitalium inimicitia-

rum,
24. PAULUS lib. 2. Sententiarum²⁶.
SEu ob inanes²⁷ rei actiones,

25. HERMOGENIANUS lib. 2. juris Epitomarum.
SEu [ob] aliam²⁸ justam causam excusationes alleget, audiendus est.

De morte mandantis. 2. *De fidejussore delegante,* 3. *Vel per donationem liberato,* 4. *Vel solvente,* 5. *Procuratori creditoris.* 6. *De damno fortuito.* 7. *Si servus ex mandato emptus mandatario furtum fecerit.* 8. *De servo empto, edocto, & vendito a mandatario.*

26. PAULUS lib. 32. ad Edictum.

Inter causas omittendi mandati etiam mors²⁹ mandatarius est: nam mandatum solvit morte: si tamen per ignorantiam impletum est, competere actionem utilitatis³⁰ causa dicitur. Julianus quoque scripsit, mandatarius morte solvi mandatum: sed³¹ obligationem aliquando³² durare. §. 1. Si quis debitori suo mandaverit, ut Titio solvet, & debitor, mortuo³³ eo, cum³⁴ id ignoraret, solverit, liberari eum oportet. §. 2. Abesse intelligitur pecunia fidejussori, etiam³⁵

1. V. quæ scripsi ad l. 3. C. depositi. l. 1. C. de furtis. 2. Ac post ea consumperis. 3. Non furti, nam cum arbitrio tuo mandator usum eius pecuniam reliquerit, non videris eam consumendo contra eum voluntatem contrectasse. 4. Qui mihi pecuniam credidisti. 5. Sed ut in peculio haberet. 6. Quia dominum mihi non fuit quæsumus. 7. Subaudi, contraria. 8. Quia ex cau, mihi per eum quæsumus inane est dominium pecunia mutuo accepta. l. 1. §. 20. inf. de aqua, vel amitt. p. 1. 9. Solvere creditori ut per quæcumque alium, ita per servum ejusdem creditoris ipse debitor paret. 10. Si servus tuus meo nomine pecuniam tuam tibi solvit, non liberor, ut hic. si ab alio mutuo acceptam, meo nomine, tibi solvit, liberor: habes tamen adversus me actionem, ut servum tuum indemnum reddam. Quid, si mutuam accepte, non meo nomine, & eam tibi solvit? non liberor: nec in te adversus me mandati est actio. ut supr. cod. 11. Solvendo non liberatur debitor, qui numeros ipsorum creditoris ipsi creditori solvit, l. 8. §. supr. cod. vide l. 7. in fin. C. de act. empt. 12. l. 19. versi, sed si alii. inf. de solut. 13. Solutio indebita facta inducit repetitionem. 14. Id est, ut servus tuus distrahens mandato quorundam creditorum, eis tenetur mandati: si illi, alii absentibus creditoribus eo nomine tenentur actione in factum, si se solos creditores existimantur negotiorum, si esse alios creditores non ignorarunt. 15. vide inf. de curat. bonis dand. 16. Negotium proprium facimus ratibatione. 17. l. ult. inf. de curat. bonis dand. 18. Mandatum suscipere, voluntatis: susceptum perficere, necessitatibus: nisi iusta causa sit renunciandi. 19. l. 27. 9. 2. inf. cod. §. 11. Inf. cod. vide Cicer. pro Rojc. Amerino. l. 17. §. 3. supr. commod. 20. Renunciare mandatum intempestive mandatarius non potest. 21. Renunciare intempestive, qui re non integra renunciat, qui renunciat mandatario eo tempore, quo vel ipse per se, vel per alium rem æquæ commode explicare non potest. 22. l. 5. §. 2. supr. cod. 23. Renunciandi mandati que juxta causa sunt. 24. Adde l. 24. l. 25. inf. cod. l. 20. l. 21. supr. de procur. ob subiuncta valetudinem, ob necessariam peregrinationem, ob ini- micitiam, & inanes rei actiones, integra adhuc causa mandati, negotio renunciari potest. Paul. 2. sentent. 15. §. 1. 25. Adverse. 26. Tit. 15. 27. Inanes sunt, qua vel inopinata vel exceptione debitoris excludentur. De inani dixi ad l. 6. supr. de dolu. 28. l. 16. 17. 18. supr. de procurat. 29. Vide l. 27. §. 3. inf. cod. l. 16. supr. de procur. 30. Utilitas causa, quæ hic dicuntur, est, ne officium, seu benignitas mea, mihi noceat, ut l. 140. inf. de reg. iur. l. 7. inf. test. quæm. aper. l. 61. §. 5. inf. de furtis. l. 19. C. de testis. neve mandati usus, utilitas gratia inter homines inventus, retardetur. 31. l. 58. inf. cod. 32. Quia illi est cau, qui morte mandatarius solvit mandatum, obligatio tamen mandati durat: non est certe illi, quem posuit Paulus ante, si per ignorantiam impletum sit mandatum, sed qui proponitur in l. 34. §. 1. inf. cod. 33. Mandati actio, finito etiam mandato morte vel capitio deminutione mandatarius, re nondum lecta duabus casibus competit: Uno cau, quæsionis procurator ignorans mortem domini, mandatum explevit, ut hic. Altero, de quo in l. 34. §. 1. inf. cod. 34. l. 19. §. 3. inf. de donat. 35. Mandati fidejussor agit, quæsionis ei aliquid abest. Abest autem aliquid fidejussori, si suum debitorem rei principalis creditori delegavit. 36. l. 18. inf. de fidejuss. 37. Solutionis vice est delegatio. Solvit, qui delegat. Solutum accipit, qui delegatum accipit. 38. Sibi imputaturus, quod non magis idoneum admisit. l. 1. §. 11. inf. de separatione. 39. Imo, non ager mandati. l. 12. §. 1. supr. cod. l. 14. C. de fidejuss. 40. Id est, quandoquidem, quoniam, ut l. 3. §. 1. supr. de in rem vero. 41. Mandati judicio fidejussor plus non confequitur, quam quod vere vel qualiter solverit, nisi acceptione nominis, quod amplius debeat. 42. Adde l. 8. §. 8. l. 22. in princ. & l. 1. supr. cod. 43. Fidejussor mandati tum denum agit, cum solvendo reum liberavit. Reum non liberat, qui

si debitor ab eo delegatus³⁶ sit creditori: licet is solvendo non fuerit: quia bonum³⁷ nonen facit creditor, qui admittit debitorem delegatum³⁸. §. 3. Si is, qui fidejussori donare vult, creditorem ejus habeat debitorem suum, eumque liberaverit, continuo aget³⁹ fidejussor mandati: quatenus⁴⁰ nihil interfit, utrum nummos solverit creditori, an eum liberaverit. §. 4. Præterea sciendum est, non⁴¹ plus fidejussorem consequi debere mandati judicio⁴², quam [quod] solverit. §. 5. Mandati tuo fidejussi in decem, & procuratori creditoris solvi: si verus procurator fuit, statim mandati egam: quod si⁴³ procurator non est, repeat ab⁴⁴ eo. §. 6. Non⁴⁵ omnia⁴⁶ quæ impenfurus non fuit, mandatori imputabit, veluti quod spoliatus⁴⁷ sit a latronibus, aut naufragio res amiserit, vel languore suo suorumque adprehensus, quedam erogaverit: nam⁴⁸ hæc magis casibus quam mandato imputari oportet. §. 7. Sed cum servus, quem mandatu meo emeras, furtum tibi noxæ dedatur: si tamen sine culpa tua⁴⁹ id acciderit: quod si ego scism talem esse servum, nec prædictissim, ut possis præcavere, tunc⁵¹, quanti tua interfit⁵², tantum tibi præstari oportet. §. 8. Faber mandatu amici sui emit servum decem, & fabricam docuit: deinde vendidit eum viginti⁵³, quos mandati judicio coactus est solvere: mox, quasi homo non erat sanus, emptori damnatus est⁵⁴. Mela ait, non præstaturum⁵⁵ id ei mandatorem, nisi postea quam emisset, sine dolo malo ejus hoc vitium habere coepit servus: sed si⁵⁶ iussu mandatoris eum docuerit, contra fore⁵⁷, tunc enim & mercede & cibaria consecuturum: nisi [si], ut gratis doceret, rogatus sit.

De liberatione. 1. *De manumissione.* 2. *De penitentia mandantis.* 3. *De morte mandatarii.* 4. *De impensis a mandatario factis.* 5. *De matto.*

27. GAJUS lib. 9. ad Edictum provinciale.

SI quis alicui scripsit, ut⁵⁸ debitorem suum liberet, seque eam pecuniam, quam es debuerit, solutorum, mandati actione tenetur.

§. 1. Si servum ea lege tibi tradidero⁵⁹, ut eum post⁶⁰ mortem meam manumitteres, constitutus obligatio: potest autem & in mea quoque persona agendi causa intervenire, veluti si, poenitentia acta⁶¹, servum recuperare velim. §. 2. Qui mandatum suscepit, si potest id explere⁶², deserere promissum officium⁶³ non debet: alioquin, quanti⁶⁴ mandatoris interfit, damnabitur: si vero intelligit explere se id officium non posse, id ipsum, cum primum poterit, debet mandatori nunciare: ut is, si velit, alterius opera utatur: quod si, cum possit nunciare, cessaverit, quanti mandatoris interfit, tenebitur: si aliqua⁶⁵ ex causa non poterit nunciare, securus erit. §. 3. Morte⁶⁶ quoque⁶⁷ ejus, cui mandatum est, si es integrum adhuc mandato descesserit, solvitur mandatum⁶⁸: & ob id heres ejus, licet executus fuerit mandatum, non habet mandati actionem. §. 4. *Imperidia*⁶⁹, mandati exsequendi gratia facta, si bona fide facta sunt, restitu omnino debent: nec⁷⁰ ad rem pertinet⁷¹, quod is, qui mandasset, potuisse, si ipse negotium gereret, minus impendere. §. 5. Si, mandatu⁷² meo Titio credideris, & mecum mandati egeris, non aliter condemnari debeo, quam⁷³ si actiones⁷⁴ tuas, quas adversus Titium habes, mihi præstiteris: sed si cum Titio egeris, ego⁷⁵ quidem non liberabor, sed in⁷⁶ id duntaxat tibi obligatus ero, quod a Titio servare non potueris.

De mandatore solvente.

28. ULPIANUS lib. 14. ad Edictum.

P Apianus lib. III. Quæstionum ait, mandatorem debitorem solvem, ipso jure⁷⁷ reum non liberare: propter⁷⁸ mandatum enim suum⁷⁹ solvit & suo nomine: ideoque mandatori actiones putat adversus reum cedi debere.

solvit falso creditoris procuratori. 44. Condizione ob causam. l. 14. in fin. supr. de condit. causa data. 45. Mandatarius non repetit ea, quibus spoliatus est a latronibus, vel quæ naufragio amisi, vel quæ in fuorum morbum erogavit. Nam hæc cau, non ex mandato acciderunt. Synops. Basile. 14. tit. I. lib. 53. tit. I. cap. 35. §. 3. 46. Quodam tamen, §. 7. inf. cod. 47. Mandatarius, mandatum exsequendo, si quid danni (captivitate puta, vel similibus) senerit, mandatori non imputat, licet alias (si mandatum illi non fuit) id danni percepturus non erat, ut hic. non ident est in causa societas. l. 52. §. 4. inf. pro soci. Placet tamen, quod Accursius hic notat, hinc paragraphum, de curialitate, ut loquitur, non observari, id est, a bono & honesto mandatore negligi. 48. Mandati actione procurator non consequitur damna, quæ magis cau quam ex mandato causa accipit. 49. Justificare enim procurator allegat, se id danni non fuisse passurum, si id non sufficit mandatum. l. 61. §. 5. inf. de furtis. 50. Mea: ita emendat Anton. Faber. 3. conjectur. 5. Simili errore putat, in l. 45. §. 7. inf. ad legendum, tuam pro meam. 51. Mandatu meo at eum emptus servus si tibi furtum fecerit (me furem eum esse ignorante,) noxæ eum tibi dedendo liberor: si furem esse scivi, nec predixi, quanti tua interfit, teneor. 52. Præter servum noxæ tibi deditum scilicet. 53. Vulgar sc. servorum pretio. l. 1. C. de communis servis manumiss.

54. Per actionem redhibitoriam. 55. Id est, mandatario mandator premium feci restitutio eo cau: si modo sine dolo mandatarius, si servus tale vitium contraxerit, facit l. 8. in fin. supr. cod.

56. Mandatum docendi suscipiens intelligitur mandatum ea lege suscepisse, ut ne gratis doceret, sed mercede accepta.

57. Id est, tenebitur mandatario, etiam ante emptionem fuit vitiosus. Quid ita? quia factum mandatarii videtur adprobasse mandator, cum de servo empto sc. docendo, mandatarius rogarerit. Joann. Accurs. 58. Mandatario, quod ei mandati nomine absit, mandator præstare cogitur.

59. Qui tradit, dominum facit. 60. Talia mandati possunt. l. 12. in fin. l. 13. supr. cod.

61. Finitur enim mandatum mutata voluntate. l. 12. §. pen. l. 22. §. ult. supr. cod. huc refer l. 2. §. 2. supr. de condit. causa data. 62. l. 5. §. 1. supr. cod.

63. Officium præstati mandatori procurator. 64. Mandatum defers, quanti mandatoris interfit, tenetur.

65. Impotentia non denunciantem excusat. 66. Morte mandatum revocatur, ut hic. l. 26. supr. cod. l. 57. inf. cod. l. 15. C. cod. §. 10. Inf. cod. l. ult. inf. de solut. l. 8. C. de oblig. & aff. Quid, si res deficit esse integra? Aut mandatum interposito jure jurando factum? Aut ejus rei fit, quam tradit necesse est? Quid, si mandatum factum est a judice? Aut ad prius causas? Quid, si mandator procurator, si mandatario fatisedit, cum eo cau res integra defuisse videatur? Aut mandatum in post mortem tempus collatum? Quid, si initior mandatum, ut l. 5. si quis mancipis. l. 17. §. 5. impares. 2. supr. de insitiorum? Mandatum morte non revocari, notat Socin. reg. 24. 67. Hoc est, non tantum mandatarius, ut l. 26. supr. cod. Mandatum finitur morte mandatarii, ut mandatarius.

68. Vide tamen l. 53. supr. cod. 69. l. 12. §. 9. supr. cod. Goth. Adde l. 45. §. 6. inf. cod. Etiiamsi negotium aliquo cau implete non potuerit. l. 56. in fin. inf. cod. l. etiam. C. cod. Anf.

70. Mandatarius impenitus bona fide factas repetit, licet mandator minoris fecisset.

71. Imo iniurieum est, quod dominus facere solitus est. l. 54. supr. de petit. hered. l. 38. supr. de rei vindicat. l. 12. supr. de pignor. Goth. Confer. l. 10. & l. 11. supr. de nego. ges. l. 25. supr. de pignor. act. Anf.

72. Vide l. 7. C. h. t. 73. l. 36. in fin. inf. de fidejuss. 74. Cedenda sunt mandatori actiones a mandatario adversus reum principalem.

75. l. 71. §. 2. inf. de fidejuss. 76. vide l. 13. J. de fidejuss.

77. Sed per exceptionem. adde l. 36. J. de fidejuss. Goth.

Vide Gedde. de contrah. stip. c. 9. n. 119. §. 126. Anf.

78. Eadem est ratio in l. 31. §. de petit. hered.

79. Præsumitur quicunque suo nomine facere, quod facit, etiam si id potuit alieno quoque nomine facere. arg. l. pro herede. 20. inf. de aqua. vel emitt. hered.

De

De exceptione omessa a fidejussore. 1. *De solutione.* 4. *De exceptione procuratoria.* 5. *De repetitione indebiti.* 6. *De fidejussore solvente.*

29. IDEM lib. 7. Disputationum.

Si fidejussor conventus, cum¹ ignoraret non fuisse debitori numerata tam pecuniam, solverit ex causa fidejussionis, an mandati judicio persequi possit id, quod solverit, queritur? Et si quidem sciens² prætermiserit exceptionem vel doli, vel non numerata pecunia, videtur dolo versari: dissoluta³ enim negligentia prope⁴ dolum est. Ubi vero ignoravit, nihil, quod ei imputetur⁵. Pari ratione & si aliqua exceptio⁶ debitori competebat, pacti forte conventi, vel cuius alterius rei, & ignatus hanc exceptionem non exercebat⁷, dici oportet, ei mandati actionem competere: potuit enim atque debuit reus promittendi certiorare⁸ fidejussorem suum, ne forte ignarus solvat indebitum. §. 1. Non male tractabitur, si, cum ignoraret fidejussor inutiliter se obligatum, solverit, an mandati actionem habeat? Et siquidem factum⁹ ignoravit, recipi ignorantia ejus potest: si vero jus¹⁰, aliud dici debet. §. 2. Si, cum debitor solvisset, ignarus fidejussor solverit, puto eum mandati habere actionem: ignoscendum est enim ei, si non divinavit¹¹ debitorem solvisse: debitor enim debuit¹² notum facere fidejussori, jam se solvisse, ne forte creditor obrepatur¹³, & ignorantiam ejus circumveniat, & excusat ei¹⁴ summam in quam fidejussit. §. 3. Hoc idem tractari & in fidejussore potest: si¹⁵ cum solvisset, non certioravit reum, sic deinde reus¹⁶, quod solvere eum non oportebat: & credo, si, cum posset [eum] certiorare, no*n* fecit, oportere mandati agentem fidejussorem repelli: Dolo enim proximum est, si post solutionem non nunciaverit debitori: cedere autem reus indebiti actione fidejussori debet, ne¹⁶ duplum creditor consequatur. §. 4. Quædam tamen etsi sciens omittat fidejussor, caret fraude, utputa, si exceptio¹⁷ procuratori omisit, sive sciens, sive ignarus: de bona fide enim agitur, cui¹⁸ non congruit de apicibus¹⁹ juris²⁰ disputare, sed de hoc tantum, debitor fuerit, nec n*e*. §. 5. In omnibus autem visionibus²¹, quæ proposita sint, ubi creditor vel non numerata pecuniam [accipit], vel numeratam iterum accepit, repetitio contra eum competit, nisi ex condemnatione fuerit ei pecunia soluta: tunc²² enim propter auctoritatem rei judicata, repetitio quidem cessat²³, ipse autem²⁴ stellionatus²⁵ criminis propter suam calliditatem²⁶ plectetur. §. 6. Fidejussor, si solus tempore liberatus, tamen solverit creditori, recte mandati²⁷ habebit actionem adversus reum: quamquam enim jam liberatus solvit, tamen fidem²⁸ implevit, & debitorem liberavit: si igitur paratus sit defendere reum adversus creditorem, æquissimum est, mandati judicio eum, quod solvit, recuperare: Et ita Julianus videtur.

De procuratore prohibente, quod a domino mandatum est.

30. JULIANUS lib. 13. Digestorum.

Si hominem tibi dedero, ut errin manumitteres, & postea procurator meus prohibuerit²⁹ ne manumitteres, an mandati agere possim, si tu eum manumiseris? Respondi: Si procurator justam causam habuit interpellandi manumissionem servi, quem in hoc solum acceperam, ut manumitterem, veluti³⁰ si compererit eum postea falsas rationes confecisset, insidias vitæ prioris domini struxisse, tenebor³¹, nisi denunciationi procuratoris paruero: si vero nulla justa causa procuratori fuit denunciandi, ne servus manumitteretur, non poterit mecum agi, quamvis ad libertatem eum perduxerim.

¹ Vide l. 42. *inf. de reg. iur.* ² A. 8. 6. 8. *supr. eod. l. 48. in princ. inf. eod. l. 10. in fin. C. eod.* ³ Negligentia dissoluta est, non intelligere, quod omnes intelligunt. ⁴ L. 213. *in fin. inf. de verb. sign. lata culpa. l. 223. inf. de verb. sign. latior culpa. l. 32. 5. deposita, qua contrahitur etiam in non faciendo. l. 91. *inf. de verb. oblig. l. 1. 5. 1. supr. si mensur. lata culpa dolo proxima. l. 11. inf. de incend.* ⁵ Id est, dolo proxima. ⁶ L. 1. 5. 2. *inf. si si, qui testis. l. 1. 5. 1. supr. si mensur.* ⁷ Quia hæc ignorantia stupra non est. *Bart.* ⁸ Adde l. 8. 5. 7. 8. *supr. eod.* ⁹ At exercet.*

¹⁰ vide l. 2. *inf. eod.* ¹¹ Ignorantia facti excusat.

¹² L. 23. *supr. de negot.* ¹³ Divinare nemo cogitur. ¹⁴ L. 31. *in fin. supr. ad l. Aquil. e. unice. extr. ut Ecclesi. beneficia fine diminutione conferantur.* ¹⁵ L. 22. *in fin. supr. ad l. 22. 6. ult. supr. eod. l. 5. 9. 2. supr. de cond. causa data. l. 11. 5. 3. supr. de inf. iutoria. add. l. 42. *inf. de reg. iur.* ¹⁶ Obrepti fidejussori creditor, cum celat sibi satisfacium esse. vide l. 29. *inf. ad l. Corn. de falci.* ¹⁷ Procuratoris exceptio ad juris apices pertinet. ¹⁸ Adde l. 51. *in fin. supr. ad l. Aquil.* ¹⁹ Apices juris fidejussor recte omitti, hoc est, fidejussor non imputatur, si omisit exceptions, quæ ad juris apices pertineant. Apices autem juris dicuntur, qui sola in juris subtilitate positi sunt. Apices hujusmodi juris bona fides negligit, neque de apicibus disputat.*

²⁰ Et verborum. ²¹ L. 2. *in fin. C. de confit. pecun.* ²² Vixio, quæstio. dixi ad l. 25. 5. 15. ²³ *supr. de pet. hered. l. 25. 5. 3. inf. de prob.* ²⁴ L. 60. *in pr. supr. de cond. indeb. l. 1. C. de cond. indeb.* ²⁵ L. 1. 5. 1. non cessat. ²⁶ L. 5. 8. 7. *inf. de donat. inter virum.*

²⁷ Stellionatus tenetur creditor, qui non numeratam pecuniam, vel numeratam iterum accepit, etiam si ex sententia judicis ei solvatur, ut hic, adde quæ scripsi ad l. 10. 5. 12. *supr. eod.*

²⁸ Cur potius stellionatus, quam alio collige ex l. 3. 5. 1. *inf. stellionatus.*

²⁹ Calvitatem. *Haband. facit l. 233. inf. de verb. significat. al. calvitatem.* ³⁰ vide l. 37. *inf. eod.*

³¹ Post prescriptionem, hoc est, et si tutus sis prescriptione, licet bonam fidem implere, facit l. 48. *inf. eod.*

³² Procurator generaliter datus potest ea immutare, quæ a domino specialiter causa sunt ex ea causa, quam si scilicet dominus, revocasset.

³³ Hoc verbum, ut & sequentia (puta paruero, perduxerim mecum) commodius meo iudicio in secunda persona legentur, quam in prima.

³⁴ Puta ob res vi raptas, vel ob calumniam, metum. *Accurs.*

³⁵ vide l. 3S. *in pr. supr. de neg.* ³⁶ Procurator a se ipso exigere debet, ut ab extremitate: in sua persona præstare debet, quod in aliorum persona præstat.

³⁷ Adeundae sc. hereditatis. ³⁸ *L. 7. 5. 5. supr. eod. 6. 6. in fin. Inf. eod. l. 4. in princ. inf. de dol. mal. & met. except.*

³⁹ Legatum vero agnosci mandans, vel non repelli, consilium dat potius, quam mandat: ideoque non obligatur. Eft igitur illud mandatum obligatorium: hoc, non item.

⁴⁰ Adeundae sc. hereditatis. ⁴¹ *L. 7. 5. 5. supr. de minorib.* ⁴² *L. 7. 5. 5. supr. de minorib.* ⁴³ *L. 7. 5. 5. supr. de minorib.* ⁴⁴ *L. 7. 5. 5. supr. de minorib.* ⁴⁵ *L. 7. 5. 5. supr. de minorib.* ⁴⁶ *L. 7. 5. 5. supr. de minorib.* ⁴⁷ *L. 7. 5. 5. supr. de minorib.* ⁴⁸ *L. 7. 5. 5. supr. de minorib.* ⁴⁹ *L. 7. 5. 5. supr. de minorib.* ⁵⁰ *L. 7. 5. 5. supr. de minorib.* ⁵¹ Tituli mandato

Si procurator a se non exegerit.

31. IDEM lib. 14. Digestorum.

Si negotia mea mandavero gerenda ei, qui mihi actione in quadruplum tenebatur⁵², post annum vero in simplum, eti post annum cum eo mandati agam, præstare mihi quadruplum debet: nam qui alterius negotia administranda suscepit, id⁵³ præstare debet in⁵⁴ sua persona, quod in aliorum.

De aditione hereditatis. De legato.

32. IDEM lib. 3. ad Urseum Ferocem.

Si⁵⁵ hereditatem⁵⁶ aliter aditus non esset⁵⁷, quam cautum mihi fuisset, *dannum præstari*, & hoc⁵⁸ mandatum intercessisset, fore mandati actionem existim: si quæ⁵⁹ autem mandaverit alicui, *ne legatum a se repellat*, longe ei dissimile esse: nam legatum acquisitum nunquam⁶⁰ illi damno esse potuit, hereditas⁶¹ interdum damnosa est⁶². ⁶³ In summa quicunque contractus tales sunt, ut [quicunque] eorum nomine fidejussor obligari posset, & mandati obligationem consistere puto: neque enim multum referre, præsens⁶³ quis interrogatus fidejubeat, an absens mandet: præterea vulgo⁶⁴ animadverte li-⁶⁵ cet, mandatu creditorum⁶⁶ hereditates suspectas adiri, quos mandati judicio teneri proculdubio est.

De summa, in quam obligatur fidejussor.

33. IDEM lib. 4 ex Minicio.

Rogatus, *ut fidejuberet*, si⁶⁷ in minorem summam se obligavit, recte tenetur⁶⁸: si in majorem, [Julianus] verius putat, quod a plebisque responsum est, eum, qui majorem summam, quam rogatus erat, fidejussisset, hactenus mandati actionem habere, quatenus⁶⁹ rogatus esset: quia id fecisset, quod mandatum ei est: nam usque ad eam summam, in quam rogatus erat, fidem ejus spectasse videtur, qui rogavit.

De procuratore, qui pecuniam, quam exegit, se debitum scriptit.

1. *De emptione rei communis mandatario cum aliis.*

34. AFRICANUS⁴⁹ lib. 8. Questionum.

Qui negotia⁵⁰ Lucii Titii procurabat⁵¹, is, cum a debitoribus ejus pecuniam exegisset, epistolam ad eum emisit, qua significaret, *certainum summam ex administratione apud*⁵² *se esse, eamque creditam sibi se debitum cum iuris semifibibus.* Quæsumus est, an ex ea causa, credita pecunia peti possit? Et an usuræ peti possint? Respondit, non⁵³ esse creditam: alioquin⁵⁴ dicendum⁵⁵, ex omni contractu, nuda pactio⁵⁶, pecuniam creditam fieri posse.

⁵⁷ Nec⁵⁷ huic⁵⁸ simile esse, quod si pecuniam apud te depositam⁵⁹ convenierit, ut creditam habeas, credita fiat, quia⁶⁰ tunc numimi, qui mei erant, tui sunt: Item⁶¹, quod si a debitore meo jussero te accipere pecuniam, credita fiat, id enim benigne⁶² receptum est: his⁶³ argumentum esse, eum, qui cum mutuam pecuniam dare vellet, argentum⁶⁴ vendendum dedisset, nihilo magis⁶⁵ pecuniam creditam recte petitum, & tamen pecuniam ex argento redactam, periculo ejus fore, qui accepisset argentum: [Et] in proposito igitur⁶⁶ dicendum⁶⁷, actione mandati obligatum fore procuratorem, ut, quamvis ipsius periculo nummi fuerint, tamen usuras, de quibus convenerit, præstare debeat⁶⁸.

§. 1. Cum heres ex parte esses, mandavi tibi, ut prædictum

scil. ⁵² vid. quæ scripsi ad l. 24. *supr. depositi.* ⁵³ Imo credita esse potest, l. 57. *in fin. inf. de donat. inter virum.* ⁵⁴ Argumentum ab absurdio. Creditum nuda pactio contrahi non potest: quia pactio nuda non transfert dominum: non est autem creditum, nisi transferatur dominum. Creditum fit re, id est, traditio, numeratio, alienatio, translatione dominii, non pactio nuda. ⁵⁵ Quidam dicitur? l. 7. *in fin. C. si cert.* ⁵⁶ Epistola, cui consentit is, ad quem mittitur, pro pacto est, ut in l. 15. *inf. de fundo dotati. l. 16. supr. de S. Maced.* ⁵⁷ Cur non simile est? Quod tibi ex causa depositi debeo, tuum est. Et quia tuum meum fieri ex mutuo potest: ea enim natura mutui est: ut ex tuo meum fiat. At quod ex causa mandati tibi debeo, tuum non est: minus itaque in mutuum verti potest. Quia enim ratione mutuum fiat, hoc est, meum, quod nunquam tuum fuit, ut hic, ibi, quia tunc nummi. Atqui si jussero te a debitore meo pecuniam accipere, credita fit pecunia, & mutuum recte contra tribuitur? Contrahitur quidem: sed benigne ratione, h. e. contra rationem iuris, iure singulari: quod cum singulari juri sit, & singulariter recepum, non continuo dixeris, in hac quoque specie recipiendum esse. Nam que benigne sunt recepta, singularia sunt, nec ad alios casus producenda, verb. id enim benigne. *inf. eod.* Cur benigne (inquit) hoc receptum est? Fictio brevis manus. *L. licet. 43. 5. 1. inf. de jure dotium.* Fingitur ea pecunia mihi a debitore soluta, & mox a me tibi credita. *L. 3. sed si debitorum inf. de con. inter vir.* *Ez. ux.* At enim, si hac ita sunt, dices, in tribus personis, ut quod debitor mihi debet, id fingatur brevi manu ad me primum, mox inde ad te, perveniens: cur non in duobus tantum id quoque recipiendum esse dixeris, ut quod ipso mihi ex mandato debet, id in mutuum possit quoque vertere? Ita sane Ulpianus sentit l. 15. *supr. de reb. cred.* *& l. regali. inf. de præf. verbis.* Africano contraria sententia est, ut hic male. Cur enim negenius benigne recepta esse producenda ad ea, quæ verisimilia sunt, & probabilia magis? Africani iuris fricti, Ulpiani aquæ religior est: Africani opinionem suam nondum receptam recipit, Ulpianus sententiam iuris proponit. Patet vero sententia iuris latus, quam opinio. Et hæc inter utrumque Jurisconfutum dissidi compendi ratio est, ut ne cum interpretibus putes, in specie hujus pecuniam confutum est, in d. l. 15. non confundit. Nam si in eo cardo rei vertetur, Jurisconfutum ipse non prætermittit. Deinde, ut hic, effet confutata pecunia, obligatio tamen confutata pecunia superferret. Potremo ne quidem in d. l. 15. pecunia in mutuum vertetur. Nam si confutata pecunia ex specie hujus legis non sit credita: multo minus non confutata, in specie d. l. 15. Ex his itaque Ulpiani sententia sic constabit. Hodie ex quilibet contractu nuda pactio creditam pecuniam fieri posse, admissa in omnibus fictione brevis manus. vid. Cujac. ad Africam. in hac lege.

⁵⁸ Imo simile esse debet. vid. quæ notavi ad l. 15. *supr. de reb. cred.* ⁵⁹ Depositum in mutuum verti potest. Potest convenire, ut pecunia mica apud te deposita, tibi sit credita? quia ex meo tuum fit in illa specie.

⁶⁰ Item, ut pecunia, quam a debitore accepitis, tibi sit credita.

⁶¹ Ee casu scil. l. 9. *in fin. supr. de reb. cred.*

⁶² Contra rationem iuris, ideoque produci non potest ad consequencias. Etenim communia, non singularia, ad similia producuntur: hæc strictius accipiuntur.

⁶³ In deposito nummi mei sunt, & quia mei, a me tibi mutui dari possunt: at quod meum non est, a me tibi mutuum esse non potest.

⁶⁴ Vel malius auti. l. 11. *supr. de reb. cred.*

⁶⁵ Quidam exponunt, *nihilominus*: male, vid. quæ scripsi ad l. 2. 5. 1. *inf. vi. bon. rapt.*

⁶⁶ Concilio superiorum est. Quid autem concludat, videndum est.

Pecunia ex mandati causa debita, in mutuum verti non potest, & pacto tamen potest effici, ut ea pecunia sit debitoris periculo, imo ut & uliras praefet ejus pecunia.

hereditarium nihili emeres certo pretio: emisti ¹: pro coheredum quidem partibus non dubie mandati actio est inter nos: pro tua autem parte posse dubitari ait, utrumne ² ex empto, an mandati, agi oporteat: neque ³ enim sine ratione quem existimaturum, pro hac parte sub ⁴ conditione contractam exemptionem: quod quidem maxime quæri pertinere ait, ut si forte prius, quam emptio fieret, decesserim, & tu, cum scires me decessisse, propter mandatum meum alii vendere nolueris, an heres meus eo nomine tibi sit obligatus? Et retro, si alii vendideris, an heredi meo tenearis? Nam si quidem sub conditione ⁵ emptio facta videtur, potest agi ⁶, quemadmodum si quævis alia conditio post mortem extitisset: sicut vero perinde mandati agendum sit, ac ⁷ si alienum fundum emi mandasset; morte infœcta, cum id scieris, resoluto mandato, nullam ⁸ tibi actionem cum herede meo fore: sed & si mandati agendum esset ⁹, eadem præstanta, quæ præstarentur, si ex empto ageretur.

Si mandavero, ut emas rem, quam habes communem cum alio, certo pretio: aliorum partibus emptis, tuam pro residuo pretio dare teneris; sed si pretium determinatum non fuerit, tua pars viri boni arbitrio estimabitur, b. d. cum princ. l. seq. Bart.

35. NERATIUS lib. 5. Membranarum.

SI fundum, qui ex parte tuus est, mandavi tibi, *ut emeres mihi: verum est*, mandatum posse ita confistere, ut mihi, cæteris partibus redemptis, etiam tuam partem præstare debeas: sed si quidem certo pretio emendas eas mandaverim, quanticunque aliorum partes redemeris, sic ¹⁰ & tua pars coarctabitur, ut non abundet mandati quantitatem ¹¹, in quam tibi emendum totum mandavi: sicut autem, nullo certo pretio constituto, emere tibi mandaverim, tue ex diversis pretiis partes cæterorum redemeris, & tuam partem, viri ¹² boni arbitruo estimato pretio ¹³, dari oportet:

De emptione partium.

36. JAVOLENUS lib. 7. ex Cassio.

ITa ¹⁴ ut omnes summas, maiores & minores coacervet, & ita portionem ei, qui mandatum suscepit, præstet. Quod & plerique probant. §. 1. Simili modo & in illa specie, ubi certo ¹⁵ pretio tibi emere mandavi ¹⁶, & aliarum partium nomine commode ¹⁷ negotium gessisti, & vilius ¹⁸ emeris, pro tua parte tantum tibi præstatur, quanti ¹⁹ interest tua ²⁰, dummodo intra id pretium, quod mandato continetur: quid enim fiet, si exiguo pretio hi, cum quibus tibi communis fundus erat, rem abjicere ²¹ vel necessitate rei familiaris vel alia causa ²² cogerentur? non etiam tu ad idem dispensandum duderis: sed nec lucrum ²³ tibi ex hac causa adquirere debes: cum mandatum ²⁴ gratuitum esse debet: neque enim tibi concedendum est, propter ²⁵ hoc venditionem impeditre, quod animosorem ejus rei emptorem esse, quam tibi mandatum est, cognoveris.

§. 2. Quod si fundum, qui per partes venit, emendum [tibi] mandasset, sed ita, *ut non aliter mandato teneat, quam si totum fundum emeres*, si totum emere non potueris, in partibus emendis tibi negotium gessisti: sive habueris in eo fundo partem, sive non: & eveniet, ut is, cui tale mandatum datum est, periculo suo interim partes emat, & nisi totum emerit, ingratus ²⁶ eas retineat. Propius est, ut cum hujusmodi incommodis ²⁷ mandatum suscipi possit, præstarique officium & in partibus emendis, perinde atque in toto debet ab eo, qui tale mandatum sua sponte suscepit. §. 3. Quod si mandasset tibi, *ut fundum mibi emeres*, non addito eo, *ut non aliter mandato teneat, quam si totum emeres*, & tu partem, vel quasdam partes ejus emeris, tum habebimus sine dubio invicem mandati actionem, quamvis reliquias partes emere non potuisses.

De tempore estimationis inveniente.

37. AFRICANUS ²⁸ lib. 8. Quæstionum.

Hominem certum ²⁹ pro te dari fidejussi, & solvi: Cum mandati agatur ³⁰, estimatio ejus ad id ³¹ potius tempus ³², quo solutus

¹ Si tibi heredi ex parte mandavero, ut mihi fundum hereditarium emeres, etiam pro tua parte tenies mandati actione: in qua idem veater, quod in actione empti, etiam si decepero, antequam emeres, & scires me decessisse. Summam hujus tituli a Cujac sua lingua redactam sic tractulit & supplex Cujac. 8. ad Afric. ² Si tibi heredi ex parte mandavero, ut mihi fundum hereditarium emeres, etiam pro tua parte tenies mihi mandati, in qua idem veater, quod in actione empti, etiam si decepero, antequam emeres, & scires me decessisse: hoc casu duras actio mandati, quia habetur pro actione empti, & hic est casus, qui mandatum quidem solvit, obligatio tamen durat, de quo in l. 26. supr. ed.

³ i.e. potest in hac specie defendi, agi ex empto, quia videatur emptio partis tuae contracta sub conditione, ut mox dicatur. ⁴ Quia hac conditio fuit? si ceterorum partes emerentur. Conditio haec tacita fuit, quia scilicet non potes partem tuam emere, quia emas & cæterorum.

⁵ Emptio seu conditione contrahi potest. l. sicut. 20. infr. locati. s. pen. Infr. de empt. quod ad differentiam mancipacionis notandum est.

⁶ Potest enim ita contrahi emptio. d. l. 20. infr. locati.

⁷ Negre enim in hac specie mandari, ut alienum simplissime emeres, sed ut mihi tecum hereditarium emeres.

⁸ Mandati actio soluto interdum mandato, morte vel capitis minutione mandatoris finitur, duobus casibus: Uno, si heredi ex parte mandaverim, ut fundum hereditarium emeret, & emerit sciens post mortem meam, ut hic altero, de quo in l. 26. s. 1. supr. ed. ut non abs re olim dubitatum fuerit, an actio mandati daretur in heredem, que non ceperit in defunctum. Constat enim ex Cicerone ad Herennium, M. Drusum Prætorem reddidisse judicium, Quod cum herede mandati ageret: Sextum vero Julianum non reddidisse.

⁹ Sicut agendum est inspecio initio contratu, quamvis morte mandatoris resolutum mandatarius scierit esse mandatum: instar tamen esse eam actionem judicis empti venditi: nec esse necesse potius agi ex empto vendito, cum non minus illa, quam ista contineatur.

¹⁰ Vide l. seq. s. 1. add. l. 44. infr. cod.

¹¹ Id est, summan, ac pecuniam mandata comprehensam, vid. Robert. 3. sent. 6.

¹² Viros bonos præcepta accipere a Jurisconsultis, hic locus indicio est. Et vero, quis vir bonus, nisi Jurisconsultus, aquitatis magister, & facerdos?

¹³ Premium uti estimare vir bonus debet, explicata mox sequenti lege. Quin recte Iohannes norat, media pretia ea esse, que inter majora & minoria sint.

¹⁴ V. Cui. ad Africanum. & ad l. 34. s. cum heres. in fin. supr. ed.

¹⁵ Puta centum. ¹⁶ Fundum tibi cum aliis communem.

¹⁷ ἐπορθαῖς. Basile. Cujac. ad l. 34. supr. ed. tract. 8. ad African.

¹⁸ Puta viginti. ¹⁹ Vendere suam hereditatem partem nemo cogitum eo pretio, quo aliorum partes redemit.

²⁰ Id est, iustum premium, non integrum, ne lucrum facias ex mandato.

²¹ Addicere, Badens, bene reprehensus a Cujac. ibid.

Nam abdicere & præficere proprium est verbum vendentum vilissimo pretio, l. 50. infr. de evict. & prodigentum, non donantum. Seneca in ejus.

Multi sunt, qui non præficunt, sed donant. ²² Id est, xris alieni. ²³ Lucrum est emere exiguo pretio. Martialis, Luciferi ad eo bene emit. & alio loco, luciferi bonycina possum, id est, exiguo pretio emi. M. Tull. pro Flacco, Emit aliquid, quod multo pluris effet, dat de lucro.

²⁴ Gratuum mandatum esse debet. l. 1. s. 4. supr. ed.

²⁵ Senus est: non ideo licere mandatario augere premium partis sua, quod cognoverit mandatorem ea duci cupiditate habendem eum rei, ut sit multo pluris empturus, quam mandaverit, si quis difficulter se præbeat.

²⁶ Id est, invitum, non grato, seu libenter animo. Terent. in Eunucho, Ingratus ut dormiam: alius ingratia eodem sensu legit, & apud Terent. in Heautont. act. 3. scen. . legi ait: ingratia, post illa caput victimæ veliger. sed Cujacius dicto loco legit ingratia. & ita Latinos omnes locutos fuisse, non Co-

fit, non quo agatur ³³ referri debet: & ideo, etiam si ³⁴ mortuus fuerit, nihilominus utilis ea actio est. [†] Aliter ³⁵ in stipulatione ³⁶ servatur: nam tunc id tempus ³⁷ spectatur, quo agitur: nisi forte, aut per promissorem steterit, quo minus sua die solveret, aut per creditorem, quo minus acciperet; etenim neutri eorum frustratio ³⁸ sua prodebet debet.

Az reus teneatur liberare pignus, 1. Vel fidejussorem.

38. MARCELLUS lib. singul. Responsorum.

Lucius Titius Publio Mævio filio naturali domum communem petivit, non donationis causa, creditori filii obligare: postea Mævio defuncto, relicta pupilla, tutores ejus judicem adversus Titum accepterunt, & Titius de mutuis ³⁹ petitionibus: Quero, an domus pars, quam Titius obligandam filio suo accommodavit, arbitratus ⁴⁰ judicis liberari debeat? Marcellus respondit, an, & quando debeat liberari, ex persona debitoris, itemque ex eo, quod inter contrahentes actum esset, ac tempore ⁴¹, quo res, de qua quereretur, obligata fuisset, judicem estimaturum: est enim earum specierum judicialis quæstio, per quam res expediatur. §. 1. Non absimilis ⁴² illa, quæ frequentissime agitari solet, Fidejussor ⁴³ an, & prius, quam solvat, agere possit, ut liberetur? Nec tamen semper expectandum est, ut solvat, aut judicio accepto condemnetur, si diu in solutione reus ceſſavit, aut certe bona sua dissipavit ⁴⁴: presertim si domi pecuniam fidejussor non habebit, qua numerata creditori, mandati actione conveniat.

Paclum de rei periculo.

39. NERATIUS lib. 7. Membranarum.

ET Aristoni & Celso patri placuit, posse rem hac conditione deponi ⁴⁵, mandatumque ⁴⁶ suscipi, ut res pericolo ejus sit, qui depositum vel mandatum suscepit: Quod & mihi verum esse videtur.

De fidejubente pro invito.

40. PAULUS lib. 9. ad Edictum.

SI pro te præsente & vetante ⁴⁷ fidejufferim, nec mandati actio, nec negotiorum gestorum est: sed quidam utilem putant dari [oportere]: quibus non consentio, secundum quod & Pomponio videtur.

De fribus mandati non custoditis.

41. GAJUS lib. 3. ad Edictum provinciale.

Potest & ab una ⁴⁸ duntaxat parte mandati judicium dari, nam si is, qui mandatum suscepit, egressus ⁴⁹ fuerit mandatum, ipsi quidem mandati judicium non competit, at ei, qui mandaverit, adversus eum competit.

De dolo mandatarii.

42. ULPIANUS lib. 11. ad Edictum.

Si mandavero tibi, ut excuteres vires hereditatis ⁵⁰, & tu, quasi ⁵¹ minor sit, eam a me emeris, mandati mihi teneberis. Tantundem & si tibi mandavi, ut vires excuteres ejus, cui eram creditarus, & renunciaveris, eum ⁵² idoneum esse.

De pecunia in diem credenda. De actionibus a mandatario cedendis.

43. IDEM lib. 23. ad Edictum.

Qui mandatum ⁵³ suscepit, ut pecunias in diem ⁵⁴ collocaret, isque hoc fecerit, mandati convenientius est, ut cum dilatione ⁵⁵ temporis actionibus ⁵⁶ cedat.

De dolo.

44. IDEM lib. 62. ad Edictum.

Dolus ⁵⁷ est, si quis nolit perseguiri, quod perseguiri potest ⁵⁸, aut si quis ⁵⁹ non exegerit, quod exigere, solvere ⁶⁰.

micos tantum, sed & Ciceronem pro Quintio, Extorquendum est invito, atque ingratiss. & 6. in Verrem, Dicent, quæ necesse erit ingratiss. & simili forma gratis Plautus Casistrus. Cujus volunt nunquam tranquillari gratiss. ²⁷ Invitus emere quis interdum cogitur, ut hic, ad quæ scripsi ad l. 2. infr. de diffract. pign. ²⁸ Cujac. 8. ad Afric. f. 173. ²⁹ Aliud, si incertum? Accursius ita putat: quo nomine a Cujacio notatur ibid. 47g. l. 23. infr. de verb. oblig. l. penult. C. de usuris res jud. ³⁰ Per fidejussorem adversarius reum principale debendi. ³¹ Vide quæ notavi ad l. 59. & l. 60. infr. de verb. oblig. ³² Pretium rei cuiusque pro tempore est. Senec. 3. de benef. ³³ Subaudi, mandati, seu lius contestata: recte. Poffit enim minoris esse servos tempore institute mandati actionis adversus reum, qui pluris fuerit, cum creditori solveretur a fidejussore. Prout de ut pretium servi ita soluti fidejussor consequatur, pretii initio estimatio a die soluti servi. Sic ut contrarium non augetur fidejussoris actionis, si servi pretium a die solutionis creverit. ³⁴ l. 50. in fin. infr. ed. l. 1. 9. supr. comm. divid. ³⁵ In stipulationibus pretium servi promissi reducitur ad tempus lius contestatae, hoc est, tanti homo afflatur, quanti fuerit, quantum est lius contestatae tempore: nisi post moram promissoris deterior fatus fuerit, hoc enim causa de tempore more refertur estimatio. Atqui in actione mandati non spectat tempus, sed solutionis? Causas differentias alias attuli, de quibus vide Cujacium ad Africanum ad hanc l. ³⁶ Certi hominis, puta Stuchi. ³⁷ Pretium cuiusque rei pro tempore est. Seneca 3. de benefic. Cujac. ibid. ³⁸ Frustratio, mora est: qui frustratur, moratur. vide l. 3. in fin. f. de usuris. ³⁹ Vide l. 1. in fin. infr. de extraord. cognit. l. 1. C. rerum amot. ⁴⁰ Fidejussori, necne pignora sua obligata habuerit, seu, an diu steterit obligatus, arbitrio judicis finitur. Illud autem Dm colligit ex persona debitoris, ex conventione, ex tempore rei obligate, ut hic, si diu in solutione ejus ceſſavit, si bona sua dissipavit, aut diffidere cepit, prætermissum si pecuniam praefertem domini fidejussor ipse non habeat. ⁴¹ l. 1. infr. ed. ⁴² Id est, si diu celatum est in solutione. l. 25. §. 2. infr. solut. matrim. ⁴³ Fidejussore enim & pignora dare, pene paria. ⁴⁴ Fidejussor & mandatarius agere possunt adversus mandatorem, prius quam solvata, si res in solutione diu ceſſavit, si bona sua dissipata, ut hic, si id inter reum & fidejussorem seu mandatarii convenit, si creditori fit condemnatus, ut supr. ed. l. 10. C. ed. l. 45. infr. de fidejussor. Goth. Vide Cœfur. Fœren. nostram, lib. 4. c. 17. n. 27. Et ibi alleg. S. L. ⁴⁶ l. 10. C. h. t. vel diffidere cepit: quia in specie vulgi opinio spectanda. l. ult. C. de iure dot. ⁴⁷ l. 1. 7. §. 15. l. 27. §. 3. supr. de pign. vide l. 1. §. 34. supr. depositi. l. 1. s. 2. supr. commendati. l. 1. C. de commendati. l. 6. in fin. C. de pignera. ⁴⁸ Mandatum, mandatarius, ut depositum, depositari pericolo ex conventione esse potest. l. 22. C. de negotiis. ⁴⁹ l. 6. §. 2. supr. ed. l. 43. infr. ed. l. ult. C. de negotiis. Prohibito tollit actionem mandati. ⁵⁰ Claudiare mandati contractus ex justa causa potest. ⁵¹ Mandatarius decipiens mandatorem, mandati teneatur. ⁵² l. 1. 9. supr. de dolo. ⁵³ l. 1. 9. supr. de dolo. ⁵⁴ Adde l. 22. supr. ed. ⁵⁵ Id est, ut actiones cedas in illam diem, in quam contraxisti, & ita hic prius agitur, ut fiat, quam ut detur. l. 45. §. 5.

De eniptione fundi, & pretio nondum soluto. 1. *De judicio.* 2. *De promissione mandatarii.* 5. *De obligatione.* 6. *De sumptibus factis a fidejussore.* 7. *De novatione.* 8. *Si mandato fidejussoris cum reo agatur.*

45. PAULUS lib. 5. ad Plautium.

Si mandatu meo fundum emeris, utrum, cum dederis premium, ares ¹ mecum mandati, an & antequam ² des, ne necesse habeas res tuas vendere? Et recte dicitur, in hoc esse mandati actionem, ut ³ suscipiam obligationem, quæ adversus te venditori competit: nam & ego tecum agere possum, ut præstes mihi adversus venditorem empti actiones. §. 1. Sed si mandatu meo judicium suscepisti, manente judicio, sine ⁴ justa causa non debes mecum agere, ut transferatur judicium in me: nondum enim perfecisti mandatum. §. 2. Item si, dum negotia mea geris, alicui de creditoribus meis promiseris, & antequam ⁵ solvas, dicendum est, te agere posse, ut obligationem suscipiam, aut, si ⁶ nolit creditor obligationem mutare, cavere tibi debeo, defensurum ⁷ te.

§. 3. Si judicio te fisti promiseris, nec exhibuero, & antequam præstem, mandati agere possum, ut ⁸ me liberes, vel si pro te reus promittendi factus sim. §. 4. Sed si mandavero tibi, ut *creditori meo solvas*, tuque expromiseris, & ex ea causa damnatus sis, humanius est & in hoc casu mandati actionem tibi competere.

§. 5. Quotiens [autem] ante ⁹ solutam pecuniam mandati agi posse diximus, faciendo causa ¹⁰, non dandi tenebitur reus: & est æquum, sicut mandante aliquo actionem nacti cogimur ¹¹ eam præstare judicio mandati, ita ex eadem causa obligatos habere mandati actionem, ut liberemur. §. 6. Si fidejussor multiplicaverit ¹² summam, in quam fidejussit, sumptibus ¹³ ex justa ratione factis, totam eam præstabat is, pro quo fidejussit. §. 7. Quod mihi debebas, a debitore ¹⁴ stipulatus sum periculo ¹⁵ tuo: posse me agere tecum mandati in id, quod minus ab illo servare potero, Nerva, Atilicus aiunt: quamvis ¹⁶ id mandatum ad tuam ¹⁷ rem pertineat: Et merito: tunc enim liberatur is, qui debitorem delegat ¹⁸, si nomen ejus creditor secutus [est], non cum periculo debitoris ab eo stipulatur.

§. 8. Idem juris est, si mandatu ¹⁹ fidejussoris cum reo egisset, quia sequenti mandato liberaretur ex priore causa.

Quomodo implendum sit mandatum.

46. IDEM lib. 74. ad Edictum.

Si quis pro eo spoponderit, qui ita promisit, si *Stichum non dederis, centum millia dabis*, & ²⁰ Stichum redemerit vilius ²¹, & solvere, ne centum millionem stipulatio committatur; constat, posse eum mandati agere. Igitur commodissime illa forma in mandatis servanda est, ut, quotiens certum ²² mandatum sit, recendi ²³ a forma non debeat: at quotiens incertum ²⁴ vel plurimum causarum, tunc licet alii prestationibus exsoluta sit causa mandati, quam quæ ipsi mandato inerant ²⁵, si tamen hoc mandatori expedierit, mandati erit actio.

Si creditor fidejussori ex titulo oneroso promittat, quod ei debet ex causa fidejussoria. 1. *Si fidejussor alienum hominem dederit.*

47. POMPONIUS lib. 3. ex Plautio.

Julianus ait, si fidejussori uxori doti ²⁶ promiserit, quod ei ex causa fidejussoria debeat, nuptiis secutis, confessim mandati adversus debitorem agere eum posse: quia intelligitur abesse ²⁷ ei pecunia, eo quod ²⁸ onera matrimonii sustineret. §. 1. Si is, qui pro te hominem dare fidejussit, alienum ²⁹ hominem stipulatori dederit, nec ipse liberatur, nec te liberat: & ideo mandati actionem tecum non habet: sed si stipulator eum hominem usuciperit, dicendum esse Julianus ait, liberationem ³⁰ contingere: eo ergo casu mandati actio post usucacionem demum tecum erit.

De fidejussore, qui usuras solvit. 1. *De mandato, quod fit gratia mandantis.* 2. *Vel mandatarii.*

48. CELSUS lib. 7. Digestorum.

Quint. Mucius Scævola ait, Si quis sub usuris creditam pecuniam fidejussit, & reus in judicio conventus cum recusare vellet sub usuris creditam esse pecuniam, [&] fidejussor solvendo usuras protestat recusandi eas reo sustulisset ³¹, eam pecuniam a reo non petiturum: sed si reus fidejussori denunciasset, ut recusaret, sub

¹ *Al. ages.* ² Mandatarius mandati non agit ante impletum mandatum. vide *l. ult. infr. de contr. tutel.* ³ Vide *§. 4. infr. eod.* ⁴ Multæ sunt autem hujusmodi causa l. 8. in fin. supr. de procurat. ⁵ In pr. supr. eod. v. §. 5. *infr. eod.* ⁶ Invitus nemo perfonam fidejussoris mutare cogitur: etiamque idoneus offeratur. Quidam putant creditorem accepti jura fidejussoris perfonam mutare cogi non posse, nondum accepti cogi. l. 14. §. 2. *supr. de pecun. conf.* Decius eandem in accipiendo, quæ in accepto sit, rationem esse existimat, perperam: cum ex *ad. §. 2.* tum quod differentia sit inter facta, & necrum facta. Nec illuna juvat *l. 10. supr. quod metu causa*, quia fidejussores per vim liberati coguntur se in obligationem reporre. Non obstat *lex 25. in fin. supr. de recept. qui arbitr. quia femel iuste liberati fidejussores, non coguntur se in obligationem fidejussoris reponere.* Non obstat *l. 9. in fin. supr. locati.* Ubi locator, qui non potest dominum alienum, te conductore inscio locatum conductori, ob evictionem ipsius domus sequitam praetare, aliam dominum praestando liberatur. Non obstat *lex 2. §. 8. supr. de religio:* est enim specialis illic causa favore religionis. Non obstat regula, qui dicitur, Nobis id facere permitti, quod nobis profit, alteri non noceat. l. 1. §. denique. *infr. de aqua & aqua pluvia.* quoniam superior illa regula locum non habet in jure alteri jam *quæfato.* l. 2. §. 9. *qui a principe, infr. ne quid in loco publico, vid. Pyrrh. disq. pen. ad consuet. Aurelian.* ⁷ *Al. Defensum iri te.* ⁸ Fidejussor, si nondum solvit, ad factum, non ad solutionem agit. ⁹ V. §. 2. *supr. eod.* ¹⁰ Factum petet, qui se liberari potulat. Qui in id agit, ad factum, non ad dandum experitur. ¹¹ *In pr. supr. eod. l. 8. §. 1. l. 22. l. 43. supr. eod. l. 59. infr. eod.* ¹² Fidejussori reus præstat id omne, quo crevit obligatio, seu condemnatio. l. 50. in fin. *infr. eod.* ¹³ Fidejussor a reo fumptus litis repetit. ¹⁴ *Al. a debitore tuo.* ¹⁵ Novatio, quæ fit periculo debitoris, debitorem ipsum non liberat. ¹⁶ Cur ita? collige ex *l. 22. §. 2. supr. eod.* ¹⁷ *Mean.* & ita post Accursium legendum putat Ant. Fab. 3. conjectur. 6. ut *supr. l. 26. §. 7.* tua pro mea. ¹⁸ Solvit enim, & qui reum delegat, *l. 8. §. 3. supr. ad SC. Velleian.* ¹⁹ Aut rogatu. *d. l. 22. §. 2. supr. eod.* ²⁰ Fidejussor interdum solvere potest, quod in obligatione non sit: eu effectu, ut si id solverit, & reum ipsum principalem liberet, & id mandati quoque actione a reo principali consequatur. ²¹ Fidejussor solvens vite quiddam, ut majori obligatione reum liberet, mandati actione reo repetit, quod ita solutum fuerit. ²² Certa mandati forma excedi non potest: incertam utiliter expediri sat est. ²³ Forma mandati interdum potest negligi. vide *l. 5. supr. eod.* ²⁴ V. l. 3. *supr. eod.* ²⁵ *Al. inerat. Hal. 26. Al. dorsim.* Sed veteris juris reliquia hic harent. Scripterat enim Pomponius, doti dixerit. ²⁷ Abesse dos ei videtur, qui onera matrimonii sustinet. ²⁸ Lucrativa causa non videtur dotis expromissio. *l. 19. infr. de oblig. & aff.* ²⁹ *l. 17. l. 78. infr. de solut.* ³⁰ Ut eo casu minime de evictione teneatur. *l. 54. infr. de roicit.*

usuris debitam esse, nec is propter ³² suam existimationem recusare voluisse, quod ita solverit, a reo petiturum. Hoc bene censuit Scævola: parum enim fideliter facit fidejussor in superiore casu, quod potestatem eximere reo videtur, suo ³³ jure uti: cæterum in posteriore casu non oportet esse noxiæ fidejussori, si ipse pepercisset pudori suo ³⁴. §. 1. Cum mando tibi, ut credendo pecuniam, negotium mibi geras, mibique id nomen præstes ³⁵, [meum ³⁶ in eo] periculum, meum emolumenitum sit: puto mandatum posse confistere.

§. 2. Cæterum, ut ³⁷ tibi negotium geras, tui arbitrii fit nomen, id est, ut cuivis credas, tu ³⁸ recipias usuras, periculum duntaxat ad me pertineat, jam extra mandati formam est ³⁹: quemadmodum si mandem, ut mibi ⁴⁰ quenam fundum emas.

Si quis rem suam nomine procuratorio vendiderit, aut rem suam ex aliqua causa, quasi suam ex alia causa vendi mandaverit.

49. MARCELLUS lib. 6. Digestorum.

Servum Titii emi ab alio bona fide ⁴¹, & possideo: mandatu meo eum Titius vendidit, cum ignoraret suum esse: vel contra, ego vendidi illius mandatu, cum forte is, cui heres extiterit, eum emissem: de jure evictionis, & mandato, *quaesitum est.* Et puto, Titium, quamvis ⁴² quasi procurator vendidisset, obstrictum ⁴³ emptori, neque si rem tradidisset, vindicationem ei concedendam, & idcirco mandati agere posse, si quid ejus interfuerit, quia forte venditurus non fuerit. + Contra, mandator, si rem ab eo vindicare velit, exceptione doli summovetur, & adversus venditionem ⁴⁴ testatoris sui habet ex emplo, jure hereditario, actionem.

Si quis pro fidejussore solverit. 1. *Quid repetit fidejussor.*

50. CELSUS lib. 38. Digestorum.

Si is, qui negotia fidejussoris ⁴⁵ gerebat, ita solvit stipulatori, ut *reum, fidejussoremque liberaret*, idque utiliter fecit, negotiorum digestorum actione fidejussorem habet obligatum ⁴⁶: nec refert, ratum habuit necne ⁴⁷ fidejussor ⁴⁸, eriam antequam solveret procuratori pecuniam, simul ⁴⁹ ac ratum habuisset, haberet tamen mandati actionem.

§. 1. Sive, cum frumentum deberetur, fidejussor Africum ⁵⁰ dedit, sive quid ex necessitate ⁵¹ solvendi plus impedit, quam est pretium soluta rei, sive Stichum solvit, isque decepit, aut debilitate flagitiove ad nullum pretium sui redactus est, id mandati judicio consequeretur ⁵².

De fidejussore solvente ante diem.

51. JAVOLENUS lib. 9. ex Cassio.

Fidejussor ⁵³, quamvis per errorem ante ⁵⁴ diem ⁵⁵ pecuniam solverit, petere ⁵⁶ tamen ab eo non potest: ac ne mandati quidem actionem, antequam dies solvendi veniat, cum reo habebit.

De bonitate rei solvite a fidejussore.

52. IDEM lib. 1. Epistolarum.

Fidejussorem, si sine ⁵⁷ adjectione bonitatis tritici, pro altero triticum spopondit ⁵⁸, quodlibet triticum dando [reum] liberare posse existimo: a reo autem non aliud triticum repete poterit, quam quo pessimo tritico liberare se a stipulatori licuit: itaque si paratus fuerit reus, quod dando ipse creditori liberari potuit, fidejussori dare, & fidejussor id, quod dederit (id est, melius triticum) condicet, exceptione eum doli mali summoveri existimo.

De eo, qui mandato alterius pro alio fidejussit vel solvit.

53. PAPINIANUS lib. 9. Quæstionum.

Qui fide alterius pro alio fidejussit præfente ⁵⁹, & ⁶⁰ non recusante, utrosque ⁶¹ obligatos habet jure mandati. Quod si pro invito ⁶² vel ignorante, alterius mandatum fecutus fidejussit, eum solum convenire potest, qui mandavit, non etiam reum promittendi: nec me movet, quod pecunia fidejussoris reus liberetur, id enim contingit, et si meo mandato pro alio solvas.

Si servus, 1. Aut bona fide serviens se emi mandaverit.

54. IDEM lib. 27. Quæstionum.

Cum servus ⁶³ extero se ⁶⁴ mandat emendum, nullum mandatum est. Sed si in hoc mandatum intercessit, ut servus manumitteretur, nec manumiserit, & pretium consequetur dominus ut vendor: & affectus ratione, mandati agetur: Finge filium naturale vel fratrem esse: placuit enim *Prudentioribus*, affectus ⁶⁵ rationem in bona fidei judiciis habendam ⁶⁶. Quod si de

³¹ Quod non potest invito reo. *l. 29. supr. eod.* ³² Exculpat est pudor ejus, qui minus honesta exceptione ut noluit, addo quæ scripsi ad *l. 10. §. penult. supr. eod.* ³³ Suo jure uti nemo recte prohibetur. Jus id alteri non auferunt recte. *l. 26. infr. de domino. l. 3. §. 7. l. de incendio. l. 15. infr. de regulis. l. 13. §. 1. infr. de iniuris.* ³⁴ Cur est enim pudor fidejussori promissas usuras praefare noile. ³⁵ Præstes, & ut periculum, & emolumenitum sit. *Hal.* ³⁶ *Al. & meum.* ³⁷ Si ut t. n. g. tuique arbitrii &c. ³⁸ *Al. & tu.* ³⁹ Est enim potius consilium, quam mandatum. *Accus.* ⁴⁰ *Tibi. Hal.* ⁴¹ Hanc & præcedentem legem explicitat Butrigar. v. Leonin. emendat. lib. 3. cap. 2. num. 1. & Joann. a Sande, decisi. *Frisic. lib. 3. tit. 7. defin. 1. Anf.* ⁴² Qui velut procurator vendit, evictionis tenetur, & ideo si evincit, tenetur. *Bart.* ⁴³ Atqui, ut obstringatur procurator, videtur requiri, nominatum fidem ut suam evictionis causa obstrinxerit, *l. 67. supr. de procur. ad hæc dominus (procurator rei sua per errorem) rem suam per ignorantiam vendit, sed nemo errans rem suam amittit. l. 7. in fin. infr. de rescindenda. l. 35. infr. de acquir. rer. l. 18. C. de res vind.* ⁴⁴ *Al. venditorem. Hal.* ⁴⁵ Solvens pro fidejussore, non ipsum tantum fidejussorem, sed & ipsum reum principalem obligatum habet. ⁴⁶ Ratihabito non est necessaria, ubi præcessit mandatum. ⁴⁷ Qui pro fidejussore creditori solvit procurator, potest id a fidejussore repetere. Quid, si fidejussor a creditoris procuratore convenitur? Habet ei nomine, vel antequam solvit procurator, mandati actionem adversus reum principalem. ⁴⁸ *Al. fed fidejussor.* ⁴⁹ Ratihabito desideratur in iis, quæ alii sine cessione adquiruntur. ⁵⁰ Frumentum Africum pro meliore hic ponit videtur: licet Plin. Italico principatum det. ⁵¹ Ex justa ratione. *l. 45. §. 6. supr. eod.* ⁵² Consequetur. *Hal.* ⁵³ Fidejussor a reo plus petere non potest, quam possit ipse creditor a reo. ⁵⁴ *l. 22. supr. eod. l. 31. infr. de fidejussor.* ⁵⁵ Solvens ante diem procurator, neque ante diem mandati agere, neque solutum repetere potest. ⁵⁶ Repetere. *Hal.* ⁵⁷ Solvendo etiam id, quod minimum sit, liberatur generis debitor, veluti qui in genere triticum, frumentum det, vel quid simile. ⁵⁸ *l. 4. infr. de tritico. v. l. 75. infr. de verb. oblig. v. l. 32. supr. de cond. indeb.* ⁵⁹ *l. 6. §. 2. supr. eod. adde l. 40. supr. eod.* ⁶⁰ *Vid. l. 18. supr. eod.* ⁶¹ Fidejussor solvens pro aliquo mandato alterius, utrumque, hoc est, & mandatorem, & reum ipsum principalem, obligatum habet. ⁶² *Vid. l. un. C. de fidejussore.* ⁶³ Servi mandantis se emi, mandatum nullum est. ⁶⁴ *Vid. l. un. C. si servus extero se emi mandaverit. & Cyn. ibid.* ⁶⁵ Affectus ratio in bona fidei judiciis habetur, ut hic. *E. l. 7. infr. de serv. export. l. 35. supr. de minor. l. 36. infr. de bon. lib.* Imo non est habenda. *l. 33. supr. ad l. Aquil.* ⁶⁶ Ideoque vel in delictis, qui adficiuntur cognatum receptat, mitius punitur. *l. 2. infr. de receptatorib.* De interessione affectus, vid. Bart. in *l. un. C. de sent. qua pro eo, quod interest.*

suis¹ nummis emptor pretium dederit (neque enim aliter judicio venditi liberari potest), queri solet, an utiliter de peculio agere possit? Et verius & utilius videtur, Prætorem de hujusmodi contractibus servorum non cogitasse, quo se ipsi mala² ratione dominis auferunt³.

§. 1. Si liber homo bona fide serviens, redimi se mandaverit, idque nummis emptoris factum sit, contraria mandati actione agi posse constat, ut tamen actiones praestentur, quas habet emptor adversus venditorem: finge, non manumisfere liberam personam emptorem.

De rebus reddendis a procuratore.

55. IDEM lib. 1. Responsorum.

PROCURATOR, qui⁴ non res inclusas subtraxit, sed traditas non reddit, judicio mandati, non furti⁵, tenetur.

De mandatore conveniendo. 1. *De fidejussore, qui pecuniam debitam publice depositum.* 2. *De bona fide.* 3. *De inscriptione mandati.* 4. *De promissione salarii incerti.* 5. *De sumptibus a procuratore factis.*

56. IDEM lib. 3. Responsorum.

QUI mutuam pecuniam dari mandavit, omisso reo promittendi, & pignoribus non distractis, eligi⁶ potest⁷: quod ut liceat, si⁸ literis exprimatur, distractis quoque pignoribus, ad eum creditor redire poterit⁹: etenim quæ dubitationis¹⁰ tollendæ causa contractibus inseruntur, jus commune¹¹ non laedunt. §. 1. Fidejussor, qui pecuniam in jure obtulit¹², & propter atatem ejus, qui petebat, obsignavit¹³, ac publice depositum, confessim agere mandati¹⁴ potest.

§. 2. Non ideo minus omnis temporis bonam fidem explorari oportet, quod dominus post annos quinque provincia reversus¹⁵, mox Reipubl. causa profecturus, non acceptis rationibus mandatum instauraverit¹⁶: cum igitur ad officium procuratoris pertinuerit, quidquid¹⁷ ex prima negotiorum gestorum administratione debuit, ad secundam rationem transferre, secundi temporis causa priorem litem suscipiet. §. 3. Salarium incertæ¹⁸ pollicitationis neque¹⁹ extra ordinem recte petitur, neque judicio mandati, ut salarium tibi constitutum. §. 4. Sumptus²⁰ bona fide necessario factos, et si²¹ negotio finem²² adhibere procurator non potuit, judicio mandati restitui necesse est.

De morte mandatarii.

57. IDEM lib. 10. Responsorum.

MANDATUM distrahendorum²³ servorum, defuncto, qui mandatum suscepit, intercidisse constituit²⁴: quoniam tamen heredes eius errore lapsi, non animo furandi, sed exsequendi, quod defunctus sua cura fecerat, servos vendiderant, eos ab emptoribus usucaptos videri placuit: sed venaliciarium²⁵ ex provincia reversum, Publiciana²⁶ actione non utiliter²⁷ acturum, cum exceptio²⁸ justi dominii causa cognita detur, neque oporteat eum, qui certi hominis fidem elegit, ob errorum aut imperitiam herendum, adfici damno.

De morte mandataris, de negotiis hereditariis. 1. *An decretum Protoris noceat creditorio absenti.*

58. PAULUS lib. 4. Quaestiones.

SI præcedente mandato Titum defenderas, quamvis mortuo eo, cum hoc ignorares, [ego] puto mandati actionem adversus heredem Titii competere, quia mandatum morte mandatoris, non²⁹ etiam mandati actio solvitur. Quod si sine mandatu defensionem suscepisti, negotium quodammodo defuncti gerere institueras, [&] quemadmodum, si illum liberassem, competeteret tibi negotiorum gestorum actio, ita potest dici, & heredem ejus eadem actione teneri. §. 1. Lucius Titius creditor suo mandatorem³⁰ dedit, deinde defuncto debitor, majorē³¹ parte creditorum consentiente³², a Prætore decretum est, ut portionem creditorum ab heredibus ferant, absente eo creditore, apud quem mandator existiterat³³: Quæro, si mandator conveniatur, an eandem habeat exceptionem, quam heres debitoris? Respondi: Si praesens apud Prætorem ipse quoque consenserit, pactus³⁴ videtur justa ex causa: eaque exceptio & fidejussori danda esset, & mandatori: sed cum proponas eum absuisse, iniquum est auferri ei electionem, sicut pignus³⁵, aut privilegium, qui potuit praesens idipsum proclamare, nec desiderare decretum Prætoris: nec enim, si quis dixerit summovendum creditorem, heredi consulitur, sed mandatori vel fidejussori,

¹ Vide I. 7. C. de act. empt.

² Malo more, malaque ratione, servi se dominis suis ignorantibus auferunt, dum extraneo le emi mandant, & manumitti, de quo vide tit. C. si servus exterio se emi mandaverit, sic malo more pecuniam fibi promissa prohibetur petere, qui de lite pacium se esse confitetur. I. 1. §. 12. infra. de extraord. cognit.

³ Et ita de peculio servi sui domini non tenetur, ut hic. §. 1. 2. supr. de in rem versa. Item si servus intercedat, non in causa peculiarium, I. 19. infra. de fidejussor. si donet, L. 28. §. fin. supr. de pac. si voeate, arg. I. 2. §. 2. infra. de pollicit. si iudicium vel arbitrium sumpciatur, I. 3. §. 8. supr. de pecul. v. Cujac. 13. abs. 32.

⁴ Furtum non committit procurator, cum id non restituit, quod domino debet. Quia igitur actione eo causa convenit poterit? Mandati. Cur ita? Ab initio contentum domini habuit. ⁵ Quia furtum sine contradictione non committitur, add. I. 8. §. 9. supr. et L. 59. infra. cod. 6. I. 51. §. 3. J. de fidejussor. ⁶ Hodie non potest. Novell. 4. c. 1.

⁷ 8 Supervacua cautio contradicton non restrinquit. §. 1. 25. C. de fidejussor. ⁹ 10 Dubitationis tollenda causa addita jus commune non laedunt. I. 47. in fin. infra. de cand. §. demonb. I. 81. infra. de reg. jur. I. 16. C. de testament. I. 1. §. 7. infra. de adlit. ¹¹ Jus autem communis est, ut creditor, vel reum, vel ejus fidejussorem, vel eorum pignus eligere possit, & ut uno electio possit ad alium redire. v. I. 3. I. 5. I. 23. C. de fidejussor. ut superfluum ac residuum sui debiti ab alio obtineat. I. 25. C. de fidejussor. ¹² Solvere videtur, qui pecuniam in jure offert, & oblignat, unde mandati actio perinde fidejussori pecuniam offerent & oblignentur, ac si solvisset. Paria enim, hac sunt solvisse & ita oblignasse. ¹³ Vide I. 64. infra. de fidejussor. ¹⁴ I. 64. infra. de fidejussor. ¹⁵ Mandatum revocatum intelligitur, domino revertente, ac presente, c. si quem, extr. de procur. I. 6. si modo dominus reversus judicis ac negotiis ipsius scriptum inimicuerit. Ideoque notarii actis advocati causa inferunt, Titum compare in judicio non animo revocandi suas procuratores, vide Bart.

¹⁶ 15 Mandatum intitatur, quod ante revocationem erat interventu atque praefectione ipsius domini, absenta nova ejusdem intitulari videtur: absenta, inquam, maxime si reversus nondum ratione a procuratore accepti, & rursus abesse coepit.

¹⁷ Mandato revocato, post iterato, seu redintegrato, debitum ex priore mandato, in iteratum seu redintegratum devolvitur. ¹⁸ Incerta salarii pollicitatio non obligat. I. 17. C. h. 2. Goth. Exice eos, qui accipere solent salario. I. 1. in fin. C. h. 2. I. 1. C. de suffrag. I. 1. §. in honorariis. 10. infra. de extraordinar. cognitionib. Ans.

¹⁹ Imo extra ordinem petitur. I. Dixit. 4. infra. de extraordinar. cognit. ²⁰ I. 12. §. 9. §. cod.

²¹ Vide I. 4. C. h. 1. I. 10. §. 1. supr. de neg. Officium fecisse sufficit, tametsi finem non sis adiecetus. Ita finis ab officio seceretur. Finis, scopus ipse; officium, iuxta ac legitima ad finem via.

²² Procurator sumptus necessarios repetit, etiam si eventus non succederit, vel nondum lis finita sit.

²³ Mandans distrahi, industriam personam eligit. Id itaque genus mandati ad heredem non transit. Goth. Ad intellectum hujus leg. vid. Aut. Augustin. lib. 1. evendat. cap. 2. Joann. Robert. lib. 2. recept. lec. cap. 16. Cujac. lib. 10. Reipor. Papiniani. tom. 4. S. L.

²⁴ Quia videtur electa persona industria.

²⁵ Mangonem, qui & venalitum, I. 44. §. 1. I. ult. §. 2. J. de adlit. ubi pro ex venalit. Basilica temp. et. Martur. xix. Cic. pro Cornel. multi ve-

quibus mandati judicio eandem partem præstaturus est: plane si ab herede partem accepisset, an in reliquum permitendum esset creditoris fidejussorem convenire, dubitatum est? sed videbitur consentire decreto, conveniendò heredem.

De eo, qui stipulatur mandato alterius. 1. *De fidejussore emente rem pignatarum.* 2. *De die aliclo in mandato.* 3. *De pluribus mandatoribus.* 4. *De pignore eccl. 5. De die subiecto in mandato.* 6. *De morte rei.* 6. *De cautione idonea.*

59. IDEM lib. 4. Responsorum.

SI mandatu Titi Calpurnius pecuniam, quam Titius credebat, stipulatus esset, non donandi³⁶ animo, mandati judicio eum ab herede Titii posse conveniri, ut actiones³⁷ suas præstet. [†] Idem est & si exacta est a Calpurnio pecunia³⁸. §. 1. Paulus respondit, fidejussorem, qui rem pignoris jure obligatam a creditore emit³⁹, mandati judicio convenitum ab herede debitoris, ablato⁴⁰ omni debito restituere cum fructibus⁴¹ cogendum; neque⁴² habendum similem extraneo emptori: cum in omni contractu bonam⁴³ fidem præstare debeat. §. 2. Paulus respondit, die⁴⁴ adjecto in mandato, intra quem præstaturum se Lucius Titius scripsit, non esse impedimento, quo minus⁴⁵ etiam post eum diem conveneri mandati judicio possit. §. 3. Paulus respondit, unum ex mandatoribus⁴⁶ in solidum eligi posse, etiam si non sit concessum in mandato: post⁴⁷ condemnationem autem in duorum personam collatam, necessario ex causa judicatis singulos pro parte⁴⁸ dimidia conveniri posse, & debere. §. 4. Creditor⁴⁹ pignus vendidit, quæro, an si evicta sit possessio emptori, regressum creditor ad mandatorem habere possit? Et an intersit, creditoris jure⁵⁰ vendiderit, an communis jure⁵¹ promiserit? Paulus respondit, si creditor ex pretio pignorum debitum consecuturus⁵² non sit, mandatorem liberum non videbiti. Ex hoc responso apparet, si evictionis⁵³ nomine non teneatur, proficere eam rem ad liberationem. §. 5. Ille illi salutem. Mando tibi, ut Blæsius Sevoro adfini meo octoginta credas, sub pignore illo [E illo], in quam pecuniam, & quidquid usuarum nomine accesserit, indemnum rationem tuam me esse ex causa mandati⁵⁴ in etiam diem, quod vixerit Blæsius Severus, præstaturum. postea saepe conventus mandator, non respondit: Quæro an morte debitoris liberatus sit? Paulus respondit, mandati obligationem perpetuam⁵⁵ esse, licet in mandato adjectum videatur, indemnum rationem tuam esse ex causa mandati, in eum diem, quod vixerit Blæsius Severus, præstaturum.

§. 6. Paulus respondit, non videri mandati conditione⁵⁶ paritum, cum in mandato adjectum sit, ut idonea⁵⁷ causio a debitore exigatur, si⁵⁸ neque fidejussor⁵⁹, neque pignora accepta sint.

Si mandator appellaverit. 1. *De mandatore, qui pro alio, non tamnam eius causa, promisit.* 2. *De duabus mandatariis.* 3. *De exhibitione uxoris.* 4. *De libera administratione concessa.*

60. SCÆVOLA lib. 1. Responsorum.

CREDITOR⁶⁰ mandatorem convenit, is condemnatus, provocavit. Quærendum est, an manente appellatione debitor a creditore conveniri potest? Respondi⁶¹, posse. §. 1. Ad eum, qui uxorem ducturus erat, literas fecit tales: Titius Seio salutem. Semproniam pertinere ad animum meum cognovisti; ideoque cum ex voto meo nuptiera tibi sit, velim certus sis, secundum dignitatem tuam contrahere te matrimonium: & quævis idonee reprobriam tibi Titiam matrem puella dotem sciam, tamen E ipse, quo magis conciliem animum tuum donavi⁶² mea, fidem⁶³ meam interponere non dubito: Quare scias quodcumque ab ea ex hac causa stipulatum fueris, id mea fide esse jussisse, saltem te habitare: Atque ita Titia, quæ neque Titio mandaverat, neque ratum habuerat, quod scriperat, dotem Seio promisit: Quæro, si heres Titii ex causa mandati præsterit, an actione mandati heredem Titia convenire potest? Respondi, secundum ea, quæ proponuntur, non⁶⁴ posse. Item quæsitum est, an nec negotiorum gestorum? Respondi, nec hoc nomine jure agere posse: palam enim facere Titium, non⁶⁵ tam Titiae nomine, quam quod consultum vellet⁶⁶, mandasse. Item, si maritus adversus mandatorem ageret, an aliqua exceptione summoveratur? Respondi, nihil proponi, cur summovere sit. §. 2. Duo bus quis mandavit negotiorum administrationem: quæsitum est, an

salitii, mercatoresque. Sueton. de claris Rhetor. venalitii cum gregem venalitum navit educrent. vid. Cujac. 10. abs. 5.

²⁶ Quia Publiciana non competit contra dominum.

²⁷ Non iniutiliter, Aug. I. emend. 2. Zonetus cap. 18. Russat. Rancon. Char. reprehensi a Roberto, 2. recept. lec. 16.

²⁸ Putativus procurator usucapiendi conditionem, & Publicianum præstat, non tamen excludit dominum exulum. vide quæ scripsi ad I. 16. supr. de Publiciana.

²⁹ Mandatum morte finitur, at non mandati actio, vel negotiorum gelborum. I. 26. supr. cod.

³⁰ Mandatores hujusmodi plerumque creditoribus debitorum credi, verum etiam debitorum non urgari ad solutionem, sed expectari. I. 12. §. 14. supr. cod.

³¹ V. I. 7. in fin. supr. de pacis.

³² Subiacta, ante aditum hereditatem. I. juris gentium. 7. in fin. supr. de pacis.

³³ Ita Flor. ad extiterat. ³⁴ Pacifici videtur se statutum decreto, qui ei consentit.

³⁵ Imo privilegium absentibus aucteri potest. I. 10. in pr. 3. de pac. Hic Paulus relator ex ratione juris: ibi Ulpianus ex Pii scriptorio, quod Paulus ignoravit, Cujac. ibid.

³⁶ Donare mandatario rem non præsumit, qui eum ad stipulandum adhibuit.

³⁷ Hanc enim restituere cogitur. I. 5. supr. cod.

³⁸ Pignus a creditore emere fidejussor rei principalis potest, ut I. C. de dol. vid. I. 25. infra. de pignoribus.

³⁹ 40. Al. oblat. 41. V. I. 10. §. 9. supr. cod.

⁴⁰ 42. Quod quis ut ipse non potest, ut alius non potest, ut hic. 43. V. I. 10. in pr. 3. cod. I. 25. in pr. infra. de pignoribus.

⁴¹ 44. Dilatio, seu id, quo quid differtur, non tollit obligationem dies differentia obligationis causa adiectus, obligationem non tollit.

⁴² 45. Qui potest in procurator intra diem solutionis adveritus debitorum agere, idem & post eundem diem agens circa mandatrum non agit.

⁴³ 46. Vide Cujac. I. abs. 14. in fin.

⁴⁴ Plures mandatores in solidum ab initio conveniri possunt: a sententia pro parte tandem.

⁴⁵ 48. Vide quæ notavi ad I. 43. infra. de re judicata.

⁴⁶ 49. I. 16. C. de fidejussoribus. §. 4. Inf. de fidejussor.

⁴⁷ 50. Quo creditor vendens pignus, evictionem non præstat.

⁴⁸ 51. Quo venditor evictionis tenetur.

⁴⁹ 52. Ita Flor. al. concreta.

unusquisque mandati iudicio in solidum teneatur? Respondi, unumquemque¹ pro solido conveniri debere: dummodo ab utroque non amplius debito exigatur. §. 3. Si inter² maritum, & ficerum, id actum esset vel tacito³ intellectu, ut onus exhibenda⁴ uxoris ad maritum rediret, praestante patre dotis usuras, nullam actionem superiore ad recipiendum, quod negetur consumptum⁵: quod si pater pueræ exhibitionem mandasse se doceat, actionem mandati competere.

§. 4. Lucius Titius fratri filio⁶ commisit rerum fuarum administrationem ita: Σέιω τέκνα χρήσαι. Εγώ μὲν κατὰ θύμον σινεῖσθαι, τὸν ὑπὲρ πατέρας, καὶ τῶν τε πατέρων εἰσῶ περιγραφέσθαι, δίχετο τηνα ἐπιτροπικὸν αἵτην εἰ δὲ δεῖ τὴν τούτην τοὺς, ἐπιτρόπους τοὺς πάντας ἔχεις, περιγραφέσθαι, εἴτε παλέας θεάσις, εἴτε ὑποτροπαῖς, εἴτε ἀρχοτροπαῖς, εἴτε ὄρτρες πρότεροι, ὡς κυρία τῆς τῶν ἰουῶν, ἵνα πάντα κύρια ἔναν τὸν ὑπὸ σχηματισμένα, καὶ μηδὲν ἀντιτρέψας τοὺς πρότερούς τοὺς μηδεμίους πρότερούς, id est, Seio filio suo S. Ego quidem secundum⁷ naturam esse exquisitissimo pro patre, & patris filii negotiari sine aliqua concessionis inquisitione: si autem necessitas alicuius talis erit, concedo tibi de omnibus meis⁸, ut⁹ vis¹⁰, negotiari, sive vendere vis, sive pacisci, sive emere, sive quocunque operari, ut domino omnium meorum, me omnia firma esse a te facta existimante, & non contrarium dicente tibi ad ullam operationem. Quesitum est, si quid non administrandi animo, sed¹¹ fraudulenter alienasset vel mandasset, an valeret? Respondi, eum, de quo quereretur, plene quidem, sed quatenus res ex fide¹² agenda esset, mandasse. Item quero, an cum Seius magistratu functus, debitor extitisset, Lucius Titius eo nomine conveniri possit vel res ejus obligatae essent, propter verba epistole supra scripta? Respondi, neque conveniri posse neque res obligatae esse.

Si filiosfamilias mandetur.

• 61. PAULUS lib. 2. ad Neratium.

Quod filiosfamilias, ut peteret mandavi, emancipatus exigit: de peculio¹³ intra annum utiliter agam. Paulus: Sed & cum filio agendum est.

De literis, quibus declaratur commune futurum, quod ex eventu litis pervenerit. 1. Si is, cui mandatum est, ut fidejubeat, mandaverit.

62. SCÆVOLA lib. 6. Digestorum.

Cum controversia esset de hereditate defunctæ, inter scriptum heredem, & patrum Mævium, & amitas, Mævius, literis ad forores suas factis¹⁴, declaravit *communione futurum, quidquid ad eum ex¹⁵ eventu litis hereditarie pervenisset*: neque stipulatio¹⁶ literas sequuta est: Quæsitum est, cum transfergerit idem Mævius cum scripto herede, ita ut prædia, & aliae quædam res ex ea transactione ad eum pervenirent, an¹⁷ ex literis suis possit a fororibus conveniri? Respondit, posse. §. 1. Mandavi in hæc verba, *Lucius Titius Gaio suo salutem. Peto, & mando tibi, ut fidem dicas¹⁸ pro Publio Mævio apud Sempronium: queque a Publio solita tibi non fuerint, me representaturum, bac epijola, manu mea scripta, notum tibi facio: quaro, si non fidejussis¹⁹, sed²⁰ mandasset creditori; & alias egisset, quam [quod] ei mandatum esset, an actione mandati tenetur?* Respondit [teneri]²¹.

TIT. II.

PRO²² SOCIO.

Quibus modis societas contrahitur. 1. De societate omnium honoriorum.

1. PAULUS lib. 32. ad Edictum.

1. Mandatarii universales, ut in solidum mandatum habent, ita in solidum conveniri possunt. 2. Dotis usuras maritus suas facit, quas jure mariti percipit; suas, inquam, facit, tametsi universitas in uxorem non eroget, impendat. Quid, si nudum ministerium usurpis præsticit? aliud. 3. Id est, etiam tacite. 4. Alenda. §. Id est, ad recipiendum id, quod minus erogatum fuerit; multum autem interest, an conveniret inter locerum, & generum, ut ex usuris dotis maritus alet uxori: an cum pater ipse alete debet, mandativalendam marito. Priore casu refundum, si quod est, maritus non reddit: posteriorē reddit, quia ut minister est electus, Accr. l. 88. §. 1. J. 2. 6. Vid. Jafon. ad l. cum silius de verb. ob. Rim. Infr. quib. alien. vel non. §. 1. n. 122. & seq. Jacob. Menoch. in tract. de arbit. jud. lib. l. q. 7. n. 53. Aiciat. lib. 4. disfunct. c. 4. Mod. 7 Exemplum vide in l. 2. J. decur. furo's c. 4. alii. 8. Vel concedo plenam potestem. l. 10. C. de procur. volo te facere, quidquid ego coram possem. l. 122. §. 1. Infr. de verb. oblig. 9. Volo verbum liberam administrationem seu liberum arbitrium confer. 10. Etsi his verbis innuitus concedi liberum arbitrio, non ideo dolus permititur, ut hic, potest tamen indignus a procuratore eligi extra dolum. l. 24. Infr. de leg. 2. Mandato igitur generali tacite ineft, ut mandatarius dolum non committat, in boni patrisfamilias vicem sustineat, ne profuse dilapidet donando vel perdidendo. 11. Hinc colligit Accrull. in generali mandato bonam fidem intelligi, quia dolo sit contraria. arg. l. 71. q. 2. Infr. de cond. & dem. Generalis administrationis conceptione dolum non remitti, sed potius id mandatum videri, ut res bona fide geratur. 12. l. 5. q. 7. Infr. de administ. & peric. tut. 13. Mandatum filii eo emancipato non exipiat. l. 46. q. 1. in fin. supr. de neg. 14. Mitis scriptis. 15. Eventu litis qui communicare cogitur, item transactionis infuscata emolumenatum communicare cogitur: hoc ideo, quod ex eventu litis percipi intelligatur, quod ex transactione percipitur. 16. Adde l. 1. C. de contrah. stipulat. 17. V. l. 28. Infr. de oblig. & act. 18. Ut mea fide dicas. Hal. Fidem autem dicere, est fidejubere. 19. Hinc colligit Accrullius, nihil interesse quid fiat ex æquipollentibus. adde l. 28. §. 2. supr. de judic. hinc Alexander quoque cons. 40. volum. 5. ex hac legi insert, eum, qui mandatum habeat compromittendi, transfigere posse, quod compromissum & transfig. æquipollentia sunt. 20. Fidejubere mandatarius videtur, quem cum mandat creditor: Idem enim effectu fidejubere, & mandare: mandato satisfactum re perfili: Cum ita fatus sit, mandati potest agi. 21. Hac l. male intellecta ab iis, quos citat Gothofred. Quaffio enim est, si mandatarius aliud quid egerit, an mandatori competat actio, cui affirmative responderetur, mandatarium teneri: minime vero, ut per aliud æquipollens liberetur. vide l. 5. l. 41. supr. eod. S. L.

22. L. 4. Cod. 37. 3. Infr. 25. Paul. 2. sent. 16. Synop. Basil. 12. tit. 1. 3. Harmenop. 10. §. 11. 23. Perpetuum, pro vita ipatio. adde que notavi ad l. 46. q. 9. C. de epifcop. 24. Dum vivunt, qui eam contraxerit. Harmenop. alias nulla in alternum societatis coitio est, l. 70. Infr. eod. nulla ultra mortem porrigitur, l. 52. q. 9. Infr. eod. nec ad heredes extenditur. 25. Societas diem & conditionem recipit. Synop. eod. c. 1. 26. l. 6. C. 4. 27. Societas omnium honororum, res continuo omnes sunt communis, tanquam tacite tradita, exceptis nominibus, ut hic. l. 2. l. 3. Infr. eod. Synop. eod. cap. 2. 28. l. 2. q. 16. Infr. eod. 29. Ut dominium, & possesso de uno in alium æquis portionibus transeat. Accr. 30. Societas omnium honororum confessu nudo ita contrahitur, ut necessaria non sit traditio, non mancipatio: sed quasi ea interveniret, dominia rerum inter socios tacitum communicantur. ut hic. 31. Id est, fata: aliud est in vera, ad quam refer l. 20. C. de pacif. 32. Incorporalia (ut nomina, jura, & actiones) sine effectione non transferuntur. ut hic. Cur ita? Veram traditionem non recipiunt: igitur nec fidiam: Nec enim, nisi veri ficio esse potest, l. 4. in fin. Infr. de heredit. vel act. vend. Goth. Adde l. 16. Et l. 53. in fin. supr. de peculio. S. L. 33. Hinc nota, difficultus jura & actiones separari, quam res corporales. 34. Societate omnium honororum inita, communicatur hereditates, legatum, donatio, omne lucrum. Synop. eod. 35. l. 73. Infr. eod. 36. Coita sit sc. 37. Pacifici de hereditate viventis generaliter licet, at non specialiter. 38. V. l. 1. supr. de petit. hered. Goth. Hereditas ex testamento non dicitur legitima, ita text. hic & not. glott. in verb. ex testamento; quæ vult, quod etiam illa dicatur legitima confir-

Societas coīri potest vel in perpetuum²³, id est, dum vivunt²⁴, vel ad²⁵ tempus, vel ex tempore, vel sub²⁶ conditione. §. 1. In²⁷ societate omnium honororum omnes²⁸ res, quæ coēnum- tium sunt, continuo communicantur²⁹.

2. GAJUS lib. 10. ad Edictum provinciale.

Quia, licet³⁰ specialiter traditio non interveniat, tacita³¹ tamen creditur intervenire.

2. De justa hereditate. 3. De dolo.

3. PAULUS lib. 32. ad Edictum.

Ea vero, quæ in nominibus³² erunt, manent in suo statu³³, sed actiones invicem præstare debent. §. 1. Cum specialiter omnium³⁴ honorum societas coīta est, tunc & hereditas³⁵, & legatum, & quod donatum est, aut quaqua ratione adquisitum, communioni adquiretur. §. 2. De illo queritur, si ita societas³⁶, ut si³⁷ qua justa hereditas alterutri obveniret, communis fit: quæ justa hereditas? utrum quæ jure legitimis³⁸ obvenit, an etiam ea, quæ testamento? Et probabilius est ad legitimam hereditatem tantum³⁹ hoc pertinere. §. 3. Societas, si dolo⁴⁰ malo, aut fraudandi causa coīta fit, ipso jure nullius momenti est: quia fides bona contraria⁴¹ est fraudi, & dolo.

Quibus modis contrahitur, 1. Vel dissolvitur societas.

4. MODESTINUS lib. 3. Regularum.

Societatem⁴² coīre & re⁴³, & verbis⁴⁴ & per nuncium⁴⁵ posse nos, dubium non est. §. 1. Diffociamur renunciatione⁴⁶, morte⁴⁷, capitis minutione⁴⁸, & egestate⁴⁹.

Quarum rerum contrahitur. 1. De his, qui non sunt æquis facultatibus. 2. De donatione.

5. ULPIANUS lib. 31. ad Edictum.

Societas⁵⁰ contrahuntur five universorum⁵¹ honorum, five ne- gotiationis⁵² alicuius, five vestigalis⁵³, five etiam rei⁵⁴ unius⁵⁵. §. 1. Societas autem coīri potest, & valet etiam inter eos, qui⁵⁶ non sunt æquis facultatibus, cum plerumque pauperior⁵⁷ opera⁵⁸ suppleat, quantum ei per comparationem patrimonii deest. §. 2. Donationis causa societas recte non⁵⁹ contrahitur⁶⁰.

De partibus lucri & damni.

6. POMPONIUS lib. 9. ad Sabinum.

SI societatem [mecum] coīteris, ea conditione⁶¹, ut partes societas constitueres, ad boni viri arbitrium ea res redigenda est: & conveniens⁶² est viri boni arbitrio, ut non utique ex æquis partibus socii simus, veluti si⁶³ alter plus opera, industria, pecunia in societatem collaturus sit.

De societate simpliciter contracta.

7. ULPIANUS lib. 30. ad Sabinum.

COīri⁶⁴ societatem &⁶⁵ simpliciter⁶⁶ licet: & si non fuerit distinctum⁶⁷, videtur coīta esse universorum, quæ ex quæstu⁶⁸ veniunt,

matione, de quo late Jafon. ad l. unic. col. 2. C. quand. non pet. part. Alciat. lib. 4. paradox. cap. 7. Bellon. lib. 3. supputat. c. 7. Zuccard. ad l. fin. C. de edit. dixi Adrian. tollend. n. 151. Forecalus in Noyman. jur. dialog. 99. n. 5. Fernand. Vasquis de success. creat. prefat. n. 17. & S. 10. num. 41. Mod. 39 Imo & ad testamentarium, quum & hæc dicatur legitima. l. 130. Infr. de verb. sign. Ant. 40 Societas malo dolo, vel fraude inita nullius est momenti. Nam hi fides contraria est. Synop. eod. c. 3.

41 Contraria fides est fraudi, & dolo. Goth. Vide Goedl. de contrah. stipulat. cap. 3. num. 141. Ans. 42 Synop. eod. cap. 4. 43 Id est, tacito consentiu. Cujac. hic. rebus in commune relatis. Idque colligitur ex artibus ipsi societati convenientibus, veluti si duo simul habitant, si quæbus & lucra simul participant, si damna committunt tolerant, si ad societatem contrahendant apti sint, & idonei: tunc enim active & passiva sunt facili. vide Rolen. a Valle, I. cors. 91. num. 27. 44 Expressio consensu. Cujac. hic. Nam ut re & verbis contrahere, duo sunt genera contrahendi inter praesentes, ita inter absentes dupliciter contrahitur: per Nuncium (id est, epistolam, vivam) & per epistolam (id est, nuncium tacitum). Quid enim est epistola? tacitus nuncius, inquit Epistulus. Hoc Cujac. Porro verba cum hic dicimus, solemne verbum formulam non exigimus. l. 2. Infr. de oblig. 45 Per nuncium societas potest contrahi, ut hic, igitur & inter absentes: nam quæ per nuncium possimus, absentes gerimus. v. l. 1. q. 1. I. supr. mandati. l. 2. §. 2. Infr. de oblig. & act. 46 Contraria confundit. v. l. 5. C. h. t. 47 l. 5. q. 9. Infr. eod. 48 V. l. 63. §. ult. Infr. eod. 49 V. l. 65. §. 12. Infr. eod. 50 Synop. d. c. 4.

51 Nomine & signo universali. Prudentius tamen faciunt Notarii, qui addunt, & cietatem generali contrah super omnibus bonis, prætentibus & futuris, quoconque modo, lito tamen & honesto, adquisitis, & adquirendis, tam ex industria, quam fortuna, tam ex contrahitibus inter vivos, quam ultimi voluntatibus. l. 3. S. 1. supr. eod. Infr. eod. in pr. Ferrarens. 52 Puta vini, frumenti, lana, in hujusmodi societatee comunicantur ea omnia, quæ ex ea provenient, non aliunde, puta industria persona vel fortuna qualita. l. 52. 6. q. 5. Infr. eod. 53 l. 63. §. 8. Infr. eod. l. 3. C. h. t.

54 Puta equi vendendi. 55 Eiam minime. Sen. 10. ep. 74. socium efficit etiam quod ex minima parte communis est. adde quartam speciem de qua l. 7. Infr. eod.

56 Societas jus quidem quodammodo fraternitatis, l. 63. Infr. eod. confitare tamen potest vel inter eos, qui non sunt æquis facultibus, ut hic. 57 Vide l. 29. S. 1. Infr. eod. quid si legas, pauperior opera? Sed nil necesse: pauperior opera &c. opera in ablativo. 58 Opera pauperis, vel opera pauper plerumque supplet patrimonii defectum. 59 Vide l. 35. §. antepenult. Infr. de mort. caus. donat. 60 Quid, valentine ut donatio, si non valet ut societas? Ita censet Accursius: quod Jacobo Arctio non probatur. Cur enim valet ut donatio, quod ut societas principaliter initum est? l. 1. q. 5. supr. de confit. Quid quod communio hic naferetur, si donationis nomine hic contractus sufficiat, ac proinde societas efficit? quod tamen hic negatur. Alioquin id mirum, cum translatu nullo dato, ne quidem jure pasti, valeat. l. 3. C. de repud. vel abf. hered. l. 5. ego. 18. supr. de reb. cred. 61 Sub conditione fit societas, ut hic, qua de re tamen dubitabatur, propterea quod societati mancipatio inest, ut in empione, quæ etiam imaginaria conditionem non recipiebat. Verum hodie imaginariae emptiones sublate, l. contractus. 54. Infr. de oblig. & consequenter placet hodie venditionem contrahit sub conditione. l. 5. Infr. 20. Infr. locat. §. empt. Infr. de empt. & vend.

62 Pœtas alicui concessa, in dubio significat arbitrium boni viri, ut sic. & in emptione, l. 7. Infr. de contrah. empt. & in locatione l. 24. Infr. locat. 63 l. 29. 1. 30. Infr. eod. Novell. Leon. 103. 64 Tota Sabina est hæc lex, ut offendit les 9. Infr.

65 Societas simpliciter coīta, re non expresa, inita videtur societas lucri descendit ex emptione, venditione, locatione, conductione, Synop. eod. c. 7. hoc est, ad res industria quæficas, & lucra personalia, at non ea, quæ extra personam industriam posita, ut sunt donationes & legata. 66 Non adiecto signo universalis, non expreso certo genere negotiationis, sive ea sit expresa contrafacta vel facite: quod ultimum notat Rol. a Valle, l. conf. 91. n. 28. 29. 30. 31. 67 Ali. dictum. 68 Id est, ex operis, non ex fortuna, & ultimis voluntatibus: ideoque hereditates, legata, & donationes in tali societate non communicantur, l. 8. & seq. Infr. col.

hoc est si ¹ quod lucrum ex emptione, venditione, locatione, conductione descendit.

De questu.

8. PAULUS lib. 6. ad Sabinum.

(**Q**uestus enim intelligitur, qui ex opera ² cuiusque descendit.)

9. ULPIANUS lib. 30. ad Sabinum.

NEC adjicit Sabinus, hereditatem ³, vel legatum, vel donationes mortis causa, sive non mortis causa: Fortassis haec ideo, quia ⁴ non sine causa obvenient, sed ob ⁵ meritum ⁶ aliquod accedunt.

10. PAULUS lib. 6. ad Sabinum.

ET quia plerumque vel a parente vel a liberto, quasi ⁷ debitum nobis hereditas obvenit.

11. ULPIANUS lib. 30. ad Sabinum.

ET ita de hereditate, legato, donatione, Quintus Mucius scribit.

12. PAULUS lib. 6. ad Sabinum.

Sed nec ⁸ alienum, nisi quod ex questu pendebit, veniet in rationem societatis.

De lucro.

13. IDEM lib. 32. ad Edictum.

Sed & si adjiciatur, ut ⁹ questus ¹⁰ lucri socii finit, verum est, non ad aliud lucrum, quam quod ex questu venit, hanc quoque adjunctionem pertinere.

De pacto, ne res dividatur, aut ne abeat a societate.

14. ULPIANUS lib. 30. ad Sabinum.

SI convenerit inter socios, ne ¹¹ intra certum tempus communis res dividatur, non videtur convenisse, ne societate abeat. Quid tamen, si hoc convenit, ne ¹² abeat? an valeat? Eleganter Pomponius scriptis, frustra hoc convenire: nam etsi non convenit, si tamen intempestive ¹³ renuncietur societati, esse pro socio actionem: sed etsi convenit, ne ¹⁴ intra certum tempus societate abeat, & ante tempus renuncietur, potest rationem habere renunciatio, nec ¹⁵ tenebitur pro socio, qui ideo renunciavit, quia conditio ¹⁶ quedam, qua societas erat coita, ei non prestatur: aut quid, si ita [injuriosus ¹⁶ &] damnosus socius sit, ut non expediat eum pati?

15. POMPONIUS lib. 13. ad Sabinum.

VEL quod ¹⁷ ea re frui non liceat, cujus gratia negotiatio suscepta sit?

1. *Jus excipiendi transit contra singularem successorem, b. d. cum princ. l. seq. Bartol.*

16. ULPIANUS lib. 30. ad Sabinum.

IDemque erit dicendum, si ¹⁸ socius renunciaverit societati, qui Reipublicae ¹⁹ causa diu, & invitus sit abfuturus, quamvis non nunquam ei objici possit, quia potuit ²⁰ per alium societatem administrare vel socio committere: sed hoc non alias, nisi valde sit idoneus socius, aut facilis ²¹ abfuturo etiam per alium societatis administratio. §. 1. Qui igitur paciscitur, ne dividat ²², nisi aliqua iusta ²³ ratio intercedat, nec ²⁴ vendere poterit, nec alia ²⁵ ratione efficiet, ut dividatur: Et ²⁶ sane potest dici venditionem quidem non impediri, sed exceptionem ²⁷ adversus emptorem locum habere, si ante dividat, quam divideret is, qui vendidit.

1. *Si renunciatur absenti. 2. Pactum de renunciatione.*

17. PAULUS lib. 6. ad Sabinum.

Sed & socius, qui alienaverit, contra pactionem accipit ²⁸, committit, & tenetur societatis, aut ²⁹ communi dividendo judicio.

§. 1. Si ³⁰ absenti renunciata societas sit, quoad ³¹ scierit, quod is adquisivit, qui renunciavit, in commune redigi; detrimentum autem solius eius esse, qui renunciaverit: sed quod absens adquisit, ad ³² solum eum pertinere; detrimentum ab eo factum, commune esse. §. 2. In societate autem coēunda, nihil attinet de renunciatione cavere [eundem], quia ipso ³³ jure societatis intempestiva renunciatio in astimationem venit.

De renunciatione societatis a servo contracta.

18. POMPONIUS lib. 13. ad Sabinum.

SI servus societatem coērit, non ³⁴ sufficiet, si jubeatur a domino servus abire a societate: sed socio renunciandum est.

1. *Quæstus lucrum continet.*

2. Ergo & ex causa militia factus questus contingebitur. Quid, si thelaurus inventus sit? alibi dicam. Quid, si nulla opera intercessit, sed amicitia impellente, vel sponte aliquis nobis donaverit? non communicabitur. l. 9. *infr. cod. add. l. 45. 9. 2. infr. de acq. vel omitt. hered.* 3 l. 71. *in fin. infr. cod.*

4. *Beneficium præcipuum ac præsumit merita. Bart.* 5. *Imo interdum sine merito venit hereditas. l. 48. 9. 1. *infr. de her. inf.** Dic extraneis non sine merito obvenire e suis, quodam semper merito. d. §. 1. l. 10. *infr. cod.* 6. *Præsumit liberalitas conferti in meritum. ut hic. ut pona in demeritum. add. l. Centuria. 27. *infr. de milit. testam.**

7. *Hereditas parentum, liberis, libertorum, patronis quasi debita. add. l. 6. *infr. de bon. libert.** 8. V. l. 27. *infr. cod.* 9. *Lucrum, alias generale vocabulum, hic restringitur ratione adjuncti sui, puta quæstus.* 10. *Pactum ne intra certum tempus res communis dividatur, hoc præstat, ut ne sine iusta causa ante id tempus renunciari possit societati.* 11. *Pactum, ne a societate discedatur, hoc præstat, ut ne a societate discedatur sine iusta & legitima causa.* 12. l. 17. *in fin. l. 65. 9. 5. *infr. cod.** 13. l. 14. 9. 2. §. 3. *supr. comm. divid.* 14. *Fidem frangenti fidem servari non est necesse. v. l. 21. C. de pact.* 15. *Conditio tacita inest societati, ut hinc inde fides servetur. Quid, si non servetur? poterit abiri a societate, quasi conditione non servata; etiam si ita contracta fuerit societas, ne abeat.* 16. *Societati injuriosi hominis & damnosus socii renunciare licet. add. l. 7. *infr. de reb. cor.** 17. *Hac, & superior causa, fratribus diligenter notanda gravatissima patre, ne dividant. Bart.* 18. *Ablentia diuturna, iusta causa est disvolvante ante tempus societatis, li, qui ables negotia per alium æque commode explicare non possit.* 19. *Sponsalibus ob hanc causam ut renunciatur, v. l. 2. C. de repud.* 20. *Excusat, qui procuratorem non misit, si facile nasci procuratorem non potuit. Id hinc Bald. colligit.* 21. *Ne dividatur. Hal.* 22. *Generalis promissio justas temporis exceptiones admittit.* 23. *Cum aliquid prohibetur, prohibentur etiam media ad illud tendentia. l. 16. *infr. de sponsalib.**

24. *Prohibita societas dissolutione, prohibentur & omnia, qua ad eam dividendam pertinent.* 25. *Et. ad. fed.* 26. *Excipiendi jus transit in singularem succellorem. v. l. 17. §. 5. *supr. de palt.** 27. *Contra pactionem commitit. Hal.* 28. *Quoties scil. res definit esse sociorum communis. l. 1. *supr. comm. dividendo.** 29. *Absenti socio renunciata societas, quæcumque renuncians adquirit, quoad ables scient, in commune rediguntur: licet detrimentum non sit commune, sed ejus tantum, qui renunciavit. Per contrarium, quod ables ille socius lucrum facit, sibi tantum, non socio facit; detrimentum, commune. Synop. ed. r. 17.* 30. *Renunciatio loco renunciandi prajudicat statim; absenti, non ante, quam renunciationis fuerit admotus.* 31. l. 67. §. 1. *infr. cod.* 32. *Kard. Cœs. tñs xavariz &c. natura societatis tenetur, qui intempestive societati renunciavit. Synop. ibid.* 33. V. l. 14. *supr. cod.* 34. *Societatem tertii iustus dominii non disolvit, cum ea res etiam factum ipsius servi*

De socio socii. De servo preposito societati, de compensatione lucri & damni.

19. ULPIANUS lib. 30. ad Sabinum.

QUI admittitur socius, ei ³⁵ tantum socius est, qui admisit, & recte: cum enim societas consensu ³⁶ contrahatur, socius mihi esse non potest, quem ego socium esse nolu: Quid ergo, si socius meus eum admisit? EI foli socius est:

20. IDEM lib. 31. ad Edictum.

NAM socii ³⁷ mei socius, meus socius non est ³⁸;

21. IDEM lib. 30. ad Sabinum.

ET quidquid fuerit de societate nostra consecutus, cum illo, qui eum adsumpsit, communicabit: nos [ei] cum eo communicabimus: sed factum ejus prestabitur societati, id est, ager socius, & societas præstabit, quod fuerit consecutus.

22. GAIUS lib. 10. ad Edictum provinciale.

EX contrario factum quoque sociorum debet ei præstare, sicuti suum: quia ipse adversus eos habet actionem. Item certum est, nihil veterare, prius [quam] inter eum, qui admiserit, & eum, qui admisus fuerit, societatis judicio agi, quam agi incipiat inter ceteros, & eum, qui ³⁹ admiserit.

1. *Qui tenetur ratione culpa, non liberatur cedendo actionem; & lucrum contingens ex industria, non compensatur cum damno contingente ex culpa.* Bald.

23. ULPIANUS lib. 30. ad Sabinum.

DE illo Pomponius dubitat, utrum actionem eum mandare sociis sufficit, ut si facere ille non possit, nihil ultra sociis præstet: an vero indemnes eos præstare debeat: & puto, omnimodo ⁴⁰ eum teneri ejus nomine, quem ipse solus admisit, quia difficile est negare, culpa ipsius admisum. §. 1. Idem querit, an ⁴¹ commodum, quod propter admisum socium accessit, compensari cum damno, quod culpa præbuit, debeat: Et ait, compensandum: Quod non ⁴² est verum ⁴³: Nam & Marcellus lib. VI. Digestorum scribit, si servus unius ex sociis, societati a domino præpositus, negligenter ⁴⁴ versatus sit, dominum societati, qui præposuerit, præstaturum: nec compensandum commodum, quod per servum ⁴⁵ societati accessit, cum damno: Et ita Diversum Marcum pronunciasset: nec ⁴⁶ posse dici ⁴⁷ socio, abstine commodo, quod per servum accessit [si] dannum ⁴⁸ petis ⁴⁹.

24. IDEM lib. 31. ad Edictum.

PLANE si ambo socii servum alterius præposuerint, non tenebitur dominus eius nomine, nisi duntaxat de peculio ⁵⁰: commune ⁵¹ enim periculum esse oportet; cum ambo eum præponamus ⁵².

25. PAULUS lib. 6. ad Sabinum.

NON ob eam rem minus ad periculum socii pertinet, quod negligenter ⁵³ ejus periiisset, quod in plerisque aliis industria ejus societas aucta fuisset: Et hoc ex appellatione Imperator pronunciavit.

26. ULPIANUS lib. 31. ad Edictum.

ET ideo, si socius quadam negligenter in societate egisset, in plerisque autem societatem auxiliet, non compensatur compendium cum negligentia, ut Marcellus lib. VI. Digestorum scripsit.

De ære alieno.

27. PAULUS lib. 6. ad Sabinum.

OMNE ⁵⁴ alienum ⁵⁵, quod manente societate contractum ⁵⁶ est, de communi solvendum est ⁵⁷: licet, posteaquam societas distracta est, solutum sit ⁵⁸: igitur & si sub conditione promiserat ⁵⁹, &, distracta societate, conditio extitit, ex communi solvendum est: ideoque si interim societas dirimatur, cautions ⁶⁰ interponenda sunt.

28. IDEM lib. 60. ad Edictum.

SI socii sumus, & unus ex die pecuniam debeat ⁶¹, & dividatur ⁶² societas, non debet hoc deducere socio, quemadmodum præsens debet, sed omnes dividere, & cavere ⁶³, cum dies venerit defensionis iuri socio.

De partibus lucri & damni.

29. ULPIANUS lib. 30. ad Sabinum.

SI non fuerint partes ⁶⁴ societati adjectæ, æquas ⁶⁵ eas esse constat ⁶⁶. Si vero placuerit, ut quis duas partes vel tres habeat, alius

exigat.

35. *Socii socius, non est nisi socius. l. 20. cod. l. 105. infr. de verb. sign. l. 47. §. fin. infr. de reg. jur.* 36. l. 31. 32. l. 37. l. 44. *infr. cod. Anf.* 37. *Socii socii, non est socius meus, ut hic, sic libertus libertus: vaillus vaillus, non est meus vaillus. Doctores in l. Pater. 38. §. duob. 1. *infr. de leg. 3.* Contra, amicus inimici, aut inimicus amici, inimicus esse videri potest, facit l. 1. §. cum patratur. supr. de offic. Prof. ub.* 38. *Nec enim potest socius nisi invito locum parare, ut hic, non potest servitudo fundo communi imponere. l. 2. supr. de servit. contra illi in usfructu. l. 5. supr. de usfructu.* rem communem celare, amovere, l. 45. l. 46. alienare plus parte sua, l. 58. *dannum in ea dare. l. 47. 48. 49. in eam, nisi sit sepulchrum, mortuum inferre. l. 39. nec locum obligare artis recepti, nisi æs in communem arcum intulerit, l. 82. an & filium, dotare ex communi pecunia?* vide l. 81. hoc tit. porci tamē partem rei communis pro indivito alteri donare, l. 12. C. de donationib. at non parietem demoliri, & reficer. l. 8. supr. de servit. prof. urban. Item probabile potius quam facere potest. l. 11. supr. si servit. vide. 39. *Quem Florentina.* 40. *Cedendo actiones, non liberatur, qui culpa sua obligatus est.* 41. *Lucrum industria contingens non compensatur cum damno contingente ex culpa.* 42. *Imo est, & est compensatio. l. 6. supr. de compensat.* 43. *Imo, verum est. l. 11. in fin. supr. de negotiis.* 44. *Ita ut ejus negligencia obfuerit societas.* 45. *Id est, per industram servit.* 46. *Socio in hoc casu dici non potest.* Si vis me universum dannum servit per eum, qui culpa negligens contractum subire, commodo per eum adquisito abire, ut hic, nec enim cum lucro negligenter compensatur. l. 12. Eccl. l. cap. 125. 47. *Sub. per eum, qui servum præpoluit.* 48. *Id est, quod interest.* 49. *Ali. non petis.* 50. *Si dannum culpa intulit societas.* 51. *Commune esse debet, quod communiter fit a pluribus.* 52. *Cum præposuerint. Hal.* 53. *Negligenter socii in uno non excusat, quod in aliis rebus diligenter fuerit. Ex hac lege & sequenti restitu potest. cap. 25. 12. Eccl. tit. l. quod inutilum esse conflat.* 54. l. 12. supr. cod. l. 213. §. 1. *infr. de verb. signif.* 55. *Ab uno sociorum, in societatis commodum.* 56. *Vide tamen l. 82. infr. cod.* 57. *Sub. premium rei in societatem empta.* 58. *Societas constante contractum debitum, ea dissoluta, creditori solvendum est in presenti, si purum est debitum: si vero sub conditione, vel in diem, interponit cautor.* 59. *De socio se, defendendo eveniente conditione, sub qua obligatus est nomine societas. l. 28. l. 38. l. 57. infr. cod.* 60. *Sub. societatis causa.* 61. *Pendente die.* 62. *Sub. socio in diem obligato.* 63. *Lucri, & damni.* 64. *Præsumitur æquus parsibus coita societas, ut hic, Synop. ed. r. 29.* Ita lex partes tacite colligit, que expedit a contencientibus non sunt. 65. *Si æquale fuit capitale, id est, si uterque eandem sortis pecuniae quantitatatem vel easdem operas contul*

unam, an valeat? Placet valere: si modo aliiquid plus contulit societati vel pecuniae, vel operae, vel cuiuscunque alterius rei [causa].

§. 1. Ita coiri societatem posse, ut nullius partem¹ damni² alter sentiat, lucrum vero commune sit, Cassius putat: Quod ita³ demum valebit (ut & Sabinus scribit⁴) si tanti sit opera, quanti damnum est: plerumque enim tanta est industria socii, ut⁵ plus societati conferat, quam pecunia: Item si solus naviget, si solus peregrinetur, periculo⁶ fubeat solus.

§. 2. Aristo refert, Cassius respondit, societatem⁷ talam coiri non posse, ut alter lucrum tantum, alter damnum sentiret: & hanc societatem *leominam*⁸ folium appellare: Et nos consentimus, talam societatem nullam esse, ut alter lucrum sentiret, alter vero nullum lucrum, sed damnum sentiret. Iniquissimum enim genus societas est, ex qua quis damnum, non⁹ etiam lucrum spectet¹⁰.

Lucrum dicitur deducto damno, & damnum dicitur deducto lucro. Bald.

30. PAULUS lib. 6. ad Sabinum.

MUCIUS lib. XIV. scribit, non posse societatem coiri, ut aliam damni, aliam lucri partem socius ferat. Servius in notatis Mucii ait, nec posse societatem ita contrahi: neque¹¹ enim lucrum intelligitur, nisi omni damno¹² deducto¹³; neque damnum, nisi omni lucro deducto: Sed potest coiri societas ita, ut ejus lucri, quod reliquum in societate sit, omni damno deducto, pars alia feratur: & ejus damni, quod similiter relinquatur, pars alia capiatur.

De actione pro socio, & iudicis divisoris.

31. ULPIANUS lib. 30. ad Sabinum.

UT sit pro socio actio, societatem intercedere oportet: nec enim sufficit, rem esse communem, nisi societas intercedit: Communiter autem res agi potest etiam citra¹⁴ societatem: [ut] puta cum non affectione societatis incidimus in communionem, ut evenit in re duabus legata: item¹⁵ si a duabus simul empta res sit: aut si hereditas vel donatio communiter nobis obvenit: aut si a duabus separati emimus partes eorum, non socii futuri.

32. IDEM lib. 2. ad Edictum.

NAM cum¹⁶ tractatu¹⁷ habito societas coita est, pro socio actio est: cum sine tractatu, in re ipsa & negotio communiter gestum videtur:

33. IDEM lib. 31. ad Edictum.

UT in conductionibus publicorum¹⁸, item in emptionibus: nam qui nolunt inter se contendere, solent per nuncium rem emere in commune: Quod a societate longe remotum est, & ideo societas fine tutoris auctoritate coita, pupillus non¹⁹ tenetur: attamen²⁰ communiter gesta tenetur.

34. GAJUS lib. 10. ad Edictum provinciale.

QUIbus casibus, si quid forte unus in eam rem impenderit, sive fructus mercede defue unius perceperit, vel deteriorem fecerit rem, non societatis judicio locus est: sed inter coheredes quidem familiae erici scundae judicio agitur: inter ceteros, communi dividendo.

+ Inter²¹ eos quoque, quibus hereditario jure communis res est, posse & communi dividendo agi.

De heredibus.

35. ULPIANUS lib. 30. ad Sabinum.

NEMO potest societatem heredi²² suo sic parere²³, ut ipse heres socius sit. + In heredem²⁴ autem socii proponitur actio, ut²⁵ bonam fidem praestet;

36. PAULUS lib. 6. ad Sabinum.

ET acti etiam culpam²⁶, quam is praestaret, in cuius locum successit, licet²⁷ socius (non) sit.

37. POMPONIUS lib. 13. ad Sabinum.

PLANE si hi, qui socii heredes extiterint, animum inierint²⁸ societatis in ea hereditate novo consensu; quod postea gesserint, efficiunt, ut in pro socio actionem deducatur.

Cautiones de futuro damno, vel lucro. 1. *De impensis & fructibus.*

38. PAULUS lib. 6. ad Sabinum.

PRO socio arbiter²⁹ propicere³⁰ debet cautionibus³¹ in futuro damno vel lucro pendente ex ea societate: Quod Sabinus in³²

¹ Ut nullam partem. ² Hoc. ³ Pecunia ab alio socio collata, ut si ea pereat, socio non teneatur: cum tuas operas in vicem rei pecuniae per socium collatae perdideris. Nam & si ea duntaxat salva fuerit, tota revertetur ad eum, qui eam contulit. At enim, inquietus, te operam perdidisse: Res ita est: sed alter vicecum pecuniam otiosam in societate habuit. ⁴ Vide Theophilum, §. 2. *Infl. eod.* ⁵ Societas potest ita intri, ut nullam partem damni sentias, & tamen lucri partem sentias, si tanti opera tua est, quanti damnum, veluti si solus naviges, peregrineris, vel pericula subebas. ⁶ *Synop. ibid. c. 29. infin.* ⁷ *l. 1. C. h. t. 1. 5. §. 1. supr. eod. l. 30. infr. eod. §. 2. Infl. eod.* ⁸ *l. 6. Al. pericula.* ⁹ *Vide l. 55. infin. eod.* ¹⁰ *Al. speret.* ¹¹ Lucri norma, damnum: damni, lucrum: *Lucrum* est, quod damno deducto superest: *damnum*, quidquid lucro deducto reliqui est. ¹² *Sub. causal, fortuito.* ¹³ *Imo, lucrum percipitur damno non deducto.* ¹⁴ *l. 23. in fin. supr. eod.* ¹⁵ *Actio pro socio oritur ex contractu, non ex nuda communione: & ex antecedenti conventione fit, non ex incidenti.* ¹⁶ *l. 2. supr. commun. divid. l. 4. C. commun. divid. §. 3. Infl. de oblig. ex quasi contr.* ¹⁷ *l. 2. C. h. t. 16. Societas seu *xanovia* sit tractatu habitu, seu conventione: *xanovia*, seu communiter gestum, sine tractatu, & conventione. *Synop. eod. cap. 32. 3. Harm. 10. §. 3.* ¹⁸ *Id est, quoties conventione contrarium procedit, & non *xanovia* est.* ¹⁹ *Puta vestigium ut l. 5. supr. eod. l. 63. §. 8. inf. eod.* ²⁰ *Cur ita?* ²¹ *Collige ex l. 29. vers. denique. supr. comm. divid. l. 46. infr. de oblig. l. 2. 21 l. 20. §. 4. l. 44. supr. famili.* ²² *Societas ad heredem non transit, nisi dictum sit. l. 59. infr. eod.* ²³ *Al. parare.* ²⁴ *l. 63. §. 8. infr. eod.* ²⁵ *Societas non transit ad heredem, licet eo, quod ipse gesserit, teneatur, & cœpta a defuncto perficere teneatur: hoc enim bona fidei propria sunt. l. 40. infr. eod.* ²⁶ *l. 26. l. 40. infr. eod.* ²⁷ *d. l. 63. §. 8. infr. eod.* ²⁸ *Addit l. 44. infr. eod.* ²⁹ *Datus a Prætore.* ³⁰ *Futuri cautio ad Judicem pertinet in iudicis, five generalia sint, five specialia, scilicet, quoties æquitas suadet.* ³¹ *l. 27. in fin. supr. eod.* ³² *Vide l. 41. supr. de judicis.* ³³ *Judiciorum bona fidei alia generalia, alia specialia.* ³⁴ *Sub. conventionalis.* ³⁵ *l. 52. §. 4. infr. eod.* ³⁶ *l. 43. v. l. 47. infr. eod.* ³⁷ *l. 41. l. 40. in fin. infr. eod.* ³⁸ *An ut tollas mortuum? An ut partis fundi astutio praestetur? An potius, ut omne damnum, quodque mea plane interest?* ³⁹ *Alibi in factum, l. 6. §. 6. supr. commun. dividenda.**

omnibus bonæ fidei judiciis existimavit: five generalia³³ sunt, veluti pro socio, negotiorum gestorum, tutelæ: five specialia, veluti mandati, commodati, depositi. ³⁴ Si tecum societas³⁴ mihi sit, & res ex societate communes, quam impensam³⁵ in eas fecero, quosve fructus ex his rebus ceperis, vel pro socio, vel communi dividendo³⁶, me consecutur; & altera actione alteram tolli³⁷ Proculus ait.

39. POMPONIUS lib. 13. ad Sabinum.

SI fundus mihi tecum communis sit, & in eum mortuum intuleris, agam³⁸ tecum pro socio³⁹.

De berede.

40. IDEM lib. 17. ad Sabinum.

HERES socii, quamvis⁴⁰ socius non est, tamen ea, quæ per defunctum inchoata sunt, per heredem explicari debent⁴¹: in quibus⁴² dolus⁴³ ejus admitti potest⁴⁴.

De stipulatione penal.

41. ULPIANUS lib. 20. ad Edictum.

SI quis a socio pœnam⁴⁵ stipulatus sit, pro socio non aget, si⁴⁶ tantumdem in pœnam sit, quantum ejus interfuit.

42. IDEM lib. 45. ad Sabinum.

QUOD si ex stipularu⁴⁷ eam consecutus sit, postea pro socio agendo, hoc minus accipiet: pœna ei⁴⁸ in fortē imputata.

De concursu actionis pro socio, & communi dividendo.

43. IDEM lib. 28. ad Edictum.

SI actum sit communi dividendo⁴⁹, non tollitur pro socio actio, quoniam⁵⁰ pro socio & nominum⁵¹ rationem habet⁵², & adjudicationem non admittit⁵³: sed si postea pro socio agatur, hoc minus ex ea actione consequitur, quam ex prima actione consecutus est.

De re vendenda data.

44. IDEM lib. 31. ad Edictum.

SI margarita tibi vendenda dederit, ut, si ea decem vendidisset, redideres mihi decem: si pluris, quod excedit, tu haberes, mihi videatur, si⁵⁴ animo⁵⁵ contrahendæ⁵⁶ societatis id actum sit, pro socio esse actionem: si minus, præscriptis verbis⁵⁷.

45. IDEM lib. 30. ad Sabinum.

REI communis nomine cum socio furti⁵⁸ agi potest, si per fallaciam dolore malo amovit, vel rem communem celandi animo contrectet: sed⁵⁹ & pro socio actione obstrictus est: nec⁶⁰ altera actio alteram tollit⁶¹: Idemque in omnibus bonæ fidei judiciis dividendum est.

46. PAULUS lib. 6. ad Sabinum.

Item est &⁶² in colono⁶³, & in eo, qui negotia gerit⁶⁴, & qui mandatum nostrum exequitur, & in tute⁶⁵.

1. *De damno dato in re communi.*

47. ULPIANUS lib. 30. ad Sabinum.

SED si ex causa furtiva condixerit, cessabit pro socio actio, nisi si pluris mea intersit. §. 1. Si damnum⁶⁶ in re communi socius dedit, Aquila⁶⁷ teneri eum, & Celsus, & Julianus, & Pomponius scribunt:

48. PAULUS lib. 6. ad Sabinum.

SED nihilominus & pro socio tenetur.

49. ULPIANUS lib. 31. ad Edictum.

SI hoc facto societatem läsit: si verbi gratia negotiatorem servum vulneraverit, vel occidit⁶⁸.

50. PAULUS lib. 6. ad Sabinum.

SED actione pro socio consequitur, ut altera⁶⁹ actione contentus esse debeat, quia utraque actio ad rei persecutionem respicit: non, ut furti, ad pœnam dumtaxat.

De furto. 1. De plagio.

51. ULPIANUS lib. 30. ad Sabinum.

MERITO autem adjectum est⁷⁰, ita denum furti actionem⁷¹ effe⁷²,

⁴⁰ Heres socius non est. ⁴¹ Ut & heres tutoris & negotiorum gestoris. ⁴² L. 1. l. qui heredes. ⁴³ C. de hered. tut. l. 21. §. 2. supr. de negot. gest. ⁴⁴ Anf. Imo non cogit. ⁴⁵ l. 19. inf. de accusationibus. ⁴⁶ Sub. explicandis. ⁴⁷ Dicit. ⁴⁸ Ideo tenetur. ⁴⁹ Pœna conventionalis succedit loco rei: ideoque pœna exacta, res: ut per contrarium, re exacta, pœna peti non potest, nisi plus in re, quam in pœna sit. addit l. ult. supr. de rebus cred. Goth. Enodationem hujus & præcedentis legis vid. apud Joann. Zanger. de except. part. 3. cap. 5. n. 108. Anf. ⁵⁰ Cur ita? vide l. 33. in fin. supr. eod. ⁵¹ Hoc est, certi conditione ex stipulatione, si certa: ex stipulata, si incerta. ⁵² Imo, quod pœna nomine a debitore exactum est, lucro debet cedere creditoris. ⁵³ Id est, certi conditione ex stipulatione, si certa: ex stipulata, si incerta. ⁵⁴ Pro socio actio & communis dividendo, hæc differunt. ⁵⁵ Quia pro socio actio efficit, ut conferatur in communionem, quod antea commune non fuit: ad quam communionem nihil facit adjudicatur. Communi dividendo judicium veratur circa res, quæ communes sunt, æquiter dividendas. ⁵⁶ Ut l. 37. supr. eod. ⁵⁷ Id est, societas tum demum contrahitur, cum societas contrahendæ animus adest, qui ex qualitate personæ colligitur. ⁵⁸ Ut, quia ego rem, tu operam contulisti. ⁵⁹ Hoc est, do, ut facias. ⁶⁰ Actio rei persecutoria tollitur alia rei persecutoria, pœna non tollitur, & e contra. ⁶¹ Si pluris mea interfit. ⁶² Id est, & in colono. ⁶³ Cujac. 9. ob. 15. in fin. ⁶⁴ l. si locatum tibi. ⁶⁵ l. 47. inf. locati. ⁶⁶ Sub. fine mandato. ⁶⁷ Vide tamen l. tres tutores. ⁶⁸ inf. de administ. & peric. tut. ⁶⁹ l. 59. in fin. inf. eod. l. 9. supr. de serv. corrupt. ⁷⁰ Ad finia remedia actionis pro socio sunt, legis Aquilæ, ut hic, communis dividendo. ⁷¹ Sub. contra focium. ⁷² Nunquam fit præscriptionis delicti. Alciat. de præscriptionib. reg. 3. prej. imp. 1. Cravett. conf. 17. n. 6. Felin. ad c. cum dilect. n. 2. extr. de accusat. & ad c. in presentia. n. 13. de probat. ubi etiam Decius n. 57. Marfil singul. 218. Jafon. ad l. 1. n. 24. C. de serv. fugit. Fallit in mulieribus. Cagnol. ad l. feminæ. n. 9. licet reprobet. inf. de reg. jur. Fallit ratione patriæ. Tiraquell. ibidem. n. 8. Fallit in populo illegitime coadunato. Abb. ad c. 2. n. 3. ext. de elect. & ad c. cum ecclesia. n. 31. de caus. pœf. & prop. Cott. in memorab. in voce Delictum. Socin. reg. 39. Mod.

si per

Si per fallaciam & dolo malo annovit ¹: quia, cum sine dolo malo fecit, furti non tenetur: & sane plerunque credendum est, eum ², qui partis dominus est, jure potius suo [re] uti, quam furti consilium inire.

§. 1. Et ideo videbimus, an Favia ³ teneatur? Et ratio ⁴ quidem facit, ne teneatur; verum, si plagium fecit ⁵, vel suppressit, Favia teneri ⁶.

Si is, qui mandavit alteri, ut emeret, & sibi partem cederet, ipse emit. 1. *De bona fide.* 2. *De dolo, culpa, & casu fortuito.* 5. *De argentariis sociis.* 6. *De fratribus parentum hereditates indivisas habentibus.* 7. *De sociis, quorum unus pecuniam, alter operam contulit.* 8. *De fratribus sociis.* 9. *De morte socii.* 10. *De refactione communis insule.* 11. *De societate ad emendum.* 12. *De refactione rei communis.* 13. *De usu rei communis.* 14. *De pluribus societatibus inter eosdem.* 15. *De sumptibus.* 16. *De societate omnium bonorum. De delictis.*

52. IDEM lib. 31. ad Edictum.

Cum duobus ⁷ vicinis fundus [conjunctus] venalis esset, alter ex his petit ab altero, *ut eum fundum emeret, ita ut ea pars, que suo fundo iuueta ejet, sibi cederetur*: mox ipse eum fundum, ignorantem vicino, emit. Quæritur, an aliquam actionem cum eo vicinus habeat? Julianus scripsit, implicitam ⁸ esse facti quæstionem: nam ⁹ si hoc solum actum est, *ut fundum Lucii Titii vicinus emeret & mecum communicaret*, adversus me, qui emi, nullam actionem vicino competere: si vero id actum est, ut quasi commune negotium gereretur ¹⁰, societatis judicio tenebor, ut tibi deducta parte ¹¹, quam mandaveram, reliquas partes præstem. §. 1. Venit autem in hoc judicium pro socio bona fides ¹². §. 2. Utrum ergo tantum dolum, an etiam culpam ¹³, præstare socium oporteat, queritur? Et Celsus lib. VII. Digestorum ita scripsit, *Socios inter se dolum & culpam præstare oportet: Si in coœunda societate (inquit) artem ¹⁴ operamve pollicitus est alter, veluti cum pecus in commune pascendum, aut agrum politori ¹⁵ damus in commune quærendis ¹⁶ fructibus: nimur ibi etiam ¹⁷ culpa præstanda est: pretium enim opera artis ¹⁸ est velamentum ¹⁹.* Quod si rei communis socius nocuit, magis admittit, culpam quoque venire.

§. 3. Damna ²⁰, qua imprudentibus ²¹ accidunt, hoc est, damna fatalia, socii non cogentur præstare: Ideoque si pecus æstimatum datum sit, & id latrocinio aut incendio perierit, commune damnum est, si nihil dolo aut culpa acciderit [ejus, qui æstimatum pecus accepit]: Quod si a furibus ²² subreptum sit, proprium ejus detrimentum eit: quia custodiæ præstare debuit, qui æstimatum accepit. Hæc vera sunt, & pro socio erit actio; si modo societatis contrahendæ causa pascenda data sunt, quamvis æstimata. §. 4. Quidam ²³ sagariam ²⁴ negotiationem ²⁵ coierunt, alter ex his ad merces comparandas profectus in latrones incidit, [suamque] pecuniam perdidit: servi ejus vulnerati sunt, resque proprias perdidit: Dicit Julianus damnum esse ²⁶ communis, ideoque actione pro socio damni partem dimidizam agnoscere debe-

re, tam pecuniae, quam rerum cæterarum, quas secum non tulisset socius, nisi ad merces communis ²⁷ nomine comparandas proficeretur: Sed & si quid in medicos impensum est, pro parte socium agnoscere debere, rectissime Julianus probat: Proinde & si naufragio quid periit, cum non alias merces, quam navi, solerent ²⁸ adveni, damnum ambo sentient; nam sicuti ²⁹ lucrum, ita damnum quoque commune esse oportet, quod non culpa socii contingit. §. 5. [Cum] duo erant argentarii socii, alter eorum aliquid separatis ³⁰ quæserat, & lucri ³¹ senserat: quærebatur, an commune esse lucrum oporteret? Et Imperator Severus Flavio Felici in hæc verba rescriptum: *Etsi maxime argentaria societas inita est, quod quisque tamen ³² socius non ex argentaria causa quæsiit, id ad communione non pertinere, explorati juris est.* §. 6. Papinianus quoque lib. III. Responsorum ait: Si fratres ³³ parentum indivisas ³⁴ hereditates ideo retinuerunt ³⁵, ut emolumen ac damnum in ³⁶ bis commune sentirent, quod aliunde ³⁷ quæserint, in commune non redigetur.

§. 7. Item ex facto consultum respondisse se, ait lib. III. Responsorum: Inter Flavium Victorem ³⁸ & Vellicum Asianum placuerat ³⁹, ut, locis emptis pecunia Victoris monumenta fierent opera & peritia Asiani: quibus distractis, pecuniam Victor cum certa quantitate recipret, superfluum Asianus acciperet, qui operam in societatem contulit: Erit pro focio ⁴⁰ actio. §. 8. Idem Papinianus eodem libro ait ⁴¹, si inter fratres voluntarium consortium ⁴² initum fuerit, & stipendia ⁴³, cæteraque falaria in commune redigi judicio societatis: quamvis filius emancipatus hæc non cogatur conferre fratri (inquit) in potestate manenti: quia, et si in potestate maneret, præcipua ⁴⁴ ea haberet. §. 9. Idem respondit, societatem ⁴⁵ non ⁴⁶ posse ultra ⁴⁷ mortem porrigi: & ideo nec libertatem ⁴⁸ de supremis judiciis constringere quis poterit, vel cognatum ulteriore proximioribus præferre. §. 10. Idem respondit, Socius ⁴⁹, qui cessantis ⁵⁰ cesantiumve portiones insulæ restituerit ⁵¹, quamvis aut sortem cum certis usuris ⁵² intra quatuor menses, postquam opus refectum erit, recipere potest, exigendoque privilegio utetur, aut ⁵³ deinceps propriam rem habebit; potest tamen pro socio agere ad hoc, ut consequatur, quod sua intererat. Finge ⁵⁴ enim, malle eum magis suum consequi ⁵⁵, quam dominium insulæ: Oratio ⁵⁶ enim D. Marci idcirco quatuor mensibus finit certas usuras, quia post ⁵⁷ quatuor dominium dedit. §. 11. Si qui societatem ad emendum ⁵⁸ coerint, deinde res alterius dolo vel culpa empta non sit, pro socio esse actionem constat: Plane, si conditio sit adjecta, *si intra illu n diem veniret*, & dies sine culpa socii præterierit, cessabit actio pro socio.

§. 12. Item si in communem rivum reficiendum impensa facta sit, pro socio esse actionem ad recuperandum sumptum, Cassius scripsit.

§. 13. Item Mela scribit, si vicini semipedes ⁵⁹ inter se contulerint, ut ibi cratitum ⁶⁰ paritem inter se adficarent ad onera utriusque sustinenda, deinde adficato pariete alter in eum immitti non patiatur, pro socio agendum. + Idemque, & si aream in commune

¹ Sub. rem communem. ² Adde l. 9. in fin. pr. supr. de seru. corrupt. l. 15. §. 36. ³ De plagiariis. ⁴ Prima quidem facie scilicet. Accursius. adde tamen l. 14. C. ad l. Fabian. Dic potius rationis vocis hic intelligi præsumptuou illam, de qua paulo ante dictum est. ⁵ Præsumitur in dubio calu quicunque suo jure porius uti, quam alteri nocere, aut obesse velle. adde l. 4. C. si seru. exportand. v. Alciatum, 3. presumpt. Interpretationem in dubio accipimus, que delicto careat, cap. effato. extr. de regulis. Actus a providis & honestis personis interpositus præsumuntur justæ ac legitime factus. cap. nisi essent viis provisi. Et. de præbendis. dict. cap. effato. Et cum actus referri ad delictum & non delictum potest, ad eam partem potius referri emi oportet, que delicto careat, quam que delictum habeat, vel ineducat. Glos. in can. abit. II. quæst. 3. Magna enim præsumptio ex qualitate personarum ducitur. & breviter. Dolus regulariter non præsumitur, nisi probetur. l. dolum. 6. C. de dol. & breviter. Vendendo servum dolo malo. ⁷ Vide Leonina. Emendat. lib. 3. cap. 3. num. 3. ⁸ Sub. criminaliter. & civiliter. ⁹ Implicita facti quæstio, in qua facti controversia accurate spectanda est, & breviter: Mandati agitur, ubi mandatum: pro socio, ubi animus societatis contrahendæ fuit. ¹⁰ Id est, si mandavi vicino meo, ut fundum venalem Titii vicinus mitique utilem emeret, cumque emi, conveniri non possum. Quod si ei mandavi, ut eum fundum emeret, futurum nobis communem, cumque postea emi, adversus contrahentem societatem venio, ideoque actione pro socio tenebitur. Cur tam varie? vel ideo quod in mandato penerite licet: in societate, non æque. ¹¹ Proxima fundo meo. ¹² Ideoque socius socio de dolo & culpa tenebitur. §. 2. infr. cod. l. 3. C. cod. utrumque enim bona fidei contrarium est. ¹³ Latam, & levem. ¹⁴ Socius dolii tenetur. Synops. Bafistic. cod. c. 49. ¹⁵ Eclog. c. 49. ¹⁶ Are hic pro industria, pro opera denique. ¹⁷ Pollicitori. ¹⁸ Hadrian. Sudaeus, licitator, id est, colono partario plurimo omnium licitanti: reprehendi ab Antonio Augustino, 4. Emend. 9. Pollicitores sunt, qui agros excolere atque polire conueverunt. Hinc Nonius, *pollicitones agrorum*. Ennius 3. Satyr. Africa campis politos gerit. & annal. 9. rotros dentes fabros carpit causa polliciti agri. Varro, *ex agri deplationibus ejiciuntur*. & apud Catonem de re rufica, *Poltoris hordeorum quanto modo dividatur*: add. Fetus in Polimenta. Hinc refer polliendi verbum ex l. 9. §. 5. infr. locati. Poiatio vero est, cum ager colendus, alicui locutus pactione certa partis frugum, ut lexe, aut septima, aut non. Turnebus 30. advers. ex Catonis 163. ¹⁹ Colonus partarius non deducit impensis factas ratione fructuum, cum teneatur præstare operam, ac partem. ²⁰ Socius etiam culpam præstat, si in coœunda societate partem vel operam pollicitus est. Synops. ibid. Artilex culpam præstat. ²¹ Quidam huiusmodi: *Velamentum Budæus posse legi moneret, esti barbare, ut sit ruris avræti & tñs te egyptias, xæti tñs rexys.* Sed Arnoldus Ferronius apud Cujac. Infr. cod. legit levamentum, id est, examen, fine sicoma, eademque voce sum Ulpianum monet in l. 3. §. 2. infr. si famula. Interim pellime hunc locum is interpretatur, qui eum ita reddit: *Pecunia supplex, & velat, quod & in arte & opera deest. cum sit omnino ita reddendum, ars & opera velat, & supplet, quod in pecunia deest.* Hotom. de usur. 7. & 4. obser. 7. *æquamentum legi a nonnullis notat, & ita quidem Aelianus quoque legendum existimat, cap. 24. Restitutum legit.* ²² Socius casus fortuitos non agnoscit. Ideoque si pecus æstimatum datum sit, idque a latronibus raprum sit, commune damnum est: si a furibus subreptum sit, tantum ejus detrimentum, qui pecus habuit: quippe custodiæ præstare debet, qui æstimata accepit. Datur itaque in eum pro socio actio, si modo societatis causa pascenda data sunt, quamvis æstimata. Synops. Bafistic. cod. c. 49. & Harmenop. 10. §. 24. ²³ Prudentibus, Gilbertus Regius 2. Enantoph. 40. reprehensio a Roberto 2. receptar. ³¹ Hotomanus quoque legit prudentibus, 4. obf. 16. ubi, qui sine casus faciles, vide. ²⁴ Socius socio non præstat damnum fatale a latronibus adcepsum, licet a furibus præstet. Cur? adverter latrones parum prodet custodia: adverter furem prodeſſe potest, si quis advigilat. Latrocinium, fatale damnum, sed causus fortuitus est: at non furtum. ²⁵ Socius, communis negotiatio causa peregre profectus, in latrones incidit, & pecuniam relæ fuas perdit, quas nisi negotiatio causa secum non tulisset: respondeatur, locum partem damni adgnitum, ac præterea impensum in medicos fastarum, ut hic. Id est &, si navigans cum mercibus naufragium fecerit, & damno adficiens sit: quum non nisi mari merces adveni conveverunt. Synops. cod. c. 49. ²⁶ Sagaria negotiatio quid sit, v. l. 5. §. 15. supr. de tributor. ²⁷ Sic negotiatio lignaria, Capitoline in Pertinace: negotiatio Asiatica Ciceroni 16. epif. fam. ²⁸ Aliud est in calu l. 26. §. 6. supr. mandati.

²⁹ Al. non communis nomine, male. ³⁰ Culpa facere non videtur, qui facit confusa, id est, ut solet fieri. ³¹ Paulus 2. sent. 16. ait, lucrum ita & damnum inter socios communicari, nisi quid culpa socii vel fraude everum est. ³² Actione pro socio non praestantur, que alter ex sociis extra societatem quæsunt. ³³ Actione pro socio non praestantur, que alter ex sociis extra societatem quæsunt. ³⁴ Unius negotiacionis societas ad alium non porrigitur. Bart. 3. Harm. 10. §. 27. non minores sc. nec enim id fieri debet sine autoritate tutoris. l. 33. supr. cod. ³⁵ Societas tacite omnia omnino bonorum, non censetur contraria inter fratres, hoc ipso quod hereditatem paternam inter se non diviserint, hanc mente, ut emolumen & damnum in his commune sentirent. Cojus rei is effectus est, ut non teneantur eo nomine inter se judicio societatis conferre quidquid lucri extrinsecus fecerint. ³⁶ Expressio: quid, si tacite? & si tacite, quibus signis atque argumentis deprehendunt societatem iniisse? non facit est, ut qui negotiatur, major sit: requiritur enim consensus tutoris, si aliqui minores sint, dict. l. 33. & inter maiores non sufficit ad præsumendam tacitam societatem, quod unius & ejusdem parentis hereditatem pollideant. Bart. hic. n. 3. Item non sufficit, ut simili vivant, utque eorum unius negotiatio alterius nomine. Requiritur ergo, ut res solita sint fermentum in commune redigi. v. l. 4. supr. cod. ut interea moneamus non censeri inter eos contraciam societatem omnium bonorum, sed ilius tantum actus, qui gelus est, adde superioribus præsumi tacitam societatem inter duos, si inter se communiter negotiatio sint: si confecta negotiatio unus eorum res societas distraxerit: si ambo interfuerint rationibus, quas calculatas five computatas oportebat eum creditoribus subducere: si reus, societas judicio, habitationis & alimentorum nomine, pro auctore ejusdem judiciorum solverit: si plures idem diversis locis & coram diversis personis communionem agnoverit: si ambo promiscue societate usi fuerint: si constitut actorem negotiatio præfuisse, adde conjunctum superioribus, si ambo simul habitaverint, de quo v. Mytiling. 2. Rep. 18. n. 33. & seq. ³⁷ Lucri societas in rebus certis, non extenditur ad lucra aliunde quæsita. ³⁸ Addel. 4. infr. de castris. ³⁹ Hi duo referuntur in l. 13. §. 5. infr. de action. empt. nisi quod non Flavius Victor, ut hic, sed Terentius Victor appellatur, sed forte hic Flavius Victor coheres fuit Terentius. ⁴⁰ Ut obliteretur societas pacum, competit actio pro socio, ut hic & l. 17. supr. cod. ⁴¹ Pro socio actione peritus pacta societatis nomine inita conservari. ⁴² Quamvis frater emancipatus non conferat in potestate manent ea, que adquirit in militia, nec etiam stipendia (quando, tamet) manent in potestate, patri tamen non adquirere, tamen si societatem fratres inerint, etiam hæc in commune rediguntur. Synops. cod. c. 49. ⁴³ Omnia quatuor sc. Accurs. ⁴⁴ De quibus l. 9. C. de procur. ⁴⁵ Vid. l. 1. §. 15. infr. de collat. bon. ⁴⁶ Societas ultra mortem sociorum porrigi non potest, ut hic. Imo nec id mandari a testatore potest. v. Claram, 3. sent. §. 1. quæst. 60. ⁴⁷ Societas ultra mortem sociorum porrigi non potest. l. 65. §. 9. infr. cod. ⁴⁸ Vide l. 59. infr. cod. ⁴⁹ Nemo etiam per indirectum, libertatem testandi sibi auterre potest perpetua societatis conventione habita, ut hic. v. Cujac. obf. 10. c. 25. responsio ad stipulationem facta, l. 61. infr. de verb. oblig. donando, l. ult. circa fin. C. de pactis. sed nec jurando, quia contra bonos mores eripit alicui libertas testandi, l. 61. d. l. ult. & juramentum contra bonos mores præstitum, non est obligatorium: etiam in testamentis, cum nemo possit efficerit ut leges locum in iua disputatione non habeant, vid. l. 55. infr. de legat. ⁵⁰ Ideoque tale juramentum nec impedit, quoniam secundum fiat testamentum. v. l. 1. C. qui testamento, vide hic Bart. vid. tamen l. 59. infr. cod. ⁵¹ Si socius cessantis alios, communem domum restituerit, optionem habet, vel ut impenas recipiat cum ulris, intra quatuor menses post refactionem (& tum privilegium in exigendo nomine refactionis habet), vel ut post quadrimestre tempus dominum domus consequtetur: aut potius actione pro socio dominum retinet. Propterea vero quatuor mensibus ultime definitæ sunt, quoniam post quadrimestre lex dominum refectori dat. Synops. Bafistic. cod. c. 50. 3. Harm. 12. §. 20. ⁵² Quid in non faciente? v. l. 4. C. de adfisc. priv. ⁵³ Depositis repositorum. l. 25. supr. de reb. cred. ⁵⁴ Merx rexys Grecois: centenimis ulris quidam legunt apud Accursum. arg. l. 4. C. de adfisc. priv. ⁵⁵ Id est, qui ædificium socii absentis restitut, jus sumptum & ulrarum repetendarum habet, & privilegium hypothecæ, de quo v. l. 5. infr. qui potiores, & post quatuor menses, dominii jus. v. d. l. 4. C. de adfisc. priv. addel. l. 46. in fin. infr. de damnis infestis. ⁵⁶ Plures vias habens leviori eligere potest. Bart. ⁵⁷ Suum non consequi. Hal. ⁵⁸ Senaclus consultum in l. 1. infr. in quibus caus. pignus. Cujac. 19. obf. 20. ⁵⁹ Statim defecit Hadrianus. d. l. 5. ⁶⁰ Societas ad emendum collata, pede constabat. Huc referendum quod Vitruvius lib. 2. legibus publicis veritum fuisse commemorat, maiores craftitudines, quam felquipedales loco communis conficiunt: lateritios vero, nisi dispinthii aut trispinthii fuisse, felquipedali craftitudine non potuisse plus quam unam contagionem sustinere. Plin. 3. c. 13. & hæc de craftitudine parietum. Dixi atitudine ad l. 1. C. de adfisc. privatis. ⁶¹ Cratius paries, Festo Concretius. addel. 2. Vitr. 8. & lib. 7. cap. 3. intergerinus 33. Plin. 25. Feltus in intergerinus, mur mitoyen, pæstrix. Glos. medius paries.

emerint, ne luminibus suis officeretur, & alteri tradita sit, nec praestet alteri, quod convenit, pro socio actionem esse. §. 14. Si plures sint inter eosdem societas coitae, ad omnes societas sufficere¹ hoc unum² judicium, constat. §. 15. Si quis ex sociis propter societatem profectus sit, veluti ad merces emendas, eos dumtaxat sumptus³ societati imputabit, qui in eam⁴ pensi sunt. Viatica igitur, & meritorum, & stabularum⁵, jumentorum, carrulorum vecturas, vel sui, vel sarcinarum suarum gratia, vel mercium, recte imputabit.

§. 16. Socium⁶, universa⁷ in societatem conferre debere, Nератius ait, si omnium bonorum socius sit: & ideo, sive ob injuriam sibi factam, vel ex lege Aquilia, sive ipsius sive filii corpori nocitum sit, conferre debere respondit. §. 17. Ibidem ait, socium omnium bonorum non cogi conferre, quae ex prohibitis⁸ causis adquisierit.

§. 18. Per⁹ contrarium quoque apud veteres tractatur, an socius omnium bonorum, si quid ob injuriarum actionem damnatus praestiterit, ex communi consequatur, ut praestet? At Atilinus, Sabinus, Cassius responderunt, si injuria Judicis damnatus sit, confecuturum¹⁰: si ob maleficium suum¹¹, ipsum tantum damnum sentire debere: Cui congruit quod Servium respondisse, Aufidius refert, si socii bonorum fuerint, deinde unus, cum ad judicium non adcesset, damnatus sit, non debere eum de communi id consequi, si vero præsens injuriam Judicis passus sit, de communi sarcinandum.

53. IDEM lib. 30. ad Sabinum.

Quod autem ex¹² furto, vel ex alio maleficio quæsitum est, in societatem¹³ non¹⁴ oportere conferri palam est: quia delictorum turpis atque feeda communio est: Plane, si in medium collata fit, commune erit lucrum;

54. POMPONIUS lib. 13. ad Sabinum.

Quod enim ex maleficio contulerit socius, non aliter recipere debet, quam¹⁵ si damnatus sit.

55. ULPIANUS lib. 30. ad Sabinum.

Si igitur ex hoc conventus fuerit, qui maleficium admisit: id, quod contulit, aut solum, aut cum poena auferret. [solum auferret,] si mihi proponas, insciene socio eum in societatis rationem hoc contulisse: quod si sciente, etiam pœnam socium agnoscere oportet: æquum est enim, ut cuius participavit lucrum¹⁶, partipet & damnum.

56. PAULUS lib. 6. ad Sabinum.

Nec quicquam interest, utrum manente¹⁷ societate praestiterit ob furtum, an dissoluta ea. Idemque est in omnibus turpibus¹⁸ actionibus: veluti injuriarum, vi bonorum raptorum, servi¹⁹ corrupti, & similibus; & in omnibus pœnis pecuniariis²⁰, quae ex publicis iudiciis accident.

De re honesta, vel inbonesta.

57. ULPIANUS lib. 30. ad Sabinum.

Nec prætermittendum esse, Pomponius ait, ita demum hoc esse verum, si honesta: & licita rei societas coita sit: ceterum, si maleficii societas coita sit, constat, nullam esse societatem: Generaliter enim traditur, rerum inboneſtarunt²¹ nullam esse societatem²².

De interitu rei in societatem collata. 2. De emancipatione filiis.

3. Vel alienatione servi, qui societatem contraxerat.

58. IDEM lib. 31. ad Edictum.

Si id, quod quis in societatem contulit, extinctum²³ sit, videndum, an pro socio agere possit? Tractatum ita est apud Celsus lib. VII. Digestorum, ad Epistolam Cornelii Felicis: Cum tres equos haberes, & ego unum, societatem coimus, ut accepto equo meo, quadrigam venderes, & ex pretio quartam mibi redderes: Si igitur ante²⁴ venditionem²⁵ equus meus mortuus sit, non putare se Celsus ait, societa-

¹ Uno iudicio, ac libello plurium nomine societatis agi potest. ² l. 25. §. 3. supr. fam. l. 10. circa fin. infr. de act. empt. ³ Impensis iudicio societatis consequitur a socio socius. ⁴ Hoc in socio omnium bonorum fundit. Is enim impensis in dotandis filiis facias societati imputat, v. qua notavi ad l. 31. infr. cod. vide Rolandum a Valle, I. Consil. 91. num. 49. ⁵ Al. stabulariorum. ⁶ Universorum bonorum sc. idque expellim, l. 3. §. 1. supr. cod. non simpliciter. l. 7. supr. cod. add. & l. 3. l. 73. infr. l. 3. C. cod. ⁷ Socius omnium bonorum societati conferit universa, etiam ea, que ex injuriarum actione veniunt, & que sint ex lega Aquilia sive ipsius, sive filii corpori nocitum sit, ut hic. non tamen confer ea, que ex prohibitis causis adquisivit. §. 17. infr. cod. Synop. d. cap. 50. §. 13. l. 54. infr. cod. ⁸ Socio, vel injuriarum, vel quod ad judicium non adfluerit, injuria judicis damnato ex communi societatis, condamnatione praefatur: iuste damnato non praefatur. Synop. ed. l. c. 50. ¹⁰ Hinc constat, socio illatam injuriam socium contingere, ut hic. & infr. ed. in fin. quod non est inter emporem, & venditorem. l. 51. J. de evit. ¹¹ l. 59. in fin. infr. ed. v. l. 46. l. 203. infr. de reg. jur. l. 20. 5. communis divid. ¹² Socius adquisita ex furto, vel maleficio socii non communicat: turpis enim delictorum communio est, ut hic. Quid, si contulerit? communis fiet: nec alter judicis societatis recipiet, quam si damnatus sit. vers. plane. infr. ed. l. 54. infr. cod. Tunc enim res ita collatas solum auferit, si incisio focus intulit: fin scientibus, pœnam quoque participat. l. 55. J. cod. Synop. cod. cap. 50. ¹³ Et bona fidei iudicia. l. 5. J. de usuris. ¹⁴ Atque inhoneſtos quæſtus poffeffor hereditatis heredi reſtituere cogit. l. 52. §. de pet. hered. ¹⁵ 12. Synop. Basili. l. c. 50. in fin. add. l. 2. §. 10. J. de hered. vel alt. vend. ¹⁶ Lucrum qui fentis, idem & damnum participare debet. l. 29. in fin. S. cod. l. 2. §. 9. J. de hered. vel alt. vend. l. 10. infr. de reg. jur. ¹⁷ Vid. l. 27. in pr. supr. cod. ¹⁸ Familiæ & turpes actiones que. ¹⁹ Corrupti servi actio famosa. l. 6. infr. de obsequiis. ²⁰ Pollium enim vel civiliter vel criminaliter agere ex publico iudicio. l. 16. l. pen. ult. C. ad l. Corn. de falso. ²¹ Inhoneſtarum rerum nulla societas est. Seneca 2. de benef. 14. §. 1. 52. §. pen. l. 53. l. 54. supr. cod. l. 35. §. 2. infr. de contrah. empt. emptionem, mandatum, l. 1. §. 14. infr. de tutel. & rationib. fidejussionem. l. 70. in fin. infr. de fidejussionib. ²² l. 63. §. uit. infr. cod. ²³ Si res perit, antequam coita societas sit, res ipsa ei, cuius est, perit: in post perficitam jam societatem, communiter. ²⁴ Sic quadrigam legatum mortuo equo perit. l. 65. §. 1. infr. de legislat. 2. ²⁵ Rei societas, rerum iplurum collatione perficitur: que contractu initur, eo perfecto celebrata intelligitur.

Haberi quadriga ante venditionem potest. Interrell inter illa duo: quod societas tantum habenda quadriga inita, ut primum ea habita est, quicquid ex ea perit, societas pereat: vendenda inita, quidquid pereat, non ante pereat societas, quam ipsa quadriga sit vendita, unde Baldus interfere notat, societas concepta sit, precii tauri, am corporum ipsorum. ²⁶ Pecunia jam communicata periculum est communis: communicanda, solius proprietari, hoc est ejus, cuius pecunia est. ²⁷ Destinatio sola non reponenda, sed nunc primum facienda alicuius rei, non facit rem esse in actu: ac proinde definita ad affigendum, non habenda pro affixis. l. 17. S. pen. & ult. l. 18. J. de action. empt. sic carbonibus legatis lignum destinatum ad carbones faciendo. l. 55. §. 7. J. de legislat. 3. argento facto, cœptum: libris legatis, cœpti. l. 52. §. 4. in fin. de legislat. 3. cinctorum appellatione, cingendi: mobilium nostrorum, pecunia definita, ut mutua darentur, non continebuntur. l. 79. §. 1. infr. de leg. 3. Hinc Baldus decidit, determinationem non sumi ab eo, quod erit, sed ab eo, quod est. Quod verum esse ait Zafins, nisi destinatio ad rem reponendam in usitatum morem referatur, d. l. 17. nisi res definita parum ab sit, & modicum a sua perfectione distet. Ut liber non-

tem manere, nec ex pretio equorum tuorum partem deberi: non enim habendæ quadrigæ²⁶, sed vendendæ coitam societatem: ceterum si id actum dicatur, ut quadriga fieret, eaque communicaretur, tuque in ea tres partes haberet, ego quartam, non dubie adhuc socii sumus.

§. 1. Item Celsus tractat, si pecuniam²⁸ contulisset ad mercem emendam, & mea pecunia periret, cui perierit ea? Et ait, si post collationem evenit, ut pecunia periret, quod non fieret, nisi societas coita esset, utrique perire; utputa si pecunia, cum peregre portaretur ad mercem emendam, perire: si vero ante collationem, poitequam eam destinasses²⁹, tunc perierit, nihil eo nomine consequeris, inquit, quia non societati perit. §. 2. Si filius familias societatem coiterit: deinde emancipatus³⁰ a patre fuerit, apud Julianum quaritur, an eadem societas duret? an vero alia sit, si forte post emancipationem in societatem duratum est? Julianus scripsit lib. XIV. Digestorum, eandem societatem durare³¹: initium³² enim [in] his contractibus inspicendum: duabus autem actionibus agendum esse, una adversus patrem, altera adversus filium: Cum patre, de eo, cujus dies ante emancipationem cessit, nam ejus temporis, quo post emancipationem societas duravit, nihil praestare patrem oportet: cum filio autem, de utroque tempore, id est, de tota societate: nam & si quid (inquit) socius filii, post emancipationem filii, dolo fecerit, ejus, non patri, sed filio actio danda est. §. 3. Si servus meus societatem cum Titio coiterit, & alienatus in eadem permanerit, potest dici, alienatione servi & priorem societatem finitam, & ex integro alteram inchoatam; atque ideo & mihi, & emptori, actionem pro socio competere: item tam adversus me [quam adversus emptorem], ex his causis, quæ ante alienationem inciderunt, dandam actionem: ex reliquis, adversus emptorem solum.

De morte socii. 1. De eo, quod socius male perdidit. De dolo.

59. POMPONIUS lib. 12. ad Sabinum.

A Deo morte³³ socii solvitur societas, ut nec³⁴ ab initio pacisci³⁵ possumus, ut heres [etiam] succedit societati. Hæc [ita] in privatis societatibus ait: In societate vestigialum nihilominus manet societas³⁶, & post mortem alicujus: sed³⁷ ita demum, si pars defuncti ad personam heredis ejus adscripta sit, ut heredi quoque conferri oporteat: quod³⁸ ipsum ex causa estimandum est: Quid enim, si is mortuus sit, propter cuius operam maxime societas coita sit? aut fine quo societas administrari non possit? §. 1. Quod in ala³⁹ aut adulterio perdidit socius, ex medio non est latus⁴⁰: si quid vero dolo nostro socius damni ceperit, a nobis repeat⁴¹.

De usuris, & eo, quod intereft. 1. Que communicantur, vel non.

60. IDEM lib. 13. ad Sabinum.

Socium⁴², qui in eo, quod ex societate lucri faceret⁴³, reddendo moram adhibuit, cum ea⁴⁴ pecunia ipse usus sit, usuras quoque [eum] praestare debere, Labeo ait, sed⁴⁵ non quasi usuras⁴⁶, sed quod socii interfit, moram eum non adhibuisse⁴⁷: sed si aut usus ea pecunia non sit, aut moram non fecerit, contra esse. Item post mortem socii nullam talem estimationem ex facto heredis faciendam; quia morte⁴⁸ socii dirimatur societas. §. 1. Socius, cum resisteret communibus [servis] venalibus ad fugam erumpentibus, vulneratus⁴⁹ est: impensam, quam in curando fe fecerit, non⁵⁰ consecuturum pro socio actione, Labeo ait: quia id non⁵¹ in⁵² societatem, quamvis propter⁵³ societatem, impensum sit, sicuti si⁵⁴ propter societatem eum heredem quis institueret defiserit, aut legatum prætermisset, aut patrimonium suum negligentius administraſſet; nam nec compedium, quod propter⁵⁵ societatem ei contigisset, veniret in medium, veluti si propter⁵⁶ societatem heres suisset institutus, aut quid ei donatum esset:

dum clavicularis, seu malleatus, pro compacto: cingendus proxime, pro cincto, l. penult. infr. de milit. testamento: contraxis sponitalibus fundus in dote darus, habeatur pro dotali: eadem ex causa, citra mendacium, & crimen falsi, (de quo l. pen. C. ad leg. Corn. de falso) definita ad officium scriba, vel Doctor, potest Doctor, & scriba appellari. v. Zanobi ad l. 41. in fin. infr. de legat. l. E contrario, pecunia definita in emptionem praediorum, praedii naturæ, id est, rei immobili comparatur. v. tamen l. 3. §. 6. infr. de contraria tutela. ³⁰ Emancipatione, societas judicium non evitat filius. Ideoque societas, cum in potestate esset, nomine contracta tenetur, etiam si emancipatus sit, hoc est, etiam post emancipationem. ³¹ Vid. l. 63. §. 10. infr. cod. add. l. 8. §. 4. supr. de cap. minut. l. penult. §. 2. supr. de infit. ³² Initium spectandum. l. 8. §. mandat. Goth. Add. l. 1. in fin. §. mandat. l. 12. supr. ad SC. Macedon. Anf. ³³ l. 52. §. 9. supr. cod. l. 60. l. 63. §. 8. l. 65. §. 9. infr. cod. Goth. Vide Thoming. decis. 13. Cujac. 10. obf. 25. Anf. ³⁴ Imo pollium. l. 65. §. 9. infr. cod.

³⁵ Pacto societas in post mortem tempus prorogari etiam non potest, vid. l. 12. supr. de SC. Macedon. ³⁶ Vid. quæ notavi ad l. 52. §. 9. supr. cod. & Cujac. 10. obf. 25. ³⁷ Id est, societas ut ad heredem transeat, requiritur, ut sit vestigialum conductio, ut ea lege facta sit conductio, ut heredes in eandem conductioem succident, ut hic. addit. Accursius, ut persona succedit idonea, ut ipsi socii non tantum cum locatore vestigialum, sed id inter se pacificantur.

³⁸ Morte solvitur societas: nec pacifici permittitur, ut ad heredes transeat, nisi publicis in vestigialibus quod ipsum cum ratione estimandum est: quid enim, si propter operam mortui, societas coita sit, & sine ipso administrari non possit? Synop. Basili. cod. cap. 53. ³⁹ Alea res turpis. Lucrum alea socii non communicat.

⁴⁰ Cui ita? collige ex l. 52. in fin. supr. cod.

⁴¹ Cur? ex dolo nostro obligamus. ⁴² Usuram lucri socii non praefat, nisi ex mora, vel si lucro usus sit. De herede nihil eiusmodi dicimus, quippe soluta societas est: quin & focus superites non quasi usuras, sed ut id, quod interfit, praefat. Ita Græci hunc locum explicant. Synop. Basili. 12. tit. 1. c. 54. add. 3. Harmen. 10. §. 11. vel ita, usura post moram veram, vel fictam, actione pro socio praefatur a socio, ut non ab herede socii. ⁴³ Al. fecit. ⁴⁴ Aut cum Cujac. 13. obf. 15. ⁴⁵ Usuræ, & ejus, quod interfit, discrimen est. ⁴⁶ Nam si quali fenus, etiam circa moram, aut abusione ejus pecunia proculdubio deberentur. l. 17. §. 3. in fin. infr. de usuris. Cujac. ibid.

⁴⁷ Id est, non paruisse interpellationi, aut non facile moram in re ipsa, pecunia versa in suos usus, nam hic mora nomine comprehendit volumus utramque eam, que fit ex persona, que proprie est mora, & eam, que fit ex re ipsa. Cujac. ibid.

⁴⁸ l. 59. supr. cod.

⁴⁹ Impensam vulneris, occasione societas accepti, socius a socio consequitur, ut l. 61. infr. cod. que hanc emendat.

⁵⁰ Hoc emendatur l. 61. infr. cod. que hanc emendat.

⁵¹ In societatem venit, quidam ita legunt.

⁵² In societatem quod impenditur, actione pro socio peti potest: at non continuo, quod propter societatem sit impensum. Hæc enim distinguuntur, ut Gracis, περὶ τὴν καυσίαν,

& διὰ τὴν καυσίαν. Synop. ibid. cap. 54. ⁵³ Propter, causam remotam ostendit, & occasionem potius, quam causam.

⁵⁴ Sic ut nec si Hal.

⁵⁵ Atqui maritus praestare cogitur quicquid ad eum, quasi patronum ex bonis liberti pervenerit.

l. 64. §. 5. infit. solito add. calum l. 59. in fin. infr. ad SC. Tribell.

⁵⁶ Id est, ex occasione quadam remota societas, ex sua persona timeat; veluti si occasione quadam socius, vel legato apud Principem, res societatis agenti, calum sit donatum: focus si propter societatem, id est, contemplatione societatis: bifariam enim possunt intelligi hæc verba. Bart. his.

61. ULPIANUS lib. 31. ad Edictum.

Secundum Julianum¹ tamen, & quod medicis pro se datum est, recipere potest. Quod verum est.

De pretio rei communis diviso inter verum socium, & opinatum.

62. POMPONIUS lib. 13. ad Sabinum.

Si Titius, cum quo mihi societas erat, decesserit, egoque, cum putarem² Titi hereditatem ad Seium pertinere, communiter cum eo res vendiderim, & partem pecuniae ex venditione redactae ego, partem Seius abstulerit, te qui revera Titio heres es, partem ad me redactae pecuniae societatis judicio non consecuturum, Neratio & Aristoni placebat: quia meæ³ dumtaxat partis pretia percepissim: Neque interesse, utrum per se⁴ partes meas vendidisset, an communiter cum eo, qui reliquas partes ad se pertinere diceret: alioquin eventurum, ut etiam si duo socii rem vendiderint, unusquisque quod ad se pervenerit, partem alteri societatis judicio praestare debeat: Sed nec te ex parte, quam hereditatis petitione forte a Seio consecuturus sis, quicquam mihi praestare debere: quia quod ad Seium pervenerit, tuarum partium pretium sit: nec ad me, habentem meum, quicquam ex eo redire debeat.

Quatenus condemnatur socius, 1. Vel ejus fidei successor, vel defensor, 2. Vel pater, vel dominus, vel successor. 3. De estimatione ejus, quod socius facere potest. 4. De cautione ejus, quod facere non potest. 5. De occupatione. 6. Quo tempore spectatur, an socius facere possit. 7. De estimatione ejus, quod facere potest. 8. De herede. 9. Si socius servo communi legaverit. 10. Quibus modis societas solvit.

63. ULPIANUS lib. 31. ad Edictum.

Verum est, quod Sabino videtur, etiam⁵ si non universorum bonorum socii sunt, sed unius rei, attamen in id, quod facere possunt⁶, quodve dolo malo fecerint, quo minus possint, condemnari oportere: hoc enim summam rationem habet, cum societas jus quodammodo⁷ fraternitatis⁸ in se habeat. §. 1. Videndum, est, an & fidei successor socii id praestari debeat? an vero personale beneficium sit? Quod magis verum est: Sed si hic fidei successor, quasi defensor⁹ socii, judicium suscepit, proderit sibi: namque Julianus lib. XIV. Digestorum scriptis, defensorem socii in id, quod socius facere potest, condemnari oportere.

+ Idemque & in patroni defensore accipere debere ait. + Et utique idem erit in universis, qui in id, quod facere possunt, convenientur.

§. 2. Patri¹⁰ autem vel domino socii, si jussu eorum societas contracta sit, non esse hanc exceptionem dandan, quia nec heredi socii ceterisque successoribus hoc praestabitur: quia¹¹ nec ceterorum¹² heredibus, successoribus, quos in id, quod facere possunt, convenimus, idem praestatur. §. 3. Ita, quod facere socius potest, quemadmodum¹³ estimandum sit? Et placuit, non debere deduci¹⁴ ex alienum, quod debetur a socio: Ita & Marcellus lib. VII. Digestorum scriptis: nisi¹⁵ forte (inquit) ex ipsa societate debeatur. §. 4. Item videndum, an cautio¹⁶ veniat in hoc judicium ejus, quod facere socius non possit, sc. nuda promissio? Quod magis dicendum arbitror. §. 5. Si cum tres socii essent, egerit cum uno ex sociis socius, & partem suam integrum sit consecutus: deinde alius socius cum eodem agat, & partem consequi integrum non poterit, quia facere solidum non potest, an hic, qui minus consecutus est, cum eo agere possit, qui solidum accepit, ad¹⁷ communicandas partes inter eos [id est] exæquandas: quasi iniquum sit, ex eadem societate, alium plus, alium minus consequi? Sed magis est, ut pro socio actione consequi possit, ut utriusque portio exæquetur: Quæ sententia habet æquitatem.

§. 6. Tempus autem spectamus, quantum facere socius possit, rei¹⁸ judicandæ. §. 7. Hoc¹⁹ quoque facere quis posse videtur, quod dolo fecit, quo minus possit: nec²⁰ enim æquum est, dolum suum quemquam relevare. Quod &²¹ in ceteris, qui in id, quod facere possunt, convenientur, accipendum est. Si²² tamen non dolo, sed culpa sua, facere posse desit, dicendum est, condemnari eum non debere. §. 8. In heredem²³ quoque socii pro socio actio competit, quamvis heres²⁴ socius non sit: licet enim socius non sit, attamen emolumenta successor est: Et circa societes vectigalium²⁵ ceterorumque idem observamus, ut heres socius non sit, nisi fuerit adscitus: verumtamen omne emolumen societatis ad eum pertineat, simili modo & damnum adgnoscatur, quod contingit, five adhuc vivo socio vectigalis, five postea. Quod non similiter in voluntaria²⁶ societate

¹ Cuius sententia prævaluit Labeonis sententia, de qua l. 60. in fin. supr. ed. ² Si premium rei communis cum socio putativo divisero, a vero socio putativus ille convenient, non ego: cum partem meam receperim. Bart. ³ Vide l. ult. C. depositi. ⁴ Id est, separatum. ⁵ Imo, universorum bonorum socio tantum id privilegium dari videatur. l. 16. infr. de re jud. ⁶ Condemnatur locus socii, non in solidum, sed in quantum facere potest, nisi evagaberit bona sua in fraudem future hujus actionis. l. 68. infr. nisi nevixerit se locum esse. l. 67. in fin. infr. nisi agatur adversus ejus fidei successorem. §. 1. J. cod. ⁷ Societas non est propriæ fraternitatis, seu communio, sed per societatem inducitur communio iusta luci, & danni. l. 1. §. plane. infr. de tute. & rationib. distrah. jus quodammodo fraternitatis in se continet, non est tamen vera fraternitas. ⁸ Cic. pro Rege Amerino. Fraternitatis nomine etiam communitas significatur in Panegyrico Flavianum nomine: Fratrum quoque nomine, & communitas appetat, & æqualitas dignitatis. Quintilianus de clementia. 320. facia res est unitas, & quedam fraternitas animorum. ⁹ V. l. 23. infr. de re judicata. ¹⁰ Privilegium socii ut de convenientiatur, nisi in quantum facere possit) non transit ad eum patrem, dominum, heredem. ¹¹ Similium idem est judicium. §. 7. infr. ed. ¹² Puta filii. l. 4. §. 3. supr. quod cum eo, mariti. l. 24. in fin. l. 25. l. 41. infr. de re jud. ¹³ Adde l. 49. infr. de re judicata. ¹⁴ Socius, cum in quantum facere possit, convenientur, as alienum ejus non deducitur, nisi ob ipsam societatem sit contrarium. ¹⁵ Socius, cum in quantum facere potest, convenientur, caverre debet de soliditate quantitate praestanda, cum ad meliorem fortunam pervenerit. adde l. 47. §. 2. supr. de pecul. l. unic. §. 7. C. de rei uxoria actione. 1. 8. C. foliata. ¹⁶ Cautionis verbo nuda promissio intelligitur. ¹⁷ l. 67. infr. cod. ¹⁸ Socius utrum solidum facere possit, necne, spectamus tempus rei judicata. l. 31. infr. de re judicata. ¹⁹ Facer posse videtur, qui dolo fecit, ne posset facere: secus si culpa. ²⁰ Dolo proprio nemo relevatur. ²¹ Similium enim eadem ratio est. §. 2. supr. cod. ²² Culpa mitius punitur, quam dolus. ²³ l. 35. in fin. l. 36. l. 40. §. cod. l. 65. §. 9. J. ed. l. 3. C. cod. ²⁴ Heres socii non est socius, licet sit emolumenta successor. adde l. 69. §. 3. infr. cod. ²⁵ l. 3. C. cod. ²⁶ Quid? an non vectigalium ceterorumque societas voluntariae sunt? Respondeo voluntariae fuisse cum defuncto: nego esse voluntarias cum herede: & ita cum effet inter Sextum Nævium & G. Quintum contra societas rerum, quæ in Gallia comparabantur, mortuo Gao, cum herede ejus P. Quintio non fuit societas voluntaria, sed, ut Cic. loquitur, hereditaria: communio enim necessaria est cum herede, non societas voluntaria. Hec Cuiac. 10. obf. 25. ²⁷ Communi servo cum libertate & fine libertate relinquo potest, totumque legatum socio testatoris adquiritur. Paul. 3. sent. 6. §. 4. l. 49. infr. ad l. Falc. Ulp. 2. tit. 7. ²⁸ Societas solvit interretributis personis, rebus, voluntate, vel adiōne. 3. Harm. 11. §. 1. ²⁹ Peremptis sc. vel publicatis. ³⁰ Renunciatione, in fin. infr. ed. l. 4. §. 1. supr. ed. l. 5. C. cod. ³¹ l. 65. infr. ed. ³² Moritur homo, seu persona, cum da-

observatur. §. 9. Si servo²⁷ communis legatum sine libertate unus ex dominis reliquit, hoc ad solum socium pertinet. An tamen pro socio judicio communicari debeat cum herede socii, queritur? Et ait Julianus, Sextum Pomponium referre Sabinum respondentem, non communicari: & posse hanc sententiam defendi, Julianus ait: non enim propter communionem hoc acquisitum est, sed ob suam partem, nec oportet id communicari, quod quis non propter societatem sed propter suam partem acquisierit. §. 10. Societas solvit ex personis²⁸, ex rebus²⁹, ex voluntate³⁰, ex actione³¹. Ideoque five homines, five res, five voluntas, five actio interierit, distrahi videtur societas.

+ Intereunt³² autem homines quidem maxima aut media capitum deminutione³³, aut morte. Res³⁴ vero, cum aut nullæ relinquantur, aut conditionem mutaverint: neque [enim] ejus rei, quæ jam nulla sit, quisquam socius est: neque ejus, quæ consecrata³⁵ publicatave³⁶ sit. + Voluntate³⁷ distrahitur societas, renunciatione³⁸.

64. CALLISTRATUS lib. 1. Questionum.

Taque cum separatim socii agere coeperint, & unusquisque eorum sibi negotietur, sine dubio jus societatis dissolvitur.

2. De morte. 3. De renunciatione. 7. Si procurator renunciet, 8. Aut ei renuncietur. 9. De morte. 10. De negotio fuitio. 11. De arrogatione, & emancipatione. 12. De publicatione. 13. De impefis. 14. Si cui sociorum quid absit. 15. Quibus casibus manente societate agitur pro socio. 16. De dote.

65. PAULUS lib. 32. ad Edictum.

A ctione³⁹ distrahitur: cum aut stipulatione⁴⁰ aut judicio⁴¹ mutata sit causa societatis: Proculus enim ait, hoc ipso quod judicium ideo dictatum est, ut societas distrahatur, renunciatam societatem: five tutorum bonorum five unius⁴² rei societas coita sit. §. 1. Item bonis a creditoribus venditis⁴³ unius socii, distrahi societatem Labeo ait.

§. 2. Si in rem certam emendam conducendam coita sit societas, tunc etiam post alicujus mortem quidquid lucri detrimentive factum sit, commune esse Labeo ait. §. 3. Diximus⁴⁴ dissentu⁴⁵ solvi societatem; hoc ita est, si⁴⁶ omnes dissentiant: Quid ergo, si unus renunciet? Caillus scriptis, eum, qui renunciaverit societati, a se quidem liberare socios suos, se autem ab illis non liberare: Quod utique observandum est, si dolo⁴⁷ malo renunciatio facta sit, veluti si, cum omnium bonorum societatem iniissemus, deinde cum obvenisset uni hereditas, propter hoc renunciavit: ideoque siquidem damnum attulerit hereditas, hoc ad eum, qui renunciavit, pertinebit; commodum autem communicare cogetur actione pro socio: Quod si quid post renunciationem adquisierit, non erit communicandum: quia nec dolus⁴⁸ admissus est in eo. §. 4. Item, si societatem ineamus ad aliquam rem emendam, deinde solus volueris eam emere, ideoque renunciari societati, ut solus emeres, teneberis, quanti interest mea: Sed si ideo renunciaveris, quia emptio tibi displicebat, non teneberis, quamvis ego emero: quia hic nulla fraus est: Eaque & Juliano placent.

§. 5. Labeo autem posteriorum libris scriptis, si renunciaverit societati unus ex sociis eo⁴⁹ tempore⁵⁰, quo interfuit socii non dirimi societatem, committere eum in pro socio actione⁵¹: nam si emimus mancipia, inita societate, deinde renunciis mihi eo tempore, quo vendere mancipia non expedit, hoc casu, quia deteriorem caufam meam facis, teneri te pro socio judicio: Proculus hoc ita verum esse, [si] societas non interlit dirimi societatem: semper enim non⁵² id, quod privatim interest unius ex sociis, servari solet, sed quod societati expedit: Hæc ita accipienda sunt, si nihil de hoc in coēunda societate convenient.

§. 6. Item qui societatem in tempus coit, eam ante tempus renunciando, socium a se, non se a socio liberat. Itaque, si quid compendiis postea factum erit, ejus partem non fert: at si dispendium, æque præstabit portionem, nisi renunciatio ex necessitate⁵³ quadam facta sit. Quod si tempus finitum est, liberum est recedere: quia sine dolo [malo] id fiat.

§. 7. Renunciare societati etiam per alias possimus: & ideo dictum est, procuratorem⁵⁴ quoque posse renunciare societati. + Sed utrum de eo dictum sit, cui omnium bonorum administratio concessa est, an de eo, cui hoc⁵⁵ ipsum nominatum mandatum est, videamus? An vero per utrumque recte renuncietur? Quod est verius, nisi [bi] prohibuerit eum dominus specialiter renunciare. §. 8. Item scriptum est, posse procuratori⁵⁶

mnatus mortis, aut relegationis, aut publicationis pœnam subiit, aut etiam communis morte deceperit. Harm. ibid. & breviter, mors est a natura, vel lege. §. 33 Id est, non tantum natura raliter, puta morte, sed etiam civiliter, puta maxima & media capitum deminutione, cum libertate & ius civitatis amittunt, sic deportati mortuorum loco habentur. vid. l. 1. §. 9. pen. infr. de B. P. contra tabulas.

§. 34 Moritur res, cum profici nulla relicta est, aut conditionem mutat. Mutat autem, si conferatur vel publicatur. Harm. ibid. §. 35 Ad l. 2. supr. de religiosis. §. 36 Vide l. 65. §. 12. infr. ed.

§. 37 Societas voluntate distrahit expressa, vel tacita. Expressa, si socii renunciaverint societati, ut hic. Tacite, cum separari uniusquisque sibi negotiorum copirerit. l. 64. infr. ed. Harm. ib. §. 38 Expressa, l. 65. §. 3. infr. ed. vel tacita. l. 64. infr. ed. male fit abiens, l. 17. §. 1. supr. ed. absens autem non est, qui procuratorem reliquit; ideoque procuratori absens renunciari potest societas, l. 65. §. 8. infr. ed. male fit etiam ante tempus conventionis, nisi socius contra pacia societas quid faciat, vel rixosus sit, vel damnosus societati, l. 14. in fin. supr. ed. male fit etiam dole: qui ut adhibetur, vid. l. 65. §. 3. infr. ed.

§. 39 Societas actione dissolvitur, ut etiam communis mortis, aut relegationis, aut publicationis pœnam subiit, aut etiam communis morte deceperit. Harm. ibid. & breviter, mors est a natura, vel lege. §. 40 Per stipulationem, interrogando, & respondendo, contraxis societas transfunditur in novam obligacionem, & conventionis formam, priore perempta. l. 1. infr. de novationibus. vel si aliud focus delegetur. l. 11. in fin. infr. de novationibus.

§. 41 Idque, si actio pro loco ideo dicatur, ut societas distrahatur. Oldendorp. 4. Clas. 4. 20. n. 8. §. 42 Societas unius etiam rei esse potest: cujusmodi frequens est inter venalitarios. l. 44. §. 1. J. de editio. l. 1. supr. de societate. in pr.

§. 43 Vel cessione bonorum. §. 8. infr. ed. 44 l. 63. in fin. supr. ed.

§. 45 Societas solvit, si omnibus sociis renunciant, ut hic. Synops. B. 8. 1. 4. infr. ed. c. 59. §. 3. 46 Hoc est, consentiunt ut a societate recedatur.

47 Ut in hoc exemplo, & §. 4. infr. ed. & l. 17. §. 1. supr. ed. §. 4. infr. ed.

48 Eo, ut ad futura, de quibus cogitatum non erit, extendi hinc colligit Baldus.

49 Societas renunciare, etiam intempestiva, punitur: ut res sit, renunciare non liberat.

50 Vide hic Accurs. §. 1. Actionem. Hal. 51 Societas quid expediat, non quod uni filijatim ex sociis expediat, spectamus. Synops. dict. §. 3. Societatem ipsam spectamus, non singulos socios. Sic utilitas communis privata præsertur. adde l. 21. supr. commun. divid.

52 Societas quid expediat, non quod uni filijatim ex sociis expediat, spectamus. Synops. dict. §. 3. Societatem ipsam spectamus, non singulos socios. Sic utilitas communis privata præsertur. adde l. 21. supr. commun. divid.

53 Ut l. 14. in fin. supr. ed. vel si contraxit matrimonium, vel parentes ei mortuus fuerit. Bart.

54 Procurator, five specialis, five generalis sit, societas renunciare potest, nisi prohibitus sit renunciare. l. ult. C. ed.

55 Quidam etiam hic legunt, per procuratorem posse renunciari.

56 Procurator potest fieri per procuratorem, si justa causa sit, etiam si non habeat speciale mandatum. Bart. adde l. 20. §. 11. supr. de pet. hered. l. 2. in fin. infr. de diversis.

quoque

quoque meo socium meum renunciare: Quod Servius apud Alsenum ita notat esse in potestate domini, cum procuratori ejus renunciatum est, an velit ratam habere renunciationem: igitur is, cuius procuratori renunciatum est, liberatus esse videbitur: An autem ipse quoque, [qui] renunciavit procuratori, liberetur, in potestate ejus erit: quemadmodum diximus in eo, qui socio renunciat. §. 9. Morte unius societas dissolvitur, et si consensu omnium coita sit, plures vero superint: nisi in coēunda societate aliter conveherit, nec heres socii succedit: Sed quod ex re communi postea quæsitum est: item dolus & culpa in eo, quod ex ante gesto pendet, tam ab herede, quam heredi, præstandum est. §. 10. Item si alicujus rei societas sit, & finis negotio impositus, finitur societas: Quod si, integris omnibus manentibus, alter decesserit, deinde tunc sequatur res, de qua societatem coierunt, tunc eadem distinctione utemur, qua in mandato; ut si quidem ignota fuerit mors alterius, valeat societas: si nota, non valeat. §. 11. Societas quemadmodum ad heredes socii non transicit, ita nec ad adrogatorem: ne aliquin invitius? quis socius efficiatur, cui non vult: Ipse autem adrogatus socius permanet, nam etiā filiusfamilias emancipatus fuit, permanebit socius. §. 12. Publicatione quoque distrahi societatem diximus, quod videtur spectare ad universorum bonorum publicationem, si socii bona publicentur: nam, cum in ejus locum aliis succedat, pro mortuo habetur. §. 13. Si post distractam societatem aliquis in rem communem impenderit, Socius actione pro socio id non consequitur: quia non est verum, pro socio, communiterve, id gestum esse: sed communi dividendo iudicio hujus quoque rei ratio habebitur: nam etiā distracta esset societas, nihilominus divisio rerum superest. §. 14. Si communis pecunia penes aliquem sociorum sit, & alicujus sacerorum quid absit, cum eo solo agendum, penes quem ea pecunia sit: qua deducta, de reliquo, quod cuique debeatur, omnes agere possunt. §. 15. Nonnunquam necessarium est & manente societate agi pro socio, veluti cum societas vectigalium causa coita est: propterque varios contractus neutri expeditat recedere a societate, nec refertur in medium, quod ad alterum pervenerit. §. 16. Si unus ex sociis maritus sit, & distrahit societas manente matrimonio, dotem maritus præcipere debet, quia apud eum esse debet, qui onera sustinet: Quod si jam dissoluto matrimonio societas distrahit, eadem die recipienda est dos, qua & solvi debet.

66. G A J U S lib. 10. ad Edictum provinciale.

Quod si eo tempore, quo dividitur societas, in ea causa dos sit, ut certum sit, eam, vel partem ejus reddi non oportere, dividere eam inter socios Judex debet.

De venditione rei communis. 1. De usuris. 2. De impensis. 3. Quatenus socius condemnatur.

67. P A U L U S lib. 32. ad Edictum.

Si unus ex sociis rem communem vendiderit consensu sociorum, pretium dividi debet ita, ut ei caveatur, indennem eum futurum. Quod si jam damnum passus est, hoc ei præstabitur: Sed si pretium communicatum sit sine cautione, & aliquid præstiterit is, qui vendidit, an, si non omnes socii solvendo sint, quod a quibusdam servari non potest, a ceteris debeat ferre? Sed Proculus putat, hoc ad ceterorum onus pertinere, quod ab aliquibus servari non potest: ratione neque defendi posse: quoniam societas cum contrahitur, tam lucri,

1 Ratihabito domini interdum necessaria est, ubi procurator intervenit. 2 Morte unius socii societas extinguitur, etiam quod ad alios, & superfites socios, nisi actu fuit, ut duraret. Durat tamen communio, & agitor communii dividendo. l. 1. in pr. l. 4. §. 1. l. 52. §. 9. l. 59. supr. ed. Goth. Vide Cujac. lib. 10. obf. cap. 26. Anl. 3. l. 59. supr. ed. Morte unius socii societas omnium dissolvitur, & si plurimum consensu coita sit, plure vero ac. Cujac. 10. obf. l. 26. 4 l. 35. supr. ed. Atque conventione id effici non potest. l. 52. §. 9. l. 59. supr. ed. 5 l. 63. §. 8. supr. ed. atque reliqui contractus legem ex conventione accipiunt, & active ac passiue ad heredes transeunt: quin, unusquisque sibi & successoribus propiscere restat potest: Cur tam varie? Faber existimat, societatem ad heredes non transire, vel ideo quod societas discordiam parat (lit autem discordia legibus inimica) neve libertas testandi tollatur. l. 52. §. 9. supr. ed. Fallit tamen superior regula in societate vectigalium, l. 59. in pr. ed. nisi quis societas pro se, & suis heredibus iuramento inierit, idque jure canonico. Faber per e. contingat. extr. de iurejando, addit. & restrictione l. 63. §. 8. supr. ed. 6 Societas, mutata persona, ad alium non transit. 7 Invitus nemo fit socio. 8 Post societatem ab eo contractam. 9 l. 63. in fin. supr. ed. 8. 7. Infr. ed. & sic est. 14. in fin. supr. ed. vide §. 7. Infr. ed. adde l. 1. in fr. de bonis damnatorum. 10 Mors civilis, & naturalis comparatur, si eundem effectum habent. 11 Pro mortuo is habetur, cui vivo etiam succeditur, ut hic. Deportato, cui omnia bona confiscata sunt, fucus succedit. 12 Ade l. 11. supr. comm. divid. 13 Aliquid. Hal. 14 Qua remanerunt in communii dividendo. 15 Hoc Albericus referat ad massarium & caneyarium societatis, arg. l. verum. §. si cum tr. supr. ed. 16 Al. alicui. 17 Ade l. 6. §. 1. supr. de edendo. 18 Is etiam, qui egit pro expensis facias. 19 Sub. contra eundem. 20 Aliud ergo regulariter. 21 l. 5. l. 63. §. 8. supr. ed. 22 Vel, ut olim, non licet. l. 11. in fin. in fr. de public. causis. 23 In communem societatis utilitatem. 24 Societate distracta manente matrimonio socius dotem uxoris præcipuum auferit: dissoluto matrimonio, distracta societas, dotem ea die præcipit maritus, qua dotem ipsam uxori restituere debet, ut hic, quod si dos uxori reddi non debet, dividetur inter socios. l. prox. in fr. ed. 25 l. 81. in fr. ed. 26 l. 2. C. familia eti. 26 Sub. ex ipsa societate, de communii. Dos apud eum esse debet, qui onera matrimonii sustinet. 27 l. 20. §. 2. l. 46. in fin. l. 51. supr. familia. l. 7. in princ. l. 56. §. 1. in fr. de iure dotum. l. 2. C. famil. adde l. 10. j. de regulis iur. Infr. de legis. pars. 28 Ergo a contrario, ut tunc dotem socio acquisitam lucrat, ejus quoque filium dotare ex communii pecunia cogitur. 29 Socius vendens rem communinem, pretium ex venditione redatam sociis communicare cogitur. 30 Unus ex sociis tenet pro alio, quando non est solvendo. Bald. 31 Tunc duo rei dicuntur socii. Arstin. Bart. 32 Usuras ex seniori perceptas socii non communicat socius particularist nisi communii nomine sociorum teneraverit. 33 Quod socius non universorum honorum emit, vel mercatus est, vel mutuum dedit nomine communii, ex pecunia communii alteri socio adquiritus pro sua parte: si proprio nomine adquisivit, non communicabit, ut hic. supr. ed. nisi pupillo. Bart. ad l. 52. §. 6. supr. ed. add. l. 17. §. 1. supr. ed. l. 62. in fin. pr. supr. de rei vind. l. 10. §. 8. supr. mandat. 34 Usuras si solus sibi percipit, qui suo periculo forte in seniori datam habet. 35 Usuras nomine societatis a se depeñitas focus a focus repetit. l. 52. §. 10. supr. ed. 36 Sub usuris mutuum accipere, societas explicanda causa locutus potest. 37 Usuras proprie pecunia nomine societatis numerata focus a focus conjugatur: quas nimis habere potuerit, si alii mutuum dedisset. 38 De eo dixi l. 63. §. 1. supr. ed. 39 Ignor si le locutum negaverit, ultra id, quam facere possit, condemnabitur, ut his. Ita mendacii ratione fidejussit beneficium divisionis amittit. l. 10. §. 1. in fr. de fidejussit. 40 Vel ad dictum in societatem fuisse. l. 63. §. 6. supr. ed. 41 Hoc locum habet, quoties unus est in dolo, l. 63. supr. ed. & ceteri contradicunt. Bart. ideoque huc lex locum non habet in socio, filium suum ex communii pecunia dorante, nec enim dum commitit, qui filium datur, vide que notavi ad l. 81. in fr. ed. vide l. 12. supr. comm. divid. l. 16. in fin. supr. de reb. cred. 42 Socius partem suam alienare, & de ea transfigere cum extraneo potest, ut hic. & l. 16. supr. de reb. credit. Cuius rei elegantem tractatum vide apud Ciceronem, pro Roscio Commodo. 43 Mercium scilicet, arque venalium rerum: & quidem dolo, contradicentibus reliquis sociis: In alius rebus non venalibus nullo modo potest, nisi procuratoris generalis exemplo, cui tantum

quam 31 damni communio infurit. §. 1. Si unus ex sociis, qui non 32 totorum bonorum socii erant, communem pecuniam fœneraverit, usurasque percepit, ita demum usuras parti debet, si societas 33 nomine fœneraverit: nam si suo nomine, quoniam 34 fortis periculum ad eum pertinuerit, usuras ipsum retinere oportet.

§. 2. Si quid unus ex sociis necessario de suo impedit in communi negotio, iudicio societatis servabit; & usuras 35, si forte mutuatus 36 sub usuras, dedit: Sed si suam pecuniam dedit, non sine causa dicitur, quod usuras quoque percipere debeat, quas 37 possit habere, si alii mutuum dedisset. §. 3. Non alias socius in id 38, quod facere potest, condemnatur, quam 39 si confitetur se socium fuisse 40.

De alienatione. 1. Quid sit facere, quo minus facere possit.

68. G A J U S lib. 10. ad Edictum provinciale.

NEmo ex sociis plus 41 parte 42 sua 43 potest alienare, et si 44 totorum bonorum socii sint. §. 1. Illud queritur, utrum id demum facere videtur, quo minus facere possit, qui erogat bona sua in fraudem futuræ actionis; an & qui occasione 45 adquirendi 46 non uitetur? Sed verius est, de eo sentire Proconsulem, qui erogat bona sua: Idque ex interdictis colligere possumus, in quibus ita est, quod dolo fecisti, ut definas possidere.

De societate ad emendum, & epulis præstandis.

69. U L P I A N U S lib. 32. ad Edictum.

CUm societas ad emendum 47 coiretur, & conveniret, ut unus rel quis mundinas (id 48 est epulas) præstaret 49, eosque a negotio dimitteret 50, si eas eis non solverit 51, & pro socio 52, & ex vendito 53 cum eo agendum est.

De tempore societatis.

70. P A U L U S lib. 33. ad Edictum.

NUlla societas 54 in æternum 55 coitio 56 est 57.

De stipulatione panali. 1. De lucro, quaestu, compendio.

71. I D E M lib. 3. Epitomarum Alfeni Digestorum.

DUo societatem coierunt, ut 58 Grammatica 59 docerent, & quod ex eo artificio 60 quæstus fecissent, commune eorum esset: de ea re, quæ voluerunt fieri, in pacto convento societatis proscripterunt 61: deinde inter se his verbis stipulati sunt, *Hec, que supra scripta sunt, ea ita dari, fieri, neque adversus ea fieri: si ea ita data, facta non erunt, tum viginti milia dari: Quæsum est, an, si quid contra factum esset, societatis actione agi posset?* Respondit, si quidem pacto convento inter eos [de] societate facto ita stipulati essent, *hec ita dari, fieri spondes?* futurum fuisse, ut 62, si novationis causa id fecissent, pro socio agi non possit, sed tota res in stipulationem translata videretur: sed quoniam non ita essent stipulati, *ea ita dari, fieri spondes* 63, sed si *ea ita facta non essent, decem dari*, non videri sibi, rem in stipulationem pervenisse, sed duntaxat poenam: non enim utriusque rei promissorem obligari, ut ea daret, faceret: & si non fecisset, poenam sufferret, & ideo societatis iudicio agi posse.

§. 1. Duo colliberti societatem coierunt *lucri* 64, *quaestus* 65, *compendii*: postea unus ex his a patrono heres institutus est, alteri legatum datum est: Neutrū 66 horum in medium referre debere respondit.

permittitur, res, quæ servando servari non possunt, diminuere: Ideoque, licet socii inter se a lege tacitum mandatum gerendi habere videatur, hujusmodi tamē mandatum porrigitur ad ea tantum facienda, quæ societatis expedient, suntque utilia. Bart. 44 Multo igitur minus, si quorundam tantum bonorum, l. 16. supr. de reb. credit. 45 Vide l. 30. §. 4. in fr. de legat. 3. socius non a se fatur prefumitur, quoniam facere possit, occasione adquirendi non utendo, sed bona sua tantum erogando, l. 6. in fr. que in fr. exerce. l. 25. §. 8. supr. de petis. hered. 46 Adquirere locum non cogitur: non tenetur deinde socius socio ex eo, quod non adquirivit: hoc tantum præstat, quod erogavit, alienavit, dissipavit. 47 Ut l. 52. §. 11. supr. ed. 48 *Mundina*, pro epulis mundinibus. Ita Græcis ἀγροῖς sunt species annonaarum, Polyb. lib. 1. princ. 27. ἀγροῖς, ἡ ἀγροῖς τυρκοῖς ταῦται ἀγροῖς, ἐπὶ Χεροπόταμον in adscensu Cyri lib. 6. τὴν ἀγροῖς ταῦται ἀγροῦνται, quod minus recte dicitur, *formæ ad urbem transirent*, cum sensus sit, omnes annona species intra mœnia comportatas. Polybio & passim Græcis ἀγροῖς, non quavis annona, sed que venum exposita, in eodem libro Xenophontis leges ἀγροῖς πάντας εἰσιν. Κιναύται ταῦται ἔργα. Thucydides in 7. dicit, τὴν ἀγροῖς ταῦται καλουμένων, annona promercalem, & addit: οὐταντας τοῦτα ἔργα εἰδώσαται, significans de Eſcensit proprie intelligi ἀγροῖς. Julius Frontinus Græcos imitatus vocem commerciorum accipit lib. 5. tertior factus hostem inopem commercio laborare, inſtrudifissimæ caſtra omnibus esculentis defensit. Commercialib[us] labore est ταῦτα ἀγροῖς εἰσιν ἔργα, five ἀγροῖς ἀγροῖς. Guntherus Ligurini 4. neque enim commercia rerum Indigus efficit sperabat misles ab hoste. Ad vocem ἀγροῖς accedit proprius adhuc magis mercatus vox, que etiam pro annona uirputur a posterioribus Latinis scriptoribus: mercatus conferte in appendice Friburgensis, plane quod Thucydidi, Xenophonti, aliis ἀγροῖς ταῦται, Frid. Imp. in epistola ad Octonem Friburgensem, ibi dum a Medialanenses mercatum queramus, & ipsi nobis dum negarent: sic Gr. historia veteris αγροῖς ταῦται ἀγροῖς ταῦται. Otto de gestis Friderici lib. 1. super littus eius, unde mercatus expectabimus, opere parva. Sic Galli nos Nandinam vocamus dona, que mundinarum occasione vel tempore fiunt, *danner la foire*. 49 *Sabaudia*, ceteris ad negotium eundibus. 50 Ut unus reliquis mundinarias epulas præstaret, eosque ad negotium admitteret. Hal. dimittet. Cuj. quem v. 4. obf. 17. ad de tamen Anton. Fab. 4. confit. 4. 51 *Sabaudia*, pretio epularum sibi soluto, vel factis. 52 *Sabaudia*, actione informata talis pretio. 53 Cur ex vendito? Eius, quod socio communicant socii, ei vendidisse videntur. l. 74. in fr. ed. 54 Vel communionis. l. 14. §. 2. supr. commun. divid. 55 Eterna nulla societas esse potest: in perpetuum tamē, id est, dum vivent loci, effi potest. l. 1. supr. ed. 56 Ad. conventionis, plane quod Thucydidi, Xenophonti, aliis ἀγροῖς ταῦται, Frid. Imp. in epistola ad Octonem Friburgensem, ibi dum a Medialanenses mercatum queramus, & ipsi nobis dum negarent: sic Gr. historia veteris αγροῖς ταῦται ἀγροῖς ταῦται. Otto de gestis Friderici lib. 1. super littus eius, unde mercatus expectabimus, opere parva. Sic Galli nos Nandinam vocamus dona, que mundinarum occasione vel tempore fiunt, *danner la foire*. 49 *Sabaudia*, ceteris ad negotium eundibus. 50 Ut unus reliquis mundinarias epulas præstaret, eosque ad negotium admitteret. Hal. dimittet. Cuj. quem v. 4. obf. 17. ad de tamen Anton. Fab. 4. confit. 4. 51 *Sabaudia*, pretio epularum sibi soluto, vel factis. 52 *Sabaudia*, actione informata talis pretio. 53 Cur ex vendito? Eius, quod socio communicant socii, ei vendidisse videntur. l. 74. in fr. ed. 54 Vel communionis. l. 14. §. 2. supr. commun. divid. 55 Eterna nulla societas esse potest: in perpetuum tamē, id est, dum vivent loci, effi potest. l. 1. supr. ed. 56 Ad. conventionis, plane quod Thucydidi, Xenophonti, aliis ἀγροῖς ταῦται. Syrop. ed. 4. 63. Verum cotio societatis dici recte potest. l. 1. supr. ed. 57 Et enim ex consensu, nec re communio, perficitur. 58 Societas professionis & artificii esse potest. Simile quidam effi apud Ciceronem et. pro Roscio Commodo. 59 Ita Flor. ad. Grammaticam. 60 Grammaticæ professio, artificium dicitur, ut hic. unde colligunt. Quasi castrensis non esse, quæ ex Grammaticæ professione qualita sint. 61 Hic pacto stipulatio subiectur. 62 Pacto stipulatio incontinentia adiecta, novum contrarium parit, seu novationem inducit, si hoc actum fuerit, si novandi animus non fuit, tantum eff pena. Priori casu & res principalis, & pena, quæ in pacto sunt. 63 Nota diversitatem harum formulatarum, prior puta, novatio effi, & in ea res pacto comprehensa concinetur: altera, ut mere pena, non novat: nec rem pacti continet, sed penam tantum. Unde colligunt nonnulli, pœnæ stipulacionem non semper continet, sed penam tantum. 64 Vide l. 13. supr. ed. l. 45. §. 2. in fr. de adq. vel oxiris. her. 65 Societas lucri, quaestus, & compendii non extendit ad ea, quæ extrinsecus qualita, sed ad ea, quæ ex operis tantum quæstus. *Lucri* quidem generalis vox est: restringitur tamen vocibus his, *quaestus, compendii*, subsequenter, unde volunt generale verbum restringi per speciale: genus denique per speciem subsequenter restringi. Quid, si genus antecedat, individua sequantur? genus restringitur ad individua expressa. vid. Dynum. c. geneti. de reg. in 6. 66 l. 9. supr. ed.

De culpa.

72. **GAIUS** lib. 2. Cottidianarum rerum, [sive Aureorum.]

Socius socio etiam ¹ culpæ nomine tenetur, id ² est, desidia, atque negligentia. *Culpa* ³ autem non ⁴ ad exactissimam ⁵ diligentiam dirigenda est: sufficit etenim talem diligentiam communibus rebus adhibere, qualem suis rebus adhibere solet; quia qui parum diligenter sibi socium adquirit, de se queri debet.

De societate universarum fortunarum.

73. **ULPIANUS** lib. 1. Responsorum Maximino respondit.

Si ⁶ societatem universarum ⁷ fortunarum coierint ⁸, id est, earum quoque rerum, quæ postea cuique adquiruntur, hereditatem cuivis eorum delatam, in commune redigendam ⁹. ¹⁰ Idem Maximinus respondit, si societatem universarum fortunarum ita coierint, ut quid erogaretur, vel quereretur ¹⁰, communis lucri atque impensis effet, ea quoque, quæ in honorem alterius liberorum erogata sunt, utrinque imputanda.

De re empta a socio.

74. **PAULUS** lib. 62. ad Edictum.

Si quis societatem contraxerit, quod emit ¹¹, ipsius fit, non ¹² commune: sed societatis judicio cogitur rem communicare ¹³.

De partibus societatis collatis in arbitrium alterius.

75. **CELSUS** lib. 15. Digestorum.

Si coita sit societas ex his partibus quas Titius arbitratus fuerit; si Titius, antequam aroitraretur, decesserit, nihil agitur ¹⁴: nam idipsum ¹⁵ actum est, ne aliter societas sit, quam ut Titius arbitratus sit.

Sententia arbitri omnino est parendum: Sententia vero arbitratoris reducitur ad arbitrium boni viri. Bart.

76. **PROCULUS** lib. 5. Epistolarum.

Societatem mecum coisti, ea conditione, ut ¹⁶ Nerva auncus communis partem societatis constitueret: Nerva constituit, ut tu ex triente socio esses, ego ex beffe: Quæris, utrum ¹⁷ ratum id jure societatis sit, an nihilominus ex æquis partibus socii simus? existimo autem melius te quæsturum fuisse, utrum ex his partibus socii esse mus, quas is constitueret, an ex his, quas virum ¹⁸ bonum constituer oportuerit: Arbitrorum ¹⁹ enim genera sunt duo, unum ²⁰ ejusmodi, ut ²¹ sive æquum sit, sive iniquum, parere debeamus; quod observatur, cum ex compromisso ad arbitrium item est: alterum ejusmodi, ut ad boni ²² viri arbitrium redigi debeat; et si nominatim ²³ persona sit comprehensa, cuius arbitratus fiat:

77. **PAULUS** lib. 4. Quæstionum.

Veluti cum lege locationis ²⁴ comprehensum est, ut opus arbitrio locatoris fiat.

78. **PROCULUS** lib. 5. Epistolarum.

In proposita autem quæstione arbitrium viri boni existimo sequendum esse: eo ²⁵ magis, quod judicium pro socio bona ²⁶ fidei est.

79. **PAULUS** lib. 4. Quæstionum.

¹ Id est, non tantum doli, sed & culpe. l. 52. §. 2. *infr. eod.* §. ult. *Instit. eod.*
² Culpa est desidia, arque negligentia, hoc est, levitas: id enim culpa verbum in dubio innuit.
³ Culpa levem, non levissimum socio praefat. ⁴ Socius socio magnam diligentiam non praefat, sed qualem suis rebus adhibet. *Synops. eod. cap. 65.*
⁵ *Meydax.* *Edeg. cap. 65.* ⁶ Societate inita omnium rerum, etiam futurarum, hereditas, ut *hic*, lucrum, & damnum, etiam quod in honorem liberorum unius erogatum est omnibus imputabitur. §. 1. *infr. eod. Synops. eod. c. 66.* ⁷ Non simplex, ut l. 7. *supr. eod.* ⁸ Aliqui fc. ⁹ Cur ita? v. l. 3. §. 1. l. 52. §. 16. *supr. eod.* ¹⁰ *Edeg. 15. c. 66.* ¹¹ vide l. 67. §. 1. *supr. eod.* ¹² Ipsi jure, dixi l. 8. C. ¹³ *Si quis alteri vel sibi.* l. 47. §. 6. *infr. de admis. Et peric. tutor.* ¹⁴ Idem est in emptione. l. ult. in fin. C. de contr. empt. in locatione, l. 25. J. locat. & stipulatione. l. 43. l. 44. J. de verb. oblig. ¹⁵ Ita arbitrium hoc, licet in contractu bona fidei, stricte interpretabimur: nempe, quia ita convenit, vide quæ scripti ad l. 76. *infr. eod.* ¹⁶ In arbitrium tertii, tanquam boni viri, modus & forma contractus conferri potest. ¹⁷ Arbitri sententia standum: arbitratoris vero rari non est, cum possit reduci ad arbitrium boni viri. ¹⁸ l. 24. J. locati. ¹⁹ *Arbitrium* (qui & arbitratus, Græcis δοκιμασία, & δοκιμαστέα) duplex: Merum, quod stricte accipitur; & arbitrium boni viri: Merum in personam certam conferunt: Boni viri, modo in certam, modo in incertam. Meru arbitrantur, etiam iniquo, qui se illi subjecerunt: Boni viri, non adstringuntur, ut *hic*, illius iniquitas non corrigitur: nisi dolus adverteri intervenerit. l. 3. C. de arbitr. l. ita dico. ²⁰ *supr. eod.* qui arbitr. Huius iniquitas qualiter corrigitur. Illud personam non egreditur. l. in compromis. ²¹ *supr. de recept. qui arbitr.* Hoc egredi personam potest, quia est certa persona nomine inferatur, tamen non tam persona, quam ipsum æquitatis arbitrii inferi videtur. Equitas autem certis personis non circumciditur. Igitur si *hic*, eius nomen inferum est, æquum non statuerit, alium adire licet. l. ult. C. de contrah. stipul. l. ult. §. 2. C. comm. de legato. In stipulationibus stricte, in bona fide contractibus (nisi aliud convenit, l. sicutra. ²² *supr. eod.* aut natura rei fit incerta, l. ult. C. de contrah. empt.) & testamentis, (nisi præcepta: prænas enim stricte accipimus, l. 5. §. 4. *infr. de verb. oblig.* l. 27. *infr. de condit. Et decept.*) arbitrium latius accipimus, ut *hic*, add. Cujac, ad l. 43. *infr. de verb. oblig.* ²³ vide l. 13. §. 2. §. 5. de recept. qui arbitr. ²⁴ vid. l. 27. §. 2. §. 5. de recept. qui arbitr. ²⁵ vide l. 1. 18. J. judicat. solvi. Ut in l. 43. *infr. de verb. oblig.* Piores, ut judices ordinem judiciariorum servant in procedendo & definiendo: Secundi non ut judices eliguntur, nec servant ordinem judiciorum, sed ex aequo & bono judicant: Coram eis non est judicium, ideoque, vel ipse principalis adversarius arbitrari potest, non arbitrator, aut iudex, C. ne quis in sua causa. l. pen. *supr. de recept. qui arbitr.* ab eis ideo non appellatur (nisi ex iusta causa, ut vult *Bar.*): sed eorum sententia reducitur ad arbitrium boni viri: in qua reductione gravatus obliterare tempora appellationis non cogitur. Ferrar. formul. 19. summar. 14. n. 4. vers. de arbitris, Et arbitratorib. vid. hic *Bar.* & Corral. novam opinion. 4. Mischl. 18. ²⁶ vide l. 25. infra. locati. ²⁷ Præsumimus viri boni arbitrium intercedere debere in bona fidei judicis. ²⁸ l. 52. §. 1. *supr. eod.* l. 3. C. eod. §. 28. *Infr. de act.* ²⁹ Arbitratus iniquus ad boni viri arbitrium reduci potest ex eo contractu, quo prius agi poterat. ³⁰ Postea quam. Hal. ³¹ Ergo a contrario sensu colliguntur, filiam unius socii non esse dotandam de communis, nisi ex pacto ita acutum sit inter socios, ut de communis dos constitueretur, ut *hic*, ut dotandi facultas non ex ipso jure societatis sed pacti

UNDE si Nervæ arbitrium ita pravum est, ut manifesta iniqüitas ejus appareat, corrigi potest per ²⁷ judicium bonæ fidei.

80. PROCULUS lib. 5. Epistolarum.

Quid enim, si Nerva constitueret, ut alter ex millesima parte, alter, ex duabus ²⁸ millesimis [partibus] socius effet? Illud potest conveniens esse viri boni arbitrio, ut non utique ex æquis partibus socii simus, veluti si alter ²⁹ plus operæ, industrie, gratiæ, pecunia in societatem collaturus erat.

*Pactum de filia dotanda ex pecunia communis.**81. PAPINIANUS lib. 9. Quæstionum.*

Si socius pro filia dotem promisit, & prius, quam solveret, herede ea relicta deceperit, quæ postea ³⁰ cum marito de exigenda dote egit, accepto liberata est: Quæstum est, an si pro socio ageret, dotis quantitatem præcipere deberet, si forte ³¹ convenisset inter socios, ut ³² de communis dos constitueretur? Dixi, pactum non esse iniquum, utique si ³³ non de alterius tantum filia convenit: nam si commune hoc pactum fuit, non interesse, quod alter solus filiam habuit: ceterum, si numeratam dotem pater, defuncta in matrimonio filia, recuperasset, reddi pecuniam societati debuisse; pactum ex æquitate sic nobis interpretantibus: quod si, salva societate, divortio matrimonium solutum foret, cum ³⁴ sua causa dotem recuperari, scilicet ut ea vel alii ³⁵ marito dari posset, nec, si prior maritus facere non posset, denuo de societate constituendam dotem: nisi [si] nominatim ita convenisset. Verum in propenso largiter esse ³⁶ videbatur, dos numerata ³⁷ effet, an vero promissa: nam si filia datam dotem, posteaquam patri heres extitit, jure suo receperiset, non esse referendam pecuniam societati, quam ³⁸ mulier habitura fuit, et si alius heres extisset: quod si accepto a marito liberata esset, nequam imputari posse societati, non solutam pecuniam.

*De ære alieno.**82. IDEM lib. 3. Responsorum.*

Jure societatis per socium ære alieno socius non obligatur: nisi ³⁹ in communem arcum ⁴⁰ pecunia versæ sunt ⁴¹.

*De bis, que erant in confilio, exemptis.**83. PAULUS lib. 1. Manualium.*

Illud querendum est, arbor ⁴² quæ in confilio ⁴³ nata est, item lapis, qui per utrumque fundum extenditur, an cum succisa arbor est vel lapis exemptus [eius sit], cuius fundus, pro ea quoque parte singulorum esse debeat, pro qua parte in fundo fuerat: an, qua ⁴⁴ ratione duabus massis ⁴⁵ duorum dominorum conflatis, tota massa communis est, ita arbor hoc ipso, quo separatur a solo, propriamente substantiam in unum corpus redactam accipit, multo magis pro indiviso ⁴⁶ communis fit ⁴⁷, quam massa? sed naturali convenit rationi, & postea tantam ⁴⁸ partem utrumque habere, tam in lapide, quam in arbore, quantam & in terra habebat.

*De societate jussu alicuius contracta.**84. LABEO lib. 6. Posteriorum a Javoleno Epitomatorum.*

Quoies jussu alicuius vel cum filio ejus, vel cum extraneo socias coit, directo ⁴⁹ cum illius persona agi posse, cuius persona in contrahenda societate spectata fit.

descendat, l. fin. C. de dotis promiss. cum onus dotandæ filia persone patris cohæreat, eamque afficiat. l. fin. C. de dotis promiss. (italia ad alium non transfert): quin etiam, cum in communem arcum ea pecunia non vertatur, nec directe vel indirecte societatis ad communem pertineat, l. 52. §. 15. *supr. eod.* l. 52. *infr. eod.* cum ei persona præfatur, qua opera fortierit non tribuit. l. 8. *supr. eod.* cum nemis alterius partem, aut plus sua parte donare posset, l. 68. *supr. eod.* cum fucus quinque filiarum patens contra legem societatis in aquilatatem servet quinque filias dotando in prejudicium alterius socii, trium tantum filiarum, aut forte nullius parentis. Hac iniquitas magis perspicitur, quod illæ quinque filii dotem suam præcipuum habitura sint: & præterea, mortuo suo parente, æqualiter res societatis cum socio dividunt. Adhuc, expensas profulas pro fratribus studio ab altero fratre socio factas non imputari societati: eamque pene communem esse opinionem refert Roland. a Valle, l. conf. 91. num. 1. ad 31. a qua tamen idem mox discedit. Movetur autem, quod omnis imponens societati imputetur, arg. l. 52. in fin. *supr. eod.* ergo & dotis: sed & ea, quæ in honore alterius libitorum erogantur, l. 73. *supr. eod.* Non esse novum, ut socius onus non proveniens ex societate, sed ex fado fratribus, etiam sentiat, l. 39. §. 3. *fin. supr. eod.* & quod magis est, quod actione injuriarum socii præstiterit, d. l. 52. in fin. *supr. eod.* socio omnium bonorum, fips. taltem, & jure, adquiri hereditatem socii delatam, l. 3. §. 1. *supr. eod.* & consequens onus hereditatis, puta dotanda filia socii, ad eum de latè transferendum: & ex hujus legis fine, ibi non esse referendam pecuniam societati, per spici filiam, etiam circa pacum in irum a parente cum eius socio, dotem præcipuum habere, si modo ei soluta fuerit: Amplius, in societate bonorum omnium non attendi, utrum unus plus lucretur, quam alius, vel unus plus impendat, quam alter, sed omnia generatim partenda: dotem ab uno locutorum adiungit loci communica, l. 65. eadem lege dotata ab uno sociorum filia, hujusmodi onus societati imputandum: familias sociorum ex communis alendas, ergo & dotandas: nam qui tenetur alere, tenetur & dotare, quod de uno ad alii argumentum valeat. l. fin. *infr. de his, quib. ut indigne.* Idem Roland. n. 45. futuisse ostendit, hanc esse communem opinionem, ut in societate omnium bonorum hæc lex habeat locum, circa pacum. Qui hanc opinionem negent vel admittant, v. Mafuerium apud Ferrariens. hoc tit.

32. Pactum initium inter socios, ut filii absentur de communis, validum est.

33. Tunc enim æqualitas inter locos servatur, ut l. 21. §. pen. *supr. de recept. qui arbitr.* l. ult. C. de fructibus. Et ist. expens. 34. l. 65. in fin. *supr. eod.*

35. Dotem priorem, seu eandem vidua filia pater reddere tenetur, si secundas nuptias contrahat, vid. l. 68. *infr. de jar. dot.* 36. Al. in erreffe.

37. Dotis numerata & promiss. differentia. Dos ex ipsa societate soluta matrimonio per mortem folioli ad societatem reddit: fecus, si promissa tantum.

38. Nam filia exheredita dotem templer præcipuum habet. l. un. §. 11. C. de rei uxori. aff.

39. Et un. eis tò xivv, nisi in commune pecunia venerint. *Synops. eod. c. 73.* Extra societatem gesta socios vel consorts non obligant, sed ipsi tantum contrahentes.

40. Arcam communem socii habere possunt, licet non faciant collegium, add. l. verum. 63. §. cum *supr. eod.* l. 1. §. quib. *supr. quod cuiuscunq; univers.*

41. Et sic intellige l. 27. *supr. eod.* 42. Quantam partem quis in folio ac terra habet tantam in arborebus, & lapidis separatis habet, add. l. *arbor.* 19. *supr. comm. divid.* Goth. In hanc leg. vid. Edm. Merill. lib. sing. differ. cap. 8. Roland. a Valle, lib. l. conf. 9. num. 1. Anf.

43. Duorum fimbiorum. 44. Separatio aliud a specificatione.

45. Distinguere, ut in §. 25. *inf. de rer. divisi.* 46. Sicut dum terra cohæret, communis erat pro indiviso.

47. Fiat. 48. l. 19. *supr. comm. divid.* l. 7. in fin. l. 8. *inf. de act. rer. dom.* 49. Directo agi potest cum eo, qui justit. §. ult. *inf. quod cum eo.* Inde notant, jubentem in contractibus non ex interpretatione tantum sed etiam directo teneri: In delictis fecus. l. 1. §. *de jecisse.* l. 12. J. *acc. vi.* Et ut armata.

LIBER OCTAVUS DECIMUS.

TIT. I.

DE CONTRAHENDA¹ EMMPTIONE, ET DE PACTIS²
INTER EMPTOREM, ET VENDITOREM COMPO-
SITIS, ET QUÆ³ RES VENIRE NON POSSUNT.*De origine emptionis & venditionis, ejusque & permutationis diffe-
rentia. De nummis. 1. Quibus modis emptio contrahitur.*

1. PAULUS lib. 33. ad Edictum.

Origo⁴ emendi vendendique a permutationibus coepit⁵: olim enim non ita⁶ erat nummus⁷: neque aliud *merx*⁸, aliud *premium* vocabatur: sed unusquisque secundum necessitatem temporum, ac rerum, utilibus inutilia⁹ permutabat, quando plerunque evenit, ut, quod alteri superest, alteri desit: Sed¹⁰ quia non temper, nec facile concurrebat, ut, cum tu haberes quod ego desiderarem, invicem haberem, quod tu accipere velles, electa materia¹¹ est, cuius publica ac perpetua¹² aëtimatio difficultibus¹³ permutationum, aequalitate¹⁴ quantitatis subveniret: ea [que] materia¹⁵ forma¹⁶ publica¹⁷ percussa, usum dominiumque non¹⁸ tam ex substantia¹⁹ præbet, quam ex quantitate²⁰: nec²¹ ultra *merx* utrumque, sed alterum *premium* vocatur. §. 1. Sed an fine nummis venditio dici hodieque²² possit, dubitatur²³, veluti si ego togam dedi, ut tunicae acciperem? Sabinus & Caius esse emptionem & venditionem putant²⁴: Nerva & Proculus permutationem, non emptionem hoc esse: Sabinus Homero teste utitur, qui exercitum Græcorum ære²⁵, ferro, hominibusque vinum emere refert his verbis²⁶.

Ἐργα ἀπὸ οἰκίστρο²⁷ παρηκόμενων Αχαιοῖ,
Ἄλλοι μὲν χαλκῆ, ἄλλοι δὲ αἴδην σιδῆρον,
Ἄλλοι δὲ ἱδρύς, ἄλλοι δὲ ἀντράς βέσσον²⁸,
Ἄλλοι δὲ αὐδηστόστεφανον. Id est,

Hinc quidem vinum emebant comati Achioi:
Alii quidem ære, ali autem splendido ferro,
Alii vero pellibus, ali autem ipsis vaccis,
Alii autem mancipiis. --

Sed hi versus permutationem significare²⁹ videntur, non emptionem, sicut illi³⁰:

Ἐνθε Γλαύκη Κερύκης Ερίνυς ξέντρο Ζεύς,
Ος πρὸς Τυδείδην Δευτίδην τερψέ απέστει. Id est,

Hinc rursus Glauco Saturnius mentes exemit Jupiter,
Qui cum Tydide Diomede arma mutavit.

1 L. 4. Cod. 38. & 3. Eleg. 39. tit. 1. 3. Harm. 3. & 3. Extra. 17. Goth. Epitomen hujus tit. v. apud Charond. verisimil. lib. 3. cap. II. & Petr. Loriot. h. t. Ant. 2. 4. Cod. 54. 3. 4. Cod. 40. 4 Origines notare, & ab origine res qualisque repeteret, ut contractus, l. ex hec jure, 5. supr. de justitia. Magistratus, & familia, juris consulti, & legislatores etiam solent, l. 2. supr. de origine juris. Goth. De intellectu hujus l. 1. v. Covarrub. de veteri numismat. collat. cap. 7. num. 2. Ant. Adde Muduum, de contract. rubr. de empt. & vend. Forcatul. in Neumann. jur. dialog. 48. S. L. 5 Hinc permutatione & emptio dicuntur vicina, l. 2. inf. de rer. perm. non sunt tamen idem, §. 1. in fin. J. eod. l. 1. J. de rerum perm. l. 5. §. 1. J. de preceptis, ut altera ab altera discerni possit, vide qua notavi ad l. 6. §. 2. J. de act. empt. 6 Nummus initio non ita fuit, ut nunc est. Quid? hocne inquitur, nummus initio non fuisset ex argento vel metallo? Jalón ex corio primus fuisset censer, atque ita iure gentium numnum fuisset. Verum coriacus nihil plus, quam metallicus, a iure gentium est. sed nec in numero hic substantia inspicitur. Coriacae moneta sub Friderico II. cufa Pandulphus Collemeius, Antonius Chronic. ann. 1240. addit. ad Chronic. Ursperg. Nacl. generat. 42. Helmoldus Chronic. c. 395. referit, apud Ranos, panno linea commercia iniri. Quid? & num dicimus potius id significari. Nummos ab initio non ita fuisset, hoc est, nullo modo? nam & hec verba, non ita, alio fumatur pro nullo modo. l. 2. 38. §. 1. ead. 7. supr. de editis. Græcorum interpretatione mihi multo simplicio videtur. Olim permutationem rebus hinc inde traditis constitisse: postea sequuntur fuisse venditionem nummis subministratis. Synop. Basil. 19. tit. 1. c. 1. 7. De nummi usu & inventione v. Aristot. 1. Polit. 9. & 4. Ethic. 5. A Graeca voce νομός dicitur, nempe quod a lege sit, non a natura. Lydis inventionem nummi tribuit Herodotus lib. 1. Indubie constat, apud alias aquæ alias gentes citius ac tardius nummorum usum receperunt esse. Vix tunc nummus usus apud Germanos, seculo Taciti, ut ipse Tacitus refert libello de morib. German. 8 Notanda est differentia utriusque. In permutatione species certa pro specie: in venditione, precium in genere, pro specie datur. 9 Inutilia nobis nullibus contrahendo & permuto adquirere solent. Est vero inutile, quod nobis superest: quod aut penitus inutile, aut minus utile. Vicissim quod permutatione ab alio accipio, ut mihi utile, adferiar minus est utile. Ita necessitate atque penuria efficiunt est, ut quod nobis desit, utiliter apud alios quereremus; per contrarium ut a nobis alias querat, quod sibi desit: querat, inquam, inutilis cum utili permutatione.

10 Nummus cur inventus? ἐξ ἀνθετοῦ ή τὸν οὐκισμὸν ξενίστη. Aristot. I. Pol. 9. 11 In numero hac speciem, materiali, seu substantiali, aëtimationem ejus, & quidem publicam & perpetuam, ut hic. formam publicam, usum. 12 Perpetua aëtimatio hic non est generalis, ut putat Accurios, sed nullo tempore mutabilis: ne si mutetur in horas, ipsi possessoribus summorum usus noceat. 13 Permutatio fit difficilius, quam emptio. Fuit tamen & initio in nummis & venditione hæc difficultas, membranarum enim, expendebantur, metiebantur per trutinan, cuius rei vestigium hoc refert Varro, trutinan id genus in æde Saturni mansisse. Hinc Ennius, Pæni stipendiis pendit, & apud Livium extat locus elegans de ære Gallis appens. Ex ambigua illa confunditib[us] libripens in venditionibus & testamento adhibitus. §. 1. Inf. de testamentis. 14 Nummi usus in eo versatur, ut cum re permutata exigitur quantitas tantum prelet vendori emptor: quantum ipse vendori emptori tradidit: aequalitate quantitatis id perficitur, ut hic. non tam ex substantia, quam ex quantitate. inf. eod. Quantitas nummi, ipsi aëtimatio ei publica, & perpetua, supr. eod. Igitur aëtimatio quantitatis, non sua substantia nummus vendori id, quæsi re praefat, quod ipse emptori tradit, aequalitate, inquam, quam fieri potest maxime: interdum enim usus exigit, ut ab eo recedit poslit. l. 2. C. de rescind. vend. 15 Materia nummi, metallum: forma publica, non tantum figura nummi, aut effigies insculpta, sed aëtimatio publica. 16 Moneta forma publica percussa esse debet (& quidem in monetis publicis, l. 2. C. de falsa moneta.) aut adultera est. 17 Monetam seu nummos cedere non cuiusvis est, non privati, non cuiusvis civitatis, sed ejus tantum, qui Magistratum gerit. Id enim ius inter regalias iura censetur, l. 1. l. 2. C. de falsa moneta. tit. Quæ sint regalia in feudiis. & tit. C. de veteris novissimis postfatis. 18 A permutatione distinguuntur emptio & venditio. Permutatio ex ipsa substantia usum præbet: nummus, ex quantitate. 19 Substantia, cui opponitur hic quantitas, paulo ante materia dicta est, ut l. 4. §. 20. inf. de usurpat. 20 vide l. 94. §. 1. inf. de solut. Qualitate. Budens. Florentianum defendit Duaren. 1. disput. 6. aquæ, quantitatibus hic significare aëtimationem publicam, & pecunia valorem: cuius signum & nota sit character nummo impressus: alii hac voce pondus nummi intelligent. Ferrandus 1. Explic. 19. putat nummum non ex sua substantia, sed ex sua qualitate aëtimari: ut quo major sit ejus qualitas, ex maiorem usum præbeat. Sed Robert. 3. sent. 6. quantitatis nomine, illam merendi five aëtimandi vim, quæ nummo tributa sit, intelligit. Hujus disputationis progrœllum Aristot. 1. Polit. 9. sic definit, τὸ μὲν πρῶτος ἀπλᾶς ἐγουθὴ μετέβει καὶ στενᾶ, τὸ δὲ τελετριῶν καὶ χαρακτῆρα ἐπεκτείνεται, τὸ δὲ τελετριῶν τὸ μετρήσως αὐτές. ὁ γάρ χαρακτῆρας τὸ τοῦ πτεροῦ σημεῖον. 21 Venditio in hoc quoque differt a permutatione, quod in

Magis autem pro hac 31 sententia illud diceretur, quod alias idem Poëta dicit 32.

-- πτεροῦ οὐτέτετον τοῦ. id est,
-- emit possessionibus suis.

Sed verior est Nerva & Proculi sententia: nam ut aliud est vendere³³, aliud emere, alius *emptor*, alius *vendor*, sic aliud est *prestitum*, aliud *merx*, quod in permutatione discerni non potest³⁴, uter *emptor*, uter *vendor* sit. §. 2. Est autem emptio juris gentium³⁵: & ideo³⁶ consensu³⁷ peragitur: & inter³⁸ absentes contrahi potest, & per nuncium³⁹, & per literas.

De patre & filio. 1. De pretio.

2. ULPIANUS lib. 1. ad Sabinum.

I Inter⁴⁰ patrem & filium⁴¹ contrabi emptio non⁴² potest⁴³: sed⁴⁴ de rebus caffrenibus⁴⁵ potest. §. 1. Sine⁴⁶ pretio⁴⁷ nulla venditio est. Non⁴⁸ autem pretii numeratio, sed conventio perficit sine scriptis⁴⁹ habitam emptionem.

De pacto, ut, si res displicueret, esset inempta.

3. IDEM lib. 28. ad Sabinum.

Si res ita distracta sit, ut⁵⁰ si displicueret, inempta esset, constat, non esse sub conditione⁵¹ distractam, sed resolvi⁵² emptionem sub conditione⁵³.

De bis, que non sunt in commercio.

4. POMPONIUS lib. 9. ad Sabinum.

ET liberi hominis, & loci facri, & religiosi, qui haberi non potest, emptio intelligitur, si⁵⁴ ab ignorantie emitur.

5. PAULUS lib. 5. ad Sabinum.

Quia difficile⁵⁵ dignosci potest liber homo a servo.

1. De lege commissoria. 2. De pactis contrariis.

6. POMPONIUS lib. 9. ad Sabinum.

SED Celsus filius ait, hominem liberum⁵⁶ scientem⁵⁷ te emere non posse: nec cajuscunque⁵⁸ rei, [si] scias alienationem [non] esse⁵⁹, ut⁶⁰ sacra⁶¹, &⁶² religiosa loca, aut quorum commercium non sit, ut publica, quæ non in⁶³ pecunia populi, sed in publico usu habeantur, ut est Campus Martius. §. 1. Si fundus annua⁶⁴, bima, trima die, ea⁶⁵ lege venisset⁶⁶, ut si in diem statutum pecunia soluta non esset, fundus inemptus foret: & ut, si interim emptor fundum coluerit, fructusque ex eo perceperit, inempto eo facto restituerentur, & [ut] quanti minoris postea alii venissem⁶⁷, ut id emptor venditori prestatet, ad diem pecunia non soluta, placet venditori⁶⁸ ex vendito eo nomine actionem esse: nec

permutatione utrumque merx sit: in venditione unum merx, alterum vero premium. 22 Venditio omni fine numinis fuit. An hodie esse possit? Sabinus & Caius ait: Nerva & Proculi negant. Illi olim, & hodie, fine nummis putabant: Illi olim, at non hodie, fine nummis posse perfici existimabant. Goth. Vide Alciat. lib. 9. pater. cap. 17. S. L. 23 Hodie non potest, ut l. pen. C. de rer. perm. 24 De hæreibus Caffia, norum, Sabinianorum, & Proculianorum add. l. 2. in fin. supr. de origine juris, l. 40. S. de petitione hered. l. 7. §. 7. inf. de adquirend. rer. l. 3. §. 3. J. de aqaurend. vel auct. possit. 25 Speciebus, non nummis. 26 Iudic. n. vers. 482. 27 Venditio nem fine nummis dici posse ex hoc verbo οἰκίστρο, & alio sequente πτερο, probabat Sabinus, aut potius permutationem esse emptionem. Potest Sabini sententia ex eo queque probari, quod emptio sit juris gentium. l. ex hoc. 5. supr. de justitia. Nummus autem auct. ciuii, supr. eod. ibid. forma publica. & Plinius, 7. c. 56. emptio antiquam esse originem refert. Idem procul ex verbis Ulyssis in Cyclop., ubi narrat Ulysses Silenus agrum pro seypo uno tibi vendidisse, & Julianus 2. refert Lycurgo statuisse, ut omnia emerentur compensatione mercium: sic Virgilius *Mutandi* verbum pro *Emendi* voce ultrap. teles Servio, 3. Georgic. 10. *vollera mutentur.* & eo sensu *mutandi* verbum apud Plinius est. 4. 56. Vice versa, Permutatio cum pecunia signata esse potest. l. ult. §. de condic. causa data. 28 Cave de numero bœvi intelligas cum Budzeo, & Alciat. 9. Farerg. 17. Nam manifesta hic est plane venditio; de quo tamen dubitatur. vide Polluc. lib. 6. 29 Hac est, comprobare sententiam Nerva & Proculi. 30 Iudic. §. versu 234. 31 Hoc est, Sabini & Caius. 32 Odys. 10. versu 430. 33 In quibus convenient, vide l. 2. C. de rer. perm. 34 Hac si prima differentia. Secunda, emptionem confessus, permutationem perficit. l. 1. l. 2. J. de rer. perm. Item, emptio, nominatus: permutation, innomatus (hoc tamen non fatur Corrasius) contractus est. l. 7. §. 2. §. de pactis. In hoc, re integræ admittitur pœnitentia: in illo, non æque. l. 1. §. 3. de contract. caus. data. Præterea vendor, re tradita, emptore premium non solvente, ad prestitum tantum agit, non ad rem ipsum. l. 2. C. de rer. vind. in permutatione fecus. d. l. 5. & l. 1. infin. J. de rer. perm. 35 l. 5. supr. de justit. & jure. 36 Synop. Basil. 19. tit. 1. cap. 1. Harmen. 3. §. 1. ypozixia, facit l. 7. in princ. supr. de pactis. Quæ sunt gentium, & confundi, & inter abiens, & per nuncium, & per litteras possunt contrahi. 37 vide l. 2. & l. 48. J. de oblig. & actionib. 38 l. ult. C. si quis alteri, vel sibi. 39 Δια πέρι, per intermedium perfornant. Synop. ib. 40 Synop. eod. c. 2. 3. Harm. 3. 41 Subaudi, in potestate possum. 42 Imo potest: nam & mutuum potest contrahi. l. 40. supr. de cib. cred. Ut obligatio vel actio cum effectu nascatur: nisi in caffreni peculio. l. 5. l. 53. supr. de jud. S. L. 43 Nec lis. l. 4. supr. de justit. 44 d. l. 4. Inf. eod. in fin. princ. 45 Venditio inter patrem & filium non contrahitur, nisi de caffreni vel quæsi, ut hic. Cur in caffreni vel quæsi? filius/familia in id genus patris/familia obtinet. 46 Synop. ibid. & Harmenop. Ideoque si instrumentum fiduciæ fuisse venditionem continet, nec pretii mentionem facit, tale instrumentum venditionem non probat. Hinc etiam iunxitur, quod unicue in aliqua dispositione fit mentio pretii, intelligitur propriæ de emptione & venditione. 47 Venditio sine pretio nulla est. Premium nota emptionis, ut hic. Vel, condicione: aut potius nummus in conductione non est premium, sed merces. 48 Venditio sine scripto contracta, nuda etiam conventione pretii perficitur, neque requirit traditionem pretii, ut hic. Quæ scripto contrahitur, alias & maiores solennitatem requirit. l. 17. C. de fide instrum. Synop. Basil. 19. titul. 1. c. 2. & ibi Scholast. 3. Harmenop. 3. 49 Potest enim sine scripto fieri. vide l. 10. C. de fide instrumentorum. 50 l. 4. C. de adlit. actionib. 51 Condicio, quæ emptionis dissolutionem speciat, non ipsam emptionem; contrarium ipsum conditionalem non reddit, sed purum esse finit. 52 l. 2. inf. de in diem addit. 53 Quod, quod dicrimen est emptionis pura, & sub conditione contracta? In pura, emptor fructus lucrat & prælicit. l. 2. l. 3. inf. de in diem addit. 54 Venditio ignoranti potest liber homo, locus facer, religiosus, res denique, cuius non est commercium: vendi, inquam, non ut transferatur res in emptorem (nec enim possint res huiusmodi in aliud transferri), sed ut vendor teneatur emptori in id, quod incorret. & ut inf. eod. vide l. 70. inf. eod. 55 Difficilis cognoscendi excusat: quo jure exculari centrifum, qui bannitos receperit, cum difficile sit bannitos & servos ab aliis diltingere. 56 l. 34. §. 2. inf. eod. 57 Emere rem, cuius non sit commercium, Iciens emptor non potest. 58 l. 34. §. 1. inf. eod. 59 Vel prohibitam esse. Ha-land. al. effe. 60 In commercio non sunt sacra, religiosa, publica. 61 Adde l. 22. l. 23. inf. eod. 62 Aut. 63 In pecunia populi non esse dicuntur, quæ non sunt singularium, sed in publico tantum usu. 64 Anna, bima, trima die. adde l. si necessarias. 8. §. si annua. supr. de pign. 65 Tria hic pœna adiunguntur. 66 Id est, lege commissoria. l. 33. supr. de minorib. l. 2. inf. de diversi temporalib. prescriptib. 67 Ubicontradic ex conventione resolviuntur, agitur actione ex eo contra id, quod actuum est. vide l. 4. inf. de lege commissoria.

contur-

conturbari debemus, quod inempto fundo facto dicatur, actionem ex vendito futuram esse: in emptis enim & venditis potius id, quod actum¹, quam id, quod dictum sit, sequendum est²; & cum lege id dictum sit, appareat hoc duntaxat actum esse, ne vendori emptori, pecunia ad diem non soluta, obligatus esset; non³ ut omnis obligatio empti & venditi utrique⁴ solveretur. §. 2. Condicio quae initio contractus dicta est, postea alia⁵ pactio immutari⁶ potest: sicut etiam abiri tota⁷ emptione potest, si⁸ nondum impleta sunt, que utrinque praestari debuerunt.

De conditione in arbitrium collata. 1. *De emptione, quanti emisti, vel quantum pretii in arca habeo.* 2. *Vel centum & quanto pluris ab emptore vendetur.*

7. ULPIANUS lib. 28. ad Sabinum.

Hæc venditio servi, si rationes domini computasset arbitrio, conditionalis est: conditionales autem venditiones tunc perficiuntur, cum⁹ impleta fuerit conditio. Sed¹⁰ utrum hæc est venditionis conditio, si ipse dominus putasset suo arbitrio? an vero, si arbitrio viri boni? nam si arbitrium domini¹¹ accipiamus, venditio nulla est: quemadmodum si quis ita vendorerit, si voluerit¹²: vel stipulanti¹³ sic spondeat, si voluerit¹⁴, decem dabo: neque enim debet in arbitrium rei¹⁵ conferri, an sit obstrictus. Placuit itaque veteribus, magis in¹⁶ viri boni arbitrium id collatum videri, quam domini: si igitur rationes potuit accipere, nec accepit, vel accepit, fingit autem se non accepisse, impleta conditio emptionis est: & ex empto vendori conveniri potest. §. 1. Hujusmodi emptio, quanti¹⁷ tu eum emisti, quantum pretii in arca habeo, valet: nec enim incertum¹⁸ est pretium tam evidenti¹⁹ venditione: magis enim ignoratur, quanti emptus sit, quam in rei veritate incertum est. §. 2. Si quis ita emerit, est mibi fundus emptus centum, & quanto²⁰ pluris eum vendidero, valet venditio, & statim²¹ impletur: habet enim²² certum pretium²³, centum: augebitur autem pretium, si²⁴ pluris emptor fundum vendorerit.

De re vendita, de re futura. 1. *De spe.*

8. POMPONIUS lib. 9. ad Sabinum.

NEc emptio nec venditio sine re²⁵, quæ veneat, potest intelligi: Et tamen²⁶ fructus²⁷ & partus futuri²⁸ recte emuntur²⁹; ut, cum editus esset partus, jam tunc, [cum contractum esset negotium], venditio facta intelligatur: sed si id egerit vendori, ne nascantur, aut fiant, ex empto agi posse. §. 1. Aliquando³⁰ tamen & sine re venditio intelligitur, velut cum quasi³¹ alea emitur: quod³² fit, cum captus pescium³³, vel avium vel milffium³⁴ emitur: emptio enim contrahitur, etiam si nihil incident: quia spei³⁵ emptio est: & quod milffium³⁶ nomine eo casu captum³⁷ est, si evictum³⁸ fuerit, nulla eo nomine ex empto obligatio contrahitur³⁹: quia id actum intelligitur.

De consensu & dissensu, & errore contrahentium.

9. ULPIANUS lib. 28. ad Sabinum.

IN venditionibus & emptionibus consensum⁴⁰ debere intercedere patet: Cæterum sive⁴¹ in ipsa emptione dissentient, sive in pretio, sive in quo alio, emptio imperfecta est: Si igitur ego me fundi emere putarem Cornelianum, tu mihi te vendere Sempronianum putasti, quia in corpore⁴² dissensimus⁴³, emptio⁴⁴ nulla⁴⁵ est. † Idem est, si ego me Stichum, tu Pamphilum absentem ven-

¹ Id quod actum, in contractibus, nihil aliud, quam veritas: dictum vero id, quod actum modo dictum est, & simulatum esse potest aut calumnios interpretationi obnoxium.

² Id est, Iudea a preto datu, non eatus hic judicial, quatenus lingua nomenclatur emptum est, sed ex aequo & bono, l. 11. §. 1. infra de act. empt. focus quam in stipulatio, l. 99. infra de verb. oblig.

³ Claudiare contractus emptionis potest, hoc est, una tractum parte referendi.

⁴ Ali. Utinque. ⁵ Pacto contrario mutari conditiones possunt, que pacto sunt contracte.

⁶ Vide l. 72. infra. eod. ⁷ A parte potest recedere, qui potest a parte: & a qualitate, qui potest a ipsa substantia recedere.

⁸ Id est, antequam res fuerit fecuta. l. 13. §. 3. infra de res. vend.

⁹ Conditionalis venditio perfecta impleta conditione. l. 37. in fin. infra. eod. l. 8. infra de peric. & commendo rei vend. Goth. vide Johann. Robert. lib. 2. sent. jur. cap. 12. S. L.

¹⁰ Venditio collata in arbitrio unius contrahentium, puta vendoris vel emptoris, intelligitur collata in arbitrio boni viri: ita Arbitrii appellatione, boni viri arbitrium intelligitur. Quod si arbitrium contractus sic adiectum conditione modo, contractus non perficitur, nisi arbitrio consecuto.

¹¹ v. l. 13. C. h. t. Venditio nulla est, qua collata est in merum arbitrium emptoris vel vendoris.

¹² v. l. 8. infra de ob. & act.

¹³ v. l. 17. l. 35. in fin. infra de verb. oblig.

¹⁴ An idem est, si dicatur, Si voluntate vide l. 8. infra de verb. oblig.

¹⁵ d. l. 17. l. 16. l. 1. infra de leg. 2. add. l. 68. infra de verb. oblig.

¹⁶ Certum est pretium, cum ita emitur, quanti tu cum emisti, emis: huic enim pretii quantitas se ipsa certa est. Certum fit aliquid relatione: certa denique pretii quantitas est, per relationem ad aliud, quod certum sit.

¹⁷ Insertum non videtur, quod ex alio potest certum fieri. Bart. l. 75. §. 5. infra de verb. oblig.

¹⁸ Insertum quod impletur, purum est.

¹⁹ Venditio pura est potest, & tamen pars pretii conditionalis.

²⁰ Premium autem in emptione certum esse debet. §. 1. infra. eod.

²¹ Pluris adjectio incerta, nisi alterius relatione certa fiat.

²² Venditio fine re, que veneat, non est. l. 2. §. 1. supra. eod.

²³ Res, proprie non est, que nondum est, ut fructus futuri.

²⁴ Frumentum in herba num vendi potest? dixi ad l. 78. infra. infra. eod.

²⁵ Futura recte emuntur, at hic. l. 34. §. 2. infra. eod. ita venditio non valet venditio, nisi res existat.

²⁶ Si dubius eventus venditus sit, tenet quidem venditio, eti nihil evenit: denique emptio constituitur, sive res, sive spes vendatur.

²⁷ Et pignoratur, vide l. 15. infra de pign. legantur, l. 24. infra de legat. l. 6. 7. Inf. de legatis. promittuntur, l. 73. infra de verb. oblig. sed tamen tempus in ista causa conditio, si nalcantur. l. 1. in fin. infra de condition. & demonstrat.

²⁸ l. 11. 9. ultim. infra de act. empt.

²⁹ Quali alea enim potest: quia sit ita venditio, rem presentem non habet, sed futuram.

³⁰ Alea species caput pescium, avium, milffium.

³¹ 33. l. 12. infra de act. empt.

³² Mifflia sunt numeri, qui a Magistrorum liberalitatis seu largitionis titulo, ea populum sparguntur.

³³ 46. Inf. de rerum artif. Novell. 105. c. 2. §. 1.

³⁴ 35. Spes emptio est: spes pretio emi potest. l. II. in fin. infra. ex quib. caus. in posse.

³⁵ 36. vide l. 5. in fin. infra. pro derelicto.

³⁶ 37. Evictio non debetur, ubi ipsa vendita est.

³⁷ 38. vide l. 10. in fin. infra. in fr. hered. vel action. vend.

³⁸ 39. Venditio sine consensu non est. l. 5. infra de action. empt. l. 115. infra de reg. jur. substantia emptionis, ac venditionis sunt contentus, ut hic.

⁴⁰ l. 2. C. h. t. resq. & merx, l. 8. supra. eod. premium certum. l. 2. supra. eod.

⁴¹ Venditio non est, ubi diffidens est, vel in ipsa emptione, vel pretio, vel quo alio, puta corpore.

⁴² l. 4. infra de legat. l. 1. Differens venditionis probatur, si ostenditur error (vel in corpore, substantia, materia, focu, l. 11. §. 1. infra. eod. pre- tio, contractu ipso, ut hic.) infantia, §. 9. Inf. de inutil. stipul. furor, l. 2. C. h. t. excitas, l. 11. infra. eod. somnus, aut morbus vehemens, l. 1. in fin. infra. de aut. tut. l. 1. §. 3. infra. de adjuv. vel amitt. pos. ebrietas, l. 11. §. 2. infra. de panis. ironica, ut per jocum facra relponso, vide l. 5. infra. de obligat. & action. add. l. 55. infra. eod. l. 21. C. de transact. protestatio, v. l. 16. Jupr. de St. Macedon. impollibilis conditio, l. 31. infra. de ob- ligat. & action. justus metus, l. 1. l. 3. supra. quad met. caus. dolus. l. 7. in princ. supra. de dolu.

⁴³ vide l. 34. infra. de aqua. vel aquit. posse.

⁴⁴ Imo, talis stipulatio valet. vide l. 22. infra. de verb. oblig.

⁴⁵ Et usucaptionem. l. 2. §. 6. infra. pro empt.

⁴⁶ Error nominis non obstat, si de re ipsa, ejusque corpore constiterit.

dere putasti: nam cum in corpore dissentiantur, appareat nullam esse emptionem⁴⁶. §. 1. Si in nomine dissentiamus, verum de corpore constet, nulla dubitatio est, quin valeat emptio & venditio: nihil enim facit error nominis⁴⁶, cum⁴⁷ de corpore constat.

§. 2. Inde queritur, si in ipso corpore non erratur, sed⁴⁸ in substantia error sit, ut puta si acetum pro vino veneat, & pro auro, vel plumbum pro argento, vel quid aliud argento simile, an emptio & venditio sit? Marcellus script lib. vi. Digestorum, emptionem esse & venditionem, quia in corpus consensum est, eti in materia sit erratum: Ego in vino quidem consentio, quia eadem prope⁴⁹ & sic, id est, substantia est, si⁵⁰ modo vinum acuit: exterum si vinum non acuit, sed ab initio acetum fuit, ut embamma⁵¹, id est, intinctus, aliud pro alio venisse videtur: in ceteris⁵² autem nullam esse venditionem puto, quotiens in materia⁵³ erratur.

10. PAULUS lib. 5. ad Sabinum.

A Liter, atque si aurum⁵⁴ quidem fuerit, deterius autem quam emptor existimat: tunc enim emptio valet:

11. ULPIANUS lib. 28. ad Sabinum.

Alioquin quid dicemus, si cæcus emptor⁵⁵ fuit? vel si in materia erratur? vel⁵⁶ in minus perito⁵⁷ discernendarum materiarum? In corpus eos consensisse dicemus? Et quemadmodum consensum⁵⁸, qui non vidit⁵⁹? §. 1. Quod si ego me virginem emere putarem, cum esset jam mulier⁶⁰, emptio valebit: in sexu⁶¹ enim non est erratum. † Cæterum si ego mulierem venderem, tu puerum emere existimasti, quia in sexu error est, nulla emptio, nulla venditio est.

Inspicitur dissensus vel consensus contrahentis: non autem illorum, quibus acquiritur. Bald.

12. POMPONIUS lib. 31. ad Quintum Mucium.

IN hujusmodi autem questionibus⁶² personæ ementium & vendentium spectari debent, non⁶³ eorum, quibus adquiritur ex eo contractu actio: nam si servus meus vel filius, qui in mea potestate est, me presente, suo nomine emat, non est querendum, quid ego existimem: sed⁶⁴ quid ille, qui contrahit.

13. IDEM lib. 9. ad Sabinum.

[SEd] si servo meo, vel ei, cui mandavero, vendas sciens fugitum, illo, ignorantie, me sciente: non teneri te ex empto verum est.

14. ULPIANUS lib. 28. ad Sabinum.

Quid tamen dicemus, si in materia⁶⁵ &⁶⁶ qualitate ambo errant? utputa si & ego me vendere aurum putarem, & tu emere, cum res esset? utputa coheredes viriolum⁶⁷, que aurea dicebatur, pretio exquisito uni heredi vendidissent, eaque inventa esset magna ex parte ænea? Venditionem esse conitat: ideo, quia⁶⁸ auri aliquid habuit: nam si inauratum aliquid sit, licet ego aureum putem, valet⁶⁹ venditio: si⁷⁰ autem res⁷¹ pro auro veneat, non valet.

De interiture rei. 1. *De ignorantia emptoris.* 2. *De emptione rei sua.*

15. PAULUS lib. 5. ad Sabinum.

E Ti consensum fuerit in corpus, id tamen in rerum natura ante venditionem esse desierit⁷², nulla emptio est. §. 1. Ignorantia⁷³ emptori prodest, quæ non in supinum⁷⁴ hominem cadit.

§. 2. Si rem meam mihi ignoranti⁷⁵ vendideris, & jussu meo alii

vide l. 4. C. de tefam. 47 Quia rei venditæ corpus certum est. 48 Substan- tia, quæ & materia, & ærix. J. eod. materia in l. 3. §. 20. J. de usurpat. quid esset, di- xi ad l. 9. §. 3. supr. ad exhibendum. fane, hic distinguunt a corpore ipso. Goth. vide For- mat. in penus jur. cap. 9. Cujac. lib. 27. obs. c. 40. S. L.

49 Rechte prope adject. Per se enim incorrupta vini ærix manet, sed per accidentem corruptitur. dixi ad 4. §. 3. 50 Acetum, vel fit, vel ab initio tale est: Fit, ex vino acido: Ab initio est, ex omnipacio, seu usvis immaturus. Prioris generis acetum ærix prope idem est, quod vinum: si id venditas pro vino, venditio est, neque in corpore, neque in substantia erratum est: Vinum de- nique prope venditum illo calvo intelligitur. In alterius generis acto fecus est, cum ab initio acetum fuerit, nunquam vinum. Primum illud ἔργον τοῦ οὐροῦ. Alterum, σκαρπεῖς ἔργον τοῦ ρυζοῦ, τυρχία ἐκ ταύρου σαρδικῶν. Synops. Basili. 19. tit. I. cap. 7. Et ibi Scholast. 3. Harm. 3. §. 8. 51 Enigmata quid, vide l. 9. infra de tritico.

52 Puta, si res pro auro veneat, l. 14. in fin. J. eod. mensa cooperata auro, pro solidi auro, l. 41. in fin. J. eod. mensa quasi citrea, pro vera citrea. l. 21. §. 2.

tradideris, non putat Pomponius, dominum¹ meum transire: quoniam non [hoc] mihi propositum² fuit, sed quasi tuum dominium ad eum transire: & ideo etiam si³ donatus⁴ mihi rem meam, ius suu meo alii tradas, idem dicendum erit.

1. *De re, cuius ususfructus est emptoris.*

16. POMPONIUS lib. 9. ad Sabinum.

SUAE⁵ rei emptio non valet, sive sciens sive ignorans emi: sed si ignorans emi, quod solvero repetere potero, quia⁶ nulla obligatio fuit. §. 1. Nec tamen exemptioni⁷ obstat, si in ea re ususfructus⁸ duntaxat ementis sit.

17. PAULUS lib. 33. ad Edictum.

OFFICIO⁹ tamen¹⁰ judicis¹¹ pretium minutetur.

Deemptione rei communis. 1. *De finium demonstratione.*

De vacua possessione.

18. POMPONIUS lib. 9. ad Sabinum.

SED si communis ea res emptori cum alio sit, dici debet, scisso prelio pro¹² portione, pro parte exemptionem valere, pro parte non valere¹³. §. 1. Si servus¹⁴ domini jussu, in demonstratis finibus¹⁵ agri venditi, vel errore, vel dolo plus demonstraverit, id tamen demonstratum accipi oportet, quod¹⁶ dominus senserit: Et idem Alfenus scriptis de vacua¹⁷ possessione per servum tradita.

De translatione dominii¹⁸ emptorem.

19. IDEM lib. 31. ad Quintum Nucium.

QUOD vendidi, non aliter fit accipientis, quam¹⁹ si aut pretium nobis solutum sit, aut satis eo nomine factum²⁰: vel etiam fidem²¹ habuerimus emptori sine ulla satisfactione.

Differentia exemptionis & locationis.

20. IDEM lib. 9. ad Sabinum.

ABIMUS respondit, si²² quam rem nobis fieri velimus [etiam], vel uti statuam, vel vas aliquod, seu vestem, ut nihil aliud, quam pecuniam daremus, exemptionem videri: nec posse ullam locationem esse, ubi²³ corpus ipsum non detur ab eo, cui id fieret: aliter, atque si aream darem, ubi insulam adificares, quoniam tunc a me substantia proficiuntur.

De pacto obscuro.

21. PAULUS lib. 5. ad Sabinum.

LABEO scriptis²⁴, obscuritatem²⁵ pacti nocere potius debere venditori, qui id dixerit, quam emptori: quia potuit re integra apertius dicere.

De pacto, Si quid sacri vel religiosi est, ejus venit nibil.

22. ULPIANUS lib. 28. ad Sabinum.

HANC legem venditionis, *Si quid sacri vel religiosi est, ejus venit nihil*, supervacuum²⁶ non esse, sed ad²⁷ modica loca pertinere: Ceterum, si omne²⁸ religiosum, vel sacram, vel publicum venierit, nullam esse exemptionem;

23. PAULUS lib. 5. ad Sabinum.

ET quad solverit eo nomine, emptor condicere²⁹ potest.

24. ULPIANUS lib. 28. ad Sabinum.

1 Error dominii translationem impedit: si ignorans rem meam emi, iussumque meo alii tradideris, non abficit a me rei dominium. 2 Propotum seu animus in contrahente incepitur. 3 v. l. 9. *infr. J. de donationib.* 4 Donari miti mea res non potest. 5 L. 45. *infr. de reg. iur. l. 15. in fr. supr. eod. excip. l. 34. §. 4. infr. eod.* 6 Condicere possimus, quod ex nulla obligatione solvimus. 7 Totius fundi, qui usufructuus respectuus est. l. 1. §. 1. *infr. de SC. Silan.* 8 Emerre id, quod meum sit, non possum: rem tamen, in qua nudum usufructum habeo, possim emere. 9 *Alexiphantes, cognitione.* *Synop. eod. c. 17.* 10 §. 9. *Infr. de legat. l. 82. §. 2. J. de legat. I.* 11 Officio judicis premium venditionis, que nulla est, minui potest ex pacto, si pactum contractus adiectum. l. 2. §. 1. *supr. eod.* 12 Pro parte contractus valere potest. 13 Curiata? collige ex l. 13. in fin. *infr. de diem addit.* 14 *Eclig. c. 14.* 15 Confinium error exemptionem non viat: Finium falsa demonstratione nihil adjicit contrahui. 16 Procurator specialis quid senserit contrahendo, non incepimus, sed quid dominus vel mandator. 17 l. 68. §. 2. *infr. eod.* 18 Venditor tribus calibus rei venditae dominium amittit, si premium rei et solutum sit, vel factum est eo nomine, vel fidem de pretio habere non potest, l. de pretio. 8. *supr. de Publiciana.* 1. *de procurator. §. 1. infr. de jure fisci. l. qui Roma. l. 22. §. Callimachus. infr. de verb. obl. & hunc quidem in modum fine scriptis venditae peractus scripta vero, cum instrumentum venditionis absolutum.* *Synop. eod. c. 15.* 17 ibi Scholastica. Goth. Conciliacione hujus l. 19. cum §. 41. *Infr. de rer. divis. & quando fides de prelio habita sit, v. Censur. Forens. nostr. lib. 4. c. 19.* & in addend. n. 24. S. L. 19 l. 53. *infr. eod. l. 33. §. 2. infr. de literatis. §. 41. Infr. de rer. divis.* 20 d. §. 41 facit l. 12. C. de res vind. 21 Emptio est, ubi nullum corpus do, sed nadam pecuniam, ut mihi quid fiat: ubi pecuniam similis & corpus aliquod do, ut mihi quid fiat in eo corpore, condicere est. His signis dignoscitur a conductione emptio. In exemptione facti, nudum premium do, nullum corpus: in conductione operarum, seu facti, substantia quedam a me proficiunt, & corpus aliquod a me datur, ac praeterire pecunia, ut hic l. 65. *infr. eod.* 22 Add. l. 65. *infr. eod. v. l. 2. in fin. locati. §. 4. Infr. de locat.* 23 Obscuritas pacti noet venditori, non emptori. Cur venditori? quia pactum ejus causa adjectum est. Eadem ratione obredit emptori, si pactum ab emptore evitare gratia adjectum fuerit. 24 Obscurum est, quod nullus modo: ambiguum, quod dubius vel tribus modis intelligi potest: In illo, quid dictum sit: In hoc, utrum dictum sit quid, querimus. Porro obscuritate in hac specie hoc exemplum Graeci adferunt, Vendidi alicui agrum duodecim libris, & dixi, me tribus annis huiusmodi quantitate recipere velis: Completa igitur anno petebam 4. libras: Ille respondit, se 4. annis totum soluturum: Quoniam ergo non perficie dixi in venditione, quomodo accipere debuerim, nihilmet nocui. 25 Sacra res penitus vendi non potest. Quid, si quid, in quo sacram aliquid sit, venditum sit? si eam partem, que sacra sit, ventas nominavit, venditio non valebit. Quod si pars sacra excepta sit, vendita erit, sive proprietatem ipsam, sive ius sepulchri species, & ipsae vel ad mensuram venditas. Quod si ita vendidero, si quid sacri vel religiosi erit, venit, id prestat note: Sacra & religiosa partes, una cum aliis partibus non sacris, una denique, & cum ipsa universitate transerunt, consequentia alterius, pars sacra transfit: per se non est in commercio, cum alio est. Unde haec notant: spiritualia iura, cum universaliter temporaliter transferri, donato vel vendito castru, sive in specie, sive ad mensuram rem confitimus venditam. Sed & illud, sacrum non esse quidem in commercio, & ramen a commercio posse excipi. 26 Quid particula ad modica refertur. Ita qui fundum vendit hac legi, ut ne, si quid sacri vel religiosi fuerit, teneatur, non tenebitur, si que partes sacra modice fuerint. Hac itaque exceptione venditor innuit modicas quasdam partes sacras esse posse, at non maiorem partem. Forte, ne nihil vendidisse intelligatur, adde l. 24. *infr. eod.* 27 l. 6. *supr. eod.* 28 vide l. 41. in fin. *infr. eod.* 29 d. l. 6. l. 22. *supr. eod.* 30 vid. que scripsi ad l. que relig. *supr. de rei vendic.* 31 Facit l. 53. §. 1. *infr. de action. empti.* 32 In alternativa venditione electio est venditoris, ut hic. Cur venditoris? quia debitor, adde l. plerunque. l. de jure dotium. c. in alternativa, ext. de reg. in 6. Goth. vide Revard. lib. 4. variae. cap. 19.

JN modicis autem ex empto esse actionem: quia non specialiter locus²⁹ facer³⁰ vel religiosus venit, sed emptioni majoris partis accessit³¹.

De venditione alternata. 1. *De translatione dominii in emptorem vel stipulatorem.*

25. IDEM lib. 34. ad Sabinum.

SI ita distrahat illa, aut illa res, utram³² eligit³³ venditor, haec erit empta. §. 1. Qui³⁴ vendidit, necesse non habet fundum emptoris facere: ut cogitur³⁵, qui fundum stipulanti spopondit³⁶.

De eo, qui vendendi jus non habet. de venditione in fraudem creditorum.

26. POMPONIUS lib. 17. ad Sabinum.

SI sciens emam ab eo, cui³⁷ bonis interdictum sit, vel cui tempus ad deliberandum de hereditate ita datum sit, ut ei deminuendi³⁸ potest non sit, dominus non ero. Dissimiliter atque si a debitore sciens creditorem fraudari emero³⁹.

De bona fide.

27. PAULUS lib. 8. ad Sabinum.

QUI a quolibet rem emit, quam⁴⁰ putat⁴¹ ipsius esse, bona fide emit: At qui sine⁴² tutoris auctoritate⁴³ a pupillo emit⁴⁴, vel falso tutori auctore, quem scit tutorum non esse, non viderur bona fide emere, ut [&] Sabinus scriptis.

De re aliena.

28. ULPIANUS lib. 41. ad Sabinum.

REM alienam⁴⁵ distrahere quem posse, nulla dubitatio est: nam emptio est & venditio: sed res emptori auferri⁴⁶ potest⁴⁷.

De servo vendito & de peculio.

29. IDEM lib. 43. ad Sabinum.

QUOTIES servus venit, non⁴⁸ cum peculio distrahit: Et ideo, si ve non sit exceptum, sive exceptum sit, [ne cum peculio veneat,] non cum peculio distractus videtur: Unde⁴⁹ si qua res fuerit pecularis a servo subrepta, condici potest, videlicet quasi furtiva: hoc ita, si res ad emptorem pervenerit:

30. IDEM lib. 32. ad Edictum.

SED ad exhibendum agi posse nihilominus, & ex vendito, puto.

31. POMPONIUS lib. 22. ad Sabinum.

SED & si quid postea⁵⁰ accessit peculio, reddendum est venditori, veluti partus, & quod ex operis vicarii perceptum est.

De his que sunt in solo publico.

32. ULPIANUS lib. 44. ad Edictum.

QUI tabernas⁵¹ argenterias, vel ceteras, quae in solo publico sunt, vendit, non solum, sed⁵² jus vendit: nam istae tabernae publicae sunt, quarum usus ad privatos pertinet.

De pacto, Servitutes, uti nunc sunt, ut ita sunt.

33. POMPONIUS lib. 33. ad Sabinum.

CUM in lege⁵³ venditionis ita sit scriptum, *fluminis, stilocidiae, uti nunc sunt, ut ita sunt*, nec additur, quae flumina⁵⁴, vel stilocidia⁵⁵:

quem refellit Joan. Robert. l. 4. I. *recept. iur. civil. iech. c. 23. S. L.* 33 l. 34. §. 6. *infr. eod.* 34 Vendito, rem emptoris facere non tenetur, promissor tenetur. ut hic. Cur tam varie? Speciale est in venditione: nec enim necessario venditor cogitur rem facere accipientis, nisi ipse res sit dominus. Dare, in executione esse potest, licet non sit in obligatione. In exteriori contractibus, promissor rei dandi debitor est, & ius, non rem factum, promittit. adde l. cum stipulatus. 113. *infr. de verb. ablig. l. cum mota. 6. C. de transact.* 35 Necesse habet &c. vel sic, necesse non habet fundum emptoris facere, vel non cogitur. Revard. 4. variar. 19. reprehendit a Robert. I. *recept. 23.* 36 Ut etiam cogitur premium venditoris facere est, qui emit. l. 11. J. de aff. emp. l. 75. *in fin. J. de verb. oblig.* 37 Vendende is, cui vel bonus a judice vel lege interdictum, vel diminuendi potest est negata, dominium non transfert: utravis prohibito, dominij translationem impedit, ut hic. Quid enim si prodigus sit, cui interdicta bonorum administratio est? Goth. Intelleximus hujus l. 26. vide apud Joann. Decher. l. 2. *differt. 8. num. 7. Anf.* 38 l. 1. *infr. de curatore furis.* 39 Tunc enim si dominus, sed res per Paulianam revocatur. Dominii revocandi translatio facilis permititur, quam perpetuo mansuri. 40 Emile bona fide rite dicunt, cum opinione nostra a domino accepimus: nec tantum a domino, sed & ab eo, qui bonorum suorum administrationem habeat. *Synop. eod. cap. 22.* 41 l. 2. C. de praef. longi. 42 Emere bona fide is non videtur, qui vel a pupillo sive tutori autoritate quid comparat: vel alio auctore, quem scit falso tutori esse. 43 l. 9. C. de usucap. pro emptore. 44 Parte sunt nullo auctore emere, & eo auctore quem falso tutori esse scias. 45 Alienum emi vendi potest, ut hic. Aut legari? l. 10. C. de legat. donari? l. 13. l. 33. *infr. de mortis causa donat. pignorari?* l. 20. §. 3. *de pignorat. mandari?* l. 6. §. 4. *supr. mandati.* permittari? vide l. 1. l. 3. *infr. de rerum permittat.* in feundum dari, & quidem in conceditis præjudicium? Laudensis, l. feud. 27. in fine precari rogari? l. 21. in fin. *infr. de acquir. vel amitt. polff.* 46 Aut semper id verum sit, vide que notavi ad l. 36. §. 3. cond. indeb. l. 2. C. de furt. Et C. de reb. alien. 47 Eaque evicta emptor in venditionem ager, ut defendantur, l. 24. §. 2. *infr. l. 6. C. de evictione.* sed & de evictione, l. 16. *infr. de evictione.* ante evictionem etiam venditorem convenire potest, ab eoque petere, quanti sua interfit dominium rei in le fine translatum: idque maxime, si stipulatio intercessit dolum malum abfuturum, l. 30. §. 1. *infr. de aff. emp.* ea remedia emptor habet in venditione rei aliena. 48 Vendens servum, servi peculium una vendidisse non intelligitur, nisi nominatum cum peculio distrahit: & breviter, venditum servum peculium ipsius non sequitur. *Synop. eod. c. 23. l. 16. §. 1. C. de pignoribus.* l. 24. J. de peculio legato. Cur accessorium hic non sequitur suum principale? An quia peculium non ejusdem naturae, cuius est servus? An quod servus non cohoret? An potius, quod peculium ipso servu plerisque pretiosum sit? An quod vendite rei conditionem non extendamus adverbus venditorem? 49 Venditus servus non cum peculio, si rem aliquam pecularem subriperit, eaque ad emptorem pervenerit, venditor adverbum emptore competit eo nomine condicio furtiva, ut hic, ad exhibendum, & ex vendito. l. 30. *infr. eod.* Ex vendito, inquam, ad premium. *Synop. d. cap. 23.* Imo ultra premium: tamet id officio judicis petatur, ut post Petrum & Cyonem tenet Albericus. 50 Et ante. arg. l. 2. C. de act. emp.

51 Vendas tabernas in publico solo possum non solum ipsum, sed ius vendit, ut hic. l. 23. *infr. de infusio.* lic qui legit fundum vestigalem, non ipsum fundum, sed ius, quod in ipso fundo habet. l. 21. *in fin. infr. de legat.* l. Superioribus casibus sibi ipsius proprietas, vel publici, vel alterius est: ius in iusto, venditoris. In dubio autem id tantum quicque vendere intelligitur, quod sicut sit, non alienum, adde cap. quad. autem. extr. de jure furt. Adde que de tabernis scripti ad l. 15. §. 7. *infr. de infusio.*

52 Quod in dubio præsumitur. Bart. l. 71. *in fin. infr. de legat.* l. 1. l. 15. §. 6. *infr. de damno.* 53 Eadem ratione Bartolus tradit, præscribi posse in fossis urbis ius horum: in templo ius inferendi mortui, quincunx ius fedendi. adde l. 18. C. de operibus publicis.

54 Lex pro pacto hic pluripat. 55 Formula hæc veteris servitutum recipiendarum fuit, quæ extat apud Vartonen, 4. de lingua, de eadem dixi ad Ciceronem. l. de oratore. l. 17. §. 3. *supr. de furtis pred. urban.* 56 Stiloc

primum¹ spectari oportet, quid actū sit; si non id appareat, tunc id accipitur, quod venditori² nocet: ambigua³ enim oratio est.

De diffensu contrabentium in accessorio. 1. *Quae res vendi possunt vel non.* 2. *Di libero homine.* 3. *De re furtiva.* 4. *De emptione rei sue, seu possessionis.* 5. *De gestu & mensura.* 6. *De alternatione, de rei interitus.* 7. *De tute, curatore, procuratore, negotiorum gestore.*

34. PAULUS lib. 33. ad Edictum.

Si in emptione fundi dictum sit, accedere⁴ Stichum servorum, neque intelligatur, quis ex pluribus accesserit, cum de alio emptor, de alio vendor senserit, nihilominus fundi venditionem valere constat: Sed Labeo ait, eum Stichum deberi, quem vendor⁵ intellexerit: Nec refert, quanti sit accessio⁶, sive plus in ea sit, quam in ipsa re, cui accedat, an minus: plerasque⁷ enim res aliquando propter accessiones emimus, sicut cum domus propter marmora, & statuas, & tabulas pictas ematur. §. 1. *Omnium⁸ rerum, quas quis habere⁹, vel possidere¹⁰ vel persequi¹¹ potest, venditio recte fit, quas vero natura, vel gentium¹² jus, vel mores¹³ civitatis commercio exuerunt, earum nulla venditio est¹⁴.*

§. 2. *Liberum¹⁵ hominem scientes emere non possumus: Sed nec talis¹⁶ emptio, aut stipulatio admittenda est, cum servus erit: quamvis dixerimus, futuras¹⁷ res emi posse: Nec enim fas est, ejusmodi causus¹⁸ expectare.* §. 3. Item si &¹⁹ emptor & vendor scit furtivum²⁰ esse quod venit, a neutra parte obligatio contrahitur. Si emptor solus scit, non obligabitur vendor: Nec tamen ex vendito quidquam consequitur, nisi ulro quod convenerit, praesert: Quod si vendor scit, emptor ignoravit, utrumque obligatio contrahitur²¹: Et ita Pomponius quoque scribit. §. 4. *Rei sue²² emptio tunc valet, cum ab initio agatur, ut possessionem emas, quam forte vendor habuit: & in judicio possessionem potior²³ esset.*

§. 5. *Alia causa est degustandi²⁴, alia metiendi: gustus enim ad hoc proficit, ut improbare liceat: mensura²⁵ vero non eo proficit, ut aut plus, aut minus veneat, sed ut appearat, quantum ematur.*

§. 6. *Si emptio ita²⁶ facta fuerit, Est nibi emptus Stichus²⁷ aut Pamphilus, in potestate est vendoris, quem velit dare, sicut²⁸ in stipulationibus: sed uno²⁹ mortuo, qui superest, dandus est: & ideo prioris periculum ad venditorem, posterioris ad emptorem respicit: sed & si pariter decelerunt, pretium debetur: unus enim utique pericula emptoris vixit. Idem dicendum est, etiam³⁰ si emptoris fuit arbitrium, quem vellet habere: si modo hoc solum arbitrio ejus commissum sit, ut, quem voluisse, emptum haberet, non & illud, an emptum haberet.* §. 7. *Tutor rem pupilli emere non potest³¹: Idemque porrigendum est ad³² similia³³, id est, ad curatores, procuratores, & qui negotia aliena gerunt³⁴.*

De arrbis. 1. *De pretio collato in arbitrium emptoris.* 2. *De venenis.* 3. *De servo fugitivo.* 4. *De periculo rei venditi.* 5. *De specie & quantitate.* 6. *De grege.* 7. *De periculo vini venditi.* 8. *Si vendor confinem celacerit.*

35. GAIUS lib. 10. ad Edictum provinciale.

1. In contrahitis priore loco spectamus quid actum sit, hoc est, id, quod nominatum lingua nuncupatum atque expressum: deinde quod verisimile. 2. L. 21. §. cod. l. 17. in fin. 3. Ambiguum orationem interpretam contra venditorem, ut hic. Et l. 21. §. cod. cu[m] adversus venditorem? nequa[m] ipsi eam protulit: imputare sibi merito debet, quod non locutus sit apertus. 4. In fundi venditionibus plerunque hoc addebatur, fundo vendito servos quosdam accedere. Goth. Vide Gotha, de contrah. stipul. cap. 2. num. 18. 19. Bart. in l. ab emptione. ff. de post. Pinell. de recens. vend. part. 2. c. 2. num. 12. 5. Quem emptor. Cujac. I. obf. 10. quam emendationem reprehendit Fornerius 2. select. 18. veteres interpres hunc locum ita accipiunt, ut in incerto de certis electio sit debitoris. Atqui, si quis hunc locum quoque diligentius inspicat, comperiet haud dubie emptoris esse electionem, quod haec verba sa[...]t inueniunt, nec refert, quanti sit accessio & post, plerasque res aliquando propter accessiones emimus. unde recte Albericus notat, non quaerendum est, a quo pactum venditioni adjectum proferatur, sed in cuius favorem: hic autem constare p[er]actum adiectum esse emptoris innuit. 6. l. 44. infr. de editio, licet accessorium sit majoris pretii, ac valoris.

7. Accessorium intuitu plerisque res ipsas principales emimus, veluti domum, propter marmora, statuas, tabulas pictas: fundum propter servos. 8. Vendit res qualibet post, cuius sit notis proprietas, vel possit vel perfectio. 9. Habere, ea dicimus, quorum proprietas: possidere, quorum possit: perficere, quorum actionis nobis competit. Alii habere, civilis, possidere, naturalis possessionis verbum esse notant. 10. Vendit possit: 11. Vendere actiones possimus. vide J. de hered. vel action. vend. 12. l. 6. supr. cod. 13. Vendit statuta prohibetur potest. l. in quorum. 24. infr. de pignoribus. 14. Et breviter, omnes res vendi possunt, & emi, nisi expressum a lege sint prohibite. Haec res vendi & emi non possunt, res sua, ut hic, aliena, vide l. 28. 5. cod. litigiosa, l. ult. C. de litigiosis, que non est in qua futura, l. 44. l. 57. l. ult. ad utin facrum vel publicum perpetuo destinata, s. ult. Infr. cod. fundus dotalis, princ. Infr. quib. adserere, res minorum pretio line decreto, l. 3. C. de pred. min. & beneficium militare fine permitti domini, tit. de probab. feud. alien. per Lothar. & Frideric. liber homo, l. 4. supr. cod. arma hostilium imperii, l. 2. C. que res exportari, frumentum exercitui missum, l. fin. C. que res vendi, res furtiva a sciencie, l. 34. 9. 1. infr. cod. venen. l. 35. 9. 2. infr. cod. 15. l. 6. supr. cod. 16. Emi liber homo non potest: Quid, si ita emero, Cuius servus erit: non erit emptio, ut hic. Arqui liberum, qui le vendidebit, emere licet, ea venditio a volente: absens is, de cuius venditione agitur, non ea vendi potest. Ut liberum eum, ita nec, cum servus erit, possit vendere: in honesta utroque actio & cogitatio est, sive liberum vendas, sive cum servus erit. Cur? collige ex l. 83. §. 5. 3. de verb. obligat. 17. Foutras res emere possimus, l. 8. supr. cod. adde que scripsit ad l. 22. 9. 9. J. ad leg. Corn. de falsis. 18. Trifites filii, verbis gratias servitores & similes. d. §. 5. 19. Furtive rei venditio utroque, id est, emptore & venditore sciente facta, neutram partem obligat: sciente tantum venditore facta utrumque, hoc est, emptorem & venditorem, obligat. 20. §. 2. Infr. de usuc. 21. Imo, nulla est obligatio. l. 57. §. 1. infr. cod. 22. De eo dixi l. 16. supr. cod. 23. Sive rei possessionem ab alio emere quis potest, qui a venditore possit, ipsum avocare nullo interdicto potest: quod si potest, non possit eam quoque emere. Tum denun autem possit, non possit, interdictio avocare non possit intelligitur, cum adversariis in iudicio possit, non possit, ut hic. Graci vero ita haec legem reddunt. Venditoris mei possessionem utiliter emo ab eo, qui eam habet, & in iudicio possit potest. 27. Infr. cod. cap. 27. 24. Gufandi & metiendi vini in venditione differentia: Gustu. quale sit vinum: mensura, quantum, vini venditum sit, probamus. Gustus allicit emptorem, non mensura, nisi forte iniqua sit. Ideo guttatur vinum, ut guttu confit, emptio contracta sit, an non sit: mensuratur, ut appareat quantum vini emptum sit: guttatur denique, ut judicemus emptum futurum sit, necne: mensuratur non ut emptum sit, sed quia iam emptum. Graci cod. cap. 27. ita hunc locum reddunt. Qui emit, improbare potest: Qui sub mensura emit, nec addere, nec demere potest. l. 4. 9. 1. infr. de periculo. 25. l. 1. in fin. infr. de periculo. 26. Vide l. 25. §. cod. 27. In alter nativa venditione electio est venditoris, utra res vendita sit, utpote debitoris: una tamen perempta, altera vendita intelligitur. Prioris periculum ad venditorem, alterius ad emptorem pertinet. Quid, si ambo perierint? pretium debebitur ut hic. Synopsi Basilic. cod. cap. 27. in fin. 28. l. 95. in princ. J. de foliacionibus. 29. Vide l. 10. in fin. J. de jure datum. 30. d. l. 95. 31. 5. Harmenop. §. cap. 30. nisi in auctione publica, & palam, cum ipse, tum eius uxori. l. 5. C. h. t. l. 13. J. de aut. tutorum. 32. Similium eadem est ratio. 33. Sit hoc primum exemplum eorum, qui emere vetantur, puta tutor vel curator a pupilio, ut hic, parentes a filio, & contra. vide tamen l. 2. §. cod. furiosus, l. 2. C. cod. prodigus, l. 6. J. de verb. oblig. administrato[re] publicus vel privatus eas res, quas in sua administratione habet, emere prohibetur. l. 46. l. 62. J. cod. Au invitus quis emere vel vendere cogi potest? v. que noravi ad i. l. C. cod.

Q[uod] sap[er]e 35 arrha³⁶ nomine pro emptione datur, non eo³⁷ per tinet, quasi sine arrha conventio nihil proficiat: sed ut evidentiis³⁸ probari possit, convenisse de pretio. §. 1. Illud constat, imperfectum³⁹ esse negotium, cum emere volenti sic vendor dicit, quanti velis⁴⁰, quanti aquum putaveris, [quantis estimaveris,] babebis emptum. §. 2. Veneni mali⁴¹ quidam putat non contrahi emptionem: quia⁴² nec societas⁴³, aut mandatum flagitiose rei, ullas vires habet: quae⁴⁴ sententia potest sane vera videri de his, quae nullo modo, adjectione alterius materiae, usu nobis esse possunt: de his vero, quae mixta aliis materiis adeo nocendi naturam deponunt, ut ex his antidoti⁴⁵, & alia quædam salubria medicamenta conficiantur, aliud dici potest. §. 3. Si quis amico peregre eunti mandaverit⁴⁶: ut fugitivum [scilicet] querat, & si invenerit, vendat, nec ipse contra Senatusconsultum committit, quia non⁴⁷ vendidit, neque amicus ejus, quia praesentem vendit, emptor quoque, qui praesentem emit, recte negotium gerere intelligitur. §. 4. Si res vendita per furtum perierit⁴⁸, prius animadvertisendum⁴⁹ erit, quid⁵⁰ inter eos de custodia rei convenerat: Si nihil appareat convenisse, talis⁵¹ custodia desideranda est a venditore, qualem bonus⁵² paternostri suis rebus adhibet: quam si praesiterit, & tamen rem perdidit, securus esse debet, ut⁵³ tamen [scilicet] vindicationem rei & conditionem exhibeat⁵⁴ emptori: unde videbimus in personam ejus, qui alienam rem vendiderit: cum is nullam vindicationem aut conditionem habere possit, ob id⁵⁵ ipsum damnandus est: quia si suam rem vendidisset, potuisset eas actiones ad emptorem transferre⁵⁶. §. 5. In his, quæ pondere, numero, mensurave constant⁵⁷ (veluti frumento, vino, oleo, argento), modo⁵⁸ ea servantur, quæ in ceteris, ut simul atque de pretio convenerit, videatur perfecta venditio: modo ut, etiam si de pretio convenerit, non tam aliter videatur perfecta venditio, quam⁵⁹ si admensa, adpensa, adnumeratae sint: Nam si omne vinum vel oleum, vel frumentum, vel argentum, quantumcunque esset, uno⁶⁰ pretio⁶¹ veniret, idem juris est, quod in ceteris rebus. Quod si vinum ita veniret, ut in singulis amphoras: item oleum, ut in singulis metretas: item frumentum, ut in singulis modios: item argentum, ut in singulis libras certuni premium diceretur: queritur, quando videatur emptio perfici: Quod similiter scilicet queritur & de his, quæ numero constant, si pro numero corporum premium fuerit statutum? Sabinius & Cassius tunc perfici emptionem existimant, cum adnumerata, admensa, adpensa sint: quia venditio quasi sub hac conditione videatur fieri, ut in singulis metretas, aut in singulis modios, quos, quæve admensus eris, aut in singulis libras, quas adpenderis: aut in singula corpora, quæ adnumeraveris. §. 6. Ergo & ligare⁶² venierit: si quidem univerſaliter uno pretio, perfecta videtur, postquam de pretio convenerit: si vero [in] singula corpora certo pretio, eadem erunt, quæ proxime tractavimus. §. 7. Sed & si ex doleario⁶³ pars rini venierit, veluti metretæ centum, verisimilium est (quod & constare videtur) antequam admetiatur, omne periculum ad venditorem pertinere: Nec interest, unum premium omnium centum metretarum an semel dictum sit, an in singulos eos. §. 8. Si quis in vendendo prædio confinem⁶⁴

de reb. sor. qui sub tutela. 35. Infr. h. 2. in pr. 36. Arrha venditio non contrahitur, sed probatur. Arrha emptionis probatio est, non substantia: non definit res esse integræ arrha data. l. 2. C. quando licet ab empt. Quid, arrha contractus cuius naturæ est? alii nominatur, alii pignoris contractus esse putant: impræ propriæ tamen. l. 1. C. si rector. l. Julianus. 13. 9. offerit. 8. J. de alt. empt. 37. Arrha solet duobus modis dari: uno modo, ut sit argumentum & probatio emptionis, ut hic, altero, ut sit pars precii: priore casu, venditore invito emptor peccare potest, sed arrham datum amicit: altero, non licet ei penitere. 38. Etiam si neget adverfarium, probatur tamen conventione esse de pretio per arrham, ut hic, per scripturam, & telles. l. 17. C. de fide in fr. si aliqui pecuniae pretii nomine sit acceptum. l. 12. J. de evict. 39. Incertum est pretium ita conceptum, quanti valueris, quanti aquum putaveris, quanti estimaveris, ut hic. Aliis certum videtur, verba illa acceptibus pro boni viri arbitrio, quod semper certum est. v. que scripsi ad l. 25. infr. locati. 40. Premium conferri non potest in arbitrio contrahentis.

41. l. 3. in princ. l. ad leg. Corn. de stiaris. 42. Argumentum a societate & mandato ad venditionem. 43. l. 5. 7. §. pro socio. l. 1. §. 14. in fin. j. de tutela, & rationibus. l. 70. in fin. j. de fidei in fr. 44. Venenum emere non possimus, nisi adjectione alterius materie ulu nobis esse possit. 45. Et recte: male quidam & parum prudenter legunt, Antidota. Antidoti fit mentio in l. 5. J. de pena legit. hac vocè uicit Quintilianus l. Infr. 10. Antidotus, Gellio 17. c. 16. 46. l. 2. §. 1. J. ad leg. Fab. de placitaria. 47. Cur non vendidit, qui vendi mandavit? An quia procurator, quod facit contrahit in suam personam concepto facit, ut ne dominus testis seu contraxisse videatur? An quod directe venditio fit a procuratore, oblique a mandatore? l. quacunq[ue] 11. infr. de oblig. 48. Inde tamen nota, personaliter non comparare, qui per procuratorem iudicio se ficit, l. ult. C. de procur. nec ut siccarium teneri, qui interfici mandaverit, sed ut mandantem. 49. Cur si vendidit, qui vendi mandavit? An quia procurator, quod facit contrahit in suam personam concepto facit, ut ne dominus testis seu contraxisse videatur? An quod directe venditio fit a procuratore, oblique a mandatore? l. quacunq[ue] 11. infr. de oblig. 50. Pacto, custodis lex definiri potest. 51. l. 3. l. 16. in fin. j. de periculo, add. l. 11. J. de incendio. 52. Custodia & diligentia boni patrisfamilia h[ab]it[ur] desideratur; ut alibi, diligenter, l. 14. 3. de pignoribus, alibi diligenter, l. 18. §. commendat. hanc qui non præstat, levissimum: qui priorem, levem culpam admittit. Supina est, non intelligere, quod omnes intelligunt, l. 213. §. fin. j. de verb. signif. uitatum in suis rebus diligenter, in aliis rebus non servare. l. 32. §. de poenis. 53. Tantum ut add. l. 31. J. de act. empt. 54. Cedi rei vindicatio & condicione furtiva potest. 55. An ut actions cedat? an ut nomine tenetur emptor, quod luas actions ei cedere non possit? vide l. 80. infr. de furt. 56. l. 80. J. de furt. 57. Ad hunc vide Covarruviam præst. que[st]. cap. 3. & Revardum lib. 2. varior. cap. 7. Mod. 58. Venditio eorum, que pondere, numero & mensura constant, duplice periculi: Priore modo, si res superiores simpliciter vendantur. Posteriore, si ad pondus, numerum & mensuram. Cum simpliciter venduntur, vel ab inicio quamprimum de pretio convenit, contractus perfectus exiliatur, sive actionem, sive periculum emptoris species: cum ad pondus, numerum & mensuram, sub conditione contractum videatur ponderandi, numerandi, mensurandi. Fit enim conditio, cum quid ex futuro speraret nasci. 59. l. 1. 9. l. J. de periculo. §. 6. J. h. t. 60. Videntur res plures vel uno pretio in omnes, vel singulis pretiis in singulas res constitutis: In res singulas, hoc est, in singulis amphoras, singulis metretas, singulis modios, singulis libras, aut si pro numero corporum premium sit fluctuum, l. cod. si in singula corpora certum premium sit, cui opponunt universaliter unum premium, §. 6. infr. cod.

61. Non ad mensuram, pondus, ac numerum, sed in universalum, l. 2. C. de periculo.

62. Grex, univerſum quid est: grex corpus effici quoddam ex capitibus distansibus.

63. Dolario. H. dolari. Bud. 64. Vicinum, confinem, & ut Colunella loquitur, conterminum malum qui latet in vendendo, emptori actione ex empto tenetur, ut hic, dixi ad l. 1. . 6. infr. si quid in fraud. patron. Nov. 63. c. 1. in fin. Minoris enim res valet propter vicinum malum. Themis hoc ferunt, cum ades di traheret, per preconem justitiae id edici, Evidibus, quas actionem subficeret, bonum esse vicinum. Plutarch. Hinc Colunella l. cap. 3. Malum, inquit, sibi fortunam facit, qui nequum vicinum suis nummis parat: cum a primis canubibus, si modo liberis parentibus est oriundus, audisse poterit, unde a[re] b[ea]t[er] a[re] p[er]d[er]it, ei un[us] y[er]itor n[on]c[on]sensit, quod non solum de bove dicitur, sed de amnis partibus res nostra familiari: adeo quidem ut multi preterirent carcerem penitulam, & propter iniurias vicinorum adibus profligere recte patria sole, ut Achaei, Ikeri, Libani, Siculi, Pelagi, Aborigenes, Arcades. & post: Ne vicinum meum numinem, qui nec arborum prolixiora flave nostre regione, nec inviolatum seminarium, nec pedamenta quaquecum adnexum vinea, nec etiam pecunia negligenter pacificavit. Iure igitur, quantum mea tert opinio, M. Porcius talcum peccare vitare censuit. Virgilius, Et male, vicini pecoris contagia ledent. Hesiodus

xxviii n[on]c[on]sensit, y[er]itor coros & arachos u[er]e[re]t, vide Eratosthenes in proverbio, Aliquid mihi propter vicinum malum, add. Guinum, 2. obs. 69. n. 20. cela.

celaverit ¹, quem emptor si ² audiisset, empturus non esset, teneri venditorem ³.

De donationis causa.

36. ULPIANUS lib. 43. ad Edictum.

Cum in venditione quis pretium rei ponit ⁴, donationis ⁵ causa non exacturus, non videtur vendere.

De pretio incerto.

37. IDEM lib. 3. Disputationum.

SI quis fundum jure hereditario sibi delatum ita vendidisset, erit tibi emptus [tanti], quanti a testatore emptus est, mox inveniatur non emptus, sed donatus testatori, videtur quasi sine pretio facta venditio: ideoque similis erit sub conditione factae venditioni: quæ nulla est, si conditio ⁷ defecerit.

De donationis causa emptione.

38. IDEM lib. 7. Disputationum.

SI quis donationis causa minoris ⁸ vendat, venditio valet: Totiens enim dicimus, in totum venditionem non valere, quotiens ⁹ universa venditio donationis causa facta est: quotiens vero viliore ¹⁰ pretio res donationis causa, distrahitur, dubium non est, venditionem valere. Hoc inter ceteros: inter ¹¹ virum vero & uxorem donationis causa venditio facta pretio viliore, nullius momenti est.

De emptione rei sua pignorate. 1. De venditione fructuum futurorum, & stipulatione pro certa quantitate.

39. JULIANUS lib. 15. Digestorum.

SI debitor rem pignoratam a creditore ¹² redemerit, quasi suæ ¹³ rei emptor, actione ex vendito non tenetur, & omnia in integro sunt creditoris. §. 1. Verisimile est, eum, qui fructum olivæ pendens vendidisset, & stipulatus est decem pondus olei, quod ¹⁴ natum esset, pretium constituisse ex eo quod natum esset, usque ad decem pondus olei: Idcirco folis quinque collectis, non amplius emptor petere potest, quam quinque pondus olei quæ collecta essent, a plerisque responsum est.

De facto, ut emptor intra certum tempus metiatur, & de modo agri renunciet. 1. De pacto ut aqua accedat. 2. De stipulatione pretii in singula jugera agri venditi. 3. De exceptione manu fatorum. 4. De exceptione fructuum. 5. Pactum de doliis. 6. De rota per quam aqua trahitur, & situla.

40. PAULUS lib. 4. Epitomarum Alseni Digestorum.

Qui fundum vendebat, in lege ita dixerat, ut emptor in diebus ¹⁵ triginta proximis fundum metiretur, & de modo renunciaret, & si ante eum diem non renunciasset, ut venditoris fides soluta esset: emptor intra diem mensuræ, quo minorem modum credidit, renunciavit, & pecuniam pro eo accepit: postea eum fundum vendidit: &, cum ipse emptori suo admisit, multo minorem modum agri, quam putaverat, invenit: Quarebat, an id quod minoris esset, consequi a suo venditore posset? Respondit, interesse, quemadmodum lex diceretur: nam si ita dictum esset, ut ¹⁶ emptor diebus tri-

¹ Celare malum fraudis est, falsum committitur, ut falsum dicendo, ita & tacendo verum facit. *Authent. presbyteri. C. de Episcopis. l. 21. §. 1. infr. de actionib. empt.* ² Vide l. 39. *infr. de act. empt.* ³ Ad teneri venditorem dicimus, vulgariter. ubi Accursum subintelligit, ad intereste, quæ verba interpretes textum esse extinximus putarunt, *Interestæ vocem esse Latinam, de quo dixi ad l. 82. infr. de legat.* ⁴ L. 3. l. 9. C. h. t. *Venditio donandi animo facta simulata est, venditio non est, ut hic. & l. 3. l. 9. in fin. C. eod.* Venditio quidem expressa est, sed re ipsa & effectu tacita ostendit est. Pretii quidem mentio fit, non tamen ut exigatur: addit. *Synops. Basili. eod. c. 50.* An idem est, si in instrumento venditionis vel transactiōnis illa verba apollita reperiuntur, quod plus valit, *Semprenius dedit & donavit Titio emptori, moritorum suorum ratione?* ut in eo contractu locum non habeat l. 3. C. de rescind. idem etiæ ait Bart. in l. 35. *infr. de verb. oblig.* n. 4. 5. ⁵ Quid? videtur donare, ut actus valeat, ut donatio? sic fane: quia donandi animus fuit, addit. que scripsi ad l. 5. *in fin. supr. pro loco.* Valeat ut donatio, quod non valeat ut emptio, quia donandi animus fuit: si non fuit, fecus. ⁶ Conditione venditionis deficiente, deficit venditio. ⁷ L. 7. *supr. eod.* ⁸ Venditio minori seu viliori prestatio facta venditionem non infirmat: donationis causa penitus infirmat. Donationis causa venditio est, in qua nullum pretium: quippe mera largitio, merum demum beneficium est donatio. Et hac inter ceteros valent: non inter virum & uxorem. Porro minore pretio possit rem vendere, & hypothecam, seu hyperocham pretiū donare, quod quia usitatum, summe notandum est. *Goth.* Vide *Covarruy. var. resolut. lib. 2. cap. 4.* Sarmient. lib. 1. *select. cap. II. S. L.* ⁹ L. 17. *supr. ad SC. Velleian.* l. 12. *infr. de iur. dot.* ¹⁰ Vid. l. 36. *supr. eod.* vel uno numero. l. 45. *infr. locat. l. 10. in fin. de adquir. vel amitt. pugil.* quibus contraria quadammodo videat lex 66. *infr. de jure datum.* ¹¹ Venditio viliore pretio inter virum & uxorem facta non conficit: licet inter ceteros valeat, ut hic. Diverditas haec ratio, quod viliore pretio donandi animo facta venditio, donationis species sit. Inter virum autem & uxorem donationes prohibite, l. 5. 6. 5. *infr. eod. de donat. inter virum.* ¹² L. 40. *supr. de pignorat.* *Goth.* V. *Cujac. lib. 2. obf. c. 12.* S. L. ¹³ Emenis rem suam pignoratam a creditore suo, actione ex vendito ad eo conveniri non potest. Cur non potest? fuit rei emptio non est: si non est emptio, neque venditio est: ita fit, ut ex vendito creditor experiri non posset, quasi nulla venditione. ¹⁴ Haec verba, quod natum erit, addit. l. 5. *infr. de tritic.* quod admensum, l. 40. §. 2. J. eod. quidquid ad te pervenit, l. 41. §. 1. J. de legat. 2. taxationis sunt loco. Taxationes dicuntur in testamento & contrahitib., prescriptions quedam verborum, quibus oratio aut concurrit, aut dilatatur: quæ plerunque efficiunt, ut minus, quam dictum sit, debetur interdum, aut plus. l. 40. §. 2. *infr. eod.* Sic, quod veteres in vino dñis offerendo soliti erant dicere, Macre vino inferio esto, Cato, de rerumq. Arnob. 7. adversus gentes. taxationis vim habebat. vid. *Cujac. 2. obf. 12.* Taxationis, immnam, id est, conditionis. Hinc colligit Bart. relatiuum *Qui, Quæ, Quod*, junctum verbo futuri temporis, facere conditionem, ut perinde fit dici, quod natum erit, atque illud, si natum erit: Item, in talibus formulis relativa inducere conditionem distributiva, id est, quatenus natum erit, five in totum, five in partem: Item, verbum præteritum imperfecti, vel plusquam perfecti, optativi, vel subjunctivi modi, ut hic, quod natum esset, trahi ad futurum tempus.

¹⁵ Quid, si de mensurando fundo convenit, nec dies mensurandi sit adiectus? Intra 60. dies fit mensuratio. l. 31. §. 22. *infr. de adit.* Quid, si nihil de mensuratione dictum est, usque ad triginta annos, de modo agri querela perferri poterit, arg. l. 3. C. de prescript. 30. vel 40. *Cottalins.* addit. l. 5. *supr. si menor.* sed que mensura, aut qui modus servabitur? v. l. 18. §. 1. *supr. eod. Goth.* Pro intellectu hujus l. 40. vid. *Nicol. Burgund. tract. de peric.* & *culp. c. 7. num. 36.* Ans. Addit. Anton. *Augustini. emendat. lib. 4. cap. 17. S. L.* ¹⁶ Venditioni duplex haec mensurandi conditio potest adjici, videlicet, ut in diebus 30. proximis fundum metiatur emptor, & modum renunciet: vel ita ut in diebus proximis metiatur & renunciet: Priore calu emptor post tricelimum diem de modo agri renuncians, non admittitur: posteriorē, etiam si post tricelimum diem admenus fuerit, & renunciaverit, poterit, quo minor modus agri fuerit, repetere: eti non illis diebus (ita negatione adjecta hunc locum legendum puto), renunciaverit minorem modum agri esse, quamvis etiam post multis annis. Diverditas haec ratio est: quod quæ certo ac finiti temporis spacio

ginta proximis fundum metiatur, & domino renunciet, quanto modus agri minor sit: quod ¹⁷ post diem tricelimum renunciasset, nihil ei profuturum: Sed si ita pactum esset, ut emptor in diebus proximis fundum metiatur, & de modo agri renunciet: & ¹⁸ si in diebus tringinta renunciasset, minorem modum agri esse; quamvis multis post annis, posse eum quo minor is modus agri fuisset, repetere.

§. 1. In lege fundi aquam ¹⁹ accessuram dixit: Quærebatur, an etiam iter ²⁰ aquæ accessisset? Respondit, sibi videri id actum esse: & ideo iter quoque venditorem tradere oportere. §. 2. Qui agrum vendebat, dixit, fundi jugera decem & oculo esse: & quod ²¹ ejus admensum erit, ad singula ²² jugera certum pretium stipulatus erat: viginti inventa sunt: Pro ²³ viginti debere pecuniam respondit.

§. 3. Fundi vendor frumenta manu ²⁴ sata receperat ²⁵, in eo fundo ex stipula feuges erat enata. Quæsitum est ²⁶, an pacto contineretur? Respondit, maxime referre, quid est actum: cæterum secundum verba esse ²⁷ actum, quod ex stipula ²⁸ nasceretur, non magis, quam si quid ex sacco faccarii [cedidisset,] aut ex eo quod avibus ex ære cedidisset, natum esset. §. 4. Cum fundum quis vendiderat, & omnem ²⁹ fructum receperat, & arundinem ³⁰, cæduam & silvam, in ³¹ fructum esse, respondit. §. 5. *Dolia,* quæ in fundo domini ³² essent, accessura ³³ dixit: Etiam ea, quæ servus, qui fundum coluerat, emisset, peculiaria ³⁴ emptori cessura respondit. §. 6. Rota ³⁵ quoque, per quam aqua traheretur, nihilo ³⁶ minus ædifici est, quam situla ³⁷.

De pignore vendito itendo. 1. De errore contrahentium.

41. JULIANUS lib. 3. ad Urseum Ferocem.

Cum ab eo, qui fundum alii obligatum habebat, quidam sic emptum rogasset, ut ³⁸ esset is sibi emptus, si eum liberasset, dummodo ante ³⁹ Kalendas Julias ⁴⁰ liberaret. Quæsitum est, an utiliter agere possit ex empto in hoc, ut vendor eum liberaret? Respondit: videamus, quid inter ementem & vendentem actum sit: nam si id actum est, ut omni modo intra Kalendas Julias vendor fundum liberaret, exempto erit actio, ut liberet: nes sub conditione emptio facta intelligitur, veluti si hoc modo emptor interrogaverit, erit mihi fundus emptus, ita ut eum intra Kalendas Julias liberes: vel ita: ut eum intra Kalendas a Titio redimas: Si vero sub conditione facta emptio est, non poterit agi ut conditio impleatur. §. 1. Mensam argento coopertam mihi ignoranti pro solidâ ⁴¹ vendidi imprudens: Nulla est emptio ⁴², pecuniaque eo nomine data condicetur ⁴³.

De venditione serot, ut cum bestiis pugnet.

42. MARCIANUS lib. 1. Institutionum.

Domini neque per se, neque per procuratores suos, possunt saltem ⁴⁴ criminatos servos vendere, ut ⁴⁵ cum bestiis pugnarent. Et ita Divi fratres rescripsierunt.

De commendatione rei venditæ. 1. De promissione, 2. Et dolo venditoris.

43. FLORENTINUS lib. 8. Institutionum.

Ea quæ coindicandi ⁴⁶ causa in venditionibus dicuntur, si ⁴⁷ palam apparent, venditorem non obligant: veluti si dicat servum speciosum ⁴⁸, dominum bene ⁴⁹ edificatam: at ⁵⁰ si dixerit hominem literatum vel artificem ⁵¹,

conceduntur, ea finitum spatium excedere non possint, quippe certa ac finita egredi non oportet: indebet dicta, quocunque tempore possint recte perfici. Et alias inane est, quod Baldus hic existimat, tempus priore casu adjectum mensuratio & relationis: postea, mensuratio tantum. ⁵² Quod qui. ⁵³ Hæc particula, & deit vulgata editioni. ⁵⁴ Aqua vendita, venditum iter ad aquam intelligitur. *Synopsis. eod. cap. 34.* ⁵⁵ 20 l. 3. §. fin. *supr. de servit. pred. rufic.* addit. l. 5. *infr. de sepulcro.* ⁵⁶ Vide que notavi ad l. 39. §. 1. *supr. eod. Goth.* Addit. *Pineil. de rescind. vend. part. 3. cap. 2. num. 11.* Ans. ⁵⁷ Fundus cum ad mensuram venditur, si major modulus inventus, quam dictus fuerit, totius pretium debebitur. ⁵⁸ In venditionibus, pro maiore modo mensuræ, fundi pretium augetur: pro minore minuitur. ⁵⁹ Mala fata, seu fata nonvidentur, quæ ex stipula enata, ut nec satum videtur, quod vel ex sacco facciari, vel aviuni ore ex aere in agrum cedidit. Proinde qui mala fata (se pendentes fructus) exceperit, ita ita in agro enata fuerint, excepti non videbuntur. ⁶⁰ Id est, exceperat: alias, si non recipiebat, fructus facti ad emptorem pertinent, l. 13. §. 10. *infr. de act. empt.* l. 13. C. de act. empt. & legatarium. l. 27. *supr. de usufruct.* An idem dicendum de penitibus & censibus, vide que notavi ad l. 1. *ultr. 1. de iure fisci.* Goth. addit. *Constantini Land. prætermill. cap. 3.* *Jann. Auprach. epistolar. juridic. lib. 1. cap. 1. Mod.* ⁶¹ Vide ad decisionem hujus casus, l. 1. 80. *infr. eod.* ⁶² Non esse actum &c. *Hal.* non esse significatum. ⁶³ Stipula quid sit, vide l. 30. §. 1. *infr. de verb. signif.* ⁶⁴ Fructus omni excepto, arundineti & sylva fructus intelliguntur exceptus. ⁶⁵ Vide l. 1. 10. *supr. de usufruct.* ⁶⁶ At in fructu. ⁶⁷ Domini fuisse dolia in fundo videntur, vel ea, quæ servus ejus fundi colonus emerit. ⁶⁸ Ergo nisi dictum fuerit, fundo vendito, dolia emptoris non erunt. Cur ita? collige ex l. 17. *infr. de act. empt.* ⁶⁹ Doliorum fundi venditione, dolia a servo, ejusdem fundi colono empta, emptori cedunt. ⁷⁰ l. 2. *supr. comm. pred.* ⁷¹ Ad fiducia cedit rota aquaria & situla. ⁷² Vide l. 47. *infr. eod.* Situla, antlia, haustrium. ⁷³ Ut particula, natura sua modum, interdum conditionem facit. l. eas causas. 80. J. de cond. & demonst. Goth. Vid. ad hanc leg. *Goed. de contrah. stip. cap. 3. n. 45.* Ans. ⁷⁴ Ante Kalendas idem quod intra Kalendas & e contra. l. si ita quis. 135. §. Seta. 2. J. de verb. obliquit. ⁷⁵ Ex his verbis Antonius Augustinus, 4. *Emendat.* 4. notat a Ciceronis etate consuetum fuisse apud Romanos Kalendas Quintilibus, seu Julii, e domo conduta migrare, eumque item conditionem primum fuisse. Cic. 2. epist. ad Qu. frat. Martial. 2. *Epigramm. Suet. in Tiber.* l. 60. *infr. locat.* l. 9. *infr. qui potiores.* l. 12. *infr. de precaria.* ⁷⁶ Solida ex argento non sunt, quæ cooperata tantum: Solidam dicitur, cui nihil deest. ⁷⁷ Est enim erratum in materia: ut in l. 45. in fin. *infr. eod.* Separanda sunt autem inaurata & inargentata ab his, quæ auro vel argento cooperata sunt: illis aurum vel argenteum immixtum & infusum est: ideoque qui rem inaurata emit pro auro, non omnino errat in materia: nam in ea inauri auri aliquid. His autem qui argento cooperata sunt, argenteum infusum vel immixtum non est: talia cum emuntur ab aliquo pro auro, erratur in materia: nulla enim parte aurea sunt, sed operimento duntaxat lamina vestita (ut de quadam Tiberi mensa lignea loquuntur Plin. 13. cap. 15.) vel inclusa argento. l. 9. §. 1. in fin. J. de suppellectile. Et ita conciliat Cujacius, 2. obf. 4. hanc legem cum leg. 14. in fin. §. eod. quæ ait, valere venditionem cum rem auream puto me emere, & inaurata reperiatur.

⁷⁸ 43 l. 16. l. 23. *supr. l. 52. in medio. l. 57. in princ. J. eod. l. 7. J. de hered. vel action. vendita. l. 8. J. de periculo. l. 11. §. 5. *infr. de action. empt.* ⁷⁹ Saltem, pro etiam, hoc sensu. Vendere servum suum etiam criminofum dominus non potest, ut cum bestiis pugnet: Est enim inhumana feraque nimis hujusmodi adiector: turpis autem conditio vel modus venditionis non debet adiector. ⁸⁰ l. 11. §. 1. *infr. ad leg. Corn. desicar.* addit. §. ult. *infr. de his que fuit. l. servus. 7. infr. de servis export.* ⁸¹ l. 37. §. de dolo. l. 19. *infr. de exilicio.* ⁸² Commendatio generalis rei venditæ, non refertur ad ea vitia, quæ emptor non ignorat: qualia sunt ea, quæ palam apparent. ⁸³ Qui tamen sit deformis. ⁸⁴ Que tamen male edificata sit. ⁸⁵ Palam videri vel in momento potest servus si speciosus sit, vel dominus bene edificata: literatus vero vel artifex servus sit, an non, non ita videri potest: Ita fieri, ut commendatio perfusa venditorem non obliget priore casu: posteriori vera obliget. ⁸⁶ Ut l. 13. §. 4. *infr. de act. empt.**

præstare debet¹: nam hoc ipso pluris vendit². §. 1. Quædam etiam pollicitationes venditorem non obligant, si ita in³ promptu res sit, ut eam emptor non ignoraverit, veluti si quis hominem luminibus effossis emat, & de sanitate⁴ stipuletur⁵: nam de cætera⁶ parte corporis potius stipulatus videtur, quam de eo, in quo se⁷ ipse decipiebat. §. 2. Dolum malum⁸ a se abesse præstare vendor debet: qui non tantum in eo est, qui fallendi causa obscure loquitur⁹: sed etiam qui¹⁰ infidiose obscure dissimulat.

De interitu unius ex rebus venditis.

44. M A R C I A N U S lib. 3. Regularum.
SI duos quis servos emerit pariter uno pretio, quorum alter ante venditionem mortuus est; neque in vivo constat emptio¹¹.

De ignorantia vel scientia contrabentium.

45. IDEM lib. 4. Regularum.
Labeo libro posteriorum scribit, si vestimenta interpola¹² quis prænovis emerit, Trebatio placere, ita emptori præstandum quod intereft, si ignorans interpola emerit: quam sententiam & Pomponius probat, in qua & Julianus est: qui ait, siquidem¹³ ignorabat vendor, iplius rei nomine teneri: si sciebat, etiam damni, quod ex eo contingit: quemadmodum si vas aurichalcum¹⁴ pro auro vendidisset ignorans, tenetur, ut aurum, quod vendit, præstet.

De administrantibus officia.

46. IDEM lib. singulari de Delatoribus.
Non licet ex officio¹⁵ quod administrat quis, emere quid vel per se, vel per¹⁶ aliam personam: alioquin non tantum rem amittit, sed & in quadruplum convenitur secundum constitutionem Severi & Antonini: Et hoc ad Procuratorem¹⁷ quoque Caesaris pertinet. Sed hoc ita se habet, nisi¹⁸ specialiter¹⁹ quibusdam hoc²⁰ consensum²¹ est.

Quæ sequuntur prædium venditum.

47. U L P I A N U S lib. 29. ad Sabinum.
SI aquæ ductus debeatur prædio, [&] jus aquæ²² transit ad emptorem, etiamsi nihil dictum sit: sicut²³ & ipsæ fistulae²⁴, per quas aqua ducitur.

48. PAULUS lib. 5. ad Sabinum.
Iacet extra²⁵ ædes sint.

49. U L P I A N U S lib. 29. ad Sabinum.
ET quanquam jus aquæ non sequatur, quod amissum est: attamen fistulae & canales, dum [sibi] sequuntur, quasi²⁶ pars²⁷ ædium ad emptorem pervenient: Et ita Pomponius lib. x. putat.

Si per emptorem stet quoniam conditio compleatur.

50. IDEM lib. 11. ad Edictum.
Labeo scribit, si mihi bibliothecam²⁸ ita vendideris, si decuriones Campani locum mihi vendidissent, in quo eam posuerem, & per²⁹ me stet, quo minus id a Campanis impetrem³⁰, non esse dubitandum, quin præscriptis³¹ verbis agi possit: Ego, etiam³² ex vendito agi posse, puto, quasi impleta conditione, cum per³³ emptorem stet, quo minus impleatur.

De his, que non sunt in commercio, coherentibus fundo vendito.

51. PAULUS lib. 21. ad Edictum.
Itora³⁴, que fundo vendito conjuncta sunt, in modum non computantur, quia nullius³⁵ sunt: sed jure gentium³⁶ omnibus va-

¹ Ita enim non videntur. ² Id est, vendit. ³ In promptu, quid est? in oculis, visu, praefixa, conspicere vel fenu aliquo. ⁴ Sanus quidem non est, qui luminis efficiens: qui tamen cæcum palam ita emit, & de fainte stipulatur, de alio sanitatis genere sibi ignorato intellexisse: potius videtur, quam de eo quod non ignoravit. ⁵ Cur ergo qui sciens fugitivum emit, & cum fugitivum non esse stipulatur, agere ex stipulatu potest. l. 4. §. 5. infr. de dol. mal. & met. except. ⁶ Quam de oculis ipsius. ⁷ Et idea de ea, non de alio queri debet. ⁸ l. 1. §. 1. infr. de act. empt. ⁹ Fallit, & qui obscure loquitur, & qui diffimilat infidiose vel obscure. ¹⁰ Falsum committit, qui tacet quod dicere debuit, vel loquitur infidiole, ut testis facit. l. 8. in fin. C. de Epig. tit. notarius. add. Cicer. 3. Offic. l. 59. infr. de act. empt. ¹¹ Quia & ur. familiæ, ita & fervorum, in hoc casu una fuit stipulatio & emptio. vid. l. 29. infr. de verb. oblig. ¹² Poliendo prope renovata, frappet, & regrate, facit l. 37. infr. de adil. Goth. Vide ad hanc leg. Goed. de commissariis. stipulat. c. 3. n. 43. ¹³ seq. Ant. ¹⁴ Ut es pro auro. l. 9. §. 2. l. 4. vid. l. 41. in fin. §. 2. infr. de act. empt. ¹⁵ Ut es pro auro. l. 9. §. 2. l. 4. vid. l. 41. in fin. §. 2. infr. de act. empt. ¹⁶ Dixit uere, Synops. lib. 19. tit. 1. c. 39. 3. Harmen. 3. Suppositas etiam per personas emere is videntur, qui per se emere prohibetur. l. 91. infr. de acqu. vel omitt. heret. l. 45. §. 2. infr. de jure psc. l. 1. C. de contract. judic. l. 2. §. 1. infr. de adm. ver. ad crict. pertinent. l. 3. C. certum. l. 34. in fin. de pat. panis. l. 20. C. Th. de Epis. l. 43. C. Th. de heret. ¹⁷ Procurator Caesaris nihil quidquam emere potest: que Caesaris sunt, nisi specialiter ei sit concessum. ¹⁸ Harmen. 3. tit. 3. §. 11. §. 12. quæna vide. ¹⁹ Specialiter concedi interdum emptio debet: alias in genere emptio quæcumq; emendi omnibus permittuntur. ²⁰ Novell. Leon. 3. id abrogat. v. Cujac. 15. obf. 13. ²¹ Concessum. ²² Aquæ servitus translat una cum prædio in emptorem (nisi forte jus aquæ sit amissum, l. 49. infr. cod.) etiam nihil dictum sit: est enim jus reale. ²³ l. 40. in fin. supr. cod. l. 48. l. 49. l. 78. infr. cod. l. 38. in fin. infr. de act. empt. ²⁴ Aqueductus fistulas ducitur ut hic, aquæ hautus sine fistulis, in ipso fonte vel lacu sit. ²⁵ Extra ædes fistulas aqueductus, emptorem ædium sequuntur. Quid, si aqueductus non utendo sit amissus? etiam fistula emptorem sequentur. Quid ita? fistula pars ædium sunt. ²⁶ Et sic jure accessionis aliquid debetur. l. 78. infr. cod. l. 38. in fin. infr. de act. empt. l. 41. §. 6. l. 84. l. 91. §. pen. & ult. infr. de legat. ²⁷ Pars siuum totum consequitur. ²⁸ Bibliotheca omne venditum. Est vero bibliotheca, numerus librorum. vid. l. 52. §. 7. infr. de legat. ²⁹ Conditio impleta, videtur ei, per quem sit quo minus impleatur. vid. l. 24. infr. de cand. & demonst. ³⁰ Hieronym. Ver. ad rubr. de verb. oblig. num. 292. uoi Bald. col. fin. & Jac. Nic. col. II. ad prius. Fortun. Garzia ad l. juris pentium. §. quatinus n. 15. de pacif. Gorazd. ad l. 2. C. de pacif. inter empt. & vendit. n. 37. Baltar. ad l. prius. C. de pacif. n. 23. & fig. Forcavil. Necyan. jar. diolog. 91. n. 4. Mod. ³¹ Præscriptis verbis agere potest, cui conditio non servatur. ³² Præscriptis verbis actio patet concurrere cum actione ex vendito. ³³ Vide l. 7. supr. cod. ³⁴ Litora & via publica in modum & menturam venditi agri non computantur, ut hic, aggredi & foliæ computantur. l. prædia. ³⁵ Ita leg. ct. 4. infr. de instrum. ³⁶ Litora nullius sunt & omnibus vacant. ³⁷ l. 7. §. 1. infr. de pericolo. ³⁸ Nullius qua sunt, omnibus vacant. ³⁹ Synops. Basil. 19. tit. 1. ex lib. 61. tit. 48. cap. 42. vid. l. 41. §. 1. §. 2. §. 5. infr. de legat. l. 1. ult. infr. de diuino. ⁴⁰ Poena est contractus irritatio.

cant: Nec viæ³⁷ publicæ, aut loca religiosa vel sacra: Itaque, ut proficiant vendori, caveri solet, ut viæ, item litora, & loca publica in modum cedant.

Ne ædificium diruatur venditionis causa.

52. IDEM lib. 54. ad Edictum.
SENATUS censuit, Ne quis³⁸ domum villam dirueret, quo plus fibi adquireretur: neve quis negotiandi causa eorum quid emeret, renderet: poena³⁹ in eum, qui adversus Senatusconsultum fecisset, constituta [est], ut duplum ejus, quanti emisset, in ærarium inferre cogeretur: in eum vero qui vendidisset, ut irrita fieret venditio: + Plane, si mihi pretium solveris, cum tu duplum ærario debebas, repetes⁴⁰ a me, quod a mea parte irrita facta est venditio. + Nec solum huic Senatusconsulto locus erit, si quis suam villam vel domum, sed & si alienam vendiderit.

De translatione dominii in emptorem.

53. GAJUS lib. 28. ad Edictum provinciale.
UT res emptoris fiat, nihil⁴¹ interest, utrum solutum sit pretium, an⁴² eo nomine fidejussor datus sit. Quod autem de fidejussore diximus, plenus⁴³ acceptum est, qualibet ratione [si] vendori de pretio satisfactum est: veluti expromissore⁴⁴, aut pignore dato, proinde sit, ac si pretium solutum esset.

De rescindenda venditione.

54. PAULUS lib. 1. ad Edictum Ædilium curulum.
RES bona fide vendita, propter⁴⁵ minimam⁴⁶ causam inempta fieri non debet.

55. IDEM lib. 2. ad Edictum Ædilium curulum.
NUDA & imaginaria⁴⁷ venditio pro non facta est: & ideo nec alienatio⁴⁸ ejus rei intelligitur⁴⁹.

De pacto primi vendoris.

56. IDEM lib. 50. ad Edictum.
SI quis sub hoc pacto vendiderit ancillam, ne⁵¹ prostituatur, & si contra faciūm est, uti⁵² licet⁵³ ei abducere: Etsi per plures emptores mancipium cucurrit⁵⁴, ei qui⁵⁵ primo vendit⁵⁶ abduendi⁵⁷ potestas fit.

De domo exusta.

57. PAULUS lib. 5. ad Plautium.
DOMUM emi, cum eam & ego & vendor combustam ignoraremus⁵⁸. Nerva, Sabinius, Cæsius, nihil venisse, quamvis area⁵⁹ maneat: pecuniamque solutam condici⁶⁰ posse aiunt. + Sed si pars domus maneret, Neratius ait in hac quæstione multum interesse, quanta pars domus incendio consumpta permaneat: ut si quidem amplior⁶¹ domus pars exusta est, non compellatur⁶² emptor perficere emptionem: sed etiam quod forte solutum ab eo est, repetet. Sin vero vel dimidia pars, vel minor quam dimidia exusta fuerit, tunc coartandus est emptor venditionem adimplere, estimatione viri boni arbitratu habita, ut quod ex pretio propter incendium decrescere fuerit inventum, ab hujus prælatione liberetur. §. 1. Sin autem vendor quidem sciebat domum esse exustam, emptor autem ignorabat, nullam⁶³ venditionem stare⁶⁴, si tota domus ante venditionem exusta sit: si vero quantacunque pars ædificii remaneat, & stare venditionem, & venditorem emptori quod interest restituere.

§. 2. Simili quoque modo ex diverso tractari oportet, ubi emptor quidem sciebat, vendor autem ignorabat, & hic enim oportet, & venditionem stare, & omne pretium ab emptore vendori, si non

l. 41. in fin. supr. cod. ⁴¹ Paria sunt emptorem soluisse pretium vendori & fidejussore dedisse. ⁴² l. 19. supr. cod. ⁴³ Satis factus vendori, solutione debiti fidejussore, expromissore vel pignore: satisfactionis sunt hac genera. add. l. 52. infra de solutionib. ⁴⁴ Expromissor a fidejussore distinguuntur. add. §. 41. Inf. de ret. divit. ⁴⁵ Vide l. 4. supr. de in integr. restit. l. 3. l. 8. C. de res. ⁴⁶ Minima causa irritam venditionem non facit bona fide contractam, ut hic, ut nec minor penitus locacionem. l. 23. infra locati. l. 21. C. de locati. ⁴⁷ l. 12. infra de aqua & aqua plur. l. 54. ⁴⁸ De oblig. l. 16. infr. de reg. jur. l. 21. C. de transaction. ⁴⁹ Excuria, Synops. Baf. 19. tit. 1. C. 58. tit. 1. c. 45. 3. Harm. 3. §. 41. Quari potest, quibus indicis probetur simulata & imaginaria? Respondeat, si donandi animo fiat. l. 36. supr. cod. si uno numero fiat arg. l. 45. infr. locat. si falso ultra dimidium pretii: si pretium sit de retrovendendo: nunc enim præsumitur contractus, non venditio, sed feneraritus, etiamsi emptor non sit fidelis fenerari. vide Mynting. 3. obscr. 62. ⁵⁰ Nec translatio dominii vel possessionis. Bart. ad l. 12. infra de aqua & aqua plur. Atqui ex iniuli contractu possesso transferunt: Merito, quia in contractu iniuli non deficit consensus: in simulato deficit, & si substantia deficit: nam in adquirendo possessione animus requiriatur. l. 3. §. 3. infr. de adq. vel amitt. poss. Quid? hujusmodi actus tametsi non valeat ut emptio, num valebit ut donatio? Textus hic videntur id negare: si quidem, qui donat, alienat: hic autem negatur, imaginaria venditione alienationem rei intelligi. Num saltem ut locatio, vel aliud contractus valebit? Non videntur, cum hic animus agentium non fuerit. Ut illos tametsi fuerit venditio, si donandi animo facta, resque tradita fuerit: inde eo casu exactio pretii nulla competit. l. 3. l. 9. in fin. C. h. t. 1. ult. infr. pro donato. ⁵¹ Quid? qui imaginarium contractum habuit, potestine de eo simulato conqueri? Potest. Gofredus, 11. qu. vid. tit. C. plus valere quod agitur. ⁵² Adde calum l. 3. C. de signo. ⁵³ Pactum manus injectionis rem ipsum persequitur, penes quem ea sit. add. l. creditores. 3. C. de pignorib. ⁵⁴ Ambulaverit, ut in l. 25. §. 8. 3. de pess. heret. ⁵⁵ Vide quo scripti ad l. 1. C. de servus extero. ⁵⁶ Id est, vendidit? ⁵⁷ Redit dominum ad eum sine traditione. dixi l. 20. C. de pat. ⁵⁸ Venditio dominum combustum, inter ignorantes facta, ita nullius est momenti, ut ne in area quidem dominus combustus substitat, ut hic. Quid? si pars aliqua ipsum dominus combustus supererit? Si pars amplior combusta fuerit, emptor non cogetur perficere emptionem: Ino si quid pretium nomine prorogavit, repetere poterit. vers. sed si pars. infr. cod. Quid, si vel dimidia, vel minor dimidia? Emptor venditionem implere cogitur, estimatione viri boni arbitratu habita. Quid? ea estimatione quid continetur? hoc scilicet, ne quod ex proprio incendium decrevisse tuerit inventum, ab hujus prælatione liberetur. Quid, si vendor sciebat dominum esse exustum? vide §. 1. infr. cod. Quid, si emptor? vid. §. 2. infr. cod. Quid, si interque? vid. §. 3. infr. cod. Goth. Ad hanc l. 57. vide Molin. in nov. intellect. Hotomann. lib. 1. ch. cap. 34. Joan. Robert. receipt. jur. civil. lect. c. 16. Cujac. lib. 9. obf. cap. 17. & lib. 14. cap. 11. Conan. comment. lib. 7. c. 6. pag. 389. A. B. C. D. E. S. L. ⁵⁹ Cur non in area, quæ major pars dominus est, non conficit, ut l. qui riu. 98. §. aream. 8. infr. de solutionib? Empta hic dominus fuit, non solo fine seu contemplatione fundi ad soli, sed ædifici. ⁶⁰ Vide l. 41. in fin. supr. cod. ⁶¹ Pars amplior, ea dicitur, quæ dimidiad exsuperat, ut hic. ⁶² Non tantum compellatur. Hal. non tantum non compellatur. Hotom. l. obf. 34. reprehensio a Robert. l. receipt. 16. Florentinam defendit Cujac. adversus eundem. ⁶³ Imo, utrumque obligatio oritur. l. 34. §. 3. supr. cod. ⁶⁴ l. 9. infr. de pericolo & cœmord. res vend.

depensum est, solvi: vel, si solutum sit, non repeti. §. 3. Quod si uterque sciebat, & emptor & venditor domum esse exustam totam, vel ex parte, nihil actum fuisse, dolo¹ inter utramque partem compenfando: & judicio, quod ex bona fide descendit, dolo ex utraque parte veniente, stare non concedente.

De arboribus dejectis vel absuntis.

58. PAPINIANUS lib. 10. Quæstionum.

Arboribus² quoque vento dejectis vel absuntis igne, dictum est, emptionem fundi non videri esse contractam, si³ contemplatione illarum arborum (veluti oliveti) fundus comparabatur: sive sciente sive ignorantre venditore: sive autem emptor sciebat vel ignorabat, vel uterque eorum, hæc obtinere, quæ in superioribus pro ædibus dicta⁴ sunt.

Qualis præstatur fundus a venditore.

59. CELSUS lib. 8. Digestorum.

CUm venderes fundum, non⁵ dixisti, ita ut optimus maximusque: Verum est, quod Quinto Mucio placebat, non⁶ liberum, sed qualis esset, fundum præstari oportere: Idem & in urbanis prædiis dicendum est.

De electione.

60. MARCELLUS lib. 6. Digestorum.

Comprehensum erat lege venditionis⁷, dolia sexaginta emptori accessura, cum essent centum: in venditoris⁸ fore potestate responsum est, quæ⁹ vellet dare.

De emptione conditionali rei sue.

61. IDEM lib. 20. Digestorum.

Existimo posse me id, quod meum est, sub¹⁰ conditione emere¹¹: quia forte speratur¹² meum esse definere.

De bis, qui officii causa in provinciis sunt. 1. De bis, quæ non sunt in commercio. 2. De avertione.

62. MODESTINUS lib. 5. Regularum.

Qui officii¹³ causa in provincia agit, vel militat, prædia comparata in eadem provincia non potest: præterquam si paterna¹⁴ ejus¹⁵ a fisco¹⁶ distrahanter. §. 1. Qui nesciens¹⁷ loca sacra, vel religiosa, vel publica, pro privatis comparavit, licet emptio non teneat, ex¹⁸ empto tamen adverlus venditorem experietur, ut consequatur, quod interfuit ejus, ne deciperetur. §. 2. Res in¹⁹ avertione²⁰ empta, si non dolo venditoris factum sit, ad periculum emptoris pertinebit: etiam si res adsignata²¹ non sit.

Si res alii vendatur, quam cui dominus jussit. 1. De demonstratione fundi & nominacione finium.

63. JAVOLENUS lib. 7. ex Cassio.

Cum servo dominus rem vendere certæ persona jussit, si alii vendidisset, quam cui iussus erat, venditio non valet²². Idem²³ juris in libera persona est, cum perfici venditio non potuit in ejus persona, cui dominus venire eam noluit. §. 1. Demonstratione fundi facta²⁴, fines nominari supervacuum est²⁵: si nominantur, etiam ipsum venditorem nominare oportet, si forte alium agrum confinem possidet.

Si quis sibi & alii emerit.

64. IDEM lib. 2. Epistolarum.

Fundus ille est mihi & Tito²⁶ emptus. Quero, utrum in partem, an in totum²⁷ venditio consistat, an nihil actum sit? Respondi: Personam Titi supervacuo²⁸ accipiemus [puto]: ideoque²⁹ totius³⁰ fundi emptionem ad me pertinere.

¹ Compensatur utrumque dolus. vid. l. ult. in fin. supr. de eo per quem. ² Vide l. 9. infr. de periculo & commode rei vendita. ³ Contractus nominati (ut emptio & venditio) interdum resolvuntur, quando sub modo contractum est, sine quo pars alia non fuit contractura. *Coffalus.* ⁴ l. 57. supr. cod. ⁵ Quid, si fundum optimum maximum vendidi? Fundum non serviri, præstare debes: at non ei serviri: quod tamen Siculus Flaccus libro de conditionibus limitum non admissit, adde l. 20. §. 1. infr. de adquir. rerum dominio. ⁶ Qui fundum vel urbanum prædium vendit, non cogitare eum liberum præstare: liberatur, si eum uti est, præsterit. l. 35. supr. de servit. pred. urb. l. 6. §. 3. supr. comm. prædior. l. 22. supr. de cond. indeb. l. 8. in princ. infr. de act. empt. l. 75. infr. de evictionib. l. 90. infr. de verb. sign. ⁷ Fundi scil. ⁸ Cur venditoris? quia debitor. Electio est in re dubia debitoris. ⁹ Integra tamen. l. penult. in fin. infr. de act. empt. ¹⁰ Sub conditione res etiam nostras emere possumus. ¹¹ Ut & stipulari. l. 31. infr. de verb. oblig. ¹² Spei habetur ratio. ¹³ Syn. epif. Basil. l. tit. l. c. 61. vide l. 46. supr. cod. & Cic. ad. 6. in Verrem. ¹⁴ Cur paterna bona militi vel officiali in sua provincia jus est emere? Affectionem singularem in hujusmodi rebus habere præsumitur. l. si in empt. 35. supr. de minorib. ¹⁵ Harmonop. 3. tit. 3. §. 11. ¹⁶ Vel ab alio distraente propter tributa vel alia debita non soluta. ¹⁷ Adde l. 70. supr. cod. ¹⁸ Exemptio agitur in id, quod interest adversus venditorem, qui sciens rem facram ignoranti vendit. ¹⁹ Quid, si junctim legas, in auctoritate? l. ult. in fin. supr. ad l. Rhod. ²⁰ Quid sit in avertione emere, vide Revard. var. lib. 2. cap. 7. Anl. Adde Anton. Augustin. lib. 3. emend. cap. 6. Govean. lib. 2. variar. lect. cap. 14. Cujac. lib. 8. obseru. cap. 15. & Hotoman. obseru. lib. 1. cap. 19. S. L. l. 1. §. 15. supr. de exercitor. vide l. 4. §. 1. 2. infr. de peric. l. 36. infr. de locat. &c. quælibet, in universo. ex xerul. Edit. l. 13. §. 3. Synops. l. 17. cap. 10. in alea, in aggere, aðgøra ræ. Cœtrix nérpgæði, en gros, en bloc: cui opponitur xerulizæv, & rexrgæði. Cujac. 8. obseru. 15. ðix ræn enxilæðiæv, uno pretio, quod scilicet quasi avari quodammodo negotium contrahamus, re omni neque perspecta, neque explorata bene. Non uno vero pretio venire res dicuntur, cum in singula fundi jugera pretium statuerit. Cujac. Infr. de empt. In hujusmodi venditione res exempta non confuse perspicitur, sed explorator diligenter invenit. ²¹ Tradita: atqui re emptori non tradita, venditoris res manet. l. 14. infr. de furtis. l. ult. C. de pericul. ergo & ejus periculum esse debet, non autem emptoris. l. 14. infr. de furtis. ²² Alias enim venditores non erat. ²³ Mandati fines in emendo excedere nemo debet, sive liber sit, sive tervus. ²⁴ Sufficiens scil. ²⁵ Alias confines non sunt celandi. l. 35. in fin. supr. cod. & ad eos offendendo actione tenetur venditor. l. 48. infr. de act. empt. Error eorum in legato legatum non vitiat. l. 35. §. 1. infr. de leg. 3. ²⁶ l. 110. infr. de verb. oblig. S. L. 27 Imo, in totum. j. ed. ²⁸ Copulam cuique partem tribuere hinc colligunt: ne aliquod absurdum consequatur. adde l. 5. §. 5. supr. de constituta. l. 5. supr. comm. præd. ²⁹ Juri adrecendi in contractibus locus est, quoties promissoria interefit, ut hic alias non est. l. si mihi, & Tito. l. 110. infr. de verb. oblig. l. Julianus. l. 13. §. idem Celsus. l. 17. j. de act. empt. Alii ita, in contractibus ex causa onerosa dividua vel individua jus adrecendi locum habet. ³⁰ Imo partis. l. 41. §. 9. infr. de legat. 3. ³¹ Quas ut facies. ³² Venditio tegularum est, cum quis ex suo fundo tibi tegulas præstat: cum ex tuo, conductio. Cur ita? in venditione materiam præstat, qui vendit. In conductione operarum, operas prætatas conductor, non materiam. Hac nota venditio

Differentia emptionis & locationis.

65. IDEM lib. 11. Epistolarum.

Convenit mihi tecum, ut certum numerum tegularum mibi daret certo pretio: quod ut 31 faceres, utrum emptio sit, an locatio? Respondit: Si³² ex meo fundo tegulas tibi factas ut darem, convenit, emptionem puto esse, non conductionem: totiens³³ enim conductionis alicujus rei est, quotiens materia, in quo³⁴ aliud præstatur, in eodem statu ejusdem manet: quotiens vero & immutatur, & alienatur, emptio magis, quam locatio intelligi debet.

Quid præstat venditor fundi. 1. De venditore, qui sciens servitatem deberi, reticuit. 2. De ruta casis.

66. POMPONIUS lib. 31. ad Quintum Mucium.

In vendendo fundo quadam³⁵ etiamsi³⁶ non condicantur, præstanta sunt: veluti³⁷, ne fundus evincatur, aut ususfructus ejus, quadam ita demum, si dicta sint³⁸: veluti viam, iter, actum, aquæ ductum præstatum iri. Idem & in servitutibus urbanorum prædiorum.

§. 1. Si cum servitus venditis prædiis deberetur³⁹, nec⁴⁰ com memoraverit venditor, sed sciens esse reticuerit, & ob id per ignorantiam rei emptor non utendo per statutum tempus eam servitatem amiserit, quidam recte putant venditorem teneri ex empto ob dolum.

§. 2. Quintus Mucius [scribit, qui] scriptis ruta⁴¹ casis, [que que] ad diem fundive non sunt, bis⁴² idem scriptum: nam ruta⁴³ casis ea sunt, quæ neque ad diem neque fundi sunt.

De causa rei.

67. IDEM lib. 39. ad Quintum Mucium.

Alienatio⁴⁴ cum sit, cum sua causa⁴⁵ dominium ad alium transferimus, quæ esset futura, si apud nos ea res mansisset: Idque toto jure civili ita se habet, præterquam si aliquid nominatum sit constitutum.

De dolo & culpa venditoris.

68. PROCULUS lib. 6. Epistolarum.

Si, cum fundum venderes, in lege dixisses⁴⁶, quod mercedis nomine a conductore exegisses, id emptori accessurum esse: existimo te in exigendo non⁴⁷ solum bonam fidem, sed etiam diligentiam⁴⁸ præstare debere, id est⁴⁹ non solum, ut a te dolus malus absit, sed etiam ut culpa. §. 1. Fere aliqui solent hæc verba adjicere, dolus malus a venditore aberit: qui, etiam⁵⁰ si adjectum non est, abesse debet. §. 2. Nec videtur abesse, si per eum factum est, aut⁵¹ fiet⁵², quo minus fundum emptor possideat: Erit ergo ex empto actio, non ut [venditor] vacuam⁵³ possessionem tradat, cum multis modis accidere poterit, ne tradere possit, sed ut si quid dolo malo fecit, aut facit, dolus malus ejus estimaretur.

Si lacus venditus creverit.

69. IDEM lib. 11. Epistolarum.

Rutilia Polla emit⁵⁴ lacum Sabatenem angularium⁵⁵, & circa⁵⁶ eum lacum pedes decem: Quero nunquid⁵⁷ [&] decem pedes, qui tunc accerferunt, sub aqua sint, quia lacus crevit, an proximi pedes decem ab⁵⁸ aqua Rutiliae Pollæ juris sit? Proculus respondit: Ego existimo, eatenus lacum, quem emit Rutilia Polla, venisse, quantum⁵⁹ tunc⁶⁰ fuit, & circa eum decem pedes, qui tunc fuerunt: nec ob eam rem, quod lacus postea crevit, latius eum possidere debet, quam emit.

De emptione hominis liberi.

70. LICINNIUS RUFINUS lib. 8. Regularum.

Liberi hominis emptionem contrahi posse plerique existimaverunt: modo inter⁶¹ ignorantes⁶² id fiat. Quod idem placet, etiam⁶³

ab operarum conductione distinguitur. adde l. 20. supr. cod. ubi alienatur materia, venditio est: ubi ejusdem manet, cuius fuit, alio operas tantum præstante, conductio.

33 Id est, in hoc casu, si tua materia est, ex qua sunt tegulae, venditio est: sin mea, conductionis est. Nam in venditione dominium materia immutatur; in conductione, ejusdem manet. *Synops. cod. c. 54.* ³⁴ Ita Flor. Al. quæ. ³⁵ Vends simpliciter fundum, & si neque dixit liberum esse, vel optimum maximum, præstare tamen hoc debet, ut ne pars fundi vel ususfructus evincatur: concinit enim fundi emolumentum illustratus, et pars fundi non sit, ut hic. At & id præstare cogitur, ne servitus rutile vel urbanus prædictus evincatur: non tenetur. *vers. quedam. infr. cod.* Cur tam varie? qualis fundus fuit, talem vendit. Servitus heret prædio, qualitatque prædicti est. Ut hæc tamen ita sint, neque venditor ex actio teneatur in id quod interest, estimatur tamen ita sint, neque venditor ex actio teneatur in id quod interest. ³⁶ Naturaliter quæ sunt, pro expressis habentur. ³⁷ Excipe l. 1. 2. C. de evict. ³⁸ Si condicita sint, Haloa. si nominatum dicitur. l. 75. infr. de evict. l. 6. §. 5. infr. de act. empt. ³⁹ Servitutes prædicti venditor indicare emptori tenebunt: Ideoque si emptor eas servitutes non utendo amitterit, tenebuntur emptori ex empto ob dolum.

40 Fundo vendito. l. 1. §. 1. vel tributum celavit, l. 21. §. 1. infr. de act. empt. & libertate rei empti. l. 69. §. 5. infr. de evict. ⁴¹ De ruis & casis vid. l. 17. §. 6. l. 38. in fin. infr. de act. empt. ⁴² Bis idem scripsit cur intelligitur? quia ruta celata, neque adum fuit, neque fundi. ⁴³ Vide l. 17. §. 6. infr. de act. empt. ⁴⁴ Tradition. l. 20. infr. de adquir. rev. dom. ⁴⁵ Id est, non tantum dominium, d. l. 20. fed & fructus, l. 13. C. de act. empt. & e contra, onera, l. 23. §. 2. supr. de servit. pred. rufic. l. 12. §. 2. supr. sumil. l. 54. infr. de reg. jur. Porro causa, his onus est, & quidquid rei coheret. ⁴⁶ Lex enim dicebatur a venditore. vid. l. 34. supr. cod. non temper tamen. ⁴⁷ l. 13. §. 16. infr. de act. empt. ⁴⁸ Diligentiam in mercede exigenda ut ex pacto præstatur emptori, venditor præstare cogitur.

49 Diligentiam qui præstat, dolo & culpa care debet. ⁵⁰ Facit l. 6. §. penult. in fin. supr. cod.

51 Dolum autem contractum, in contradictu, & post contradictum præstat venditor emptori. ⁵² In futurum. vide l. 7. §. 3. supr. de dolo. ⁵³ Vacuo possessio est, quæ a nemine teneatur. l. 18. in fin. supr. cod. l. 52. infr. de adqu. vel amitt. possell. l. 4. §. 22. infr. de scup. l. 18. infr. de us. & vi. l. 52. l. 7. §. 7. infr. de verb. oblig. l. 3. C. de adq. & retin. possell. Cicer. 3. de oratore. Quintil. declam. 12. ⁵⁴ Privilegia venditorum ad emptorem transeunt. ⁵⁵ Sabatinensem angullarium. Haloland. Angullarius autem forte est, qui in angulo fundi positus. Horat. O si angulus ille Proximus accedit, qui nunc denotatus angulus. ⁵⁶ Circa, est circum circa, vid. Menoch. de arbitr. jud. lib. 2. cas. 45. Anf. ⁵⁸ Ab separacionis nota. ⁵⁹ Verba contractus referuntur ad tempus contractus. Bart. add. l. 2. §. 1. infr. de her. vel actio. vend.

60 Tempus contractus in venditionis causa dubium inspicimus potius, quam consequens ullum aliud. Unde notant, monetam, que tempore contractus habuit utilitas fuerit, folendum creditoris. Vide id genus plura apud Albericum, ubi probat, præsentem rerum statum in dubiis inspicendum esse. ⁶¹ Imo, inquit, ignoranter homo liber ematur, naturali ratione inutilis est venditio. argu. l. 1. §. 9. infr. de obligat. ⁶² l. 4. §. 62. §. eod. §. fin. l. 52. l. 4. vers. respondit. J. quibus ad libertatem. ⁶³ Liberum hominem quis sciens vendere potest, ut hic emere non potest, vers. quod si emptor. priore tamen casu liber non ita venditus censetur, ut præstetur, sed ut obligetur.

si ven-

si venditor sciat, emptor autem ignoret: Quod si emptor sciens liberum esse, emerit: nulla¹ emptio contrahitur.

De mensura & pretio vini.

71. PAPIRIUS JUSTUS lib. 1. Constitutionum.

Mperatores Antoninus & Verus Augusti Sextio Vero in hæc verba rescriperunt: *Quibus mensuris² aut pretiis negotiatores vina comparent, in³ contrahentium potestate esse: neque enim quisquam cogitur vendere, si aut pretium aut mensura dispiceat: præsertim si nihil⁴ contra consuetudinem⁵ regionis fiat.*

De pacto ex intervallo. 1. De pacto, si quid sacri, aut religiosi, aut publici est, ejus venit nihil.

72. PAPINIANIS⁶ lib. 10. Questionum.

PActa conventa⁷, quæ postea⁸ facta, detrahunt⁹ aliquid emptio ni, contineri contractu¹⁰ videntur: quæ vero adjiciunt¹¹, credimus [hoc] non inesse¹². Quod locum habet in his, quæ adminicula¹³ sunt emptionis, veluti ne¹⁴ cautio dupla prestat: aut, ut¹⁵ cum fidejussore cautio dupla prestat: sed¹⁶ quo casu agente¹⁷ emptore non valet pactum, idem vires habebit jure exceptionis, agente¹⁸ venditore. + An¹⁹ idem dici possit, aucto postea²⁰ vel diminuto pretio, non immerito quantum est: quoniam emptionis substantia²¹ constitut ex pretio²². Paulus notat, Si omnibus integris²³ manentibus, de augendo vel diminuendo pretio rursus convenient, recessum a priore contractu, & nova²⁴ emptio intercessisse videtur²⁵.

§. 1. Papinianus, Lege venditionis illa facta, *Si²⁶ quid sacri, aut religiosi, aut publici est, ejus nihil venit*, si res non in usu publico, sed in patrimonio fisci erit, venditio ejus valebit²⁷: nec venditori proderit exceptio, quæ non habuit locum.

De aede diruta. 1. De locis pueris intra maceriam sepulchrorum.

73. IDEM lib. 3. Responsum.

A De sacra²⁸ terra motu diruta, locus ædificii non est profanus²⁹, & ideo venire non potest. §. 1. Intra³⁰ maceriam sepulchrorum hortis vel cæreris culturis loca pura servata, si³¹ nihil venditor nominatum exceptit, ad emptorem pertinent.

De traditione clavium.

74. IDEM lib. 1. Definitionum.

C lavibus³² traditis, ita mercium in horreis³³ conditarum possessio tradita videtur³⁴, si claves³⁵ apud horrea traditæ sint: quo facto, confessim emptor dominium & possessionem adipiscitur, et si non aperuerit horrea: quod si venditoris merces non fuerint, usucapio³⁶ confessim inchoabitur.

De pactis implendis.

75. HERMOGENIANUS lib. 2. juris Epitomarum.

Qui fundum vendidit, ut³⁷ eum³⁸ certa mercede conductum ipse habeat; vel, si vendat, non alii, sed sibi³⁹ distribuat; vel simile

¹ Imo aliqua. ² C. de patribus, qui filios distribuit. ³ Quibus mensuris res venditarentur, in arbitrio est contrahentium. ⁴ Hinc conatur, re ad mensuram vendita, mensuram loci contractus sequendam. His ex verbis eiusa constat, licet admittatur & toleretur deceptio in pretio, nulla tamen tolleratur in pondere, vel mensura, cum sit semper certa regionis mensura. ⁵ Confectudini renunciari vel derogari potest per pactum, ut hic, nisi consuetudo sit prohibitoria. L. 1. C. de fidejussore. ⁶ vide cont. 3. disp. 27. Horot. q. 35. ⁷ Quæ & nuda, quali loia, fine nomine & causa: quæ in re differenti a contractu. Contractus enim nomen habet, aut si nomine vacat, certe causa habet. Caualam, ut si datione vel facto sumptu effectum. Cuj. 2. obf. 15. Goth. Vid. in hanc l. 72. Ant. Cont. d'ip. jur. civil. cap. 17. Kevard. variar. lib. 2. c. 1. Ant. ⁸ Postea facta, hoc est, ex intervallo: est enim verbum postea intervalli nota. ⁹ Pacta detrahunt emptioni, quæ non tantum pretium minuant, sed augent. Mutato enim pretio, natura emptionis mutatur. Detrahere itaque hic, est recedere ab emptione. Cujac. 14. obser. 28. Idem quoque 2. obf. 15. notat, pacta detrahentibus leviori fieri conditionem emptoris: adiunctibus, graviorem. Sic fieri, ea pacta detrahent emptioni, quæ emptori detrahunt, quæ emptoris conditionem minuant, quæ emptori nocent, profundi venditori: cujus generis hic adferunt pactum, ne cautio dupla prestat: vel, ut se teneatur venditor ob evictionem: Id genus sane paci noceat quam maxime emptori, profidi venditori: detrahent emptionis administris, detrahit emptori. Facta vero ea adjiciunt emptioni, quæ emptori profund, nocent venditori, ut est hoc pactum, ut cum fidejussore cautionem dupla prestat venditor. Hoc enim pactum adiicit emptioni, meliore facit conditionem emptoris, profidi emptori, nocet venditori. Neutrum pactum est de substantia emptionis, sed de administris tantum: Non est de substantia, quia non est de confessu vel pretio. Est de administris, quoniam ad evictionem pertinet. ¹⁰ Sunt ex eodem contractu, ex natura emptionis, quæ his potissimum contat, re, pretio, confessu: id est, infinit ex parte actoris, informant actionem, infinit etiam ex parte rei, quia reum ipso jure tumum reddunt, etiam non opposita exceptione pasti. vide l. 3. inf. de rescind. ¹¹ Adiecture, est paci ci de administris & accessoriis, &, ut Jutinianus loquitur, pedilugis emptionis, falsa & integra emptionis substantia. Cujac. 14. obser. 28. ¹² Et ex parte actoris (ut partane & formant actionem), & rei: quæ licet ad exceptionem proficiant, ad exceptionem tamen opponi necesse est: Nec enim ipso jure tatus est reus: & incœsa tanta dicuntur ex parte rei, quorum exceptionem opponi necesse non est, id est, quæ reo etiam tacenti nec ea alleganti proficiunt. L. 3. J. de rescind. ergo tantum ad exceptionem. Ne dicas autem detrahere emptioni pacta negativa, adiecture affirmativa: nam adjiciunt etiam negativa. Cujac. ibid.

¹³ Et pedissequa, non ex ipso contractu. Administris emptionis dicuntur, quæ non perficiunt ipsam emptionem, sed quæ iam perfectæ emptioni subditæ & auxiliæ sunt. Hujus generis evictio est, seu evictionis pactum, quod emptionem nec perficit, sed ei tantum adjumentum est. ¹⁴ Id est, ne venditor teneatur ob evictionem. L. 37. J. de evict. ¹⁵ Id est, ut venditor sacrificaret de evictione, cum non cogatur nisi repræmittere. ¹⁶ Pactum, quod inutile est emptori ad actionem, utile est venditori ad exceptionem. ¹⁷ Πλοκη, id est, item faciente. ¹⁸ Id est, defendantem venditore causam suam adversus emptorem, qui agit de evictione, vel de evictionis cauzione præstanta, & est similis πλοκη in l. 1. N. de edendo. ¹⁹ Quæ sequuntur pacta, referenda sunt ad substantia emptionis, non ad administris: pertinent enim ad pretium autem vel minutum. ²⁰ Id est, an idem est, in pactis detrahentibus, quod in eis, quæ adjiciunt. ²¹ Substantia emptionis, premium, ut hic, res, confessu: quibus nimis emptio ipsa perficit. Pactum circa substantiam emptionis interpositum ex intervallo, si res non sit integræ, nullam partem actionem: si sit integræ, emptio tollit mutuo diffluum vel etiam reformatur, renovatur, repetitur & hoc quidem, calu datum actio, non quidem ex pacto, sed nova emptione. ²² Et re, & contentu. ²³ Id est, nondum impletis, quæ utriusque præstari debent, vel in integrum reficitur. L. 55. supr. de pact. ²⁴ L. 27. §. 2. supr. de pact. fed. & repeti. l. 7. §. 6. supr. de pact. l. 2. inf. de rescind. ²⁵ Hoc opinio vulgaris est: subteris est reformari tantum, renovari, repeti, d. l. 7. §. 6. ²⁶ vide l. 1. inf. de sepulchro. ²⁷ Imo, non valebit. arg. l. 39. in fin. inf. de leg. I. ²⁸ Sacrum manet solum, etiam æde diruta. ²⁹ Nisi fit holium. l. 36. supr. de religiosis. ³⁰ Sepulchro excepto, non intelligitur locus circa sepulchrum purus exceptus, sed ad sepulchrum tantum definitus. ³¹ vide l. 53. §. 1. inf. de act. emp. Hujusmodi loca religiosa non erant, vid. quæ scripsi ad l. 2. §. 6. supr. de relig. Interim ex hoc loco nullis observare, maceris sepulchra includi olim confueville, quod ex duabus inscriptionibus probat Briffon. 2. select. 16. ³² vide l. 1. §. 21. in fin. inf. de adg. vel amitt. poss. l. 15. ³³ Addi quæ scripliad l. 7. inf. de infraactio. ³⁴ Tradita canetur, id est, Quæ traditio (quæ fictione juris civilis perficitur) in translatione dominii idem operatur, quod vera, l. 77. supr. de rei vind. de vera fit mentio in l. 20. C. de pactis. Quæ traditio fit, si claves tradantur, ut hic, per precarii confitucionem, l. 21. J. de adg. vel amitt. poss. l. 15. ³⁵ T. de reb. cred. confessionem, arg. l. 57. supr. de pact. instrumenti consignacionem, l. 1. C.

aliquid pacificatur, ad 40 complendum [id], quod pepigerunt; ex vendito agere poterit.

De dolis defossis. 1. De successore emptoris.

76. PAULUS lib. 6. Responsum.

D Olia⁴¹ in horreis⁴² defossa⁴³, si non sint nominatim in venditione excepta, horreorum venditioni⁴⁴ cellisse videri.

§. 1. Eum, qui in locum emptoris successit, iisdem defensionibus⁴⁵ uti posse, quibus venditor [ejus] uti potuisset: sed & longæ⁴⁶ possessionis præscriptione⁴⁷, si utriusque possessio impleat tempora constitutionibus statuta.

De lapidicinis exceptis.

77. JAVOLENUS lib. 4. ex Posterioribus Labeonis.

IN lege fundi vendundi lapidicinae in eo fundo, ubique⁴⁸ essent, excepte erant: [& post⁴⁹ multum temporis in eo fundo reperta erant lapidicinae: eas quoque venditoris esse Tubero respondit: Laben, re ferre quid actum sit: si non⁵⁰ appareat, non videri eas lapidicinae esse exceptas: neminem enim nec vendere, nec excipere, quod non⁵¹ sit, & lapidicinae nullas⁵² esse, nisi⁵³ quæ⁵⁴ appareant⁵⁵, & cedantur: aliter⁵⁶ interpretantibus, totum fundum lapidicinarum fore, si forte toto eo sub terra esset lapis: hoc probo.

De fistulis & castello. 1. De emptore, qui tutelam filii venditoris gerere caput. 2. De pacto, ut, soluta pecunia, tradatur emptori possesso. 3. De eo, quod vi, aut tempestate factum est.

78. LABEO lib. 4. Posteriorum a Javoleno Epitomatorum.

F istulas⁵⁷ emptori accessuras in lege dictum⁵⁸ erat: Quærebatur, an castellum, ex⁵⁹ quo fistulis aqua duceretur⁶⁰, accederet? Respondi, apparere id actum esse, ut id quoque accederet, licet scriptura non continetur⁶¹. §. 1. Fundum ab eo emisti, cuius⁶² filii postea tutelam administrans⁶³, nequaquam accepisti possessionem: Dixi tradere te tibi⁶⁴ possessionem⁶⁵ hoc modo posse, ut pupillus & familia ejus decedat de fundo, tunc demum tu ingrediaris possessionem.

§. 2. Qui fundum ea lege emerat, ut soluta pecunia traderetur ei possesso, duobus heredibus relictis decepsit: si unus omnem pecuniam solverit, partem familiae erciscunda judicio servabit: nec⁶⁶, si partem solvat, ex empto cum venditore aget: quoniam ita contractum æs alienum dividit⁶⁷ non potuit. §. 3. Frumenta, quæ in⁶⁸ herbis erant, cum vendidisses, dixisti⁶⁹, te, si quid ei, aut tempestate factum est, prestatum; ea frumenta nives corruerunt: Si immoderata fuerunt, & contra⁷⁰ consuetudinem tempestatis, agi tecum ex empto poterit.

De pacto, ut is, qui emit, alteram partem conductam habeat.

79. JAVOLENUS lib. 5. ex Posterioribus Labeonis.

F undi partem dimidiam ea lege vendidisti, ut emptor alteram partem, quam⁷¹ retinebas, annis decem certa pecunia in annos singulos

de donat, ususfructus formalis retentionem, l. 28. C. de donat, per patientiam, precedente contractu, l. 2. C. de adg. & retin. poss. celeritatem aliquius actus, qui alium occulat. arg. l. 3. §. 10. J. de donat. int. vir. appositionem custodis, l. 51. J. de adg. vel amitt. poss. per investitram. vide Bald. in l. 20. C. de pact.

35 Clavibus apud horrea traditi, vide tradita poffellio eorum, quæ sunt sub clavibus: symboli namque traditione res symbolo significata tradita intelligitur. 36 Add. l. 46. inf. de adg. rer. dom. 37 l. 21. §. 4. inf. de act. emp. 38 Vendor ea etiam legi fundum vendere potest, ut conductum ipse ab emptore habeat (qua in specie agere potest, ut conductum habeat), vel ut nulli alii, quam ipsius venditoris revendat. 39 Id est, venditori ipsi. l. 122. §. 3. J. de verb. oblig. 40 Arg. l. 2. C. de pact. inter empt. 41 An & torcularia? 42 Vel cellis. Varro, Manio, apud Nonium. c. 15. vid. dolia. Hoc adeo emptoris accedit, cella, claves, claustra, carnaria, Dolia. 43 l. 13. inf. de act. emp. defixa. l. 93. §. 4. inf. de leg. 3. & sic immobili folio cohærentia: eis contraria sunt infolla. l. 1. pen. in fin. inf. de act. emp. 44 Imo, quæ sunt defossa, fundo vendito, aut villa distracta vel legata, emptori non sequuntur. l. 17. inf. de act. emp. Et legarium. l. 93. §. 4. 7. de leg. 3. Tiraquell. de retractu. §. 1. glaff. 7. n. 8. tradit. mendum esse in l. 1. 93. Albericus de dolis immobilibus agi hic excludat. 45 Empotori venditori jura proliunt. l. 2. §. 20. inf. pro empt. l. 156. §. 2. inf. de reg. jur. l. 23. C. de evict. Jura, ut tempus ad usucapendum, l. 2. §. 20. inf. pro empt. inter eos enim conjunguntur tempora, §. 13. Inf. de usucap. 46 Empotori venditori jura proliunt, ut & possello ad longi temporis præscriptionem. Synops. eod. c. 65. add. l. 177. inf. de reg. jur. 47 Jus excipiendi transit ad emptorem. In iure excipiendi par conditio est factioris singularis, & universalis. 48 Ubiquique, Hal. quod probatur ab Ant. August. 3. emend. 7. & Cujac. Inf. de servit. qui addit l. 20. inf. inf. inf. de operis libert. 49 Exceptio generalis lapidicinarum referenda est ad eas lapidicinas, quæ patent, non quæ occultae. 50 Paria sunt, non esse, & non appareat. Bart. 51 Quod nondum sit. 52 Paria, nullum & non apparent. 53 Nisi prefentes. 54 Tempus contractus in omni exceptione inspicimus. 55 Hic non censetur exceptus lapis, qui nondum erat. Atqui ususfructus legato transfertur lapis, & metallum, quæ nondum erant. l. 9. §. 2. §. 3. supr. de usucructu. 56 Abfura interpretatio, ut & omnia, quæ nimia, vitanda. 57 από τη σίλλειν, a mittenda aqua. 19. Ifid. 10. alii a fundendo: hinc Varro 4. de lingua, fistula aqua, fulvis aqua. 58 Imo, ut non dicatur, id intelligitur videtur, ut accedit emptori. l. 27. 48. 49. supr. cod. 59 Exceptio aliquo, ea quoque excepta intelliguntur, quibus ad id pervenitur. 60 vide Cottam in memorabilib, in voc. Cottafum. Aut. Quæfadam lib. 1. queſt. jur. c. 14. Santernam de affectionibus part. 3. n. 77. Tiraquellum post leges connubiales glaff. 2. n. 33. Antonium Rub. ad l. vinum. nuns. 80. si cert. petat. Mod. 61 Explicite: implicite tamen continetur. Bald. 62 vide quæ scripsi ad l. 8. C. qui dare tutores. Goth. Add. Bellon. lib. 2. supput. c. 19. & lib. 3. cap. 14. Ant. Corras. misell. lib. 6. cap. 15. Guter. resolut. part. l. 1. 24. S. L. 63 Hodie creditor pupilli tutelam ejus gerere non potest. Authentic. minoris debitor. C. qui dare tutores. 64 Imo tutori, eodem auctore, non potest a pupillo restituvi hereditas. l. 1. §. 13. inf. ad SC. Trebell. Corrasius 6. Misell. 15. n. 4. novo intellectu tradit, hic non requiri tollentiamem judicis, vel conitutoris: quod tutore exequatur contractum cum patre pupilli defuncto habitum. l. 1. C. quando decreto opus non est. Sed tamen patrum hoc videtur recipi, ut sibi solvat. l. 9. §. 5. J. de adm. & peric. tut. l. 8. C. qui dare tutores. Alia objectio afferrat potest, quod inter dantem & accipientem debeat esse diversitas. vide Bart. ad l. 2. inf. de stipul. servor.

65 Possessionem sibi debitam tutor potest sibi propria auctoritate sine decreto judicis tradere, si mandat pupilli una cum familia extra postulationem fundi prius deceperit: nata quādū quis in fundo est, vacua non est possello. Ita tradere possessionem videtur is, qui e fundo decedit ea mente, ut alius in eum ingredietur. 66 l. 57. inf. de adlitt. 67 Individus venditio, invito venditore factio plurimum heredium emptoris dividi non potest. 68 Frumentum in herbis vendi potest. Goth. v. Pinell. de rescind. vend. part. l. cap. 3. n. 29. & seq. Ant. 69 Id est, te venditorem periculio subiecisti. l. 1. in princ. vers. sed si vendit. inf. de pericul. 70 Calus fortuitus intelliguntur inopinatus, non ex confuetudine eveniens. Bart. Hinc nonnulli etiam colligunt, fermone quantum vis generalis nunquam intelligi de infolitis. Generale renunciationem calum fortuitum non complecti calum infolitum, & contra confuetudinem, veluti siccitatis. adde l. Seja. 10. §. medico. inf. de annuis legatis. Schenku 1. Viridaris. 3

conductam habeat: Labeo & Trebatius negant, posse ex-vendito agi, ut id, quod convenerit, fiat. Ego contra puto: si modo ideo vilius fundum vendidisti, ut hæc tibi conductio præstaretur: nam hoc ipsum, pretium fundi videtur, quod eo pacto venditus fuerat: eoque jure utimur.

De exceptione manufactorum. 1. *De servitutibus.* 2. *De sylva cædua.*

3. *Si actum dominium ad emptorem transeat.*

80. *L A B E O lib. 5. Posteriorum a Javoleno Epitomatorum.*

Cum manu¹ fata² in venditione fundi excipiuntur, non quæ in perpetuum fata sunt, excipi videntur, [sed] quæ singulis annis seri solent, ita ut fructus eorum tollantur: nam aliter³ interpretantibus, vites &⁴ arbores omnes exceptæ videbuntur. §. 1. Hujus rei emptionem posse fieri dixi, quæ ex meis adib[us] in tuas ades projecta sunt, ut ea mibi ita habere liceat; deque ea re ex empto agi.

§. 2. *Sylva cædua*⁵ in quinquennium⁶ venierat: Quærebatur, cum glans decidisset, utrius esset? Scio Servium respondisse, primum sequendum esse, quod appareret actum esse: quod si in obscuro esset, quæcumque glans ex his arboribus, quæ cæste non essent, cecidisset, vendoris esset: eam autem, quæ in arboribus fuisset eo tempore, cum hæc cæderentur, emptoris. §. 3. Nemo⁷ potest videri eam rem vendidisse⁸, de cuius dominio id agitur, ne ad emptorem transeat: sed hoc aut locatio est, aut aliud⁹ genus contractus.

De pacto, ut si fidejussor pro reo solverit, emptum habeat prædium pignoratum. 1. *De fundo, ex quo vendoris frumentum annuum alii promiserat.*

81. *S C E V O L A lib. 7. Digestorum.*

Titus¹⁰, cum mutuos acciperet tot aureos sub usuris, dedit pignori five hypothecæ prædia & fidejussorem Lucium: cui promisit, intra triennium proximum se eum liberaturum, quod¹¹ si id non fecerit die supra scripta, & solverit debitum fidejussor creditoris, ius¹² prædia empta effe, que creditoribus obligaverat: Quæro, cum [non] sit liberatus Lucius fidejussor a Titio, an, si solverit creditori, empta habet supra scripta prædia? Respondit, si non ut in causam obligationis, sed ut empta habeat, sub conditione emptio facta est, & contractam¹³ esse obligationem. §. 1. Lucius Titius¹⁴ promisit¹⁵ de fundo suo centum millia modiorum frumenti annua præstare prædiis Gaii Seii: postea Lucius Titius vendidit fundum, additis verbis his: quo jure, quaque conditione ea prædia Lucii Titii bœlie sunt, ita ve-neunt itaque habebuntur: Quæro, an emptor Gaius Seius ad præstati-onem frumenti sit obnoxius? Respondit, emptorem Gaius Seius, secun-dum ea, quæ proponerentur, obligatum¹⁶ non esse.

T I T. II.

D E IN¹⁷ DIEM ADDICTIONE¹⁸.

Quomodo in diem addicione fit.

1. *P A U L U S lib. 5. ad Sabinum.*

In diem addicione ita¹⁹ fit, ille fidus centum esto tibi emptus, nisi si quis intra Kalendas Januarias proximas meliorem conditionem fecerit, quo res a domino avertat.

Utrum sit emptio pura, an conditionalis? 1. *De usucacione & accessionibus & periculo rei pure in diem addicione.*

2. *U L P I A N U S lib. 28. ad Sabinum.*

Quotiens fundus in diem addicetur, utrum pura²⁰ emptio est, sed sub conditione resolvitur; an vero conditionalis sit magis emptio, quæstionis est? Et mihi videtur verius, interesse²¹ quid actum sit: nam si quidem hoc actum est, ut meliore allata conditione, discedatur, erit pura emptio, quæ²² sub conditione resolvitur: Sin autem hoc actum est, ut perficiatur emptio, nisi melior conditio afferatur, erit emptio conditionalis. §. 1. Ubi igitur, secundum quod distinximus, pura venditio est, Julianus scribit, hunc, cui res in diem addicita est, & usucapere posse, & fructus²³, &²⁴ accessiones lucrari, & periculum ad eum pertinere, si res interierit:

3. *P A U L U S lib. 5. ad Sabinum.*

Quoniam²⁵ post interitum rei jam nec adferri possit melior conditio.

De usucacione & fructibus rei sub conditione in diem addicione. 1. *De interitu rei.* 3. *De dominio, & oppigneratione rei addicione.* 4. *Quod*

1. 40. §. 3. supr. eod. 2. *Sua manu intelliguntur, non quæ perpetuo fata, sed quæ singulis annis seri solent. Perpetuo fata, arbores & vites: singulis annis frumenta.* 3. Interpretationes absurdæ vitandæ. 4. Differentia inter ea, quæ singulis annis, & quæ in perpetuum seruentur, notanda. 5. *Sylva cædua vendita, glans seu omnes fructus, inf. de gland. legend. emptoris sunt.* 1. Julianus. 13. §. 1. *fructibus.* 10. *inf. de act. emp. Jure cædendæ sylvæ de quinquennio in quinquennium vendito, glans, que decidit, ante tempus, cædendi, est vendoris, ut hic, nec enim hic propriæ sylva venditor, sed jus sylva.* 6. *Et sic in diem.* 7. *Venditor non est, cum id agitur, ut ne dominium rei vendita transeat in emptore. Quid igitur vel locatio, vel alias contractus. Cur non est venditio, cum pretii facta hic sit mentio? quia hoc agitur, ne hac venditione dominium transferatur, quod venditionis proprium est.* 8. v. *Forcalus, dīlog. 4. num. 3. Loriotus, dīct. axiomat. 113. Gomelius, tom. 2. resolution, c. 2. n. 30. Mod. 9. Alius, id est, alterius.* 10. *Intellectum hujus l. vid. apud Gaspar. Roderic. de redditibus. lib. 2. quæd. 2. n. 6. Ans.* 11. l. 16. in fin. *inf. de pignoribus.* 12. *Fidejussor, ex pacto cum ipso debitore principali inito, potest pignus eius emere, ut hic. An citra pactum committitorum, seu lex committoria in pignore, hi, & quatenus utile fuerit tertio, ut hic, adde si convenient, ut pignus ematur iusto pretio.* l. 16. *inf. de pignoribus.* si ex intervallo id convenient. l. 34. *supr. de pignoribus.* 14. *Intellectum hujus l. vid apud Joan. a Sande, dec. Frisicar. l. 3. tit. 12. defin. 8. Ans.* 15. v. Molinæus ad consuetudines Parisienses. q. 52. gloss. 2. n. 20. Mod. 16. *Personalis obligatio non sequitur fundum, nec ejus possessorum.* l. 1. §. 1. *heres, inf. ad SC. Trebelian. l. ult. C. de hered. act. l. 15. C. de donat.*

17. *Elog. 19. tit. 2. cap. 3.* 18. In hoc titulo frequentia sunt hæc tria verba. Primum addicere, quod est prefigere. l. 50. *inf. de cædencibus.* Gallis cōfrousser. Secundum adicere, id est melioris conditionem adterre, auctuarium adicere, supra adicere, liceri. Tertiū, adicere, id est, adicitionem non recipere. l. 9. *inf. eod. l. 1. C. de vend. reb. crivit. l. penult. C. de omni agro deserto.* l. 2. C. de locatione præd. civil. Addicere, est auctio-ne constituta rem penes eum colloquare, qui pluris licitus fuerit: In diem addicere, est rem penes emptorem colloquare, hac lege, nisi quis intra certam diem meliorem conditionem attulerit. Cujac. ad l. 18. *inf. eodem. additiones & cædencias, adicitiones & cædencias, & cædencias.* Graci vocant. Tertull. in Apolog. Sub eadem annotatione quædatur, divinitas adducta con-duetur. Cujac. ad tit. de fide & jure hæc. ha ad pretium, illæ ad rem referuntur. In diem addicione hoc sensu a Graci definitur: Emptio & venditio ea lege contracta, ut secura licita-tione sine auctione preti (γενικῶς ἀπεριττοῦ ἡτού ἐπιχείρου) intra diem, de qua in contrahenda venditione convenit, venditio relinquantur. Synop. Basilic. 19. tit. 2. c. 3. Goth. De Emendatione hujus tituli v. apud Ant. Augustin. lib. 2. Emendat. c. 3. in pr. & ad l. 1. adde Covarruv. var. resolut. lib. 3. c. 8. Ans. & Cott. in memorabil. in voc. Adjectio. Mā. 19. Formula in diem addicitionis, adde l. 2. §. 4. *inf. pro empt.* Plaut. Captivis. Abs. 1. scena 2. Agstis, roga emptum, nisi quis meliorem adferet,

vi, aut clam. 5. Que requiruntur, ut a priore emptione abeat. 6. Meliorem conditionem afferre quid sit.

4. *U L P I A N U S lib. 28. ad Sabinum.*

UBi²⁶ autem conditionalis venditio est, negat Pomponius usucapere eum posse, nec fructus ad eum pertinere. §. 1. Idem Julianus lib. xv. querit: Si res in diem addicita intercederit, vel ancilla deceserit, an partus vel fructus ejus nomine adjectio admitti possit? Et negat admittandam adjectiōnem, quia²⁷ alterius rei, quam ejus, quæ distracta est, non solet adjectio admitti. §. 2. Idem Julianus eodem libro scribit: Si ex duobus servis viginti venditis, & in diem addictis, alter deceferit, deinde unius nomine, qui supereft, emptor extiterit, qui supra viginti promitteret, an discedatur a priore contractu? Et ait, dissimilem esse anc²⁸ speciem partus²⁹ specie³⁰, & ideo hic discedi a priore emptione, & ad secundam³¹ perveniri.

§. 3. Sed & Marcellus lib. v. Digestorum scribit, *pure vendito, & in diem addicito fundo, si melior conditio allata sit, rem pignori effe definire, si emptor eum fundum pignori dedisset.* Ex quo colligitur, quod emptor medio³³ tempore dominus esset: alioquin nec pignus teneret. §. 4. Idem Julianus lib. octogesimo³⁴ octavo Digestorum scriptis, *eum, qui emit fundum in diem, interdiccio quod vi ant clam uti posse, nam hoc interdictum ei competit, cujus interest opus non esse factum: Fundo autem (inquit) in diem addicito;* & 35 *commodum, & incommode omne ad emptorem pertinet, ante quam venditio trans-feratur:* & ideo, si quid tunc vi aut clam factum est, quamvis melior conditio allata fuerit, ipse utile interdictum habebit; sed eam actionem sicut fructus³⁶, inquit, quos percepit, venditi judicio præstatutum. §. 5. Cum igitur tunc recedatur ab emptione, ubi pure contrahitur, vel tunc non impleatur, ubi sub conditione fit, cum melior conditio sit allata: si falsus³⁷ emptor subjectus sit, eleganter scribit Sabinus, priori tem*re esse emptam*; quia non videatur melior conditio allata esse, non existente vero emptore: sed & si existat alius emptor, meliore tamen conditionem non adferat, æque dicendum erit, perinde haberet, ac si non existaret. §. 6. *Melior*³⁸ autem conditio adferri videtur, si³⁹ pretio sit additum. † Sed & si nihil pretio addatur, solutio tamen afferatur facilior pretii, vel maturior; melior conditio adferri videtur. † Præterea, si⁴⁰ locus opportunior solvendo pretio dicatur, æque melior conditio allata videtur; & ita Pomponius lib. ix. ex Sabino scribit. Idem ait & si persona⁴¹ idoneo accedit ad emptionem, æque videri meliorem conditionem allatam. † Proinde, si quis accedit ejusdem pretii emptor, sed qui levioribus emat conditionibus, vel qui satisfactionem nullam exigat, melior conditio allata videbitur. Ergo idem erit probandum & si vi-liori pretio emere sit paratus, ea tamen remittat, quæ venditori gravia erant in priore emptione.

5. *P O M P O N I U S lib. 9. ad Sabinum.*

Quidquid⁴² enim ad utilitatem vendoris pertinet, pro meliore con-ditione haberi debet.

De fructibus.

6. *U L P I A N U S lib. 28. ad Sabinum.*

Item quod dictum est⁴³, *fructus*⁴⁴ *interea captos emptorem pri-rem*⁴⁵ *sequi, totiens verum est, quotiens nullus emptor existit, qui*⁴⁶ *melior conditionem adferat, vel falsus [existit].* si vero existit emptor posterior, fructus refundere priorem debere constat, [sed] vendori: Et ita Julianus lib. XLVIII. Digestorum scripsit.

§. 1. Si quis extiterit, qui meliorem conditionem adferat, deinde⁴⁷ prior emptor adversus eum licitatus fit, & penes eum emptorem man-ferit, dubitari poterit, utrum fructus⁴⁸ ipse habeat, quasi nulla me-liore conditione allata? An vero⁴⁹ vendoris sint, licet eadem sit persona, quæ meliorem conditionem attulit? Quod ratio facere vide-tur: Intererit tamen, quid acti sit? Et ita Pomponius scribit.

De effectu adjectiōnis.

7. *P A U L U S lib. 5. ad Sabinum.*

quae tibi, atque amicis placeat conditio magis, Quasi fundum vendam, me eis addiccam legibus. adde l. si quis hac lege. 41. *supr. de rei vindicat. l. si res. 3. l. quibus modis pignus.* 20. *Pura emptio sub conditione interdum resolvitur potest, quod ceteri accidat, non tamen conditionalis est emptio. Si hoc convenit, ut meliore allata conditio discedatur ab emptione, pura emptio est, quæ sub conditione resolvitur: fin ita, ut perficiatur emptio, nisi melior conditio afferatur, conditionalis est emptio: verbum enim n̄, lacit conditionem. Goth. Emanuel. Costam vide lib. 1. selekt. c. 23. Mod.* 21. l. 2. l. 3. *supr. de contrah. emp.* 22. *Differentiam inter contrahum conditionalem, & purum resolvendum sub conditione obserua, ut l. 1. l. 2. *inf. de leg. commissor.* Priori casu, licet res sit tradita, pactum tamen in diem addicitionis (quod & formula ejusdem fatis ostendit) ipso jure contrahum resolvit, eti non interveniat retro traditio. Jas. ad l. 58. *supr. de paſt. n. 7.* Alias differentias v. in l. 1. l. 2. l. 3. *inf. eod.* 23. *vid. l. 6. *inf. eod.** 24. *Statim atque res in diem addicita, & pura venditio est (quod ut accidat, *supr. diximus*), is, cui res addicita est, ut usucapit, fructus & accessiones lucratur, ita periculum rei, ejus est (is effectus est in diem addicitionis, quæ puram venditionem continet, ut hic.) Cur ejus est periculum? Quia post interitum rei, nulla aut plus melior conditio adferri potest. l. 3. *inf. eod.* Quid, si iste non interveniat conditio est? is, cui res addicita, neque usucapit, neque fructus suos facit. l. 4. *inf. eod.* His conflat, pura & conditionalis venditionis magnum deterim esse. 25. Adde l. 4. §. 1. *inf. eod.* 26. l. 2. l. 3. *4. inf. pro emp.* 27. Adde l. 2. in fin. l. 3. *supr. eod.* 28. Ita Flor. pro hanc. 29. Alias, partus specie. 30. De qua dictum est §. 1. *supr. eod.* 31. *Principali uno sublati, aliud æque principale confare potest. Interim obserua ita legi in Flor. secunda, non secundam.* 32. l. 3. l. 4. *quibus mod. pign. adde l. 3. inf. de pign.* 33. l. 41. *in princ. sive de rei vind.* 34. *Quadrageimo.* 35. l. 11. §. 10. *inf. quod us, aut clam.* 36. *vid. l. 6. l. 7. eod.* 37. l. 55. *supr. de contrah. emp. & fallis tutor. l. 22. inf. de verb. signif.* 38. *Melior conditio venditionis intelligent, si pretii additio, si solutio pretii facilior, vel maturior, si locus opportunior solvendi pretii, si idoneior persona sit novi emptoris, si emptor novus remittat satisfactiōnem venditori, aut non eas conditionem exigat, quæ prior emptor & breviter malior conditio, quæ utilior venditori, ut hic. Et l. 3. *inf. eod.* considerata pretii, temporis, loci, personæ, & conditionum qualitate. ut hic. Synop. Basil. eod. c. 3.* 39. *Propria & vera est hæc adjectio.* 40. v. quæ notavi ad l. 8. *supr. de eo, quod certo loco.* 41. *Per bona, que magis idonea est eo plus esse in obligatio-ne efficit, adde l. 11. in fin. inf. de verb. eod. 4. Ecl. cap. 3.* 42. *Melior conditio cœlatur vendoris, que utilior, ac magis conducti venditori. Synop. eod. c. 3. in fin. 3. Harm. 3.* 43. l. 2. in fin. *supr. eod.* l. 16. *inf. eod. l. 2. l. 3. 4. inf. pro empore.* 44. Adde l. 5. *inf. de leg. commissor.* l. fructus. *inf. saluto matr. v. Beroum, q. 59.* 45. Prior emptor hic est, cui priori res vendita sub pacto in diem addicitionis, post quem admetti solet alius meliorem conditionem afferens. 46. l. 4. 9. 4. vers. fundo. *supr. eod. l. 14. l. ult. inf. eod.* 47. l. ult. *inf. de jure fisci.* 48. l. 16. *inf. eod.* 49. *Emptor posterior rem solam, non fructus accipit. Cur non accipiat? Non propterea quod pretium priori refundat, vendoris conditio melior fieri videtur, si fructus ipse lucratur sit. Synop. Basil. eod. c. 10.***

Licet

Licet autem venditor, meliore allata conditione, addicere¹ posteriori: nisi² prior paratus sit plus adjicere³.

Monendum emptor meliore conditione allata.

8. IDEM lib. 33. ad Edictum.

Necesse autem habebit venditor, meliore conditione allata, priorem emptorem certiorem facere, ut, si quid alius adjicit, ipse⁴ quoque adjicere possit.

De effectu adjectionis.

9. ULPIANUS lib. 28. ad Sabinum.

Sabinus scribit, licere venditori⁵ meliore conditionem oblatam adjicere⁶, sequique primam, quasi meliorem. Et ita utimur. † Quid tamen, si hoc erat nominatum actum, ut licaret resiliere emptori meliore conditione allata? Dicendum erit, dissolutam priorem emptionem, etiam si venditor sequentem non admittat.

De distractione pignoris.

10. JULIANUS lib. 13. Digestorum.

Sed si proponatur, a creditore pignus in diem addictum, non potest videri bona fide negotium agi, nisi adjectio recipiatur. Quid ergo est, si inops⁷ emptor, & impedienda tantummodo venditionis causa intervenit? Potest creditor, sine periculo, priori emptori addicere.

An res addicita possit iterum addici. I. De pluribus venditoribus.

11. ULPIANUS lib. 28. ad Sabinum.

Quod autem Sabinus scribit, Fundum in diem addici non posse rursus, qui semel fuerit in diem addicitus, ratione ejusmodi defendit: quia prioris, inquit, emptoris statim fit, scilicet quasi non videatur melior conditio allata, si non secure secundo emptori fundus addicetur, sed alia licitatio prospicitur. Sed Julianus⁸ lib. XV. Digestorum scripsit, interesse multum, quid inter contrahentes actum sit, nec impedire quicquam, vel hoc agi, ut⁹ sapis [fundus] colloctetur¹⁰: dum vel prima, vel secunda, vel tertia adjectione res a venditore discedat. §. 1. Item quod Sabinus ait, si, tribus vendentibus, duo posteriori addixerint, unus non admiserit adjectionem, bussus partem priori, duorum posteriori emptam, ita demum verum est, si variis pretiis partes suas distracterunt.

12. POMPONIUS lib. 9. ad Sabinum.

ET si dispares partes vendentium fuerint.

13. ULPIANUS lib. 28. ad Sabinum.

Quod si uno pretio vendiderint, dicendum est, totam priori emptam manere: quemadmodum si quis mihitotum fundum ad diem addixisset, postea vero pretio adjecto, dimidiam¹¹ alii addixerit. Celsus quoque lib. VIII. Digestorum refert, Mucium Brutum, Labeonem, quod Sabinum existimare. Ipse quoque Celsus idem probat: & adjicit, mirari se, a nemine animadversum, quod si prior emptor ita contraxit, ut¹² nisi¹³ totum fundum emptum vollet habere, non habere eum eam partem emptam, quam unus ex sociis posteriori emptori addicere noluit. §. 1. Verum est autem, vel unum¹⁴ ex venditoribus posse meliorem adferre conditionem: emere enim cum¹⁵ tota re etiam nostram partem possumus.

De adjectione simulata. I. De emptore non idoneo. 3. De pupillo, vel filio/familia, vel servo plus offertenibus. 5. De fructibus.

14. PAULUS lib. 5. ad Sabinum.

Si venditor simulaverit¹⁶ meliorem allatam conditionem, cum minoris¹⁷, vel etiam tantidem alii venderet, utrique emptori in solidum erit obligatus¹⁸. §. 1. Sed si emptor alium non idoneum subjecerit, eique fundus addicitus est, non video (inquit) quemadmodum priori sit emptus, cum alia venditio, & vera postea subsecuta sit: Sed verum est, venditorem deceptum ex vendito actionem habere cum priore emptore, quanti sua interficit, id non esse factum: per quam actionem & fructus, quos prior emptor percepit, & quo deterior res culpa vel dolo malo ejus facta sit, recipiet venditor: Et ita Labeoni & Nervae placet. §. 2. Sed si neuter subjecit emptorem, majore autem pretio addicatum est praedium ei, qui solvendo non est, abitum est a priore emptione, quia ea¹⁹ melior intelligitur, quam venditor comprobavit, cui licuit non addicere: §. 3. Sed

¶ Παραχεύση, 19. Synop. 2. cap. προτιμητικός. Οὐδὲν Scholast. & 3. Harmen. 3. §. 108. 2 Imo plus licet adjicere, venditor eam conditionem abdicere potest. v. l. 9. infr. eod. 3 ὑπερβαριζών, Synop. ibid. 4 Additum l. 33. supr. de minorib. 5 Pactum additionis non nunquam favore venditoris: non nunquam emptoris adjicetur: Venditoris, in dubio, & generaliter: emptoris, si ita convenierit, ut licet emptori resiliere ab emptione, melior conditio allata. Multum igitur interefit, cujus causa pactum additionis sit aliquid. 6 Id est, adjectionem non recipere (v. que notavi ad epigrapham hujus tituli), id est, suo beneficio renunciare. l. 3. infr. de lege commiss. l. pen. c. de pactis. 7 Adjicere pretio, aut plus offerre, nemo intelligitur, nisi qui magis idoneus sit ad solvendum. addit. l. 4. circa pta. supr. eod. 8 Ecol. cap. 8. 9 Potest & illi, qui plus adjicit, ruris in diem quis addicere: ut adfirmatur scilicet, ei res vendita, si alius adjicet: idque ad tertium usque emptorem. Synop. eod. cap. 8. Pactum additionis in diem femei, iterum, ac sapis potest adjicere. 10 Collocari sit addicere ei, qui licitatione vicerit: sic enim legendum est in l. 3. cap. de minor. Varro 4. de lingua, ab eo prae dictum dicitur locare, quoad usque res emitur, quoad in aliquo constitutum pretium. Cujac. ad l. 35. Hoc verbum repertur in l. 4. de vestigialib. l. 1. l. 5. C. de locat. prad. civil. l. 9. infr. de sponsalib. Cujac. ad d. l. 5. 11 Partem scilicet, al. dimidiam. 12 Unitas pretii id efficit, ut integer contractus maneat: Que tota atque integrum tantum emere volumus, ea pro parte nobis offerri non possunt. Nam ut individui fuit stipulatum, ita praeceptum est. 13 Addit. l. 47. in fin. supr. de minorib. 14 Ex duobus sociis rem communem vendentibus, & addicentibus in diem, unus ex eis potest adjicere: atque ita cum tota re, etiam suam partem emere, ut hic. An idem in duabus locis ementibus? v. l. 18. infr. eod. 15 Secus si separatur. l. 17. supr. comm. divid. l. 40. supr. de pegnorum l. 16. supr. de contrah. empt. l. 59. §. 4. infr. de leg. 2. 16 Simulatio contractu, a vero regedi non potest: vero iustoque contractu, a vero regedi potest. 17 Simulatio substantia in hoc contractu non admittitur, sed quantitas. 18 Nec enim a prima est discessum. l. 4. §. 5. supr. eod. 19 Conprobat, qui in ilium scienter eligit. 20 Quemadmodum id fiat, v. l. 1. infr. denovat. 21 Verus contractus non resolvitur per contractum, qui iure non tenet: fecus si teneret quaque jure. 22 Empio non est inter servum, & dominium, filium, & patrem. 23 Emptori, cui plus adjicentibus res addicetur, solum corpus addicetur: praepter corpus rei, nihil consequitur. addit. §. 1. supr. eod. 24 Vide l. 6. supr. eod. 25 Addit. l. 3. supr. eod. & morte finitur voluntas, nolle autem non dicitur, qui velle non potest. l. 4. infr. de adj. vel omitt. hereditat. 26 Ant. Augustin. lib. 2. Emendat. cap. 3. Veretur ne in Florentina lectio rete dicatur adjectionis, pro additionis: quod tamen non placet, arg. l. 7. supr. eod. S. L. 27 Si de novo res accederit ei, qui plus adjicit, quae res non minoris sit, quam id, quod ab ipso adiectum est, prior venditio non rescinditur: quemadmodum & die longiore pretii

DIGEST.

& si pupillus postea sine tutoris auctoritate pluris emerit, consentiente venditore abibit²⁰ a priore emptione. Idem & de servo alieno. † Aliter²¹ atque si servos suo²², vel filio, quem in potestate habet, vel domino rei per errorem id addixerit: quia non est emptio his casibus. Quod si alieno servo, quem pacaverit liberum esse, addixerit, contra se habebit, & erit hic similis egeni. §. 4. Emptorem, qui meliore conditionem attulerit, praeter²³ corpus nihil sequitur, quod venierit. §. 5. Non tamen ideo, si tantundem pretium aliis det, hoc ipso, quod fructus²⁴ eum non sequantur, qui secuti sunt priorem emptorem, melior conditio videtur allata, quia non id agitur inter emptorem, & venditorem.

De morte venditoris ante adjectionem. I. Quid sit meliore conditionem afferre.

15. POMPONIUS lib. 9. ad Sabinum.

Si praedio in diem addicto, ante diem venditor mortuus sit, sive post diem heres ei exsistat, sive omnino non exsistat, priori praedium emptum est: quia melior conditio allata, quae domino placeat, intelligi non potest, cum²⁵ is, qui vendat, non exsistat: Quod si intra diem adjectionis²⁶ heres exsistat, melior conditio ei adferri potest.

§. 1. Si²⁷ fundus in diem addicitus fuerit pluris, ut quedam ei²⁸ accedant, quae non accesserint priori emptori, si non minoris sint haeres, quam quo pluris postea fundus venierit, prior venditio valet; quasi melior conditio allata non sit, si minoris sint. † Idemque astimandum est, si dies longior pretii solvendi data fuerit; ut queratur, quantum ex usura ejus temporis capi potuerit.

De fructibus, & sumptibus.

16. ULPIANUS lib. 32. ad Edictum.

Imperator Severus rescripsit, Sicut fructus²⁹ in diem addicte domus, cum melior conditio fuerat allata, venditori restitui necesse est, ita rursus que³⁰ prior emptor medio tempore necessario probaverit³¹ erogata, de redditu retineri: vel, si non sufficiat, solvi aequum est: Et credo³² sensisse Principem de empti venditi³³ actione.

De duabus rebus duobus separatim addicatis.

17. JULIANUS lib. 15. Digestorum.

Cum duo servi duobus separatis denis in diem addicti sint, & extiterit, qui pro utroque triginta det³⁴, refert³⁵, unius pretio decem, an singulorum quina adjiciat: Secundum superiorem adiectum onem, is servus inemptus erit, cuius pretio adjectio facta fuerit: secundum posteriorem [adjectionem], uterque ad posteriorem emptorem pertinebit: Quod si incertum³⁶ sit, ad utrius pretium adderit, a priore emptione non videbitur esse discessum.

De re in diem addicte duobus sociis.

18. AFRICANUS lib. 3. 37 Questionum.

Cum in diem duobus³⁸ sociis fundus sit addicetus, uno ex his pretium adjiciente, etiam pro ipsius parte a priore venditione discedi rectius existimat.

Si praeter rem in diem addicte alia quaque veneat.

19. JAVOLENUS lib. 2. ex Plautio.

Fundo in diem addicto, si³⁹ postea pretium adjectum est, & venditor, alio⁴⁰ fundo applicito, eum ipsum fundum posteriori emptori addixit, & id fine dolo malo fecit, priori emptori obligatus⁴¹ non erit: nam quamvis non id tantum, quod in diem addicatum erat, sed aliud quoque cum eo venierit, tamen si venditor dolo caret, prioris emptoris causa absoluta est⁴²: id enim solum intuendum est, an⁴³ priori venditori bona fide facta sit adjectio.

Actione priori emptori contra secundum an detur, ob pretii partem prorogatan.

20. PAPINIANUS lib. 3. Responsorum.

Prior⁴⁴ emptor post meliore conditionem allatam, ob pecuniam in exordio venditori de pretio solutam, contra secundum emptorem, citra delegationem jure stipulationis interpositam, agere non potest⁴⁵.

TIT. III.

DE⁴⁶ LEGE⁴⁷ COMMISSORIA⁴⁸.

Effectus.

1. ULPIANUS lib. 28. ad Sabinum.

folvendi concessio, non tanta capi usura poterit, quanti est facta accessio, Synop. Basil. ed. c. 11. 3. Harmen. 3. §. III. 28 l. 19. J. ed. 29 V. l. 6. §. ed. 30 Fructus percepti per emptorem, ut meliore conditione oblata restituuntur venditori, ita primo eidem emptori restitu oportet, quod bona fide impenderit. 31 Sumpcio necessarii restitu debent emptori, cui res auferuntur. 32 Argumentum a Tituli dispositio. ne. Ita lex queque ad eam actionem referenda, de qua titulus ipse loquetur.

33 Sic dicitur empti venditti. 34 De ratione & intellectu hujus legis vide Hercul. S. ad l. foliat. matr. col. 19. in fin. licet uno verbo tangat clariss. Socinus Jun. ad l. ita stipula. tui. n. 90. verfc. ad l. cum duo. de verb. oblig. Mod.

35 Cui dues res venduntur duplicit pretio, hoc pacto, ut aliquis addatur ad pretium, illius venditio resolvitur, ad cuius pretium fuit additum: quod si non appareat, neutra. vide l. 34. J. de addit. l. 29. infr. de verbor. obligat.

36 Incertitudinis ratione, actus irritus efficitur. 37 V. Cujac. 3. ad Afric. fol. 30. 38 Duobus locis ementibus, quibus res in diem communiter addicuntur, unus ex eis adjicere potest, ac similiter cum tota re partem suam emere, ut hic. adde l. 13. §. I. supr. ed.

39 Commodius hunc locum ita legimus, si postea pretium adjectum est alio fundo applicito, & venditor eum ipsum fundum posteriori emptori addixit, & id si fine dolo malo fecit, priori emptori obligatus non erit. Hac sententia, licet venditor priori emptori fundum in diem addixerit, potest tamen venditor, fundo ita vendito alium applicare, eoque ita applicato, novum emptorem, qui plus pretio adjicit, querere: Id, inquam, potest venditor facere bona fide. Ita hac specie, id solum intuendum est, an posteriori a venditore bona fide facta sit adjectio: sic enim videtur legendum in fine hujus legis.

40 Ut in l. 15. §. I. supr. ed. 41 Sub venditor. 42 Id est, a prima venditione videtur recessum esse. 43 Ita videtur legendum, an posteriori, subvenit, emptori a venditore bona fide facta sit adjectio: id est, id locum initipimus in hac hypothesi, an venditor bona fide fundo priori emptori vendito, fundum alium adjecit, ut prior melius vendere: si bona fide id fecerit, nullum dubium est, a priori venditione recessum esse.

44 Prior emptor, cui in diem res addita est a venditore, licet ipso venditor pretium resolvitur, contra secundum emptorem (cui plus adjicente res a venditore addita est) agere non potest, nisi ei stipulanti venditor secundum ipsum emptorem delegaverit. Cur prior emptor in secundum experiri non potest? quia personalis actio fundum non requirit,

45 Nisi in subsidium, venditore non solvendo. l. 2. 3. 4. C. quando f. vel privat. 46. 19. Ecol. 3. facit 2. Paul. sent. 3. C. L. 4. C. 54. l. 3. 47 Id est conventione commissoria: ideo minus Latine dicitur pugnare legi commissoria. Durrenus, Lex enim est conventione, quae contractui adjicitur. Cujac. hic. 48 Lex committitur, ut stipulatio committitur, cum adverbius stipulationem aliquid factum est. Hoc pactio olim & veteribus dicebatur fiducia. Et autem fiducia pignus, quod creditori mancipatur, aut

Si fundus commisso in lego venierit², magis est, ut sub³ condicione resoluvi⁴ emptio, quam sub condicione contrahi videatur⁵.

De electione venditoris.

2. POMPONIUS lib. 35. ad Sabinum.

Cum venditor fundi in lego ita⁶ caverit, si ad diem pecunia soluta non sit, [ut] fundus inemptus⁷ sit, ita accipitur inemptus esse fundus, si venditor inemptum eum esse velit, quia⁸ id venditoris causa caveretur: nam si⁹ aliter acciperetur, exusta villa in potestate emptoris futurum, ut non dando pecuniam inemptum faceret fundum, qui ejus periculo fuisse.

3. ULPIANUS lib. 30. ad Edictum.

Nam legem commissoriam, quae in venditionibus adjicitur, si volet, venditor exercebit: non¹⁰ etiam invitus¹¹.

Qua actio datur venditori, resoluta venditione. 1. *De fructibus.*
2. *De electione venditoris.* 3. *De pacto, ut quanto minoris res vendetur, exigatur a priore emptore.* 4. *Quo casu locus est commisoria.*

4. IDEM lib. 32. ad Edictum.

Si fundus lege commissoria venierit, hoc est, ut nisi intra certum diem pretium sit exsolutum, inemptus¹² fieret: videamus, quemadmodum venditor agat tam de fundo, quam de his, qua ex fundo percepta sint? itemque si deterior fundus effectus sit facto¹³ emptoris? Et quidem finita¹⁴ est emptio; sed jam decisa quæstio est, ex¹⁵ vendito actionem competere, ut rescriptis Imperatoris Antonini & D. Severi declaratur. §. 1. Sed, quod ait Nerarius, habet rationem, ut interdum fructus [emptori] lucretur, cum¹⁶ pretium, quod numeravit, perdidit. Igitur sententia Neratii tunc habet locum, quæ est humana, quando emptor aliquam partem pretii dedit¹⁷.

§. 2. Eleganter Papinianus lib. III. Responsorum scribit, statim¹⁸, atque commissa lex est, statuere venditorem debere, utrum commissoriā velit exercere, an potius pretium petere: nec posse, si commissoriā elegit¹⁹, posse variare²⁰. §. 3. In commissoriā etiam hoc solet²¹ convenire, ut si venditor eundem fundum venderet, quanto²² minoris vendiderit, id a priore emptore exigat. Erit itaque adversus eum ex vendito actio. §. 4. Marcellus lib. XX. dubitat, commissoriā utrum tunc locum habeat, si interpellatus non solvat, an vero si non obtulerit? Et magis arbitror, offerre²⁴ eum debere, si vult se legis commissoriæ potestate solvere: quod si²⁵ non habet, cui offerat, posse esse securum.

De fructibus.

5. NERATIUS lib. 5. Membranarum.

Lege fundo vendito dicta, ut²⁶, si intra certum tempus pretium solutum non sit, res inempta sit, de fructibus²⁷, quos interim emptor percepisset, hoc agi intelligendum est, ut emptor interim eos sibi suo quoque jure perciperet; sed si fundus revenisset²⁸, Aristo existimat, venditori de his judicium in emptorem dandum esse: quia nihil²⁹ penes eum residere oporteret ex re, in qua fidem³⁰ fecellisset.

De resolutione emptionis, & eo, quod datum est a venditore.
1. *De accessionibus.* 2. *De tacita renunciatione.*

in iure ceditur ea legi, ut soluta ad diem pecunia remancipetur; non soluta, creditori pleno iure committatur. vide Cuiac. apud Paul. 2. sent. 13. Commissoriā dici idem auctor hic notat, quod qui in eam committit, in universam venditionem committat. Ideoque statim arque hæc commissa lex est, hoc est, cum per culpam emptoris, qui eam commisit, locum habere coepit pacium, puta, elatio die in ea comprehensione statuerat debet venditor, atque eligere, utrum commissoriā exercere malit aduersus emptorem, an potius verum pretium petere, nec potest post electionem variare. Goth. Ad hunc tit. v. Caspar Roderic. de ann. redditib. lib. 2. queq. 2. n. 25. & seqq. Anf.

1. Formula commissoriæ legis v. in l. 2. 1. 4. l. 5. l. 8. *infra. cod.* 2. Quid? pignus potestine lege commissoriæ contrahi, ut venditio non potest. Pactum commissoriū, seu lex commissoriæ in pignoribus reprobatur, ne feneratoribus graffandi via pateat. l. uit. C. de patti. pignor.

3. Sub conditione resoluti, & contrari, differunt. Sub conditione contrahitur venditio, quæ ab initio est conditionalis: sub conditione vero resolvitur, quæ initio pura est, exitu conditionalis.

4. Illud omnium longe utilissimum est quæri: An ita resolutio venditione, venditor sit immunis a laudium domino ac patrō præstandis? Molinax. 1. *confut.* §. 23. n. 10. & sequentib. tradit, venditione facta sub clausula restitutiva cadente in legem commissoriæ, pecunia in diem non soluta, reflovi contrarium: ideoque omnia ejus accessoria, & ab illo dependantia resoluta esse: Consequens esse, ut eo casu, iura feudalia ex eodem contratu orta, exceptionis hujus, vel actionis ope refolvantur. Hic enim, per nos solutionem, venditionem ipso jure retro annulatam esse, & ad non causam redactam: Quod idem Molinax confirmat, 2. *confut.* §. 55. *gloss.* l. n. 162. ubi n. 165. 166. 167. tradit superiora intelligi, quando lex commissoriæ ad modicum tempus relata est: tunenon non dici alienatum, quod brevi revertitur: fucus si in septennium, vel amplius haec lex sit concepta, tunc enim ex conditione tam insolenti fraudem præsumi: & aliud agi videri, ut dominus directio tota decennio, nec tute retrahere possit, nec ullo modo laudium petere, tuac autem statim, & ferme iura dominicaria de venditione debet, non de resolutione. Quid si laudium per errorem soluta, an repetenter? vide quæ notavi ad l. 4. C. de patti. inter empt.

5. l. 2. 3. *infra. pro emptore.* interim tamen est pura. Loriot. *hic.* 6. De formula legis commissoriæ audet l. 1. l. 2. C. de patti. pignor. 1. *Fedor.* 27. & 2. tit. §. 6. & l. 4. l. 8. *infra. cod.* Goth. vide ad hanc leg. Leonin. *Ementat.* lib. 4. c. 17. n. 8. Anf. 7. *Auxygezys Synops.* 19. tit. 3. c. 1. Inempti verbum solenne in legem commissoriæ, l. 4. l. 5. *infra. cod.* 1. *Amilias.* 38. *supr. de minor.* 1. *sed Celius.* 6. §. 8. *fundus.* 1. *supr. de contr. empt.* 1. *si dubius.* 6. §. 1. *infra. de divers. temp. pref.* l. *trahit.* *inf.* de ob. ut & *Inventandis vox l. uit. 9. 1. infra. de recindenda vendit.* sed & illud ultimatum, ut res reddatur, si dilipuerit, l. 6. *infra. de recindenda.* aut si contractus relinquitur. *Syn. Basf.* 19. tit. 3. Idem dicendum est, si alias verbis dicas (lex enim nudis verbis non est imponeenda). l. 2. C. *commun. de legat.* Ita convenit fuit, res habeatur pro infesta, vel res fit inempta. Ut hinc confitet haec verba, fit inemptus, non esse formalia; cum sufficiant quecumque importantia resolutionem contrahimus ipso jure, Molinax. 1. *confut.* §. 23. n. 10. & seqq. 8. Add. l. 6. *supr. de pignor. a. t.* quæ ex eodem libro Pomponi ad Sabinum. vide l. 6. C. de legibus. 9. Interpretationes absurdæ vitandas. 10. Si venditor legem commissoriæ non exercet invitus, ea uti liberum est venditori. Pactum legis commissoriæ adjicitur gratis venditoris.

11. Alias quod in favorem ejus introductum fuisse, in ejus injuriam retorqueri iniquum est, l. 6. C. de legibus. volens tamen ei renunciare, potest. l. penult. C. de patti.

12. vid. l. 2. *supr. cod.* 13. vide l. 6. §. 1. *infra. de serv. expertand.* 14. Lex enim commissoriæ conditionalē emptionem non facit, sed eam puram eveniente conditionē resolvit. Bald. 15. Legē commissoriæ venditioni adjecta, & emptore intra statutum tempus pretium non solvente, finita intelligitur emptio, ut *supr.* Rem autem

6. Scævola lib. 2. Responsorum.

DE lege commissoria interrogatus ita respondit, si per emptorem factum sit, quo minus legi pareretur, & ea legi uti venditor velit, fundos inemptos fore, & id, quod arrha³¹, vel alio nomine datum esset, apud venditorem remansurum. §. 1. Idem respondit, si ex lege inempti sint fundi, nec³² id, quod accessurum dictum est, emptori debet. §. 2. Post³³ diem lege commissoria comprehensum, venditor partem reliquæ pecuniæ accepit: Respondit, si³⁴ post statutum diem reliquæ pecuniæ, venditor legem dictam non exercuisset, & partem reliqui debiti accepisset, videri recessum a commissoria.

7. HERMOGENIANUS lib. 2. Juris Epitomarum.

Post diem commissoria legi praefitum, si³⁵ venditor premium peccat, legi commissoria renunciatum videtur³⁶, nec variare³⁷, & ad hanc redire potest.

De emptore, qui ex justa causa non solvit.

8. Scævola lib. 7. Digestorum.

Mulier fundos Gaio Seio vendidit, & acceptis arrha³⁸ nomine certis³⁹ pecuniis, statuta sunt tempora solutioni reliquæ pecuniæ, quibus si non paruissest emptor, pactus est⁴⁰, ut arrham perderet, & inempta⁴¹ villa essent: die statuto emptor testatus est, se pecuniam omnem reliquam paratum fuisse exfolvere, & faculum cum pecunia signatorum⁴² signis obsignavit; defuisse⁴³ autem venditricem: posteriore autem die nomine fisci testato⁴⁴ conventum emptorem, ne⁴⁵ ante mulieri pecuniam exfolveret, quam fisco satifacceret: Quæsitum est, an fundi non sint in ea causa, ut a venditrice vindicari debeant ex conventione venditoris? Respondit, secundum ea, quæ proponerentur, non⁴⁶ commississe in legem venditionis emptorem.

TIT. IV.

DE HEREDITATE, & VEL ACTIONE VENDITA.

De hereditate, que non est.

1. POMPONIUS lib. 9. ad Sabinum.

Si hereditas venierit ejus qui vivit⁴⁸, aut nullus⁴⁹ sit, nihil esse acti: quia in⁵⁰ rerum natura non sit, quod venierit.

De satisfatione a venditore hereditatis praestanda. 1. *Quo tempore spectatur quantitas hereditatis.* 2. *De hereditate testatoris, & imputbris.* 3. *De eo, quod ad venditorem hereditatis vel ad ejus heredem pervenit,* 5. *Vel ob eorum dolum aut latam culpam non pervenit.* De re deperdita aut demissa. 6. *De eo, quod servus filius venditoris defuncto debuit.* 7. *De indebito, quod heres exigit, vel solvit.* 8. *De obligationibus & actionibus hereditatis, vel ab herede constitutis.*

9. *De lucro, & danno.* 10. *De re hereditaria ab herede vendita.*

11. *Si quid absit venditori hereditatis, vel non.* 12. *De servo excepto fine peculio.* 13. *vel cum peculio.* 14. *De edibus, quorum nomine danni infelli promissum fuerat, exceptis.* 15. *De venditore hereditatis, qui emptori succedit, & ejus hereditatem vendidit.* 16. *De vestigalibus, & tributis.* 17. *De impensis funeris.* 18. *De eo, qui venit hereditatem debitoris sui.* 19. *De servitutibus.* 20. *De venditore obligato propter hereditatem.*

ipsum, rei fructus, damna rei illata ab emptore venditor repetit actione ex vendito, ut hic. & ita Sabini centuit, l. 6. *inf. de recindenda.* Proculiani vero, ut & Paulus, in factum davant. d. l. 6. ied res est iam decisa, ex pacto legis commissoria dari ex empto vendito actiones, ut hic. & ita verbum accusa hic accipe. Pro Ulpiano etiam facit l. 2. *C. de patti inter empt.* Quid, si partem pretii emptor venditorum numeravit? fructus lucratur eo cau. §. 1. *inf. ed.* & ita vocinuisse referit Romanus singul. 533. 540. 16 l. 6. §. 1. *supr. de contrah. empt.* l. 3. *C. de patti. inter empt.* 17. Nota humanum esse, emptorem fructus lucrari, si pretii partem perdidit. Quid, si partem pretii intulit, & nullos fructus percepit? partem fructuum amitti. Et igitur lex commissoria odiofa.

18. Legē commissoriæ ita ut debet venditor: statim, inquam, seu cum primum lex ipsa committatur. 19. Commisoriā elegit, qui pretii ultras petunt, aut percepit, ideoque huiusmodi petitione commissoriā renunciatur videtur. v. l. 4. C. de patti. inter empt.

20. Variatio regulariter prohibita. l. 7. *inf. ed.* quia electione jus est qualitatem emptori, quod variatione venditoris interverti illi negat. v. l. 20. *inf. de optione legat.*

21. Confusa adjici concratis, non præsumi adjecta, si aliquid adjiciat obligationi, hic notat Bald. add. l. ult. C. de patti. l. scindit. 30. *inf. de verb. oblig.* 22 l. 6. §. 1. *supr. de contrah. empt.* 23. Legē commissoriæ ita ut vult se liberare emptor, intra statutum solutioni tempus solutionem offere debet: neque exigitur, ut a venditore, solutionis nomine interpeletur: cum primum ad diem statutum solutum pretium non est, statim vendicio committitur, & fit irrita, neque convalescit oblatio postea prelio, nisi oblatum accepit venditor, vel non oblatum petat. l. 6. l. 7. *inf. ed.* 24. Dies enim interpellat, ut hic. ut & eum, qui sub pena aliquid debet. l. 1. l. 2. *C. de contrah. & committ. stipul.* vel sub usuris. l. 9. §. ult. *inf. de usuris.* vel ex causa emphyteus. l. 2. circa fin. C. de juri emphyteut. Eodem modo iudex appellanti, licet non petenti, apostolos concedere debet. l. 6. *inf.* C. de appellationibus. 25. Si non imputabitur, neque dicetur lex esse commissia. v. l. ult. in p. *inf. ed.* l. cum quadam. 17. 9. *supr. de usuris.* l. 6. *supr. de contrah. empt.* 26. Ea lex est commissoriā. l. 2. *supr. ed.* 27. Fructus, dum legis commissoriæ tempus expectatur, sunt temporis: lege tamen commissia restituendi sunt venditori: Resoluto contractu, fructus restituendi sunt venditori: vide l. 6. *supr. de in diem addit. ubi dixi.* 28. *Revenire* dicitur res, quæ revertitur. 29. Exice l. 4. §. 1. *supr. ed.* 30. Fidem qui sefiliit, omni comodi indigneus est. 31. Commisoriā electa a venditore emptor, quod arrha aut pretii nomine dedit, amittit, l. 4. *supr. ed.* ut hic. facit l. 25. in p. *supr. de pet. her.* 32. Ratio præsumit venditor remittere legem commissoriā emptori, cum ab eo post diem statutum solutionis, solutionem seu rei pretium recipit, ut hic. Eadem ratione remittit legem commissoriā valallo notant, si post statutum tempus hominum, seu homagium a valallo recipiat dominus. 33. vid. l. 4. C. de patti. int. empt. 34. Renunciare legi commissoriā videntur, qui post legem commissiam pretium venditaz exigit: vide l. 4. l. 2. *C. de patti inter empt.* 35. Imo non videtur. l. 2. in verb. licere. C. de jure emphyteut. 36. vid. l. 4. §. 2. in fin. *supr. ed.* 37. Arrha nomine interdum certa summa, ut hic. interdum etiam annulus dabatur. l. 11. 9. *inf. de att. empt.* 38. vid. l. 4. in fin. *supr. de res pignori.* l. 3. C. de novationib. alias non ita valet facta protessatio, vel inhibito. l. 14. *supr. de Publiciana.* l. 27. *supr. de confit.* 39. Dixi ad Authenticam Sed jam. l. II. C. depositi. 40. Quia pereunt non stetit, quominus antea solveret. l. 23. circa finem. *inf. de obligat.* & actionibus.

41. L. 4. C. ed. 39. Ecl. 19. tit. 4. 42. Viventis hereditas non est, ut hic. & l. 1. *7. pre herede.* 43. Aut nullus sit, Halbaard. puto legendum esse, aut quæ nulla sit, ext. l. 7. & l. 8. *inf. ed.* quod etiam extrema huiusmodi legis verba latissim inveniunt: vel hanc vocem accipe, pro eo, qui nunquam fuerit, vide l. 29. §. 1. *inf. de lib.* & posth. ubi dixi.

44. Protestatio facta per judicem: vel officiale debitori, ne solvit creditori, excusat eum, ne in moram incidat. Quid, si a privato? idem videtur; si iusta causa inhibendi tuerit, l. 4. in fin. *supr. que res pignori.* l. 3. C. de novationib. alias non ita valet facta protessatio, vel inhibito, l. 14. *supr. de Publiciana.* l. 27. *supr. de confit.* 45. Dixi ad Authenticam Sed jam. l. II. C. depositi. 46. Quia pereunt non stetit, quominus antea solveret. l. 23. circa finem. *inf. de obligat.* & actionibus.

2. ULPIANUS lib. 49. ad Sabinum.

Vendor hereditatis satisfare¹ de evictione² non debet: cum [id] inter ementem & vendentem agatur, ut neque³ amplius, neque minus juris emptor habeat, quam apud heredem futurum esset: Pla-ne, de⁴ facto⁵ suo venditor satisfare⁶ cogendus est. §. 1. In hereditate vendita utrum ea quantitas spectatur, quæ fuit mortis tempore, an ea, quæ fuit, cum aditur hereditas⁷ an ea, quæ fuit, cum hereditas venundatur, videndum erit? Et verius est, hoc esse fer-vandum, quod actum est: plerumque autem hoc agi videtur, ut quod ex hereditate pervenit, in⁸ id tempus, quo venditio fit, id videatur venisse. §. 2. Illud potest queri, si etiam impuberi sit substitutus is, qui vendidit hereditatem testatoris, an etiam id, quod ex impuberis hereditate ad eum, qui vendidit hereditatem, pervenit, ex empto actioni locum faciat? Et magis est, ne⁹ ve-niat: quia alia¹⁰ hereditas est: licet enim unum testamentum sit, alia tamen, atque alia hereditas est. Plane, si hoc actum sit, di-cendum erit, etiam impuberis hereditatem in venditionem venire, maxime si jam delata impuberis hereditate pervenit hereditas.

§. 3. *Pervenisse*¹⁰ ad venditorem hereditatis quomodo videatur, queritur: Et ego puto, antequam quidem corpora rerum hereditarum nactus vendor fuerit, hactenus videri ad eum pervenisse, quatenus¹¹ mandare potest earum rerum persecutionem, actiones que tribuere: enimvero ubi corpora nactus est, vel debita exigit, plenus¹² ad eum videri pervenisse. Sed & si rerum venditarum ante hereditatem venditam pretia fuerit consecutus, palam est ad eum pretia rerum pervenisse. ¶ Illud retinendum est, cum¹³ effectu vi-dendi pervenisse, non prima ratione: idcirco quod¹⁴ legatorum nomine quis praestitit, non videtur ad eum pervenisse: sed & si quid æris alieni est, vel cuius alterius oneris hereditarii, pervenisse me-rito negabitur. Sed & rerum ante venditionem donatarum¹⁵ pre-tia praestari, æquitatis ratio exigit. §. 4. Non tantum autem quod ad venditorem hereditatis [pervenit,] sed & quod¹⁶ ad heredem ejus ex hereditate pervenit, emptori restituendum est: Et non solum quod jam pervenit, sed & quod quandoque pervenerit, restituendum est.

§. 5. Sed & si quid dolo malo eorum factum est, quo¹⁷ minus ad eos perveniat, & hoc emptori praestandum est: *Fecisse*¹⁸ autem dolo malo, quo minus perveniat, videtur, [sive] alienavit aliquid, vel etiam accepto quem liberavit, vel id exit dolo malo, ne¹⁹ de here-ditate adquireretur, vel ne possessionem adipisceretur, quam²⁰ posset adipisci. ¶ Sed & si non dolo malo sed lata²¹ culpa admiserit ali-iquid, utique tenebitur. ¶ Deperdita²² autem & diminuta fine dolo malo vendoris non praestabuntur. §. 6. Illud quæsitum est²³, an vendor hereditatis²⁴ ob debitum a filio suo, qui in potestate ejus esset, servove, ei cuius hereditatem vendidisset, praestare²⁵ debeat emptori? Et visum est, quidquid duntaxat de peculio filii, servive, aut in suam rem versum inveniatur²⁶, praestare eum debere.

§. 7. Solet queri, an &, si quid luci occasione hereditatis vendi-tor senserit, emptori restituere id debeat? Et est apud Julianum²⁷ hæc quæstio tractata lib. VI. Digestorum, & ait, quod non debitum exegerit²⁸, retinere heredem: & quod non debitum solverit²⁹, non reputare: nam hoc servari, ut heres emptori non praestet, quod non debitum exegerit: neque ab eo consequatur, quod non debitum praestiterit: Si autem condemnatus praestiterit, hoc solum heredi sufficit, esse eum condemnatum³⁰ sine³¹ dolo malo suo, etiamsi ma-xime creditor non fuerit is, cui condemnatus est heres: Quæ sententia mihi placet. §. 8. Non solum autem hereditarias actiones, sed³² etiam eas obligationes, quas ipse heres constituit, di-cendum erit praestari emptori debere: Itaque & si fidejussorem acce-perit ab hereditario debitore, ipsam [hanc] actionem, quam habet heres, praestare [emptori] debet: sed & si novaverit, vel in judi-cium deduxerit actionem: praestare debet hanc ipsam actionem,

1 Id est, cavere, fidejussores dare: nam neque alias vendor de evictione dat fidejus-sorem. *Goth.* Vid. Cujac. lib. 2. obs. 30. S. L. 2 Evictionem emptori non praestat hereditatis vendor, de facto tamen suo statutum, ut hic. Cur non praestat evictionem? quia quoties hereditas venditur, id tacite agitur inter emptorem, & venditorem, ut jus omne vendoris penes emptorem sit, ut hic. 3. l. 23. *infra. cod. l. 5. c. cod. l. 95. infra. de legat. 3.*

4 De facto suo statidare, de ses faits, Et promesses, adde l. de tuo. 9. *supr. mandati.* de dolo suo. §. 5. *infra. cod.* 5 Vide l. 9. *supr. mandati.*

6 Repromittit: Repromissionis verba illa sunt, Quanta pecunia ex hereditate &c. vide l. 50. J. de verbis. oblig. vide Cujac. 2. obs. 30. vendor enim eti praestare debeat hereditatem esse, & le hereditate esse, si quid tamen ex corporibus hereditariis evincatur, ut eo nomine cavere non debet, ita nec eo nomine tenetur. quoniam hoc agitur, ut id ex ea tantum venditione emptor habeat, quantum habiturus foret vendor. Cujac. ibid.

7 Tempus contractæ venditionis hic inspicitur at non mortis defuncti, aut adita here-ditatis, ut l. 69. l. 77. *supr. de contrah. empt.* in hereditatis venditionem venient, non ea-

tantum, quæ fuerunt mortis, vel adiutoris tempore, sed etiam, quæ post mortem aut adiutorum accepserunt. Quid, si hereditas facta quid deceperit, ante factam venditionem, puta venditum sit, vel donatum? Precium ejus praestare debet. Ex his appareat, in in-quienda quantitate hereditatis ita venditionis tempus spectari, ut accessiones heredita-tum augeant, decepciones vero hereditas facta contingentes, diminuant: Quod in ponenda ratione legis Falcidæ non observatur, in qua mortis tempus inspicitur, nec vel decepcionis augetur, vel decepcionis ministrum hereditas. Tempus quidem mortis hoc etiam casu, vel falso adiutorum speciarum convenienter, ut in lege Falcidæ, sed ideo venditionis tempus inspicitur, quia plerumque id inter venditorem & ementem agi videtur. Cujac. ibid.

8 Vendor hereditatis, ius substitutionis, quod haberet in ea hereditate, in dubio non intelligitur vendere. Cur non intelligitur vendere? quia alia est hereditas. Quid, si hoc actum sit, ut veniret? venditum celebatur, maxime si jam delata impuberis here-ditatis veniretur, ut hic.

9 Hereditas substitutionis delata, non est hereditas testatoris, sed instituti; alia est a tutoris hereditate, licet uno testamento sit delata.

10 l. 17. *supr. quod metu.* l. 23. S. I. *supr. de peti. heret. l. 171. mfr. de verb. sign.*

11 l. 51. *in fin. supr. de pecul.* perveniente res ad aliquem videtur, si ejus perfectionem & actionem mandare potest.

12 Perveniente plenus, seu cum effectu ad aliquem res videtur, cuius corpus ipsum possessor nactus est, ut hic. aut si precium rei nactus sit, verf. sed eti. *infra. cod.* minus plene, qui rei perfectionem, & actionem tautum mandare potest. *supr. cod.* 13 Perveniente cum effectu res dicuntur, cuius corpus aut precium ad aliquem pervenit: sive effectu, si perficiuntur, aut actio. l. 164. *in fin. J. de verb. sign.*

14 Perveniente id ad heredem videtur, quod alii restituere coadūctus est, titulo vel legati, vel mutui, vel alterius oneris hereditarii. l. 165. *infra. de verb. sign.*

15 Hereditatis vendor, si quid ante venditionem ipsius hereditatis ex eadem donaverit, rei ita donata precium emptori praestare cogitur.

16 Hereditatis vendoris heres etiam emptori tenetur id omne, quod ad eum pervenit, aut quondamque pervenit, restituere, ut hic. immo & id, quod dolo malo ad eum non pervenit, restituendum est emptori.

17 Vide l. 4. *infra. rerum amicar.* 18 Dolo malo facit, ne ad se

res perveniat, qui alienat, vel accepto liberat; qui non adquirit hereditatem, quam potest, aut non adipiscitur possessionem, quam potest adipisci.

19 Adquirendi occasionem omittere, doli species est: vide tamen l. 134. *infra. de reg. jur.* 20 l. 7. §. 3. *supr. de tributar.* l. 44. *supr. mandati.* 21 Hereditatis vendor latata culpa- præstat in non adquirendis. Est vero latata culpa dolo proxima.

22 Hereditatis vendor, non praestat emptori res deperditas, aut dominicas sine dolo suo.

23 Guterius resolut. part. l. cap. 42. num. 3. Mod. 24 Si creditor filii patrem heredem scripsit,

quam nactus est. §. 9. Sicut lucrum omne ad emptorem here-ditatis respicit, ita³³ damnum quoque debet ad eundem respicere.

§. 10. Denique si rem hereditariam heres vendiderit, ac per hoc fuerit condemnatus, non habet contra emptorem actionem: quia non³⁴ ideo condemnatur, quod heres esset, sed quod vendiderit. Sed si premium rei distractæ emptori hereditatis dedit, videamus, an locus sit ex vendito³⁵ actioni? Et putem esse. §. 11. Sive ipse vendi-tor dederit aliquid pro hereditate, sive procurator ejus, sive alius quis pro eo, dum negotium ejus gerit, locus erit ex vendito actioni: dum modo aliquid absit³⁶ venditori hereditatis: cæterum, si nihil absit venditori, consequens erit dicere, non competere ei actionem.

§. 12. Apud Julianum scriptum est, si venditor hereditatis exce-perit *seruum sine*³⁷ *peculio*, & ejus nomine cum eo fuerit actum de peculio, & in rem verso, id duntaxat eum consequi, quod³⁸ præstiterit ejus peculii nomine, quod emptorem sequi debeat, aut quod in rem defuncti versum est: His enim casibus æs alienum emptoris folvit: ex cæteris causis suo nomine condemnatur. §. 13. Quid ergo, si *servum cum*³⁹ *peculio* exceperit venditor hereditatis, con-ventusque de peculio præstitit? Marcellus lib. VI. Digestorum, non petere eum scripsit, si modo hoc actum est, ut, quod superfulset ex peculio, hoc haberet: at si contra actum est, recte repetere⁴⁰ eum posse ait: si vero nihil expressum inter eos convenit, sed tan-tummodo peculii mentio facta est, cessare ex vendito actionem con-stat.

§. 14. Si venditor hereditatis *ades fibi* exceperit, quarum nomine damni infecti promissum fuerat, interest, quid acti sit: nam si ita exceptit, *ut damni quoque infecti stipulationis onus sustineret*, nihil ab emptore consequeretur: Si vero id actum erit, *ut emptor hoc æs alienum exsolueret*, ad illum onus stipulationis pertinebit: si non apparet quid acti sit, verisimile⁴¹ erit, id actum, ut ejus quidem damni nomine, quod⁴² ante⁴³ venditionem datum fuerit, onus ad em-ptorem, alterius temporis ad heredem pertinet. §. 15. Si Titius Mævii hereditatem Seio vendiderit, & a Seio heres institutus, eam hereditatem Attio vendiderit, an ex priore venditione hereditatis cum Attio agi possit? Et ait Julianus, quod venditor hereditatis petere a⁴⁴ quolibet extraneo⁴⁵ herede potuisset, id⁴⁶ ab hereditatis emptore consequtatur: & certe, si Seio alius heres exstitisset, quicquid vendi-tor Mævianæ hereditatis nomine præstisset, id ex vendito actione consequi ab eo potuisset: nam & si duplam hominis a Seio stipulatus fuisset, & ei⁴⁷ heres exstitisset, eamque hereditatem Titio vendidi-set, evicto homine, rem a Titio servarem.

§. 16. Si quid pu-blici⁴⁸ vestigialis nomine præstiterit venditor hereditatis, consequens erit dicere, agnoscere emptorem [ei] hoc debere: namque hereditaria⁴⁹ onera [etiam] hæc sunt: & si forte tributorum nomine aliquid dependat, idem erit dicendum. §. 17. Quod si funere facto heres vendidisset hereditatem, an impenfam funeris ab emptore consequat-ur? Et ait Labeo, emptorem impenfam funeris praestare debere: quia & ea, inquit, impenfa hereditaria⁵⁰ est: cuius sententiam & Javolenus putat veram: & ego arbitror. §. 18. Cum quis debitori suo heres exsticte, *confusione*⁵¹ creditor esse definit: sed si vendit hereditatem, æquissimum videtur, emptorem⁵² hereditatis⁵³ vi-cem⁵⁴ heredis obtinere, & idcirco teneri venditori hereditatis, sive cum moritur, testator debuit, quamvis post mortem debere defit, adita a venditore hereditate, sive quid in diem debeatur, sive sub conditione, & postea conditio exsticisset: ita tamen, si ejus debiti adversus heredem actio esse poterat, ne forte etiam ex his causis, ex⁵⁵ quibus cum herede actio non est, cum emptore agatur.

§. 19. Et si servitutes⁵⁶ amisit heres institutus adita hereditate, ex vendito poterit experiri aduersus emptorem, ut servitutes ei restituantur.

§. 20. Sed & si quid venditor nondum præstiterit, sed quo-quo⁵⁷ nomine obligatus sit propter hereditatem, nihilominus agere potest cum emptore.

6 is porro hereditatem vendiderit, emptori de peculio tenebitur, quod fuit venditionis tempore. l. 37. *supr. de peculio.* 25 Praestandi verbum solumne est stipulationis em-pete & venditi hereditatis, & actionis ex empto, dixi in l. pen. infra. cod. 26 Id est, verbum durat, v. l. 10. §. 6. *supr. de fin. supr. de pet. hered.* 27 l. 20. §. 18. in fin. *supr. de pet. hered.* 28 Venditor hereditatis id, quod indebitum exigit, emptori non praestat & breviter, injusta lucra emptori non reficit. 29 Venditor hereditatis id, quod indebitum solvit, emptori non imputat, *ut hic.* nisi sine dolo suo condemnatus, & sententia judicis coactus, indebitum solvit, verf. *si autem condemnatus.* ita injusta sententia in causa hereditatis vendita lata, nocet emptori, at non venditori: hoc ideo, quod omne periculum hereditatis ad emptorem pertinet. 30 Fidejussorem condemnatum indebitum solvere, id a reo principali posse repetere, hoc ex loco notatur. 31 Aliud, si dolo. §. 10. *infra. cod.* 32 Venditor hereditatis emptori, non solum actiones in hereditate reportas cedere debet, sed etiam actiones proprias ex suo, ac proprio facto competentes. B. 1. d. ut si quid confituit, novavit, in iudicium deduxit. 33 Lucri & danni par ratio. v. l. 55. in fin. *supr. pro soci. l. fix. §. 3. C. de furt.* 34 §. 7. in fin. *supr. cod.* 35 Hereditatis emptor venditori tenetur premium, quod ab eo accepit rei hereditatis aliquid distractæ, restituere, si venditor per iudicem id restituere damnatus fuerit. 36 Pura, quod sit obligatus. §. 10. *infra. cod.* 37 Hereditatis vendor, qui servum excepit sine peculio, quidquid actione de peculio, servi nomine, alii præstiterit, ab emptore hereditatis recuperat. *Goth.* Ad hunc §. v. Revard. lib. 2. va-riar. cap. 13. S. L. 38 Aut venditor solvit pro onere, quod sequi debet emptorem; & repetit: aut pro onere, quod sequi ipsum venditorem debet: & non repetit. 39 Hereditatis vendor, qui servum excepit cum peculio, quarenas onera peculii agno-fit, eatenam non repetit ab emptore quidquid ei venditor hereditatis solvit pro onere: quod emptorem requirit, id ab emptore posse repetere: quod pro re ad iunctum & proprium onus pertinet, id non repetit, *ut hic.* 40 Dubitationis enim tollenda cau-sa, quæ contrahitus inferuntur, ius commune non fident. l. 56. in pr. *supr. mandati.* 41 Verisimilia magis in interpretationibus sunt spectanda. 42 Vide l. 1. in fin. C. de periculis. 43 Damnum ante & post venditionem contingens, an & quando per-iculo est emptoris, vel venditoris. 44 Hereditatis emptor id venditori præstat, quod extraneus heres præstaret. 45 Cui hereditatem non vendidisset. 46 Hinc collige, defundim, si venditori quid debuit, hoc ab emptore posse repetere, & vendi-torem hereditatis ea duntaxat bona alienare, quæ in hereditate fuerint, non ea autem transference, quæ sibi debita fuerint a defuncto. Ea igitur ab emptore hereditatis petere potest, non minus, quam a quovis herede. 47 l. 48. *infra. ad leg. Falcid.* 48 Hereditatis vendor, quæ vestigialia ac tributa solvit, ab emptore repetit. 49 Vestigialia, & tributa, inter onera hereditaria numerantur, facit l. 42. §. de pactis. add. l. 45. *supr. de condit. indeb.* 50 Vel ideo, quod qui in tunis impedit, con-trahere videtur cum defuncto, non cum herede. l. 1. *supr. de religiosis.* 51 l. 95. §. 2. *infra. de solut. l. 7. C. de pactis.* 52 Ita fideicommissarius, cui restituta est hereditas, vicem hereditatis obtinet, l. 1. *supr. mandati.* 53 Qui alius est ab emptore honorum de quo Caius, & Imperator in Institutione. bonorum enim emptor est, qui emitt ea, quæ distraheant creditores. 54 Hereditatis emptor vicem hereditatis obtinet, *ut hic.* & l. 9. in fin. §. commun. prædior. Immo non obtinet. l. 2. C. 4. t. l. 45. 15. C. de donat. 55 Puta delictis. §. 1. *Inf. de perpet. & temporalibus.* 56 Quæ debebantur a prædio hereditario, prædio venditoris hereditatis. l. 9. §. *com. prædiorum.* 57 Empor hereditatis (utpote quasi heres) quemcumque ejusdem hereditatis fidejussorem tenetur liberare. Ergo & ipsum venditorum ejusdem hereditatis, si hereditatis nomine fidejusserit. §. 44. §. *cod.*

De pecunia a venditore hereditatis exacta & perdita.

3. POMPONIUS lib. 27. ad Sabinum.

Si venditor hereditatis exactam pecuniam sine¹ dolo malo & culpa perdidisset, non² placet eum emptori teneri.

Quid præstat venditor nominis.

4. ULPIANUS lib. 32. ad Edictum.

Si³ nomen⁴ sit distractum, Celsus lib. IX. Digestorum scribit, locupletem⁵ esse debitorem, non debere præstare: debitorem autem⁶ esse, præstare, nisi aliud convenit.

5. PAULUS lib. 33. ad Edictum.

ET quidem sine⁷ exceptione quoque, nisi in contrarium actum sit: sed, si certa⁸ summæ debitor dictus sit, in eam summam teneatur venditor: si incertæ⁹, & nihil debeat, quanti¹⁰ intersit emptoris.

6. IDEM lib. 5. Quæstionum.

Emptori nominis etiam¹¹ pignoris persecutio præstari debet: ejus quoque quod postea¹² venditor accepit, nam beneficium¹³ vendoris prodest emptori¹⁴.

De hereditate, que non est, vel non ad venditorem pertinet.

7. IDEM lib. 14. ad Flautium.

Cum hereditatem aliquis vendidit, esse¹⁵ debet hereditas, ut sit emptio: nec¹⁶ enim alea emitur, ut¹⁷ in venatione, & similibus¹⁸, sed res, qua si non est, [non] contrahitur emptio, & ideo pretium condicetur.

8. JAVOLENUS lib. 2. ex Plautio.

Quod si nulla hereditas ad venditorem pertinuit, quantum emptori præstare debuit¹⁹, ita distingui oportebit, ut si est quidem aliqua hereditas, sed ad venditorem non pertinet, ipsa astimetur; si nulla est, de qua actum videatur, pretium dumtaxat; & si quid²⁰ in eam rem impensum est, emptor a venditore consequatur.

9. PAULUS lib. 33. ad Edictum.

ET si²¹ quid emptoris interest.

10. JAVOLENUS lib. 2. ex Plautio.

Quod²² si in venditione hereditatis id actum est, si quid²³ juris effet venditoris, venire, nec postea quidquam præstitum iri, quamvis ad venditorem hereditas non pertinuerit, nihil tamen [ab eo] præstabatur, quia id actum esse manifestum est, ut quemadmodum emolumen negotiationis, ita periculum ad emptorem pertineret.

11. ULPIANUS lib. 32. ad Edictum.

Nam hoc²⁴ modo admittitur esse venditionem, si qua sit hereditas, etio tibi empta, & quasi²⁵ spes²⁶ hereditatis: ipsum enim incertum²⁷ rei veneat, ut in retibus²⁸.

12. GAJUS lib. 10. ad Edictum provinciale.

Hoc autem sic intelligendum est, nisi sciens²⁹ ad se non pertinere, ita vendiderit: nam tunc ex dolo tenebitur.

13. PAULUS lib. 14. ad Plautum.

Quod si³⁰ sit hereditas, [etsi] non ita convenit, ut quidquid³¹ juris haberet venditor, emptor haberet, tunc heredem se esse, præstare debet: illo vero adjecto, liberatur venditor, si ad eum hereditas non pertineat.

De nomine filiis. I. De rebus hereditariis, & quantitate hereditatis.

14. IDEM lib. 33. ad Edictum.

Qui filiifamilias³² nomina vendidit, actiones³³ quoque, quas³⁴ cum patre³⁵ habet, præstare debet. §. I. Si hereditas vierit, venditor res hereditarias tradere³⁶ debet: quanta³⁷ autem hereditas est, nihil interest.

1. §. 7. in fin. supr. eodem. 2. Cur? res empta perit emptori. 3. Incipit tractare de hujus tituli altera parte, nempe de actione vendita. 4. An quodcumque? an injuriarum? sic videtur, quia (licet injuria actio non transmittatur ad heredes ante litis contestationem, quod ea non sit in bonis, l. 23. infr. de injuriis.) & post factam contestationem sit res litigiosa, ideoque nullo casu in alium transmitti possit, l. 2. C. de litigiosis. eam propinquum per nos, & per alios, & talem actionem cedere postsumus. arg. l. 17. §. 10. infr. de injuriis. Accus. 5. Emptori nominis, de periculo in substantia, non in qualitate venditor tenetur. l. 5. infr. cod. l. 74. §. ult. infr. de evit. l. 4. §. 6. infr. de dol. mal. & met. except. 6. Nomen qui vendit, debitorum præstare cogitur: at non idoneum debitorem, nisi aliud convenient: vendi enim ita potest, ut hic. Et l. 5. l. 6. l. 17. l. 19. l. 23. §. 1. infr. cod. 7. Creditor impræprio dicitur, cui exceptio potest objici. l. vel obligatus. 20. infr. de liberali. 8. Nomen certa summa venditum, ad eam summam, quae dicta est, præstari debet. 9. Nomine incerte summa vendito, nomen aliquod est præstandum: quod si nullum sit nomen, venditor quantum emptoris intereat, præstet. 10. Adde l. 9. infr. cod. 11. Pignus perque potest, qui nomen emit. l. 6. §. 7. C. de oblig. Emptori nominis cedi actio adversus fidejusserem deters. Cui personalis ceditur, eidem cedi debet & hypothecaria. 12. Sine cessione hypothecaria non transit in emptorem, quia a venditore post venditionem faciat quæsita est. 13. Beneficium venditoris prodest emptori, ut hic, dum ne sit peripherale. l. locatio. 9. in fin. infr. de publica. 14. l. 5. C. h. t. 15. Vid. l. 1. supr. cod. l. 5. supr. de contrah. empt. excipe l. 10. infr. cod. 15. Hereditatis venditio ab alio venditio differt, ut hic. Imo non differt. l. 11. in fin. infr. cod. 17. Id est, non ita est accipiente hereditaris venditio, quia aliena aut spes vendatur, nisi aliud actum sit. l. 10. l. 11. infr. cod. 18. Puta plicatione. l. 12. infr. de act. empt. & sic alia emi potest, ut hic, venatio, ut hic, plicatione, d. l. 12. Ipsa missilium: spes enim emptio est. l. 8. in fin. supr. de contrah. empt. ut ita sine re interdum venditio conflitat, ut hic, sed & donari spes potest. l. 3. C. de donationib. 19. Al. debeat. 20. Vid. l. 18. infr. de liberal. legat. 21. l. 5. in fin. supr. cod. If vendor alienam hereditatem vendit, ad te non pertinentem, ejus estimationem debet, & in id, quod emptoris intereat, teneatur. 22. Vendere hereditatem, & quidquid juris habeas in hereditate, differunt: posterior venditio titulam non confert, nisi de jure auctoris sit probatum: Incerto enim auctori's jure, jus successoris incertum est: Emptor jure emptionis uti non potest, nisi de jure venditoris probatum. 23. Adde l. 12. §. 13. infr. cod. 24. Hereditas vendi potest, ut iactus retis. Quum ita venditur hereditas, venditor hereditatem aliquam esse emptori non præstat. 25. Quasi spes hereditatis jam delata vendi potest, eti incerta sit. 26. l. 8. §. de contrah. empt. 27. Incertum hereditatis vendi potest. l. 1. C. de pact. 28. l. 12. infr. de act. empt. 29. l. 6. in fin. infr. de act. empt. 30. Si prius ita non convenit, ut quidquid juris habet venditor, id venditum effet, emptor se heredem probare cogitur. Synop. B. s. l. 19. tit. 4. c. 1. 31. Ut in l. 10. supr. cod. 32. Hoc est, idipsum, quod filiusfamilias debet. 33. l. 23. infr. cod. 34. Nomine debitoris venditum, venditum nomen & aduersus ejus fidejusfore intelligi hinc colligitur, facit l. 23. infr. cod. 35. Fidejusfor filii forte fuit pater. l. cum filiusfamilias. 49. infr. de verb. oblig. adde l. 3. §. sed utrum. supr. de minoribus. 36. Si hereditas vendita sit, emptori ad eam tradendam empti actio competit, nisi viventis sit, l. 1. vel niti hereditas nulla sit, aut ad venditorem non pertineat. l. 7. supr. cod. nisi nondum solutum pretium, l. 22. infr. sed. nisi venditor persuasus ab emptore fuerit.

15. GAJUS lib. 10. ad Edictum provinciale.

Nisi de substantia ejus affirmaverit³⁸.

Si fideicommissarius quasi heres vendiderit.

16. PAULUS lib. 33. ad Edictum.

Si quasi³⁹ heres⁴⁰ vendideris hereditatem, cum tibi ex Senatusconsulto Trebelliano⁴¹ restituta esset hereditas, quanti emptoris interficit, teneberis⁴².

De nominibus sub conditione, vel in die.

17. ULPIANUS lib. 43. ad Edictum.

No mina eorum, qui sub⁴³ conditione⁴⁴ vel in diem debent, & emere & vendere⁴⁵ solemus: ea enim res est, quæ emi & venire potest.

Si venditor hereditatis pro parte quoque coheredum solverit.

18. JULIANUS lib. 15. Digestorum.

Si ex pluribus heredibus unus, antequam cæteri adirent hereditatem, pecuniam, quæ sub⁴⁶ poena debebatur a testatore, omnem solvit, & hereditatem vendiderit, nec a coheredibus suis propter egestatem eorum quidquam servare poterit, cum⁴⁷ emptore hereditatis, vel ex stipulatu, vel ex vendito recte experietur: omnem enim pecuniam hereditario nomine datam, eo manifestius est, quod in judicio familiæ ericiscundæ ducitur⁴⁸, per quod⁴⁹ nihil amplius uniusquisque a coheredibus suis consequi potest, quam quod tanquam heres im penderit.

De conditione.

19. IDEM lib. 25. Digestorum.

Multum⁵⁰ interest⁵¹, sub conditione aliqua obligatio veneat, an, cum ipsa obligatio sub⁵² conditione sit, pure veniat. Priore⁵³ casu, deficiente conditione nullam [esse] venditionem: posteriore⁵⁴, statim venditionem consistere: nam si Titius tibi decem sub conditione debeat, & ego abs te nomen ejus emam, confessim ex⁵⁵ empto vendito agere potero, ut vel acceptum ei facias.

Si venditor hereditatis debitori defuncti successorit. I. De eo, qui vendidit hereditatem creditoris sui.

20. AFRICANUS lib. 7. Quæstionum.

Si hereditatem mihi Lucii Titii vendideris, ac post debitori⁵⁶ ejusdem heres existas, actione ex empto teneberis. §. I. Quod simplicius⁵⁷ etiam in illa propositione⁵⁸ procedit, cum⁵⁹ quis ipse creditor suo heres existit, & hereditatem vendidit.

Quid præstat venditor emptori.

21. PAULUS lib. 16. Quæstionum.

Vendor ex hereditate, interposita stipulatione, rem⁶⁰ hereditati persecutus, alii vendidit: Quæritur, quid ex stipulatione præstare debeat: nam bis⁶¹ utique non committitur stipulatio, ut & rem & pretium debeat? Et quidem si, postea quam rem vendidit heres, intercessit stipulatio, credimus, pretium in stipulationem venisse: quod si antecessit stipulatio, deinde rem nactus est, tunc rem debeat. Si ergo hominem vendiderit, & is deceperit, an pretium ejusdem debeat? non enim deberet Stichi promissor⁶², si eum vendidisset, mortuo eo, si nulla mora processisset: sed ubi hereditatem [vendidi], & postea rem ex ea vendidi, potest videri, ut negotium ejus agam, quam⁶³ hereditatis: Sed⁶⁴ hoc in re singulari non potest credi: nam si⁶⁵ eundem hominem tibi vendidero, & nec dum tradito eo, alii quoque vendidero, pretiumque accepero, mortuo eo; videamus, ne nihil tibi debeam ex empto, quoniam moram in tradendo non feci: pretium enim hominis venditi, non⁶⁶ ex re, sed propter negotiationem, percipitur: & sic fit, quasi alii non vendidissent: tibi enim rem dehebam, non⁶⁷ actionem: at cum hereditas venit, tacite⁶⁸ hoc agi videtur, ut si quid tanquam heres feci, id præ-

rit exiguum esse hereditatem, que erat aliquo ampla. v. l. 4. C. eod. 37. Quanta hereditas est, tanta præstanta. 38. l. 18. infr. de adilitio. 39. Quia heres est fideicommissarius universalis, cui restituta est ex Senatusconsulto Trebelliano hereditas.

40. Hereditatem, ut heres directus, fideicommissarius vendere non potest. Proinde si eam vendiderit, eo nomine emptori tenebitur in id, quod interest. Unde nota: Hereditis nomen in quocumque actu adjicetur, directum heredem innuerit.

41. Id est, vendens tanquam heres, cum sit fideicommissarius; tenetur in id, quod interest emptoris. Bald. 42. Actione ex empto.

43. l. 19. infr. eod. 44. Nomen conditionalis, velin diem debitoris, vendi emique potest. 45. Et docere. l. 3. C. de donationib. 46. Qui pecuniam a debito debitarum sub poena, solvit, vendita hereditate eam pecuniam a suis coheredibus repetit: aut si ii solvendo non sint, ab ipso emptore repeatit. 47. Vendor hereditatis, quod a coheredibus suis servare non potest, id omne ab ejusdem hereditatis emptore recuperat, puta expensas, & si quæ similia. 48. Al. deducitur, & ita vulgat. 49. Judicio familiæ ericiscundæ nihil amplius uniusquisque a coheredibus confequitur, quam quod ut heres impenetrat. l. 16. §. 4. in fin. l. 44. §. 3. supr. familiæ. 50. Pure debitus, sub conditione: debitor sub conditione, pure vendi potest. Priore casu, si conditione deficerit, nulla: Posteriori statim venditio consistit. 51. Obligatio sub conditione vendi potest: potest & obligatio sub conditione pure vendi. Inter haec duo discrimen est: priore casu, pura obligatio venditari, venditio tamen ipsa conditionalis est. Posteriori, obligatio conditionalis: pura vero venditio. Priore casu autem eventum conditionis emptor agere non potest: posteriori statim potest. 52. Sub conditione contracta sit, ita Fulgorius. 53. Obligatione sub conditione vendita, statim venditio non constituit, sed deficiente conditione nulla est venditio. 54. Obligatio conditionalis, seu nomen conditionale, pure vendi potest. Vendito ita nomine emptor statim agere potest. 55. Actio ex empto, ex ambo vendito dicuntur nonnunquam, ut l. 33. infr. de auct. empt. ubi dixi. 56. Quid, si ex contrario ejus creditori succedit? l. 23. infr. eod. 57. Ut in l. 35. in fin. infr. locati, id est, ruditus, detracta scrupulosis, controversia distinctione omni: nam scrupulosus in priori parte ex Juliano (quantum existimat) ponitur, tempore venditionis debitorum non suffit confutum. Cujac, 7. ad Afric. in hanc legem. 58. Propositio, hypothesis facti species. l. 20. supr. de reb. cred. Sic Rethorica, non dialecticam questionem Africanus & Julianus vocant, hic: Et d. l. 20. l. 19. §. l. supr. ad SC. Velleian. l. si pecunia. 6. infr. ut in posseff. 59. Aut creditor debitor, aut debitor creditor, heres existens hereditatem tibi vendidi: Priore casu, licet confusione deficerit esse creditor, mihi tamen teneris ex empto: altero, eodem modo confusione deficerit esse debitor, tibi tamen tener, non pristina actione, quæ confusione sublata est, sed ex empto. Cujac, ibid. 60. Hereditaria res singularis vel ipsa hereditas vendatur, interest. 61. Bis stipulatio nona committitur: bis autem commititur, quoties quis & rem & pretium debet. 62. l. 91. infr. de verb. oblig. 63. Potius quam, 4. August. 7. 64. Notanda est differentia inter venditionem hereditatis, & rei singularis. 65. Vide que scripsi l. 13. 9. l. infr. de action. empt. 66. Imo, pretium rei dicuntur esse ex re. l. 68. supr. de procurat. vide que scripsi ad l. 43. in fin. infr. de furt. 67. Re ab actions distinguuntur, ut hic. Et infr. eod. 68. Tacito id agi videtur hereditate vendita, ut venditor id præstet emptori, quod ut heres fecerit.

Tit. V. De rescindenda venditione, & quando licet ab emptione discedere.

367

item emptori, quasi illius negotium agam: quemadmodum fundi vendor fructus praefest bona fidei ratione: quamvis, si neglexisset¹, ut alienum, nihil ei imputare possit: nisi culpa eius argueretur. Quod, si rem, quam vendidi, alio possidente, petii, & litis astimationem accipi: utrum premium illi debeo, an rem? Utique rem: non enim actionem ei, sed rem, præstare debeo. Et si² vi dejectus, vel propter furti actionem duplum abfutero, nihil hoc ad emptorem pertinebit: nam si fine³ culpa defit detinere vendor, actiones suas præstare debet, non rem, & sic astimationem quoque: nam & aream tradere debet, exusto ædificio.

Si pars pretii soluta sit.

22. S CÆVOLA lib. 2. Responorum.

Hereditatis vendite premium pro parte accepit, reliquum emptore non solvete: Quæsum est, an corpora hereditaria pignoris nomine teneantur? Respondi, nihil proponi, cur non teneantur⁴.

Quid præstat vendor actionis.

23. HERMOGENIANUS lib. 2. Juris Epitomarum.

Vendor actionis⁵, quam adversus principalem reum habet, omne jus, quod ex ea causa ei competit, tam adversus ipsum reum⁶, quam adversus intercessores hujus debiti cedere debet, nisi aliud actum est. §. 1. Nominis vendor quidquid vel compensatione vel exactione⁷ fuerit consecutus, integrum emptori restituere compellatur.

Si hereditatis vendor legatario succederit.

24. LABEO lib. 4. Posteriorum a Javoleno Epitomatorum.

Hereditatem⁸ Cornelii vendidisti: deinde Attius, cui a te herede Cornelius legaverat, prius, quam legatum ab emptore perciperet, te fecit heredem: Recte puto ex vendito te acturum, ut tibi præstetur⁹: quia ideo¹⁰ eo minus hereditas venierit, ut id legatum præstaret emptor: Nec quicquam interfit, utrum Attio, qui te heredem fecerit, pecunia debita sit, an legatario.

De eo, quod vendor hereditatis acquiserit nomine fundi excepti.

25. IDEM lib. 2. Pithanon.

Si, excepto¹¹ fundo hereditario, veniat hereditas, deinde ejus fundi nomine vendor aliquid adquisisset, debet id præstare emptori hereditatis. *Paulus*: Imo semper queritur in ea re, quid actum fuerit: si autem id non apparebit, præstare eam rem debet emptori vendor: nam id ipsum ex ea hereditate ad eum pervenisse videbitur, non secus, ac si eum fundum in hereditate vendenda non exceptisset.

T I T. V.

DE RESCINDENDA¹² VENDITIONE, ET QUANDO LICET¹³ AB EMMPTIONE DISCEDERE.

De re peculiaris.

1. POMPONIUS lib. 15. ad Sabinum.

Celsus filius putabat¹⁴, si vendidisset mihi filiusfamilias rem peculiarem, etiamsi conveniat, ut abeatur ab ea venditione, inter patrem & filium, & me convenire debere, ne, si cum patre solo pactus sim, filius non possit liberari: & queratur, utrumne nihil agatur ex ea pactione, an vero ego quidem liberet, filius maneat obligatus: sicuti¹⁵ si pupillus sine¹⁶ tutoris auctoritate paciscatur, ipse quidem liberatur, non etiam, qui cum eo pactus est: nam quod Aristo dixit, posse ita pacisci, ut unus maneat obligatus, non¹⁷ est verum: quia pro¹⁸ una parte contrahentium abiri pacto ab emptione non possit, & ideo, si ab una parte renovatus sit contractus, dicitur non¹⁹ valere ejusmodi pactionem, sed dicendum est, patre²⁰ paciente, & liberato adversario, filium quoque obiter liberari.

De iterata emptione.

2. IDEM lib. 24. ad Sabinum.

Si quam rem a te emi, eandem rursus [a te] pluris minorisve emero, discessimus a priore emptione: potest enim, dum²¹ res integra est, conventione nostra, infecta fieri emptio, atque ita consistit

¹ Negligere alienum quis potest. Unde notant, eum, qui rem actione personali debeat, fructus tollere non cogi: neque de fructibus percipiendis teneti. ² Qui debet rem actione personali, non tenetur eam tradere, & sic non tenetur de fructibus percipiendis. *Bart.* ³ Vendor hereditatis quidquid pignoris nomine occasione hereditatis consequitur, id emptori ejusdem non præstat. ⁴ Hinc colligit Molinaeus, post Odfredum, vendente rem duobus, non incidere in crimen falsi, sed primus emptor pecuniam non solvit. *I. Conf. 6. 23. num. 18.* ⁵ Pignoris loco vendor rem venditam retinere potest, donec emptor satisfaciat. *I. 21. §. 8. infr. de adlit. l. 13. 6. 8. infr. de adlit. empt. l. 14. §. 1. infr. de furt. dixi ad Novell. 136. cap. 3.* ⁶ Cur ita? collige ex *I. 13. §. 8. 8. infr. de actione. empt.* ⁷ Actione vendita, ius omne adverlus eum, ejusque intercessores venditum intelligitur: *Synops. Bafistic. 19. tit. 4. c. 20.* ⁸ Ut *I. 14. supr. eod.* ⁹ Facit *I. 3. in fin. C de novat.* ¹⁰ Hereditatem Cornelii vendidi Titio: Attius (qui legatum reliquerat idem Cornelius) antequam legatum pereret a Titio hereditatis Cornelii emptore, heredem me instituit: queritur, utrum a Titio (qui hereditatem Cornelii vendidi) legatum, quod Attio in ea hereditate debeat, possim petere? Sic sane. At eidem hereditatem (qua id legatum debet) vendidi: Sane vendidi, sed eo minus, ut ea ratione Titius ipsi legatum Attio præstaret. Itaque mihi Titius emptor in hac specie tenebitur legaci nomine, ut teneretur, si Attio non legatum esset, sed pecunia ex mutuo vel alio contractu deberetur, *versic. nec quicquam interist. infr. eod.* ¹¹ *Prestare*, verbum folleme stipulationis emptæ, & vendita hereditatis, & actionis ex empto, ut hic facit *I. 2. §. 6. supr. eod. l. 1. aqua 57. supr. de rei vindic.* Cicero *3. de legibus*: Tu, si tabellarium tuleris, ipse præstabis. *C. officiorum*: Qui scire debuit de fuga, & furtis, præstat editio. *Edilium.* ¹² *I. 79. in fin. supr. de contrahend. empt. l. 6. in fin. J. de servis exportandis.* ¹³ Sub a venditore hereditatis.

¹⁴ *Lib. 4. Cod. 44. Inf. de empt. in fin. pr. 19. Elog. 5. 2. Harmen. 3.* ¹⁵ *Lib. 4. C. 45.*

¹⁶ Et male, ut in fin. infr. eod.

¹⁷ Contractus interdum non sunt reciprocii, neque utrinque obligatorii.

¹⁸ *I. 7. §. 1. in princ. infr. eod.* ¹⁹ Imo veniam est, l. si convenit.

²⁰ Multo minus altero invitio, ne quidem rescripto Principis, *I. 3. C. de rel. vendi.* quamvis duplex offeras premium, *I. 6. C. quamvis tu emptioni latis non feceris, l. 14. C. quamvis inquali pretio res distracta. l. 4. C. eod.*

²¹ Imo, valere videatur hujusmodi pactio. *I. 56. supr. de part.* ²² Ab emptione contracta cum solo filio in re peculiari potest recedi pacto inito cum solo pare.

²³ Venditio re integræ, sola conventione infecta fieri potest: re non integræ, non potest addere. *I. part. 72. §. de contrah. empt. l. 7. §. 6. 4. 58. circa fin. 5. de part. 9. ult. Instit. quib. mod. tollit. l. 1. l. 2. C. quando lic. ab empt.* ²⁴ In venditione res non est integræ potest pre-

posterior emptio, quasi nulla præcesserit: sed non poterimus eadem ratione uti post²⁴ pretium solutum emptione repetita, cum post pretium solutum²⁵ infectam emptionem facere non possumus²⁶.

De contrario consensu.

3. PAULUS lib. 33. ad Edictum.

Emptio & venditio, sicut²⁷ consensu contrahitur, ita contrario²⁸ consensu resolvitur, antequam fuerit res secuta. + Ideoque quæsum est, si emptor fidejussorem²⁹ acceperit, vel vendor stipulatus fuerit, an nuda voluntate resolvatur obligatio? Julianus scriptit, exempto quidem agi non posse, quia bona fidei judicio exceptions³⁰ pacti infunt³¹: An autem fidejussori utilis sit exceptio, videndum? Et puto, liberato³² reo & fidejussorem liberari. + Item venditorem ex stipulatu agentem, exceptione summoveri oportet. + Idemque juris esse, si emptor quoque rem in stipulationem deduxerit.

De venditione alternata.

4. Lib. 8. Digestorum Juliani Paulus notat.

Si emptio contracta sit, togæ (puta) aut lancis, & pactus sit vendor, ne alterutrius³³ emptio maneat, puto resolvi obligationem hujus rei nomine duntaxat³⁴.

De acceptilatione. 1. De nudo consensu. 2. De rei interitu.

5. JULIANUS lib. 15. Digestorum.

Cum emptor vendori, vel emptori vendori, acceptum faciat³⁵, voluntas utriusque³⁶ ostenditur id agentis, ut a negotio discedatur, & perinde habeatur, ac si convenisset inter eos, ut neuter³⁷ ab altero quicquam peteret: sed ut evidenter appareat, acceptilatio³⁸ in hac causa non sua natura, sed potestate³⁹ conventionis, valet.

§. 1. Emptio nuda⁴⁰ conventione dissolvitur, si res secuta non fuerit. §. 2. Mortuo⁴¹ autem homine, perinde habenda est venditio, ac si traditus fuisset: utpote cum vendor libertetur, & emptori homo pereat: quare, nisi justa⁴² conventio intervenerit, actiones ex empto & vendito manebunt.

De re, si displiceat, restituenda.

6. PAULUS lib. 2. ad Edictum.

Si convenit, nt⁴³ res, que venit, si intra certum tempus displaceat⁴⁴, redderetur, ex empto actio est, ut Sabinus putat, aut proxima⁴⁵ empti in factum datur.

De posteriore emptione conditionali. 1. De pupillo emente.

7. IDEM lib. 5. Quæstionum.

Si id quod pure emi, sub⁴⁶ conditione rufus emam, nihil agitur posteriore emptione⁴⁷. §. 1. Si pupilli persona intervenit, qui ante sine⁴⁸ tutoris auctoritate, deinde tuteore auctore emit, quamvis vendor jam ei obligatus fuit, tamen, quia pupillus non tenebatur, renovata venditio efficit, ut invicem obligati sint. Quod si ante tutoris auctoritas intervenierit, deinde sine tuteore auctore emit, nihil actum est posteriore emptione. + Idem potest queri, si sine tutoris auctoritate pactus fuerit, ut discedatur ab emptione, an proinde⁴⁹ sit, atque si ab initio sine tutoris auctoritate emisset, ut scilicet ipse non teneatur, sed agente eo retentions competant? Sed nec illud sine ratione dicetur, quoniam initio recte emptio sit contracta, vix bona fidei convenire, eo pacto statu, quod alteri captiosum sit: & maxime, si justo errore⁵⁰ sit deceptus.

De subscriptione per errorem facta.

8. S CÆVOLA lib. 2. Responorum.

Titius Seii procurator, defuncto Seio, ab eo scriptus heres, cum ignoraret, fundum vendente servo hereditario, quasi procurator subscriptit: Quæsum est, an cognito eo, prius quam emptio perficeretur, a venditione discedere possit? Respondit, Titium, si non ipse vendidit, non idcirco actionibus civilibus teneri, quod servo vendente subscripterat⁵¹, sed servi nomine præatoria⁵² actione teneri.

tium solutum. ²⁴ Vel rem traditam. *l. 1. C. quando lic. ab empt.* ²⁵ *Peccatum.* ²⁶ *Postem.* ²⁷ Contrariis suis quoque dissolvuntur. Consensu emptio contrahitur, consensu dissolvitur, si res non sit secuta. Nam re secuta, res contrahitur. *Goth. vid. Goed. de contrah. stipulat. cap. 8. num. 79. Anf.* ²⁸ *d. l. 4. 58. l. 6. 9. ult. 5. de contrah. empt. l. 100. supr. de regulis juris. l. 12. C. de part. l. 8. C. de part. int. empt. §. fin. Inst. quib. mod. tollit.* ²⁹ Integra res est non definit, vel fidejussore emptori dato, vel stipulatio a venditore interposta. ³⁰ Id est, habetur a judice ratio partii, etiamsi ejus pacti exceptionem reus omisit. *Cujac.* ³¹ *Inesse contractus id dicitur, quod nomine exprimi non est necesse. Sic exceptions partii bona fidei judicis inesse dicuntur, quia vi sua sunt, licet non sint expresse.* ³² Fidejussor liberatur, reo liberato. ³³ Venditionis sub alteratione conceptus pars etiam una tantum conventione resolvi potest.

³⁴ *Imo, exceptio partii conventioni in totum obstat.* *l. 27. §. 6. supr. de part.* ³⁵ *l. ult. infr. de acceptilat.* ³⁶ *In contractibus qui hinc inde obligant, contractu una pars refutato, & altera quoque pars refutatus intelligitur.* ³⁷ *Imo, natus petere posse ab altero videtur.* *l. 56. supr. de part.* ³⁸ *Hinc nonnulli colligunt, stipulationem iniuritem habere vim partii: Moventur etiam l. 27. §. pen. supr. de part. l. 8. l. 19. j. de acceptilat.* ³⁹ *Sed illa leges loquuntur de acceptilatione, non de stipulatione: stipulatio obligacionem partis, acceptilatio liberationem: propiniores fumus ad liberandum, quam ad obligandum. Inutilis acceptilatio habet pactum inutilis stipulatio non habet pactum. Cujac.* ⁴⁰ *ad l. 1. infr. de verb. oblig.* ⁴¹ *Id est, quatenus est acceptilatio, non tollit nisi obligacionem verbis contractam: quatenus confundit, valet, ut pactum ad exceptionem.* ⁴² *Nuda conventione, si res non sit secuta, emptio disolvit potest,* *l. 2. s. cod.* ⁴³ *Ante traditionem.* ⁴⁴ *Addit l. 31. §. 22. j. de adlit. Goth. vide Donell. de prescript. verb. c. 2. n. 2. Anf.* ⁴⁵ *Vendebatur res plerunque hunc in modum, ut si dispuclifuerit, redideretur, ut hic rediberetur, l. quod nullit.* ⁴⁶ *l. 31. §. si quid ita. 22. j. de adlit. inempta efficit.* ⁴⁷ *l. 3. supr. de contr. empt.* ⁴⁸ *In factum actione proxima empti actioni. vid. que scripti ad l. 3. supr. de leg. commiss.* ⁴⁹ *Contractus peritis contractu conditionali non resolvitur. Emptum pure, sub conditione emere amplius non possimus.* ⁵⁰ *Non idem e contra: quia per plenam a templa, non per semiplena a plena emptione receditur, argum. l. 11. in fin. princ. supr. de in diem addit. l. 103. §. 9. j. de leg. l. vide hic Accurs.* ⁵¹ *l. 1. supr. eod.* ⁵² *Perinde.* ⁵³ *Errans nemo rem suam amittit. l. 34. j. de acq. rer. dom. l. 18. C. de rei vindic.* ⁵⁴ *Subscribens per errorem, & sic errans la subscribendo, tibi non prejudicat. l. 39. supr. de pign.* ⁵⁵ *Errans nemo rem suam amittit. l. 34. j. de acq. rer. dom. l. 18. C. de rei vindic.* ⁵⁶ *Servi contractu dominus tenetur præatoria actione, non civili. addit. §. in perferam. Inff. de att.*

De

De sententia Prædis.

9. IDEM lib. 4. Digestorum.

Fundus, qui Lucii Titii erat, ob vettigale¹ Reipublicæ veniit: sed cum Lucius Titius debitor professus esset², paratum se esse vettigale exsolvore solidum, cum minore³ venisset fundus, quam debita summa esset: Præses⁴ provinciae rescidit⁵ venditionem, eumque restitujiussit Lucio Titio: Quæsitum est, an post sententiam Prædis, antequam⁶ restitueretur, in bonis Lucii Titii fundus emptus esset? Respondit, non prius⁷ quam emptori pretium esset illatum, vel si pretium nondum esset ab emptore solutum, in vettigale satisfactum esset.

De lege commissoria.

10. IDEM lib. 7. Digestorum.

SEius a Lucio Titio emit fundum lege dicta, *ut si ad diem pecuniam non solvisset, res inempta fieret*. Seius, parte pretii presenti die soluta, defuncto venditore, filii ejus pupillaris etatis & ipse tutor cum aliis datus, neque⁸ contutoribus pretium secundum legem numeravit, nec rationibus tutela retulit: Quæsitum est, an irrita emptio facta esset? Respondit, secundum ea quæ proponerentur, inemptam videri. §. 1. Emptor prædiorum, cum suspicaretur Numeriam & Semproniam controversiam moturas, pactus⁹ est cum venditore; *ut ex pretio aliqua summa apud se mazeret, donec¹⁰ emptori fidejussor daretur a venditore*: postea venditor eam legem inferuit, *ut, si ex die pecunia omnis soluta non esset, & venditor ea prædia venisse nollet, invendita¹¹ essent*: interea de adversariis alteram mulierem venditor superavit, cum altera transfigit, ita ut sine ulla quæstione emptor prædia possideret: Quæsitum est, cum¹² neque fidejussor datus [est,] nec omnis pecunia secundum legem suis diebus soluta sit, an prædia invendita sint? Respondit, si convenisset, *ut non prius pecunia solveretur, quam fidejussor venditi causa daretur*, nec id factum esset, cum per emptorem non staret quo minus fieret, non posse posteriorem legis partem exerceri.

T I T. VI.

DE¹³ PERICULO¹⁴ ET COMMODO REI VENDITÆ¹⁵.

De vino. 2. De dolio signato. 3. De die ad metendum præfato. 4. De vino dolari.

1. ULPIANUS lib. 28. ad Sabinum.

SI vinum venditum¹⁶ acuerit¹⁷, vel quid aliud vitii¹⁸ sustinuerit¹⁹, emptoris erit damnum: quemadmodum si vinum esset effusum, vel vasis contusis, vel qua alia ex causa. + Sed si venditor²⁰ se periculo²¹ subjecit, in id tempus periculum sustinebit, quoad se subjecit: Quod si non designavit tempus, eatenam periculum sustinere debet, quoad degustetur vinum: videlicet quasi tunc plenissime veneat, cum fuerit degustatum²². Aut igitur convenient, *quoad periculum vini sustineat*, & eatenam sustinebit: aut non convenient, & usque ad degustationem sustinebit: Sed si nondum sunt degustata, signata²³ tamen ab emptore vasa vel dolia, consequenter dicemus, adhuc periculum esse venditoris: nisi [si] aliud convenient. §. 1. Sed & custodiam ad diem mensuræ venditor præstare debet: priusquam enim admetiatur vinum, [prope] quasi nondum venit:

1 Hinc colligit Baldus, subhaftationem semper requiri, ubi res absentis venditur. l. 3. C. de exec. rei jud. Goth. Intellectum hujus i. vid. ap. Zanger. de except. part. 3. c. 2. n. 52. Ani. 2 Recifio per sententiam contractu petente id venditore potest emptor excipere, atque etiam postulare, ut pretium & expensas recipiat. 3 l. 3. C. si aduersus fiscum. l. 3. C. si vendito pignore agatur. vide l. 3. C. de jure fisci. 4 Inmo Procurator Caesar. l. 3. C. de jure fisci. Provinciarum aliae Procontulares, alia Praeficiales. Sueton. in Augus. l. Harm. 2. In quibus Procurator Caesaris non erat, in eis Praefices erat, quoties de fiscalis causa agebatur: ut erret Alciatus in d. l. 3. dum in Procontulares, maxime Procuratores missos esse scribit: Nam indifferenter *ei rā exārū n̄ rā t̄ d̄m̄s̄*, tepe Dion. 53. Procuratores Caesaris missi fuere. 5 Recifimus latius iuperque intelligi contractum, si judex dixerit, se jubere recifsum esse, hinc colligit Baldus, de qua vide Albericum. 6 Ante quam ei. Halona. 7 vide l. 28. supr. de pign. Hinc colligit. Bart. non impediti alienationem & subhaftationem, si quis tantum dicat se paratum offere pretium sed requiri, ut pecunia offeratur. 8 Tenet autem in sua persona, & in se prestare, quod aduersus alios. l. 69. infr. de fidejussorib. Et brevier, solvendi pupillo potestare tutor habuisse intelligitur, qui contutoribus suis sovire ponit: Ita fieri, ut tutor in legem commissoriæ incidere possit, qui intra conditum solutionis ex causa emptoris tempus, partem pretii contutoribus suis non solvet. Alioquin in legem commissoriæ non incidit, qui non habuit, cui pretium solveret. 9 Fidejussor ob evictionis fulpacionem recte petitur. 10 Interdum tamen conveniebat, ut non venditor vadem fidejussorem daret. dixi ad Varronem 5. de lingua. 11 Invenditi vox nota legis commissoriæ: dixi ad l. 2. supr. de lege commissoria. 12 l. 18. §. ult. infr. de peric. & commod.

13 Lib. 4. Cod. 48. 19. Eclog. 6. 14 Interit sc. & incommode accidente, vel dolo, vel culpa, vel negligencia, vel causa fortuito. 15 Perfecta aut minus. Bare hujus editi formularum sic relictum, futuram huic titulo vice summa, *Ante perfectam emptionem, venditoris: p̄f̄t̄ emptionem perfectam, emptoris (nisi aliud convenit) periculum commodumque erit.* 16 Perfecta. l. 8. J. eod. ut in specie l. 35. §. 5. de contrah. empt. Goth. vid. ad hanc l. Nicol. Burgund. de peric. & culpa. c. 7. n. 23. & Butrigar. h. l. An. 17 Vino vendito, periculum eti emptoris: Periculum, puta acoris: via item, cuiusmodi effusio, vasorum contusio, similis denique causa, ut hic. 18 Pura mucoris, ut superioris acoris. l. 4. infr. eod. 19 Joan. Robert. lib. 3. sentent. cap. 12. Anton. Augustin. lib. 3. emendat. cap. 6. Mod. 20 Vini venditi periculum in se venditor potest sofficer. Quis, si suscepit ad certum usque tempus? intra tempus constitutum tantum periculum præstat, non post tempus. Quid, si non designato tempore, vini venditi periculum in se suscepit? eatenam periculum præstat, quatenus vinum degustatum fuerit. Cur ad vini degustationem usque? quia tunc plenissime vinum venisse intelligitur, ut hic. Ante degustationem igitur plene venditum non viderur. Quid, si non degustatum vinum, sed signata vasa, vel dolia vini fuerint ab emptore? periculum vini est venditoris, nisi aliud convenit, ut hic. Magnum igitur discrimen est degustati vini & vasorum signatorum. Atque signatio doliorum facta ab emptore, traditum ei vinum censetur. l. 2. infr. eod. pronunti ei, ut domino, vinum perierit: Ita Trebatius sentit, a Labeone tamen notatus est, ibidem. 21 Vide l. 78. in fin. supr. de contrah. empt. 22 Degustatio sola non facit vinum esse venditum: degustationem sequi debet voluntas & consensus emendi. Et hoc ita est, si singulatum empti sunt vini amphore. At si quis ad certam mensuram vinum emerit, ita ut in lingulas amphoras pretium sit statutum, talis emptio generis, non speciei esse videtur, habens eam conditionem, ut quantum admensum fuerit, tantum sit emptum: ita fieri ut ad mensurationem uisque periculum sit venditoris non emptoris: Periculum (in quaum) non qualitas (puta acoris, aut mucoris, l. 4. infr. eod.) sed substantia, ut si vinum pereat, non emptori, cui nihil est admentum, sed venditori pereat: & ita concilianda sunt iura quæ hac de re varie loquuntur, *hac lex scil. & l. 4. §. 1. in fin. l. 15. J. eod. l. 34. §. 5. l. 35. §. penult. 3. de contrah. empt. Wefenbec. hic.* 23 Quia non vindetur tradita: materia contra trudit videtur, quoties signata. l. 14. in fin. J. eod. vid. Hotom. qas. illuf. 12. 24 vide l. 2. §. 1. infr. eod. 25 Vino ad amphoras vel dolia vendito, vini periculum venditor non præstat: neque vinum ad mensurationem usque custodiore cogitur: quia non ad mensuram, sed ad amphoras & dolia venditum est, ut hic. Sin autem ad mensuram sit venditum, ad diem mensuræ, custodiam præstare de-

post mensuram factam, venditoris desinit esse periculum, & ante mensuram periculo liberatur, si²⁴ non²⁵ ad mensuram vendidit, [sed] forte amphoras, vel etiam singula dolia. §. 2. Si dolium signatum²⁶ sit²⁷ ab emptore, Trebatius ait, traditum id videri: Labeo, contra. Quod & verum est: magis enim ne summutetur²⁸ signari solere, quam ut tradere²⁹ tum videatur. §. 3. Licet³⁰ autem venditori vel effundere vinum, si diem ad metiendum præstituit, nec intra diem admensum est: effundere autem non statim poterit, prius quam testando³¹ denunciet³² emptori, *ut aut tollat vinum, aut sciat futurum, ut vinum effunderetur*³³; si³⁴ tamen cum posset effundere, non effundit, laudandus³⁵ est potius: ea propter mercedem quoque doliorum potest exigere; sed ita denuo, si interfuit ejus inania³⁶ esse vasa, in quibus vinum fuit, veluti si locaturus ea fuisset, vel si necesse habuit alia conducere dolia: commodius³⁷ est autem conduci vasa, nec reddi vinum, nisi, quanti conduixerit, ab emptore reddatur: aut vendere vinum bona fide, id est, quantum sine ipsius incommmodo fieri potest, operare, ut quam minimo detimento sit ea res emptori. §. 4. Si doliare³⁸ vinum emeris, nec de tradendo [eo] quicquam convenire, id videri actum, ut ante evacuarentur, quam ad vindemiam opera eorum futura sit necessaria: quod si non sint evacuata, facendum³⁹, quod Veteres putaverunt, per corbem⁴⁰ venditorem mensuram facere, & effundere: Veteres enim hoc propter mensuram suaserunt, si quanta mensura esset, non appareat, videlicet ut appareret quantum emptori perierit.

1. *De custodia.*

2. GAJUS lib. 2. Cottidianarum rerum.

Hoc ita verum est, si is⁴¹ est venditor, cui sine nova vindemia non sint ista vasa necessaria: si vero mercator est, qui emere vina, & vendere solet, is dies spectandus est, quo ex commode venditoris tolli possint. §. 1. Custodiam⁴² autem ante admetiendi diem qualem præstare venditorem oporteat, utrum plenam⁴³, ut & diligentiam præstet, an vero dolum duntaxat, videamus? Et puto, eam diligentiam venditorem exhibere debere, ut⁴⁴ fatale⁴⁵ damnum, vel vis magna, sit excusatum⁴⁶.

3. PAULUS lib. 5. ad Sabinum.

Custodiam autem venditor talem præstare debet⁴⁷, quam præstant hi⁴⁸ quibus res commodata⁴⁹ est; ut diligentiam præstet exactiorem, quam in suis rebus adhiberet.

De vino intra diem degustando. 1. *De averfione.*

4. ULPIANUS lib. 28. ad Sabinum.

Si quis vina vendiderit, & *intræ certum diem degustanda dixerit*, deinde per venditorem steterit, quo minus degustarentur: utrum præteritum⁵⁰ dumtaxat periculum acoris⁵¹ & mucoris venditor præstare debet? an vero etiam die præterito, ut, si forte corrupta sint, postea quam dies degustandi præterit, periculum ad venditorem pertineat? an vero magis emptio sit soluta, quasi sub conditione venient, hoc est, si ante diem illum fuissent degustata? Et intererit, quid actum sit: Ego autem arbitror, si hoc in occulto sit, debere dici, emptionem manere; periculum autem ad venditorem respicere, etiam ultra diem degustando præfinitum, quia per ipsum factum est. §. 1. Si averfione⁵² vinum venit⁵³, custodia tantum præstanda est: Ex

bet. Hoc enim casu priusquam vinum sit admensum, prope quasi nondum venit, ut 5. cod. imo ne quidem venit, quia ad mensuram venditum. 26 l. 2. C. eod. l. 35. §. 5. 3. de contrah. 27 Signatione doliorum facta ab emptore, vinum emptori non intelligitur traditum. Quid ita? Signare vinum emptor non intelligitur, ut vinum ei traditum videatur, sed ut non summutetur, ut hic. 28 Submitteretur. Halona. id est, supponeretur alia pro alia amphora. 29 Trad. 30 Predurum quidem, sed ita scriptum est. M. Catō inter leges venditi vini similes refert licentiam: dominus, inquit, vino quod volet faciet. 31 Al. tñfato: adde casum. l. 9. infr. de actionib. empt. 32 Atque ita cogere emptori non potest ut tollat: quia res etiam tum venditoris est. vid. Zafum ad l. 9. §. 1. infr. de dom. 33 Al. effundatur. 34 Laude digna est, qui cum, etiam iure alteri nocere possit non noceat tamen. 35 Vinum igitur non effundet venditor, sed vel mercenari suorum doliorum ab emptore vini exiget (si modo ejus intertutur vasa esse inania), puta quod vel ea locutus erat, aut necesse habuit alia novis forte vindemias, conducere, ita venditor non præcise mercedes doliorum suorum exigit ab emptore, sed illis duobus casibus, vel alia vasa conducter (qua in specie, vinum emptori reddere non cogetur, quam ab eo conductore mercedem receperit), vel vinum ipsum bona fide vender, quam minimo emptori adversari incommodo, ut hic, quo ex loco fatis constat, falli & errare eos tota via, qui putant hanc specie, venditorem vinum emptoris effundere posse. Maior fane religio hic Jurisconsulti fuit, quam ut vinum effundere venditori patiatur. His enim gradibus, ad aquitatem quasi ascendi, ut venditor dolia sua emptori gratis concedat, vel locet: aut si neutrū faciat, aliena locet dolia: si id etiam non procedat, ut vinum vendit bona fide, minimo adversari detimento: Neque huic sententia repugnat, qui sequitur paragraphus. Quod confitum Jurisconsulti quoties apud me diligenter tradidit, audenter iam dicam, inter Jurisconsultum & virum bonum nihil interesse: certissimam ad celum viam esse nostram juris professionem, si ad æquum & bonum revocetur.

36 Inania vasa, vacua, evacuata, §. 4. 37 Hanianus corsulum, ne malitias indulgerent. l. 38. circas. supr. de re vind. Caterum Accursius ait, hoc vocabulo necessitatem venditori non imponi, quod improbo: Laudator enim facti & proposti a monitore & suafore minime differt. l. 1. §. 4. supr. de servo corrupto. vid. Rob. 3. fent. 12.

38 Dolare vinum seu de dolis & cupa, novum nondum diffulum ex dolio in amphoras & cados. De bac vendendi lege, vide Catōem c. 148. de re rustica. Budus vero ait,

doliare vinum emi, cum in dolis emittat line mensuratione, ad differentiam vini pendens, quod adhuc in usis est: ut dolare vinum sit vinum, quod dolio continetur. 39 Vinum igitur effundere venditori licet: Facebas hic & jocos, mea sententia, molesto lectori reponit Ulpianus: Nam superiore paragraphe dixit venditorem laudandum esse, si non effundat, cum possit effundere: horatrum eum denique, ut dolia gratis concedat, aut si id nolit, locet: si neutrū placeat, aliena conduceat: si ne ista quidem venditori ledeant, ut vinum vendat minimo adversari detimento. Ut ad rem redeam, mera hic signatio est, qualis illa Virgiliana, l. 1, sequere Italiam ventis. 9. Quintil. 2. 40 Facete dicum, ac si diceret, per cribribus: corbis enim fit viminiis, colligendis retinendisque liquidis incepta. Varro l. de rer. rustica 22. & ut maxime fiat ex viminiis (quemadmodum naves fieri Caesar, Plinius, Lucanus autores iungit) corbis tamen mensura genus non est: Cujac. 2. obser. 36. quæ tamen sententia cuidam anonymo (cuius extant note ad han: legem imprese cum reliquo Duaren) diplicet. 41 Praefumitur tempus adjectum, ex qualitate personarum. adde l. nec fent. 12. §. 5. in habitacione. 5. l. Firmio. 26. l. quando dies legat. l. cum qui certarum. 138. l. de verb. oblig. 42 l. 1. §. 1. 5. eod. qualiter vid. l. 3. l. eod. 43 Plena custodiam non tantum dolum abfuturum, sed & diligentiam concinet.

44 Al. ut fatali damno vel vi magna sit exculpar. 45 Fatalis damnum excusat. vide l. 31. infr. de act. empt. 46 Al. excusata al. eum excusat: vide que scripsi ad l. 2. C. h. t. 47 Venditor custodiam vini debens, eam diligentiam præstare debet, quam

commodatarius in rebus commodatis: quam quaque in suis rebus. 48 l. II. in fin. J. e-l. l. 35. §. 4. 5. de contrah. empt. 49 l. 1. §. 2. 5. commodati. 50 Venditor vini

moram degustando vino adherens, emptori periculum vini præstat, non modo quod ante

diem degustando vino præfinitum, sed & post eum diem, quia per ipsum factum est.

51 §. 1. in fin. infr. eod. l. 1. in pr. 5. eod. 52 Vide que notavi ad l. 62. in fin. §. de contrah. empt. 53 Adi Ant. Augustin. lib. 3. emendat. c. 6. Govean. lib. 2. variar. let. cap. 14. Cujac. lib. 8. obser. cap. 15. Hotoman. obseru. in Pandecta lib. I. cap. 19. Mod. hoc

hoc apparet, si ¹ non ita vinum venit, ut degustaretur, neque accorem, neque mucorem, venditorem praestare debere, sed omne periculum ad emptorem pertinere: difficile ² autem est, ut quisquam sic emat, ut ne degultet: quare si ³ dies degustationi adjectus non erit, quandoque degustare emptor poterit, &, quod degustaverit, periculum acoris & mucoris ad venditorem pertinebit: dies enim degustationi praesertim ⁴ meliorem conditionem emptoris facit.

2. Vino autem per aversezionem ⁵ vendito, finis ⁶ custodiae est avehendi tempus. Quod ita erit accipendum, si adiectum tempus est: ceterum, si non sit adiectum, vendendum, ne infinitam ⁷ custodiam non debeat venditor? Et est verius (secundum ea quæ supra ⁸ ostendimus) aut interesse, quid de tempore actum sit, aut denunciare ⁹ ei ut tollat vinum: certe, antequam ¹⁰ ad vindemiam fuerint dolia necessaria, debet avehi vinum.

Si per emptorem flet, quo minus ad diem vinum tollat.

5. PAULUS lib. 5. ad Sabinum.

SI per emptorem steterit ¹¹, quo minus ad diem vinum tolleret; postea, nisi quod dolo ¹² malo venditoris interceptum esset, non debet ab eo praestari: si, verbi gratia, amphora centum ex eo vino, quod in cella esset, venierint, si admensum est; donec admittatur ¹³, omne periculum venditoris est, nisi id per emptorem fiat.

De exceptione facta gratia emptoris.

6. POMPONIUS lib. 9. ad Sabinum.

SI vina emerim, exceptis acidis, & mucidis, & mihi expedit ¹⁴ acida quoque accipere, Proculus ait, quamvis id emptoris ¹⁵ causa exceptum sit, tamen acida & mucida non venisse: nam quæ invitus emptor accipere non cogeretur, iniquum ¹⁶, esse, non permititi venditori vel alii ea vendere.

De alluvione & fluminis occupatione. 1. Quæ cedunt in modum agri.

7. PAULUS lib. 5. ad Sabinum.

ID quod post emptionem fundo accessit ¹⁷ per alluvionem ¹⁸, vel periret, ad emptoris commodum incommodumque pertinet: nam & si ¹⁹ totus ager post emptionem flumine occupatus esset, periculum esset emptoris: sic ²⁰ igitur & commodum ejus esse debet.

§. 1. Quod venditur, in modum ²¹ agri cedere debet: nisi [si] id actum est, ne cederet: At quod non venit, in modum cedendum ²², si id ipsum actum est, ut cederet, veluti ²³ via publicæ ²⁴, limites, luci, qui fundum tangunt. Cum vero neutrū dictum est, cedere non debet: & ideo nominatim caveri solet, ut luci, via publicæ, quæ in fundo sunt, totæ in modum cedant.

De perfecta vel imperfecta emptione, & que requirantur, ut perfecta dicatur, & que sint effecta perfectæ venditionis.

8. IDEM lib. 33. ad Edictum.

NEcessario sciendum [est], quando perfecta sit emptio ²⁵: tunc enim scimus, cuius periculum sit: nam ²⁶ perfecta ²⁷ emptione periculum ad emptorem respicit. + Et, si ²⁸ id, quod venierit, appareat ²⁹, quid ³⁰, quale, quantum sit ³¹, [sit] & pretium, & pure venit, perfecta est emptio. + Quod si ³² sub conditione res

¹ Vinum qui ita vendit ut degustetur, hoc est, ut emptum sit cum degustatum fuerit, accorem & mucorem præstat: si non ea lege vendiderit, neutrum præstat, ut hic. ² Vina, ut sepius ea conditione emebantur, ut degustarentur: raro, ut ne degustare aruerit. ³ Vino degustando die non adiecta, potest emptor quandoque seu quandomunque degustare: ita accedit, ut dies degustationis non præstitutus (ita paulo post videtur legendum) meliorem conditionem emptoris faciat. ⁴ Forte legendum, non præstitutus, ut paulo ante dixi. & ita quoque legit Cuiac. 23. ob. 34. ⁵ Aversezionem vendere quid, dictum l. 62. in fin. supr. de contrah. empt. ⁶ Ut in ceteris hinc negotiis spectatur, dum approbatur, tollatur, evenerat, restituatur. ⁷ Infinitam custodiem vini aversezionem venditor non præstat. ⁸ l. 1. 3. eod. ⁹ Proteftatio efficit, ut neque protetatur est, infinitam custodiem præstat. ¹⁰ l. 1. 3. supr. eod. ¹⁰ Vinum avehere emptor debet, antequam dolia ad vindemiam fuerint necessaria. ¹¹ In eadem causa est is per quem stetit, & cui tradita res; & e contrario, qui tradidit, & qui obtulit. ¹² l. 1. 2. l. 4. C. h. t. ¹³ l. 1. 17. J. eod. Igitur venditor post moram emptoris, culpam non præstat, addit. l. 16. in fin. supr. eod. ¹⁴ l. 1. 1. §. 3. eod. ¹⁵ Acetum vino interdum utilius esse potest. Martialis Amphora Niliaci non sit tibi utilis acti: Eset cum vino, vilius ista fuit. ¹⁶ Exceptum emptoris causa non potest emptor invito venditore petere: ita quod eius favore inductum est, in ejus damnum recedit. ¹⁷ Oportet autem aquitatem in contractibus bona fide ferre. ¹⁸ Vide l. 1. C. h. t. ¹⁹ Alluvio perfecta emptione, sive quid adiicit, sive quid auferit, emptori prædet vel nocet. l. 10. §. 1. infr. l. 1. C. h. t. Num post venditionem fundi, tam lucrum quam damnum emptorem respicit. Quid enim, si per alluvionem accessio rata sit, vel pars ejus, aut totus adeo flumen sit occupatus? ²⁰ Synop. 19. tit. 6. c. 1. 3. Harmen. tit. 3. §. 14. Theophil. §. 3. Inf. de empt. ²¹ 19. §. 3. Inf. de empt. ²² 20. §. 3. Inf. de empt. l. 10. infr. de reg. jur. ²³ Modus in fundorum venditione plerumque dicebatur, leg. 2. infr. de act. empt. Aggenus Urbicus, Soliti erant antiqui in conductionibus, & emptionibus modum comprehendere, atque ita cavere, fundum illum, jugera tot, in singulis iugibus tantum. Itaque si in ea regione agitur, ubi hec erit confutandum, aut cautiones scilicet, aut emptiones, iugenda erant. ²⁴ Al. cedendum s. f. ²⁵ In modum agri non cedebant via publicæ, limites, luci, qui fundum tangabant, nisi id actum est, ut cederent: cum vero neutrū dictum erat, cedere non debebant, ut hic. ²⁶ l. 1. 1. 3. supr. de contrah. empt. ²⁷ Fundo ad menfuram vendito, num aggenses, & folles mensurandas sunt? Bartolus ait, in l. 51. 3. de contrah. empt. in via aliud esse ait, ad l. 27. §. 4. infr. de instructo. quod & Baldus sentit, C. de contrah. empt. in pr. quas. 4. nec enim venire in commercium, vel contractum, licet aliqua utilitas ex eis percipiatur: dominos prædiorum in illis non habere titulum, sed solam utendi commoditatem: accessorie magis venire ex agrorum coherentia, quam contractus potest: id liquere magis, quod per se vendi non possint. Baldus distinxit: negat enim ripas mensurandas, si excepta sint: fin comprehendente in termino, vendi posse: eam conventionem admitti vendoris gratia, qui certens in ripa commoditatem (puta falisci, arborum) pluris fundum vendere voluerit, ut alter emere: res enim ut interdum enimius propter accessiones, l. 34. in princ. supr. de contrah. empt. ita & easdem pluris iisdem de causis vendimus. Hic questione subnotato, quod ibid. Baldus notat, colonum, ad fundi tollas, quæ ad perpetuam rei memoriam constructa sint, reficiendas non teneri: teneri vero, si faciant ad utilitatem ejus anni, quo conduxerit.

²⁸ Emptio sub conditione contracta, quantum ad periculum deteriorioris, pro perfecta habetur, modo apparent, quantum venierit. Interitus & custodia ad venditorem pertinet, nisi aliud convenerit. l. 10. infr. eod. Tit. Mod. ²⁹ Perfecta venditionis est eis effectus, ut ea periculum rei spectet ad emptorem. ³⁰ Vide l. 1. C. h. t. ³¹ Perfectam venditionem facit rei certitudo, ejus pretium, & si pure venit, aut si sub conditione venit, & conditio exēdit. ³² l. 9. C. de contrah. empt. ³³ Certum censetur, de quo appetit, quid, quale, quantum. l. 74. l. 75. infr. de verb. oblig. ³⁴ l. 9. C. de contrah. empt. ³⁵ Venditio sub conditione contracta, deficiente conditione nulla est: existente perfecta est, & periculum ad emptorem pertinet. Si ea pendente venditor vel emptor mortuus sit, obligatio transit ad heredes: quod si res tradita sit pendente conditione, emptor eo spatio rem ipsam ulicapere non poterit, quia pendente conditione non est emptio: Si interierit, vendoris; Si deterior tantum facta, emptoris erit periculum. ³⁶ l. 7. in princ. supr. de contrah. empt. ³⁷ Initium legis, est hic paragraphus apud Fulgosum, in l. pecuniorum. ³⁸ supr. de reb. cred. ³⁹ l. c. C. h. t. ⁴⁰ Conditione venditionis existente, venditio in præteritum retrahitur, ut quasi pure facta videatur. l. 11. §. 1. infr. que poteris. Conditionis even-

venierit, si quidem defecerit ⁴¹ conditio, nulla est emptio, sicut nec stipulatio: Quod si exstiterit, Proculus & Octavenus emptoris esse periculum aiunt. Idem Pomponius lib. IX. probat. + Quod ⁴² si pendente ⁴³ conditione, emptor vel venditor decesserit; constat, si exstiterit conditio, heredes quoque obligatos esse, quasi ⁴⁴ jam contracta emptione in præteritum. Quod si pendente conditione res trahita sit ⁴⁵; emptor non ⁴⁶ poterit eam usucapere pro emptore, & ⁴⁷ quod pretii solutum est, repetetur ⁴⁸, & fructus ⁴⁹ mediæ temporis venditoris sunt: sicut stipulationes ⁵⁰, & legata conditionalia permuntur, si pendente conditione ⁵¹ res exstincta fuerit. Sane ⁵² si exstiterit res, licet deterior effecta, potest dici, esse damnum emptoris. ⁵³ 1. Si ita venierit, est ille servus emptus, sive ⁵⁴ natus ex Asia venerit, sive non venerit, Julianus putat, statim ⁵⁵ perfectam esse venditionem, quoniam certum fit eam contractam. ⁵⁶ 2. Cum usumfructum mihi vendis, interest, utrum ⁵⁷ jus ⁵⁸ utendi fruendi, quod solum tuum sit, vendas, an vero in ipsum corpus quod tuum sit, usumfructum mihi vendas: nam priore casu, etiam si statim morieris, nihil mihi heres tuus debebit, heredi autem meo debebitur, si tu vivis: posteriori casu, heredi meo nihil debebitur ⁵⁹, heres tuus debebit.

De arboribus ante fundi emptionem dejellis.

9. GAIUS lib. 10. ad Edictum provinciale.

SI post ⁶⁰ inspectum ⁶¹ prædium, antequam emptio contraheretur, arbores vento ⁶² vi dejectæ sunt, an ha quoque emptori tradi debeat, quæritur? Et responsum est, non deberi, quia ⁶³ eas non emerit, cum antequam fundum emerit, desierint fundi esse: Sed si ignoravit emptor dejectas esse arbores, venditor autem scivit ⁶⁴, nec admovit, quanti emptoris interfuerit, rem ⁶⁵ estimandam esse, si modo venit.

De emptione conditionali, & pacio. 1. De loci interitus ante mensuram.

10. ULPIANUS lib. 8. Disputationum.

SI in venditione conditionali hoc ipsum convenisset ⁶⁶, ut res periculo emptoris servaretur; puto pactum valere ⁶⁷. ⁶⁸ 1. In libro septimo Digestorum Juliani Scævola notat: Fundi ⁶⁹ nomine emptor agere non potest, cum prius, quam mensura ⁷⁰ fieret, inundatione ⁷¹ aquarum, aut chasmate ⁷², aliove quo casu pars fundi interierit.

De insula combusta.

11. ALFENUS [Varus] lib. 2. Digestorum.

SI vendita insula combusa ⁷³ esset, cum incendium sine culpa ⁷⁴ fieri non ⁷⁵ possit, quid iurius sit? Respondit: Quia sine patrisfamilias ⁷⁶ culpa fieri potest, neque si servorum negligencia factum esset, continuo dominus in culpa erit: Quamobrem si ⁷⁷ venditor eam diligenter adhibuisse in insula custodienda, quam debent homines frugi ⁷⁸ & diligentes prestare, si quid accidisset, nihil ⁷⁹ ad eum pertinebit.

De lecis in via publica positis, & ab ædili concisis.

12. PAULUS lib. 3. Epitomatum Alfeni Digestorum.

Læcos ⁸⁰ emptos ædilis, cum in via ⁸¹ publica positi essent, conci-

tus facit, ut quasi purum fuisse negotium videatur.

⁷⁷ Alii quam emptori.

⁷⁸ l. 2. §. 2. infr. pro empt.

⁷⁹ Al. 41. in fin. supr. de contrah.

⁸⁰ l. 6. circa fin. C. de pacis inter empt.

⁸¹ 42. l. 23. j. de verb. oblig.

⁸² Vide l. 33. j. de verb. obl.

⁸³ 44. Conditione venditionis pendente, si res interessat,

periculum eit vendoris: si fit deterior, emptoris, ut hic.

⁸⁴ Quid ita? ubi res non extat,

factio non habet, ubi haecat: fecus, ubi extat, licet deterior fit. l. huic. 15. supr. ad leg. Aquitan. Arqui vendor vel tempore mortuis pendente conditione, non interierit venditio, vel emptio: Recke: nam ipsi heredes ipsam defunctorum personam representant, & una eademque persona censentur cum defuncto. supr. cod. l. 1. prædicto. supr. de in diem addicti.

⁸⁵ Dux ad l. 60. supr. de condic. indeb.

⁸⁶ Legatum tamē ex simili conditione non transiit. l. 13. infra. quando dies.

⁸⁷ Jus utendi fruendi, si mihi ab ulufructario venditum sit, fruuctario ipso mortuo, heres vendoris non amplius mihi debebit, & tamen heredi meo debebit. Si vero proprietarius ulufructum mihi vendiderit, & post mortuus sit, heres vendoris mihi debebit, heredi meo nihil.

⁸⁸ 46. Idem vendi potest. §. 1. in fin. Inf. de u. n.

⁸⁹ Sed mihi. l. 3. C. de u. n.

⁹⁰ Fundo inspeccio tantum,

⁹¹ neclum empto, arbores interim, dum emptio perficeretur, dejectæ, emptori non debentur.

⁹² Quid ita? quia non emit. Cur non emit? Quia antequam emit, fundi esse desierunt.

⁹³ Quid, si emptor neclit dejectas, vendoris scivit, nec admonuit? Quantus emptoris interierit, res aliam abitabilitate, ut hic. Quid, si quis emit fundum, & emptione iam perfecta, arbores vi dejectæ, vel igne contumptæ? Emptio fundi non videbitur contracta, si contemplatione arborum fundus comparatus est. l. 58. supr. de contrah. empt.

⁹⁴ 51. Vide l. 58. supr. de contrah. empt.

⁹⁵ 52. Vide l. 58. supr. de contrah. empt.

⁹⁶ 53. Vendorit rudi emptori id præfare non cogitur, quod ante venditio

⁹⁷ nem perfectum fundi esse delerit. l. 58. supr. de contrah. empt.

⁹⁸ 54. Aliud si non convenit. l. 5. C. h. t.

⁹⁹ Interim colligunt, conventionem nudum vestiri contractus unionis, etiam si conditionalis sit.

¹⁰⁰ 55. Et ita pactum nudum vestitum cohaerentia contractus, valet.

¹⁰¹ 56. Ut in rebus mobilibus, ita in immobilibus non dicitur perfecta venditio, antequam mensurentur. Bart.

¹⁰² 57. Ante mensuram, de qua facienda convenit, non est fundi venditio.

¹⁰³ 58. Ante mensuram, aut chatiante fundi, & immobilia inter-

¹⁰⁴ ire dicuntur. vid. l. 23. j. de reg. jur.

¹⁰⁵ 59. Aque inundatione, aut chatiante fundi, & immobilia inter-

</div

dit¹: Si traditi essent emptori, aut per² eum stetisset³, quominus traderentur, emptoris periculum esse placet;

13. JULIANUS lib. 3. ad Urseum Ferocem.

Eunque cum Aedili⁴, si id⁵ non jure fecisset, habiturum actionem legis Aquilæ: aut certe cum venditore ex empto agendum esse, ut is actiones suas, quas cum Aedile habuisset, [ei] præstaret.

1. *De farto. De traditione.*

14. PAULUS lib. 3. Epitomarum Alfeni Digestorum.

QUod si neque traditi essent, neque⁶ emptor in mora fuisset, quo minus traderentur, venditoris periculum erit. §. 1. Materia⁷ empta si furto periisset postquam tradita esset, emptoris esse periculo, respondit: si minus, venditoris: Videri⁸ autem trabes traditas, quas emptor signasset⁹.

De vino corrupto.

15. GAJUS lib. 2. Cottidianarum rerum.

Si vina, quæ¹⁰ in dolii erunt, venierint, eaque, antequam ab emptore tollerentur sua natura corrupta fuerint: si quidem de bonitate eorum adfirmavit¹¹ venditor, tenebitur emptori: quod si nihil adfirmavit, emptoris erit periculum: quia, sive¹² non degustavit, sive¹³ degustando male probavit, de se queri debet: Plane, si, cum intelligerer venditor, non duraturam bonitatem eorum usque [ad] in eum diem, quo tolli deberent, non¹⁴ admonuit emptorem, tenebitur ei, quanti¹⁵ ejus interesset admonitum fuisse.

De re ab emptore conducta, donec pretium solvat.

16. JAVOLENUS lib. 7. ex Cassio.

Servi emptor, si eum conductum¹⁶ rogavit, donec pretium solveret, nihil per eum servum adquirere poterit: quoniam non videtur traditus is¹⁷, cuius possesso per locationem retinetur a venditore: Periculum ejus servi ad emptorem pertinet, quod tamen sine¹⁸ dolo venditoris intervenerit.

De mora.

17. POMPONIUS lib. 31. ad Quintum Mucium.

Illud sciendum est, cum¹⁹ moram emptor adhibere coepit, jam non culpam, sed dolum [inalnum] tantum præstandum a venditore. Quod si per venditorem & emptorem mora fuerit, Labeo quidem scribit²⁰, emptori potius nocere, quam venditori, moram adhibitan: Sed videndum est, ne posterior²¹ mora damno*sa* ei sit. Quid enim, si interpellavero venditorem, & non dederit id, quod emeram; deinde, posteriore²² offerente illo, ego non acceperim? Sane hoc casu nocere mihi deberet. Sed si per emptorem mora fuisset; deinde cum omnia in integra essent, venditor moram adhibuerit, cum posset se exsolvere, æquum est, posteriore moram venditori nocere.

De oneribus habitationum finitis. 1. De evictione.

18. PAPINIANUS lib. 3. Responsorum.

Habitationum oneribus morte libertorum finitis, emptor domus ob eam causam venditori non tenetur, si nihil aliud convenit, quam ut habitationes secundum defuncti voluntatem super pretium libertis præstantur. §. 1. Ante²³ pretium solutum domini quæstione mota, pretium emptor solvere non cogetur, nisi²⁴ fidejussiones idonei a venditore ejus evictionis²⁵ offerantur.

De mora in pretio solvendo.

19. HERMOGENIANUS lib. 2. Juris Epitomarum.

¹ Vide l. 102. *inf. de solut.* Injuria rei emptæ illata a judice, emptori nocet, si vel ei tradita fuir, aut per eum iterit, quominus traderetur, ut hic. Et l. 14. *inf. cod.*
² Mora emptoris ipsi nocet auctiori. 3 l. 13. l. 14. *inf. ed.* l. 4. Et ult. C. h. t.
³ Poterat enim in ius vocari, quia non erat summus magistratus, & cum imperio. Cic. 2. in Verrem, 13. Gell. 13. ex Varrone. 5 Litem suam facit iudex, cum porellate abutitur. add. l. adler. *inf. de via publica.* 6 l. 2. *supr. ed.* 7 Si vendita materia furto perierit ante traditionem, venditoris damno fit: si post, emptoris: videtur autem trabes tradita, quas emptor signavit. *Synops. Basilic.* 19. tit. 6. c. 7. *De materia* dixi ad leg. 12. *supr. de usfruct.* Materia autem hic, ligna ad edificandum parata. 9. 29. *Inf. de rerum diversi.* add. l. 167. l. 168. *inf. de verb. signif.* l. 7. *supr. ad exhibend.* 8 Imo signatione res non videatur tradita. l. 1. §. 2. *supr. ed.* An quia vini dolia signari in alium finem poslunt, quam ut tradita habeantur: trabes non possunt signari oī alium finem? 9 Signatio interdum habetur pro traditione: vide quae noravi ad l. 1. *pr. supr. ed.* 10 Id genus vini doliare. l. 1. §. n. *tit. supr. ed.* 11 Vide quae notavi de admittitoribus ad l. 12. §. 13. *supr. mandati.* 12 Vini dolaris venditi periculum emptoris est, etiam ante degustationem. 13 Paria sunt, male degustare, & non degustare. 14 Decipit emptorem venditor, qui eum non admonet viatorum rei emptæ. add. l. 14. *in fin. inf. de liberali.* qui denique eum certiori non facit, rem duraturam non esse. 15 V. l. 3. C. h. t. 16 Emptor servi, eum conductum a venditore rogare potest, donec pretium solvat. add. l. 37. *inf. de acquir. vel amitt. posse.* idem precario rogare potest. l. 20. *inf. de precario.* Id genus possit, neque unum est, neque plenum. Itaque qui servum ita conduxit aut precario habet, nihil per eum adquirit. Quid ejus servi, cuius periculum est, aut emptoris potius? emptoris, ut hic. 17 Per colonum enim polidens, l. 25. §. 1. *tit. de aq. vel amitt. posse.* ut & per ipsum rei emptorem, donec pretium rei nobis ab eo solvatur, ut hic. & contra. Nam eti venditor non teneatur prædicta transferre dominium rei vendita, si tamen venditor in instrumento fatetur se confidere nomine emptoris rei vendita possit, his verbis rei possit effectum se ei tradidisse demonstraverit: Nihil enim interest, an quis per lepsum rem venditam prehendat, ingreditur, an per alium. Quid, si venditor constituit le nomine emptoris precario possidere? in emptoriola tula civilis possit, non naturaliter, transfertur. *Ferrariensis*, formula 37. *summ. 12. Bartol.* post Accursum notat requiri, ut aliquis possit de civiliter & naturaliter, ad hoc, ut faciat fructus suos, id est, neminem fructus rei suis facere, nisi civiliter & naturaliter possidat. 18 V. l. 5. *supr. ed.* l. 37. *inf. de act. empt.* 19 Mora ubi folius est emptoris, ipsi tantum auctori nocet, ut hic. ubi emptoris, & venditoris, qui posfremus eorum moram admiserit, morsa est tenebatur. *vers. quid si.* add. *Synops. Basilic.* 19. tit. 6. c. 9. 3. Harm. 3. §. 21. Goth. Reftituit hic lex a Nicol. Burgund. *tract. de perit. & culpa.* c. 7. n. 43. Ans. 20 l. 51. *J. de act. empt.* 21 Mora posterior nocet. vide tamē *Socium*, reg. 27. 22 *Al. potea.* 23 *Vid. l. 17. §. 2. in fin. inf. de dol. mal. & met. except.* l. 24. *C. de evictio.* 24 Evictione initio venditione imminent, emptor pretium alias solvere non cogitur, nisi fidejussiones idoneos a venditore accipiat, ut hic. Quid in hac specie, num recte possit habere fidejussionem adversus qualcumque, qui posse item mouere possunt, vel potuerunt? an adversus eum tantum, qui tum agat? etiam in quotcumque, l. uit. 8. l. *supr. tit. prox. v. interpret. in l. si post perfectam.* 24. *C. de evictio.* & ita Jacobus de Arena, Richardus Malumbra, & Cynus purant. Unde quidam hoc invinx, haue cautelam emptori suggerunt, ut ne pretium ita venditori solvat, certos homines summittat, qui item rei vendita nomine venditori moveant. 25 Gracia scilicet. 26 Usuras pretii, ob moram in eo venditori numerando, præstat emptor. An & lucrum omne, quod venditor ex precio ejus supra legitimum usuraram modum facere potuit? non præstat, ut hic. add. *Synops. Basil.* 19. tit. 6. c. 11. 3. Harm. 3. §. 63. 27 Imo ex calu lucri cessantis aut spei lucri habenda ratio est. l. 2. *in fin. supr. de eo, quod certa.* Respondeo, certi lucri initur ratio in eo, qui negotiari solitus est, quique si premium habuisset, lucrum præfens habere potuisset: Aliud est in eo, qui negotiari non est

Vendori si emptor in pretio solvendo moram fecerit, usuras²⁶ dum taxat præstabit, non omnino, quod venditor, mora non facta, consequi potuit, veluti si negotiator fuerit²⁷, &, pretio soluto, ex mercibus plus²⁸, quam ex usuris, querere potuit.

TIT. VII.

DE SERVIS EXPORTANDIS²⁹, VEL SI ITA MANCIPIUM VENIERIT, UT³⁰ MANUMITTATUR, VEL CONTRA³¹.

De servo exportando, & legis remissione.

1. ULPIANUS lib. 32. ad Edictum.

Si fuerit distractus servus, ne aliquo loci moretur, qui vendidit, in ea conditione est, ut possit³² legem remittere, ipse Romæ³³ retinere: Quod & Papinianus lib. III. respondit, propter³⁴ domini enim (inquit) securitatem custoditur lex, ne³⁵ periculum subeat.

De interdictione Italiae.

2. MARCIANUS lib. 2. Publicorum.

Exportandus si venierit ab Italia, in provincia³⁶ morari potest: nisi specialiter prohibitum fuerit.

3. PAULUS lib. 50. ad Edictum.

Si quis hac lege veniit, ut intra certum tempus manumittatur, si non sit manumissus, liber fit: si tamen is, qui vendidit, in³⁷ eadem voluntate³⁸ perseveret, hereditis voluntatem non esse exquirendam.

De minore vendente servum, ut manumittatur.

4. MARCELLUS lib. 24. Digestorum.

Si minor viginti annis servum tibi in hoc vendiderit, [& tradidit, ut eum manumitteret, nullius³⁹ momenti est traditio, quamquam ea mente tradiderit, ut⁴⁰, cum viginti annos ipse explesset, manumitteret: non enim multum facit, quod distulit libertatis præstationem, lex quippe consilio ejus quasi⁴¹ parum firmo restitit.

De interdictione pomerii.

5. PAPINIANUS lib. 10. Quæstionum.

Cui, pacto venditoris, pomerio⁴² cuiuslibet civitatis interdictum est, urbe⁴³ etiam interdictum esse videtur. Quod quidem alias cum Principum mandatis præcipiteret, etiam naturalem⁴⁴ habet intellectum, ne scilicet qui careret⁴⁵ minoribus, fruatur majoribus.

De pacllo, ne ancilla manumittatur, neve prostituatur, & de stipulatione penali. 1. De eo, quod interest.

6. IDEM lib. 27. Quæstionum.

Si venditor ab emptore caverit, ne serva manumitteretur, neve prostitutatur, & aliquo facto, contra quam fuerat exceptum, evinatur, aut libera judicetur, & ex stipulato pena petatur, doli exceptionem quidam obstaturam putant: Sabinus, non obstaturam: Sed ratio facit, ut jure⁴⁷ non teneat stipulatio, si ne manumitteretur, exceptum est: nam incredibile est, de actu manumittentis, ac⁴⁸ non potius de effectu beneficii cogitatum: ceterum si ne prostitutatur, exceptum est, nulla ratio occurrit, cur poena peti, & exigi non debeat, cum & ancillam contumelia adfecerit, & venditoris affectionem⁴⁹ forte, simul & verecundiam laeserit: etenim alias, remota quoque stipulatione, placuit ex vendito esse actionem.

§. 1. Si quid emptor, contra quam lege venditionis cautum est, fecisset, [aut non fecisset,] nobis aliquando⁵⁰ placebat, non aliae

solutus: tunc enim incerti lucri habenda non est ratio: Multa enim accidere possunt, quæ lucrum impediunt: & in lege Aquilia non confidetur futurum lucrum, quod spe tantum erat, propter ejus incertitudinem, l. 29. §. 3. *supr. ad legem Aquil.* & ita Corraius has leges conciliat. 3. *Miscell.* 14. Sed præstat, dictam legem secundam ad trajectitiam pecuniam referri. 28 Lucrum ex mercibus suis negotiator facere etiam supra legitimum usuraram modum potest: neque id cum facit, injuria facit, aut ut improbus fricator, Id enim lucru genu jure licitum.

29 L. 4. Cod. 55. T̄ 8 μα διάγενε τὸ τύπω, 19. Eclog. 17. vers. 7.

30 L. 4. Cod. 57. 31 Additur in Ecloga, ibid. καὶ τίτι Χρήστος ἐπίσταντος, de manus injectione: quo pertinet l. 9. *inf. ed.* 32 Ut in omnibus queratur, an domini voluntate Romanus veniret. l. 2. C. si servus export. 33 Et Roma. Halo. 34 Renunciari pacte prohibitorio potest ab eo, cujus favore fuit introductum. Bald. 35 Solent enim ita plerunque vendi ne quo loco morentur, ubi venditoris nocere possint. 36 Limittata dispositio limitatum producit effectum. Bald. add. l. 63. *supr. de contrah. empt.*

37 Add. l. 27. §. 2. l. 30. in fin. *supr. mandati.* l. 15. J. de manumission. l. 6. in fin. C. si mancipium ita fuerit. 38 Imo, voluntatem mutare non potest. l. 1. in fin. J. qui sine manumiss. 39 *Supr. Basil.* 19. tit. 17. c. l. 40 l. 31. J. de legat. 2. l. 7. in fin. inf. 41 Tempore prohibito facta non valent, licet effectus sit factum in tempus concessum, quoties nimis tempore negotio vel ab ipso ejus initio resiliat, ut hic, locus si prohibitus ad effectum, non ad initium refertur. l. in tempus. 62. *inf. de hered. inf.* 42 Consilium minoris viginti annis, parum firmum lege presumitur. 43 Κωλύθη τὸ προστίθετος, Eclog. c. 5. Est igitur προστίθετος, pomerium, subbarnum, antebarnum, de pomerio Urbis v. Varronem, Livium l. & 13. Gell. 14. & 15. c. 27. Tacitum 12. Aggenum Urbicum, & Frontinum, Pollicem 9. Majoragum. 2. *Miscell.* 13. 44 Patria tua, l. 7. §. 13. J. de interdict. & releg. Roma sc. Dur. add. l. ult. C. si servus export. urbe, qua venit, quod Demostheni & Eliano est vendere ἐπιχειρεῖ. 45 Naturalis intellectus est, qui a natura: *A natura, hoc est, quæ omnibus hominibus, & in omnes homines ex æquo fulta est.* add. l. 13. §. 7. *J. de excess. tutor.* 46 Seil. majoribus removetur, qui a minoribus est remotus. l. 12. §. 5. in fin. *inf. de verb. obligation.* 47 Jure non tenent, quæ ipso jure non tenent. v. l. 122. §. 5. in fin. *inf. de verb. obligation.* 48 Actus & effectus differentia: *Actus facti: Effectus, juris est.* 49 Actionis sincera & honesta in actionibus ratio habetur, add. l. 7. *inf. ed.* 50 l. 7. *inf. ed.* quæ est delumpta ex libro decimo questionum ejusdem Papiniani: hæc autem lex ex vigilimo scripto, & ita lex sequens septima ab hac corrigitur. Ita sane quidam putat esse. At mibi primum non tantum literorum Papiniani, quanti hæc Pandectarum dispositio est. Dicimus itaque hanc, ut priorem, proximam, & posteriore lege mutari, eo magis, quod sequens legis ratio tota ab æquitate, & bono fit: & alioquin, hæc etiam lex, a viro bono. Hæc cum extitit, tanti nobis non fuerit contraria Sabini auctoritas, quanti æquum ipsum & bonum. Et vero denegate hoc casu actionis hanc rationem adferunt Graci, *Synops. cod. c. 5. in fin. ἐγένετο απόκλιψες στατικές.* Ita satis factio non habet quid inter sit. Addunt tamen illo loco Graci actionem dari venditori eo casu, si propter eius minoris servum vendidit, ut indignationi, dolori, duritiei, & inhumanitati satisficeret. Hoc illi casu venditorem utiliter agere posse existimat. Ego contra, propter superioris, quas protuli rationes, ac maxime vero, quod juris & iuris sumnum sit discrimen, neque hanc potestare injurioso homini jus faciat, ut vindictam suam exerceat, vel ut juris nomine abutatur, ad levitatem suam in servos exercendam. Ide magis nobis amplectendum est, quod immunita levitatem dominorum novis legibus sit restringita: ut levitatem nomine, servos etiam abutere cogantur domini, & quidem bonis conditionibus, non sibi tantum, sed & servo. l. 2. *supr. de his, qui sunt sui.* Contra qui senierint, Læstrigonom & Cyclopum gentem, conscientia vieti, auxerint: nisi citra vindictam, aut levitatem, inter sit venditoris servum venditum, in Italia non esse, ut a quo forte intidas aut quid tale metuat.

Ex vendito propter poenam homini irrogatam agi posse, quam si pecunia ratione vendoris interesset, veluti quia poenam promisisset: ceterum viro bono non convenire credere, vendoris interesse, quod animo fæciantis factum non fuisset. Sed ¹ in contrarium me vocat Sabini sententia, qui utiliter agi ideo arbitratus est, quoniam hoc ² minoris homo venisse videatur.

Si pœna promittitur pacto nudo, non potest exigi, nisi interfit. Bart.

7. IDEM lib. 10. Quæstionum.

Servus ea lege veniit, ne ³ in Italia esset: quod si aliter factum esset, convenit citra ⁴ stipulationem, ut pœnam praefaret emptor: Vix ⁵ est, ut eo nomine vindictæ ratione vendor agere possit: acturus utiliter, si non servata lege, in pœnam, quam alii promisit, acturus, incidet. Huic consequens erit, ut hactenus agere possit, quatenus alii praefare cogitur: quidquid enim excedit, pœna ⁶, non ⁷ rei persecutio est. Quod si, ne pœna causa exportaretur, convenit, etiam affectio ⁸ ratione recte agetur. Nec ⁹ videntur hæc inter se contraria ¹⁰ esse, cum beneficio ¹¹ adfici hominem, interficit ¹² hominis: enimvero ¹³ pœna non ¹⁴ irrogata indignatio solam duritatem ¹⁵ continet.

Si venditor voluntatem mutaverit.

8. IDEM lib. 27. Quæstionum.

Quae situm est, si quis proprium servum vendidisset, ¹⁶ ut manus mitteretur intra certum tempus, præcepisset, ac postea mutasset voluntatem, & emptor nihilominus manumisisset, an aliquam eo nomine actionem haberet? Dixi, ex vendito actionem, manumisso servo, vel mutata vendoris voluntate, evanuisse ¹⁶.

Si emptor servum vendiderit eodem, vel diverso pacto.

9. PAULUS lib. 5. Quæstionum.

¹ Hic locus ostendit Papinianum variaſſe, l. 22. §. 3. C. de furt. v. Cujac, in hunc locum. ² obſ. 37. praefertim in fin. Et 4. ad Africanum. fol. 39. Porro variare an & quatenus licet, v. l. 7. §. inf. de reg. iur. ³ Res vendita cum pacto aliquo, minus valet, quam cum libera vendita est, addit. l. 3. J. de verb. obſig. pacto quippe hujusmodi minutur re libertas. ⁴ Ut in cau. l. 1. in fin. supr. de religiō, & in usur. l. 3. C. de usur. ⁵ Oservamus & humanum; nec puta per legem superiorem id corrigit; ut ibidem plenus offendit. ⁶ Vindicta. ⁷ Aliud pana, aliud rei persecutio. ⁸ Affectio ratione interdum actio permittitur, ut in l. 54. supr. mandati, addit. l. 6. in fin. princ. supr. cod. ⁹ Stipulari pœnam, si servus in Italia fuerit, & si pœna cauſa fuerit exportatus, ita non contraria sunt, ut sua tamen modo contraria fiat, vel diversa. Priore cauſa, pœnam possit petere, quatenus alii praefare cogeri, ut hic. hoc est, si tua interfit pecunia ratione, l. 6. §. cod. non alias: Durus enim homo videare, si ob id agas, quod faciūt tue non sit factum. Posteriori cauſa pœnam possit petere, etiam si nihil pecunia ratione tua interfit: Nam cum stipularis ab emptore pœnam, si servum exportaverit, pœna cauſa, viarii domi officio aque munere fungeris. l. 6. §. cod. Tua interfit id non fieri, quia vir bonus es, quia cuique homini interfit hominem beneficio adfici: affectio juxta, non iusta habetur hæc ratio: Justa affectio est, servum non exportari: Injusta, animo tuo fæciantis satisficeri, d. l. 6. vindicta & dari tue rationem haberi, bar. leg. ¹⁰ Contraria postulans non audiens. ¹¹ Beneficio adfici hominem, homini interest, ut in l. 1. §. pen. Et ult. §. de periculo. v. Cic. 2. Officiorum. ¹² Interfit homini hominem beneficio adfici: societatem enim & cognitionem quandam inter nos constituit natura. l. 3. supr. de iustit. §. 5. jur. ¹³ Durus homo est, qui hoc ipso indignatur, quod ex animi sui sententia ac fæciet alteri pœna non sit irrogata, ut hic. Ita Caius Fimbria notatur merito, quod, cum in funere C. Marii curasit Scævolam vulnerari, sanctissimum aquæ ornatisissimum civitatis Romanæ virum, ei diem Scævolæ dixit, postquam comperit eum posse vivere: Cum ab eo quereretur, quid tandem accusatus esset eum, quem pro dignitate ne laudare quidem quicquid satis posset, dicunt hominem, ut erat furiosus, respondisse, quod non totum telum corpore receperisset. Vide Ciceronem pro Sexto Roscio Amerino. 9. Valer. 11. 14 Id est, vindicta. ¹⁵ Κακοθεῖς, 19. Synops. 17. c. 7. στρατηγοὶ καὶ αποχωρίσαντες vocavit, c. 5. ¹⁶ Cur? Quia quando pastum de non manumissten- do terro oppositum tertii gratia, puta emptoris, non potest per venditorem in eis præ- judicium revocari. Baldus. ¹⁷ Manus injectio (que Græcis χειρὶς ἐπιβάλλεται, Synops. cod. infra tituli) in legibus duodecim Tabellarum permittebatur adversarii in jus vo- candi, itemque addisti vindicandi cauſa, ut illo loco, manus injectio ejus. & alio, si calu-

TItius servum vendidit ea lege, ut si Rome moratus esset, manus ¹⁷ injicere ¹⁸ liceret: emptor alii eadem lege vendidit: servus fugit a secundo emptore, & Romæ moratur: Quero, an sit ¹⁹ manus injec- ²⁰, & ²¹ cui? Respondi: In fugitivo non est dubitandum, nihil contra legem factum videri, quia ²² nec domino auferre se potest, nec ²³ qui in fuga est, ibi moratur: quod si [ex] voluntate ²⁴ secundi emptoris, contra legem moratus sit, potior ²⁵ habendus est, qui auctor fuit legis: & ²⁶ posterior, magis admonendi emptoris, & liberandi se eandem legem repetierit: nec poterit aliquo modo auferre legem sui vendoris, cujus conditio exsistit: nam & si pœnam promisisset, tenetur, licet ipse quoque stipulatus esset: sed in pœna promissa duæ ²⁷ actions sunt: manus autem injectio in servum competet. [†] Quod si prior ita vendidit, ut prostituta libera esset, poste- ²⁸ rior, ut manus injicere liceret, potior est libertas, quam manus injectio. Plane, si prior lex manus habeat injectionem, posterior libertatem, favorabilius dicetur, liberam fore, quoniam utraque conditio pro mancipio additur, & sicut manus injectio, ita libertas ex- mit eam injuriam ²⁹.

De libertate collata in tempus mortis emptoris.

10. SCÆVOLA lib. 7. Digestorum.

Cum ²⁹ venderet Pamphilam, & Stichum, venditione inferuit pa- clum conventum, uti ne eadem mancipia, Pamphila & Stichus, quos minorato ³⁰ pretio vendidit, alterius servitutem, quam Seii pate- rentur, post ³¹ mortemque ejus in libertate morarentur ³²: Quæstum est, an hæc mancipia, de quibus inter emptorem & venditorem con- venit, post mortem emptoris jure ipso liberata sint? Respondit, secun- dum constitutionem Divi Adriani super hoc prolatam, Pamphilam & Stichum, de quibus quereretur, si manumisisti non sint, liberos non esse. Claudio: Divus Marcus ex lege dicta libertatis in vendendo, quamvis ³³ non manumisisti fore liberos in Semetribus ³⁴ constituit, licet in mortis tempus emptoris distulit venditor libertatem.

tur, pedem suum, manus endo jacito, qua de re scripti ad leges duodecim Tabularum. Interdum manus injectio permittitur domino, servi sui vindicandi causa, vid. l. 1. C. si ser- vus export. interdum auxiliū ferendi causa, ut in fine hujus legis. addit. l. 20. J. de manus. l. 4. C. de decurion. Tertui. l. adverſus Marciōnem quodammodo injecta manus detinens adverſarii lenum. ¹⁸ Ecloga ibidem, in Epigrapha l. 1. l. 2. C. si ser. export. ¹⁹ In servum Romæ morantem. ²⁰ Vel an servus commissus sit. l. 16. §. 4. inf. de publican. ²¹ Au primo venditori, an secundo? ²² Evag. utitur Paulus: Servus domino se auferre fuga, seu fugiendo non potest: servus dominum possessione sua privare per fugam non potest, seu domino subverttere possessionem non potest. l. Pomponius. 13. l. rem. 15. J. de adquir. vel amitt. poss. l. ult. §. ser. 4. J. de public. l. non solam. 33. §. si rem. 5. j. de usurpat. ²³ Avit. utitur Paulus: etiam si servus per fugam se domino auferre posset, quia tamen in fuga est, ibi, ubi in fuga sit, morari dici non potest: Ibi non moratur, ubi agit at tuam. l. servus. 82. inf. de leg. 3. Hæc sunt contraria, demotari, & es- se in fuga: itare & rugere. Fugitivi & erronis nulla sunt fides certa. ²⁴ Vide que scripti in l. 12. in fin. inf. que in fraud. creditur. ²⁵ Paclum manus injectionis adje- dum contraria, reū venditum ita aificit, ut a qualibet posse fere vel succurre posset anter- ²⁶ Nec posterior, qui magis admonendi emptoris & liberandi gratia, eandem legem repetie- rit, poterit aliquo modo & C. Hel. ²⁷ Non una ex tempore, alia ex stipulata, sed una, quia ipse, altera, quia alius ei tenetur. Accursus. ²⁸ Al. ali injuria. Ita manus injectio plenarumque habebat, auxiliū ferendi causa adverſarii injuriam servorum pudicitia vel similibus modis illatum. ²⁹ Vide que scripti ad l. 122. §. Flavius. inf. de verb. obſig. Goth. Addit. Hotomann. 4. obſ. 4. Cujac. lib. 10. obſ. 21. Ant. Fab. conject. lib. 14. cap. 4. Ant. 30. Id est, minore. ³¹ Paclum valet, ut ne servus venditus sit liber, nisi post mortem emptoris. ³² Ad hanc classiū, ut in libertate morarentur, referenda est consti- tutione D. Hadriani, non D. Marci, de qua inf. cod. vide Cujac. 10. obſ. 21. ³³ Con- stitutione divi Marci & Commodi (ad quorum extatē peruenit Cerbidiā Scævola hujus legis auctor) servum ea legi veritatem, ut manumissteretur, celiante empore, pio iure liberum facit, atque idea representat, quod facere emptor debuit. l. ult. C. si mancip. ita fuerit. Cu- jac. 10. obſ. 21. addit. l. 11. §. 1. supr. de minorib. vide Hotomannem 4. obſerv. 4. ³⁴ Sementria, vel semetria D. Marci, l. 46. supr. de paclis. l. 12. inf. de ag. vel omitt. heredit. §. 1. Inf. de excus. ubi Theophilo dicuntur εἰκόνεις διατέξεις, ibid. scripti, que in semetria consilii constituta, & ab eo rescripta. Nam semetria Augustum ibi consilia instituisse, Suetonius in Augusto, c. 35. & Dion, lib. 55. & Zonaras in Augusto scribunt. Gloriosi veteribus utriusque testamento semetria dicuntur liber, in quo sex mem- sium actions continentur.

LIBER NONUS DECIMUS.

TIT. I.

DE ACTIONIBUS ² EMPTI ³, ET VENDITI ⁴.

Si non tradatur. 1. De servitute celata. De bona fide.

1. ULPIANUS lib. 28. ad Sabinum.

Si res vendita non tradatur ⁵, in id ⁶, quod interest ⁷, agi- tur ⁸: hoc est, quod rem habere interest emptoris: hoc ⁹ au- tem interdum ¹⁰ pretium egreditur, si pluris interest, quam res valet, vel empta est. ^{§. 1.} Venditor, si, cum ¹¹ sciret debiri servitutem, celavit ¹², non evadet ex empto actionem: si modo eam rem emptor ignoravit: omnia enim, quæ contra bonam fidem ¹³ sunt, veniunt in empti actionem. Sed scire venditorem, & ceiare ¹⁴, sic accipimus, non solum si non admonuit ¹⁵ sed & si ne- gavit servitutem illam deberi, cum esset ab eo quæstum: fed & si proponas, eum ita dixisse, Nulla quidem servitus debetur, verum, ne ¹⁶ emergat inopinata servitus, non teneor, puto enim ex empto teneri:

¹ Hunc titulum in Synopsis contraxit Charondas lib. 3. verisimil. cap. 12. & in eum- dem scriptis Gabriel Mudebus. *Mod.* ² L. 4. Cod. 49. Paulus 2. sent. 17. 19. *Synops.* Basili. *ed. cap. 1.* ³ Ex empto actione utitur is, qui emit. l. 11. inf. cod. ⁴ Ex vendita actione utitur venditor ad ea consequenda, quæ ei ab emptore praefasti- oporet. l. 13. §. 9. 19. inf. cod. ⁵ Tradi rem. & restituīt stipulationes, me- rum factum contineat, hinc colligi Zafius. 2. *Repons.* 20. cum id, quod interest, hic succedit loco rei. ⁶ l. 11. §. 9. inf. l. 4. 10. 12. C. h. t. l. 68. in fin. supr. de contrah. empt. ⁷ Id, quod interest, nihil aliud est, quam utilitas, quæ mihi abeat, & quæcumque adipisci potui, quæ vel jurejurando actoris, vel officio judicis, estimatur. l. 15. §. 7. inf. quod vi. & modo tanti, quanti res est, l. 11. inf. de re iu- dicat. (ut ita plane tunc idem sit rei pretium, & id, quod interest) modo minoris est, quam res, l. 9. in fin. supr. ad exhibend. modo pluris, ut in hac lege. & hoc postremo genere pluris estimatur utilitas, quam sit res: lane quod excede verum pretium, pœna est: cui tamē modus injectus est a Julianino. Cujac. 9. obſ. 31. l. unic. C. de senten- tiis, quæ pro v. l. 5. supr. de in lit. jurand. ⁸ Vide Molinæum de eo, quod inter- est num. 83. Vanduī liv. 1. quæstion. var. quæſt. 9. Pileum quæſt. 116. *Mod.* ⁹ Id, quod interest, pretium rei egredi potest, si pluris interest, quam res valeat, vel empta est. *Synops.* Basili. *ed. cap. 1.* ¹⁰ Imo, nunquam, l. 21. §. 3. inf. cod. ¹¹ Tunc enim donum commitit, ideoque tenetur. v. l. 6. §. 8. inf. cod. ¹² Celans servitu- tem vendori ignoranti emptori, empti actione tenetur: scienti, non tenetur. ¹³ Mala fides est celare emptorem. ¹⁴ Celat servitutem, & qui non admonet,

quia servitus debebatur, & scissit ¹⁷: sed si id egit, ne cognosceret emptor aliquam servitutem deberi, opinor, eum ex empto teneri. Et generaliter dixerim, si improbat more versatus sit in celanda servitu- te, debere eum teneri, non si securitati sua prospectum voluit. Hæc ita vera sunt, si emptor ignoravit servitudes: quia non videtur esse ce- latus, qui scit, neque certiorari ¹⁸ debuit, qui non ignoravit ¹⁹.

De modo fundi. 1. De possessione.

2. PAULUS lib. 5. ad Sabinum.

Si in emptione modus ²⁰ dictus est, & non praestatur ²¹, ex empto ²² actio est. ^{§. 1.} Vacua possessio emptori tradita non intelligitur, si alius in ea legatorum fidei commissorum servandorum causa in pos- sessione est, aut creditores bona possideant. Idem dicendum est, si venter in possessione sit: nam & ad hoc pertinet vacui ²³ appellatio.

& qui interrogatus negat servitutem deberi, sed & qui id agit, ne cognosceret emptor aliquam servitutem deberi, breviter, qui improbat more versatus in celanda servitu- te. ¹⁵ οὐσιαστικα. Is enim celat emptorem, qui interrogatus non tan- tum negat mendaciter servitutem deberi, sed & qui ultra non admonet. v. Cic. 3. Off. addit. l. 39. in princ. l. cod. ¹⁶ Forte legendum, ut emergat, vel si emergat.

¹⁷ Al. Icivit. ¹⁸ c. 31. de reg. in 6. l. 43. §. 1. supr. de contral. empt. l. 12. in fin. C. de contrah. stipulatione. ¹⁹ Tunc enim non ab alio, sed a seipso decipitur. l. 26. supr. de rei vnde. & volunti dolus non infertur, l. 9. C. h. t. l. 145. inf. ac reg. jur. etiam in transactione, & donatione. l. 34. C. de transact. ²⁰ Modus agri in fundorum venditionibus plerumque dicebatur, ut hic. l. 13. §. 14. l. 42. inf. cod. dicit ad l. 7. in fin. supr. de peric. & commad. rei vend. l. qui fundum. 40. §. qui agrum. 2. supr. de contrah. empt. Modum ita dicuum vendor praefare actione ex empto cogitat emptori. ut hic. *Synops.* ed. c. 2. ²¹ Non praefatur, quoties minor inventur. l. 4. §. 1. l. 6. §. 4. inf. cod. l. 45. addit. & leg. 69. in fin. inf. de cœlit.

²² Olim in duplum: Hinc Paulus 2. sent. 17. distracto, inquit, fundo, si quis de modo mentiatur, in amplio ejus, quod mentitum est, officio judicis estimatione facta convenit. & lib. l. tit. 19. §. 1. Quædam actiones, si a reo inficiuntur, duplantur, veluti judicati, depensi (resti- tue depositi): item de modo agri, cum a venditore emptor deceptus sit. & 5. tit. §. 8. 7. dixit ad Ciceronem 3. Offic.

²³ Vacua possessio non traditur emptori, si in ea fit tertius aliquis qui ventris, legati, fideicommissi, vel debiti nomine, de vacua possesso agit. l. 12. C. de probation.

A 22 2

De

De fructibus. 2. De servitutibus. 3. De mora. De rei estimatione.

3. POMPONIUS lib. 9. ad Sabinum.

Ratio¹ possessionis, quæ a venditore fieri debeat, talis est, ut, si quis eam possessionem jure² avocaverit³, tradita possessio non intelligatur. §. 1. Si emptor *vacuum possessionem tradi stipulatus sit*, & ex stipulatu⁴ agat, fructus non venient in eam actionem: quia⁵ & qui *fundum dari stipularetur*, *vacuum*⁶ quoque possessionem tradi oportere, stipulari intelligitur, nec⁷ tamen fructum præstatio ea stipulatione continetur⁸, neque rursus plus debet esse in stipulatione, sed ex empto superesse ad fructum præstationem.

§. 2. Si iter, actum, viam, aqueductum per tuum fundum emerо, vacua possessionis traditio nulla est: itaque cayere debes, per te non fieri, quo minus utar. §. 3. Si¹⁰ per venditorem vini mora fuerit, quo minus traderet, condemnari eum oportet, utro tempore pluris vinum fuit¹¹, vel quo venit, vel quo lis in condemnationem deducitur, item quo loco pluris fuit, vel quo venit, vel ubi agatur. §. 4. Quod si per emptorem¹² mora fuisset, astimari oportet pretium, quod sit, cum agatur, & quo loco minoris sit. Mora autem videtur esse, si nulla difficultas venditorem impedit, quo minus traderet, præsertim si¹³ omni tempore paratus fuit tradere. Item non oportet ejus loci pretia spectari, in quo agatur: sed¹⁴ ejus, ubi vina tradi oportet: nam¹⁵ quod a¹⁶ Brundusio vinum venit, etu venditio alibi facta sit, Brundusii tradi oportet.

De dolo promissoris, de dupla. 1. De modo agri.

4. PAULUS lib. 5. ad Sabinum.

Si servum mihi ignorant, sciens¹⁷ furem, vel noxiū esse, videris, quamvis duplam promiseris, teneris mihi ex empto, quantia mea intererit scisse, quia ex stipulatu eo nomine agere tecum non¹⁸ possum, antequam¹⁹ mihi quid abeset. §. 1. Si²⁰ modus²¹ agri minor inveniatur, pro numero jugerum auctor²² obligatus est: quia ubi modus minor invenitur, non potest astimari bonitas loci, qui²³ non exstat: sed non solum, si modus agri totius minor est, agi cum venditore potest, sed etiam de partibus ejus, utputa si dictum est, vinea jugera tot esse, vel oliveti, & minus inveniatur. Ideo [que] his casibus pro bonitate loci fiet astimatio.

De venditione ex voluntate, 1. Vel quasi ex voluntate testatoris.

5. IDEM lib. 3. ad Sabinum.

Si heres testamento quid vendere dannatus sit²⁴, & viderit²⁵: de reliquis²⁶, quæ per consequentias²⁷ emptionis propria sunt, vel ex empto, vel ex testamento, agi cum eo poterit. §. 1. Sed si falso²⁸ existimans se *dannatum vendere*, vidererit, dicendum est, agi cum eo ex empto non posse, quoniam doli mali exceptione actor summoveri potest²⁹: quemadmodum si falso existimans se *dannatum dare*, promiliset, agentem doli mali exceptione summoveret: Pomponius etiam incerti³⁰ condicere eum posse ait, ut liberetur.

De modo fundi. 1. De pacto, ut quid fiat. 3. De edificatione prope locum venditum. 4. De case. 5. De itinere. 7. De filiofamil. vendente. 8. De dolo vendoris.

6. POMPONIUS lib. 9. ad Sabinum.

Tenetur ex empto vendor, etiam si [agnoverit³¹] minorem fundi modum esse. §. 1. Si vendidi tibi insulam³² certa pecunia, & ut aliam insulam meam reficeris, agam ex³³ vendito, ut reficias: si autem hoc solum, ut reficeres eam, convenisset, non³⁴ intelligitur emptio & venditio facta, ut [&] Neratius script. §. 2. Sed si aream tibi vendidi certo prelio, & tradidi ita, ut *insula edificata*

¹ *Al. dato, al. traditio. Cujac. 13. obf. 35. & Hotom. quæf. illuf. 11. Hinc Cujac. 11. obf. 19. definit, traditionem esse dativum possessionis.* ² *Non traditur possesso, que jure avocari potest: nec enim videtur datum, quod ita datur, ut habere non possit.* l. 29. §. 3. *J. de leg. 3. i. 22. infr. de acquir. vel amitt. possf. l. 4. §. 12. J. de usfr. & usfr. exp.*

³ *Traditum non videtur, quod jure avocari potest: addi l. 1. C. fin. regund.* ⁴ *Qui simpliciter fundum (non conjunctum rem, vacuumque possessionem, l. 4. J. de usfr. tradit. stipulatur, vacuum possessionem fine fructibus stipulatur, licet mora in tradendo sit commissa, ut hic. Imo, quie causa agit ex stipulatu, non fine fructibus, li moram committi contigerit, possessionem stipulatur, cum quantia sua interlit, consequi debat.* l. 14. J. de verb. oblig. Respondeo, tunc interesse venire, non fructus: hi cum peruntur, omnes: illud quoties petitur, quatenus mea interest, dumtaxat consequor. At qui fructus consequor ob moram eo causa, si ex empto ego, ut hic. in fin. Cur tam varie? action ex empto, bona fidei: ex stipulatu, stricti juris est.

⁵ *Dandi fundi promissio va- cuam quoque possessionem ejus debet tradere.* ⁶ *Vacuum rei possessionem tradere em- ptori quid est? A nomine occupatam: sic qui castrum restituere alteri promittit, arcem in eo a se edificatam retinere non potest.* Bart. ⁷ *Stipulatione, vacuum possessionem tradi, fructus non veniunt.* l. 78. in fin. infr. de verb. oblig.

⁸ *Imo, contineat, l. stipulatur. 4. infr. de usfr. Ibi rem dari, & vacuum possessionem tradi, convenient; hic, vacuum possessionem tantum.* Pollio & meo iudicio recte dicere, hac verba Sabini esse, a cuius sententia Pomponius mox recedit his verbis, *sed ex empto superesse ad fructum præstationem*: quasi dicat, Sabini putat, hac stipulatione *vacuum possessionem tradi*, fructus non contineri, sed ego contra puto actionem ex empto ad fructum præstationem competere.

⁹ *Cur patientia in incorporalibus, pro traditione habetur? quia in incorporalibus plena non est tra- ditio.* l. 10. V. l. *vinum. 22. supr. de reb. credit. l. ultim. 3. de cond. triticiaria.* ¹⁰ *Ven- ditor a tempore mora tenetur, quanti plurimi res fuit, loci & temporis ratione: Temporis, inquam; rei vendita, vel tententia, vel intermedii loci, quo venit, vel in quo res vendita pe- titur.*

¹¹ *Emptor, li moram committit in re empta accipienda, nec polit ei vendorum rem tradere, astimationem rei a venditore recipiet.* Quam? quanti res valent, cum agitur, & quo loco minoris sit.

¹² *Moran committit, qui nulla difficultate impeditus, cum potuit, rem non tradidit.* l. 12. §. 1. supr. depositi. l. 3. infr. de reb. auct. judic.

¹³ *Ut si a Brundusio v. e. v. a. f. l. B. tradi oporteat.* l. 16 *A Brundusio vinum venisse num id dicitur, quod Brundusii tradi oportet?* num quod Brundusii verit? An potius quod Brundusii est, ut in Corinedia, ab Andria huc ancilla est?

¹⁴ *Idem si ignorans.* l. 11. §. 7. v. l. 13. §. 1. infr. cod.

¹⁵ *Cur non possum?* Duplex stipulatio juris vel facti evictionem exigit. l. 3. infr. de dol. mal. & met. except.

¹⁶ *Sed ex empto. v. l. 30. §. 1. infr. cod.* ¹⁷ *Modus agri si minor inveniatur, pro numero jugerum venditor, & pro modo premium minuitur: sin vero non totius agri, sed pars eius minor est modus (puta vinea), tunc & bonitatis habetur ratio.* Synop. cod. §. 4.

¹⁸ *Atque ita minime confusens. l. 9. supr. de contrah. empt.* ¹⁹ *Qui petit, quod redditurus est.* l. 8. infr. de dol. mal. & met. except.

²⁰ *Potest enim ad id damnari: quod ut intelligatur, v. l. 49. §. 8. S. infr. de leg. 1.* ²¹ *Ex ea causa scilicet, quæ necessaria est.*

²² *Ubi l. 27. infr. de solitrib.* ²³ *De quibus l. 13. in fin. & seq. infr. cod.*

²⁴ *Atque ita minime confusens. l. 9. supr. de contrah. empt.* ²⁵ *Qui petit, quod redditurus est.* l. 8. infr. de dol. mal. & met. except.

²⁶ *Sine causa.* l. 3. supr. de contrah. empt.

²⁷ *Ignoraverit. Hid. ut l. 11. §. 7. infr. cod.* ²⁸ *Molinœus in labyrintho de dñis. & in dñis. part. 3. num. 35. Mod.*

²⁹ *Cur ex vendito?* Actione, quæ ex ipso contractu est, utimur ad ea, quæ ex pacto contractui in continentia adjecto sunt premissa. l. pœta. 72. supr. de contrah. empt. Goth. V. Goedd. de contrah.

partem³⁵ dimidiam mihi retradas³⁶, verum est, & ut ædifices, age- re me posse ex vendito³⁷, & ut ædificatam mihi retradas; quamdiu enim aliquid ex re vendita apud te superesse, ex vendito me habere actionem constat.

§. 3. Si locum sepulchri emeris, & proprius³⁸ eum locum, antequam mortuus ibi inferatur, ædificatum a venditore fuerit, poteris ad eum reverti.

§. 4. Si vas aliquod mihi vendides, ita ut affirmares integrum, si id integrum non sit, etiam id, quod eo nomine perdiderim, præstabitis mihi: si vero non id actum sit, ut integrum præstabes, dolum malum dumtaxat præstare te debere: Labeo contra [putat], & illud solum observandum, ut⁴¹, nisi in contrarium id actum sit, omnimodo integrum præstari debeat: & est verum.

Quod & in locatis⁴² dolis præstandum, Sabinum respondisse, Minicius refert.

§. 5. Si tibi iter vendidero, ita demum auctorem me laudare⁴³ poteris, si tuus⁴⁴ fuerit fundus, cui adquirere servitatem volueris: iniquum est enim me teneri, si propter hoc adquirere servitatem non potueris, quia dominus vicini fundi non fueris.

§. 6. Sed si fundum tibi vendidero, & ei fundo iter accessurum⁴⁵ dixeris, omnimodo tenebor itineris nomine, quia utriusque rei quasi unus venditor obligatus sum.

§. 7. Si filiusfamilias⁴⁶ rem vendiderit mihi, & tradiderit, sicut paterfamilias tenebitur⁴⁷.

§. 8. Si dolo malo aliiquid fecit vendor in re vendita, ex empto, eo nomine, actio emptori competit: nam & dolum⁴⁸ malum eo iudicio astimari oportet, ut id, quod præstaturum se esse pollicitus sit vendor, emptori præstari oporteat.

§. 9. Si vendor sciens obligatum⁴⁹ aut alienum vendidisset, [&] adjectum sit, neve⁵⁰ eo nomine quid præstaret; astimari⁵¹ oportet⁵² dolum malum ejus, quem semper abesse oportet⁵³ in iudicio empti, quod bona fidei sit.

De mendacio vendoris.

7. IDEM lib. 10. ad Sabinum.

Fundum mihi cum venderes, deducio usfructu, dixisti, [eum] usumfructum Titii esse, cum⁵⁴ is apud te remansurus esset: si coepiris eum usumfructum vindicare, reverti adversus te non potero⁵⁵, donec⁵⁶ Titius vivat, nec⁵⁷ in [ea] causa esse cœperit, ut, etiam si ejus usumfructus esset, amissurus eum fuerit: nam tunc (id est, si capite diminutus vel mortuus fuerit Titius), reverti potero ad te venditorem. Idemque juris est, si dicas eum usumfructum Titii esse, cum sit Seii.

Si prædium liberum pro seruo traditur, 1. Vel contra.

8. PAULUS lib. 5. ad Sabinum.

Si tibi liberum prædium tradidero, cum serviens tradere deberem, etiam condicō incerti⁵⁸ competit mihi, ut patiaris eam servitatem, quam debuit, imponi.

§. 1. Quod si servum prædium in traditione fecero, quod liberum tibi tradere debui, [tu] ex empto habebis actionem, remittendæ ejus servitatis gratia, quam pati non debeat.

De emptore, qui non vult rem tollere.

9. POMPONIUS lib. 20. ad Sabinum.

Si is, qui lapides ex fundo emerit, tollere eos nolit, ex vendito agi cum eo potest, ut eos⁵⁹ tollat⁶⁰.

De concursu actionum.

10. ULPIANUS lib. 46. ad Sabinum.

NON⁶¹ est novum⁶², ut duæ obligationes in ejusdem persona, de eadem re concurrent⁶⁴: cum enim is, qui venditorem obligatum habebat, ei, qui eundem venditorem obligatum habebat, heres extiterit, constat, duas⁶⁵ esse actiones in ejusdem persona concurrentes,

¹ *Al. dato, al. traditio. Cujac. 13. obf. 35. & Hotom. quæf. illuf. 11. Hinc Cujac. 11. obf. 19. definit, traditionem esse dativum possessionis.* ² *Non traditur possesso, que jure avocari potest: nec enim videtur datum, quod ita datur, ut habere non possit.* l. 29. §. 3. *J. de leg. 3. i. 22. infr. de acquir. vel amitt. possf. l. 4. §. 12. J. de usfr. & usfr. exp.*

³ *Traditum non videtur, quod jure avocari potest: addi l. 1. C. fin. regund.* ⁴ *Qui simpliciter fundum (non conjunctum rem, vacuumque possessionem, l. 4. J. de usfr. tradit. stipulatur, vacuum possessionem fine fructibus stipulatur, licet mora in tradendo sit commissa, ut hic. Imo, quie causa agit ex stipulatu, non fine fructibus, li moram committi contigerit, possessionem stipulatur, cum quantia sua interlit, consequi debat.* l. 14. J. de verb. oblig. Respondeo, tunc interesse venire, non fructus: hi cum peruntur, omnes: illud quoties petitur, quatenus mea interest, dumtaxat consequor. At qui fructus consequor ob moram eo causa, si ex empto ego, ut hic. in fin. Cur tam varie? action ex empto, bona fidei: ex stipulatu, stricti juris est.

⁵ *Dandi fundi promissio va- cuam quoque possessionem ejus debet tradere.* ⁶ *Vacuum rei possessionem tradere em- ptori quid est? A nomine occupatam: sic qui castrum restituere alteri promittit, arcem in eo a se edificatam retinere non potest.* Bart. ⁷ *Stipulatione, vacuum possessionem tradi, fructus non veniunt.* l. 78. in fin. infr. de verb. oblig.

⁸ *Imo, contineat, l. stipulatur. 4. infr. de usfr. Ibi rem dari, & vacuum possessionem tradi, convenient; hic, vacuum possessionem tantum.* Pollio & meo iudicio recte dicere, hac verba Sabini esse, a cuius sententia Pomponius mox recedit his verbis, *sed ex empto superesse ad fructum præstationem*: quasi dicat, Sabini putat, hac stipulatione *vacuum possessionem tradi*, fructus non contineri, sed ego contra puto actionem ex empto ad fructum præstationem competere.

⁹ *Cur non empto facta intelligitur? quia hoc tantum actum est, ut infulum meam refieres.* ¹⁰ *Si rem tibi a me venditam trado, ut in ea quid facias, eoque facta ejus rei pretium partem dimidiam retradas, non est locatio, aut permutatio, sed venditio: quia in hac conventione nominatio, ut §. 1. supr. cod. facta est mentio venditionis. Quod si nominatio venditionis non est facta mentio, & pecunia rem superet, emptionis: si res pecuniam, permutatio: si utrue res & pecunia fit æqualis, in dubio intelligitur contractus inominatus.* Eart. ad l. 1. infr. de rerum permutat. ¹¹ *Retradare, est retro dare.* ¹² *Atqui eo calu venditio non fuit.* l. 13. §. 1. infr. de prefcr.

propriam, & hereditariam¹, & debere heredem institutum, si velit separatim duarum actionum commodo uti, ante aditam hereditatem proprium venditorem convenire: deinde, adita hereditate, hereditarium: quod si prius adierit hereditatem, unam² quidem actionem movere potest, sed³ ita, ut per eam utriusque contractus sentiat commodum. Ex contrario quoque si vendori venditori heres extiterit, palam est, duas evictiones cum praestare debere.

Cui datur actio ex empto. 1. *Quid in eam venit.* 2. *De traditione rei, & soluzione pretii.* 3. *De redhibitione.* 4. *De sanitate animalis.* 5. *De muliere empta pro virgine.* 6. *De repetitione arbarum.* *De evictione distractabenda.* 7. *Qualis præstatur servus a venditore.* *De cautione, habere licere.* *De traditione.* 12. *Si emptor noxali judicio dannetur.* 13. *Si questio de possessione moveatur emptori.* 14. *De dupla.* 16. *De evictione.* *De dolo vendoris.* 17. *De eo, quod accedit rei vendite.* 18. *De promissione, habere licere.* *De evictione.* *De alea.*

11. *In E M lib. 32. ad Edictum.*

EX⁴ empto⁵ actioneis, qui emit, utitur. §. 1. Et in primis sciendum est, in hoc judicio id demum deduci, quod præstari convenit⁶: cum enim sit bonæ fidei judicium, nihil magis bone fidei⁷ congruit quam id⁸ præstari, quod inter contrahentes⁹ actum est: quod si nihil convenit, tunc ea¹⁰ præstabuntur, quæ naturaliter¹¹ insunt hujus judicii potestate. §. 2. Et in primis¹² ipsam rem¹³ præstare venditorem oportet, id est, tradere¹⁴: quæ res, siquidem dominus fuit vendor, facit & emptorem dominum: si non fuit, tantum¹⁵ evictionis nomine venditorem obligat¹⁶, si modo pretium est numeratum, aut eo nomine satisfactum. Emptor autem nummos vendoris¹⁷ facere cogitur. §. 3. Redhibitionem¹⁸ quoque contineri empti judicio, [&] Labeo & Sabinus putant, & nos probamus.

§. 4. Animalium quoque vendori cavere debet, ea¹⁹ fana²⁰ præstari: & qui jumenta vendidit, solet ita promittere, esse, bibere, ut oportet.

§. 5. Si quis virginem se emere²⁰ putasset, cum mulier venisset, & sciens errare eum vendor passus sit, redhibitionem quidem ex hac causa non esse, verumtamen ex empto competere actionem ad²¹ resolvendam emptionem, & pretio restituto mulier reddatur. §. 6. Is, qui vina emit, arrha nomine certam summam dedit: postea convernerat, ut emptio irrita fieret: Julianus, ex empto agi posse ait, ut arrha restituatur: utilemque esse actionem ex empto etiam²² ad distractabendam, inquit, emptionem. Ego illud quero, si annulus²³ datum sit arrha nomine, & secuta emptione, pretioque numerato, & tradita re, annulus non reddatur, qua actione agendum est: utrum condicatur, quasi ob causam datus [sit,] & causa finita sit: an vero ex empto agendum sit? Et Julianus diceret, ex empto agi posse: certe etiam condici²⁴ poterit, quia jam fine causa apud vendorum annulus est. §. 7. [Venditorem,] etiam si ignorans²⁵ vendiderit, fugitivum²⁶ non esse præstare emptori oportere, Neratius ait.

§. 8. Idem Neratius, etiam si alienum servum vendideris, furtis²⁷, noxijsque²⁸ solutioni præstare [te] debere, ab omnibus receptum ait, & ex empto actionem esse, ut habere²⁹ licere emptori caveatur³⁰, sed & ut tradatur³¹ ei possesso. §. 9. Idem ait, non tradendum, quanti intersit³², condemnari: satis autem non dantem³³, quanti plurimum auctorem³⁴ periclitari oportet. §. 10. Idem Neratius ait, propter omnia haec satis esse, quod plurimum est, præstari, id est, ut sequentibus actionibus, deducto eo, quod præstitum est, lis æstimetur. §. 11. Idem recte ait, si quid horum non præstetur, cum cætera facta sint, nullo deducto condemnationem faciendam.

§. 12. Idem lib. II. Responsorum ait, Emptorem noxali³⁵ judicio condemnatum, ex empto actione id tantum consequi, quanti³⁶ minimo³⁷ defungi potuit. Idemque putat, & si ex stipulatu aget, & five defendat noxali judicio, five non, quia manifestum fuit noxiu-

¹ Addit l. 14. in princ. & §. 2. in fr. de except. rei judic.

² Facit l. 52. §. 14. §. pro

³ Quoties quis petitionem unius actionis dividit, potest opponi, & peti, ut totum in unum judicium ducatur. Bart. hic.

⁴ 2. Feudor. 55. vers. nos autem. in fin.

⁵ Cui opponitur ex vendito de qua in l. 13. §. 19. in fr. eod.

⁶ Contradic enim ex

⁷ conventione partium legem accipiunt. l. 1. §. 6. supr. deposit. v. l. 13. supr. commun. præ-

⁸ ditor. l. 1. supr. de pacis. elige grave fidem fallere. l. 1. supr. de constituta.

⁹ Si modo res, persona & similes circumstantie venditionem non impediunt.

¹⁰ Quo vocabulo intelligi succellos iporum contrahentium. Nam qui emptori succedit,

cum emptoris creditib[us] quasi contrahere videtur. arg. l. 5. §. 2. in fr. de obligat.

¹¹ Id igitur, quod in re ipsa inest, debebitur tantum, non quod extra rem.

¹² Naturaliter insunt fiduci seu actionis empti potestate, quæ naturalia sunt emptionis.

¹³ Baldus ad leg. tert. C. de pericul. nota, emptorem ex emptionis contractu sex principali-

ter consequi oportere a venditore, ut ex contractu habeat actionem, l. 7. supr. de dolo.

ut a venditore habeat rei etiam furtive traditionem, idem ad leg. 34. §. 3. supr. de contra-

hend. empt. ut non patiatur decissionem (tunc enim conferetur quanto pluris servum emis-

set, l. 13. §. 4. in fr. eod.) ut habeat dominium ret, vel usucapiendi conditionem: ut res

vendita vitio careat (tunc enim tenetur in id quod intereat, & in rem l. 23. J. eod.) ut pro-

pter evictionem rei emptor damnum non sufficiat, fuit ut dulus vendoris non ei noceat

ante rem emptam. Bald.

¹⁴ Et vacuum possessionem. l. 2. §. 1. supr. cod. Rem,

inquam, cum trucidis, & reliquis accessionibus a tempore venditionis, ut quidam in-

distincte volunt: sed tamen æquum est id intelligi, si modo vendoris preti partem falem accepit. l. 13. §. 10. Et §. 20. J. eod. l. pen. C. eod. 2. Paul. sent. 27. §. 7.

¹⁵ Principaliter scil. & ipso facto, non dare, id est, dominium, & iura dominii transferre: Date

quemadmodum enim vendor dare posset (id est, proprietatem utiliter transferre: Date

euim id lignifico, l. 7. in fin. in fr. de verb. obligat.) rem alienam, quam venditum? at

iniquum esse dixeris rem alienam emptori tradi: Sed hujusmodi traditione in emptorem

nihil aliud, quam usucapiendi conditio transiit, venditore interim de evictione obliga-

to. Quid, si res evicta sit? empti utetur actione, ut id, quod sua interest, consequatur.

Dixi principaliter vendori teneri tradere: nam per consequentiam dominium ipsum venit tacite, veluti si vendor sit dominus, ut in fr. eod.

¹⁶ Ut tunc loco rei succeder obligatio in id, quod intereat.

¹⁷ Vendor non tenetur dominium transferre, ut hic, nisi genus vendat. vide Socinum reg. 438. Bart. ad l. 2. supr. si cert. petat.

¹⁸ Id est, dare. Cur tam dispariter & varie sit, ut videlicet, emptor nummos dare te-

neatur, id est, accipientis facere, vendor vero rem dare non cogitat? Ille generis,

hic speciei debitor est, quæ gravius eum onerat, quam si genus deberet, merito relevan-

dus est in eo, ut tradere, non dare, teneatur. Accur. Bart.

¹⁹ Ut in §. 4. §. 5. J. eod. Goth. Redhibition quid sit, vid. l. 21. l. 60. in fr. de editit. edit. Anf.

²⁰ Vel virginem ducere, ea¹⁹ fana²⁰ præstari.

cum lictorum effectu. vide quæ de eo not. ad l. 11. in fin. Et l. 41. in fin. §. de contrah. empt.

Goth. Addit Novell. Leon. 93. l. 11. §. 1. supr. de contrah. empt. Goed. de contrah. sti-
pat. c. 3. n. 147. Anf.

²¹ Nota hoc verbum ad decisionem questionis nunc proxime

a me proposita. 22 Et arrham repetendam. l. 3. C. h. t. l. ult. C. quard. tit. ab empt.

diced.

²³ Ut in l. 5. §. 15. supr. de infirmita. Annulus interdum dabatur arr-

ha nomine, ut hic. Et d. l. 15. Plinius 33. c. I. Argumento est confutudo vulgi ad spom-

niones etiam annulo existente, ab eo tempore, que nondum erat arrha velocior.

24 Arrha repetundis conditione sine causa. l. ult. C. quando licet ab empt. discedere.

25 l. 4. supr. eod. vid. l. 13. §. 1. in fr. cod.

²⁶ Fugitivum non esse præstare em-

ptori cogitur, qui servum vendit. l. 225. in fr. de verb. signif. l. 14. C. hoc tit.

²⁷ Μη ἔχοντος αὐτὸν καρποῦ, οὐτε χρήσιμου. Synops. Basili. 19. tit. I. c. 8.

²⁸ l. 17. in fr. de editit.

²⁹ Habere licere vendori emptori præstare debet. l. 8. J. de oblig.

& ad. v. l. 38. J. de verb. oblig. vel ita. Agitur ad traditionem rei venditæ, & ut caveatur

emptori habere licere, Synops. cod. c. II.

servum fuisse, nihilominus vel ex stipulatu, vel ex empto, agere posse.

§. 13. Idem Neratius ait, venditorem in re tradenda debere præsta-re emptori, ut in lite de³⁸ possessione potior³⁹ sit: Sed Julianus lib. xv. Digestorum probat, nec videri traditum, si superior in posses-sione emptor futurus non sit; erit igitur ex empto actio, nisi hoc præ-stetur.

§. 14. Cassius ait, eum⁴⁰, qui ex dupla⁴¹ stipulatione, litis estimationem consecutus est, aliarum rerum nomine, de quibus in venditionibus caveri solet, nihil consequi posse. Julianus, defi-

ciente dupla⁴², ex empto agendum putavit. §. 15. Denique libro x. 43 apud Minicum ait, si quis servum ea conditione vendiderit,

ut intra triginta dies duplam promitteret, postea ne quid præstaretur, & emptor hoc fieri intra diem non desideraverit, ita demum non tene-

ri venditorem, si ignorans alienum vendidit: tunc enim in hoc fieri, ut per ipsum, & per heredem ejus, emporem habere licet: qui⁴⁴ autem alienum sciens vendidit, dolo (inquit) non caret, & ideo em-

pti judicio tenebitur.

§. 16. Sententiam Juliani verissimam esse arbitror in pignoribus quoque: nam si jure⁴⁵ creditoris vendiderit, deinde hæc fuerint evicta, non tenetur, nec ad pretium restituen-dum ex empto actione creditor: hoc enim multis constitutionibus effectum est. Dolum plane vendor præstabit: denique etiam repro-mittit de dolo; sed etsi non repromiserit, sciens⁴⁶ tamen sibi non obligatam, vel non esse ejus, qui sibi obligavit, vendiderit, tenebitur ex empto, quia dolum eum præstare debere ostendimus.

§. 17. Si quis rem vendiderit, & ei accessurum⁴⁷ quid dixerit, omnia quidem, quæ diximus in re distracta, in hoc quoque sequen-tia fint⁴⁸, ut tamen evictionis nomine non in duplum teneatur, sed in hoc tantum obligetur, ut emptori habere licet, & non solum per se, sed per omnes.

§. 18. Qui autem habere⁴⁹ licere vendidit, videamus, quid debeat præstare: Et multum⁵⁰ interesse arbitror, utrum [hoc] pollicetur, per se⁵¹, venientesque a se personas non fieri, quo minus habere licet: an vero per⁵² omnes: Nam si per se non videtur id præstare, ne alias evincat: proinde si evicta res erit, sive stipulatio interposta est, ex stipulatu non tenebitur, sive non est interposta, ex empto non tenebitur? sed Julianus lib. xv. Digestorum scribit, etiam⁵³ si aperte vendor pronunciet, per se heredem que suum non fieri, quo minus habere licet, posse defendi, ex empto, eum in hoc quidem non teneri, quod emptoris interest; verumtamen⁵⁴, ut pretium reddat, teneri. Ibidem ait, idem esse dicendum & si aperte in venditione comprehendatur, nihil⁵⁵ evictionis nomine præstatum iri, pretium quidem debet⁵⁶ re evicta, utilitatem non debet. Neque enim bona fidei contractus hanc patitur conventionem, ut emptor rem amitteret⁵⁷, & pretium vendor retineret: Nisi forte (inquit) sic omnes istas superscriptas conventiones recipiet, quemadmodum recipitur, ut vendor nummos accipiat, quævis merx ad emptorem non pertineat, veluti⁵⁸ cum futurum⁵⁹ jactum retis a piscatore emimus, aut indaginem plagiis positis a venatore, vel pan-theram⁶⁰ ab aucupe: nam etiam si nihil capit, nihilominus emptor pretium præstare necesse habebit, sed in superscriptis conventionibus contra erit dicendum, nisi forte sciens alienum vendit; tunc enim, secundum supra a nobis relatam Juliani sententiam, dicendum est, ex empto eum teneri, quia dolo facit.

De jactu retis.

12. C E L S U S lib. 27. Digestorum.

SI jactum⁶¹ retis⁶² emero, & jactare retem pescator noluit⁶³, incertum⁶⁴ ejus rei astimandum est: si quod extraxit pescium, reddere mihi noluit, id astimari debet, quod extraxit⁶⁵.

De virtio rei venditæ. De scientia vel ignorantia vendoris. 4. De mendacio vendoris. 5. De dolo emptoris. 6. Vel vendentis. 7. Tutoris. 8. De obligatione pretii soluta, & re evi-

³¹ Eoque trad

§. 10. *De fructibus.* 11. *De pensionibus.* 12. *De actionibus emptori cedendis.* 13. *De operis servorum, de vecturis, de peculio ancho.* 14. *De alluvione.* 15. *De acquisitione rei empta ex causa lucrativa.* 16. *De dolo & culpa venditoris.* 17. *De parte fundi pro indiviso vendita.* 18. *De acquisitis per seruum venditum.* 19. *Quid veniat in actionem ex vendito.* 20. *De pretio, & usuris.* 21. *De possessione.* 22. *De sumptibus in re distracta factis.* 23. *De pacto, ut emptor reum locupletem det.* 24. *De pacto, ut si praeditum emptor heres eius pluris vendiderit, eius pars venditori praestetur.* 25. *De procuratore.* 26. *De pena in fraudem legitimarum usuriarum.* 27. *De collusione procuratoris vendentis.* 28. *De minore circumuento.* 29. *De pupillo vendente.* 30. *De habitatione vel fruitione excepta.* 31. *Quae sunt praedii venditi, vel non.*

13. ULPIANUS lib. 32. ad Edictum.

JULIANUS lib. XV. inter eum, qui sciens quid, aut ignorans vendit, differentiam¹ facit in condemnatione ex empto: ait enim, qui² pecus morbosum, aut tignum vitiosum vendidit, si quidem ignorans fecit, id tantum ex empto actione praestaturum, quanto minoris essem empturus, si id ita esse scilicet: si vero sciens reticuit³, & emptorem decepit, omnia⁴ detrimenta, quae ex ea emptione emptor traxerit, praestaturum ei: sive igitur aedes vitio tigni corruerunt, aedium aestimationem; sive pecora contagione⁵ morboles pecoris perierunt, quod interfuit idonee⁶ venisse, erit praestandum.

§. 1. Item⁷ qui furem vendidit, aut fugitivum, si quidem sciens⁸, praestare debet, quanti emptoris interfuit non decipi: si vero ignorans⁹ [vendiderit,] circa fugitivum quidem tenetur, quanti minoris empturus esset, si eum [esse] fugitivum scisset: circa furem non tenetur: Differentia¹⁰ ratio est, quod fugitivum quidem habere non licet, & quasi evictionis¹¹ nomine tenetur venditor; furem autem habere possumus. §. 2. Quod autem diximus, quanti emptoris interfuit non decipi, multa¹² continet, & si alios secum sollicitavit, ut fugerent, vel res quasdam abstulit. §. 3. Quid tamen, si ignoravit quidem furem esse, adseveravit autem bona¹³ frugi, & fidum, &¹⁴ caro vendidit? Videamus, an ex empto teneatur? Et putem, teneri. Atqui ignoravit: sed¹⁵ non debuit facile, quae ignorabat, adseverare. Inter hunc igitur, & qui scit, interest: qui scit, premonere debuit furem esse; hic non debuit facilis esse ad temerariam indicationem¹⁶. §. 4. Si venditor dolo fecerit, ut [rem] pluris venderet, puta de artificio mentitus est, aut de peculio, empti eum iudicio teneri, ut praestaret emptori¹⁷, quanto¹⁸ pluris seruum emisset, si ita peculiatus esset, vel eo artificio instruxerit. §. 5. Per contrarium¹⁹ quoque idem Julianus scribit: Cum Terentius Victor decelisset, reliquo herede fratre suo, & res quasdam ex hereditate, & instrumenta, & mancipia Vellicus [quidam] subtraxisset, quibus subtractis facile quasi²⁰ minimo valeret hereditas, ut sibi ea venderetur, persuasit, an venditi iudicio teneri possit? Et ait [Julianus] competere actionem ex vendito in tantum, quanto pluris hereditas valeret, si haec [res] subtracte non fuissent. §. 6. Idem Julianus, dolum²¹ solere a venditore praestari, etiam in hujusmodi specie ostendit: si²² cum venditor sciret fundum pluribus municipiis legata²³ debere, in tabula²⁴ quidem conscripserit, unius²⁵ municipio deberi, verum postea legem consignaverit, si qua tributorum²⁶ aut vedigalis, iudiciorumque quid nomine, aut ad via²⁷ collationem praestare oportet, id emptorem dare, facere, praestareque oportere: ex empto eum teneri, quasi decepisset emptorem: Quae sententia vera est.

§. 7. Sed cum in facto proponeretur, tutores hoc idem²⁸ fecisse, qui rem pupillarem vendebant: questionis esse ait, an tutorum²⁹ dolum pupillus praestare debeat? Et si quidem ipsi tutores vendiderunt, ex³⁰ empto eos teneri, nequaquam dubium est. Sed si pupillas, auctoribus eis, vendidit, in tantum tenetur, in³¹ quantum locupletior ex eo factus est, tutoribus in residuum perpetuo condemnandis, quia nec transfertur in pupillum post pubertatem hoc, quod dolo tutorum factum est. §. 8. Offerri³² pretium ab emptore debet, cum

¹ Qui rem vitiosam ignorans vendit, quanto minoris fuisset empturus, qui sciens, quod interfuit emptoris rem idonee venisse, praestabat, id est, tenebatur ad interesse extra rem. Bart. ² Si pecus morbosum vitiosum tignum vendidero, si quidem ignorans fecero, id tantum, ex pretio restituo, quanto minoris emptor, si vitium scilicet, empturus erat: si vero sciens, ad id, quod interest, teneo. Quid enim, si aedes vitio tigni corrueant, vel pecora contagione morboles pecoris perierint? Synops. eod. c. 13. ³ Reticere vitium rei vendita, idque scienter, decipere est. l. 45. §. 1. infr. end. ⁴ Venditor emptore decipientis in vicis rei reticendis, decipere est. l. 45. §. 1. infr. end. ⁵ Qui rem vitiosam ignorans vendit, quanto minoris fuisset empturus, qui sciens, quod interfuit emptoris rem idonee venisse, praestabat, id est, tenebatur ad interesse extra rem. Bart. ⁶ Idonee non vendit, qui emptorem decipi: qui celat vitia rei vendite. ⁷ Qui fugitivum vendidit, aut furem, si quidem sciens, circa fugitivum præstabilit id, quod interfuit: circa furem duplum pretii, & si quod emptori dannum dedit: si vero ignorans, circa fugitivum tenetur ad pretium; circa furem non tenetur. Synopsis eod. cap. 13. ⁸ l. 4. supr. eod. ⁹ l. 11. §. 7. supr. eod. ¹⁰ Fugitivi & furis venditi differentia: gravius tenetur, qui fugitivum habet, quam qui furem. Furem habere possumus, fugitivum non item. ¹¹ l. 1. C. de edit. act. ¹² Id, quod interest, non decipi in servi emptione, multa continet. Non tantum enim pretium serva continet, sed & si quos alios sollicitavit, vel ut fugerent, vel ut res quasdam auferrent. Synops. ibid. ¹³ Ηλιόν, η γενίουσον. Si venditor furem ignorabat, & tamen adleverabat, fe fidum & frugi vendere: tenetur: Nam qui scit, quia non præmonuit emptorem, tenetur: qui ignorat, quia temere, quae non essent, adleveravit. Synops. eod. ¹⁴ Ut caro venderet. Habund. ¹⁵ Hinc collige quem teneri in id, quod interest ratione culpe in vendendo admisisti, ut hic. ¹⁶ Id est, scurrilem, ac verbosam rerum venalium commendationem, qua venditores emptorem hiantem inducere volunt: notum enim illud, Laudat venales, qui vult obtrudere, merces. ¹⁷ V. l. 1. §. 13. infr. si quid in fraud. patron. Goth. ¹⁸ Ad hunc §. 4. & 5. v. Gœd. de contrah. stipulat. c. 3. n. 116. 144. & 135. Anf. ¹⁹ Vel, ut apud Paulum est 2. sent. 17. §. 6. quanto minoris valuerit, emptori praestare compellitur, nisi parasitum eum redhibere. add. l. 43. §. de contrah. empt. ²⁰ Relativa, contrariorum species. §. 25. J. eod. dixi ad l. 41. J. de regulis. 20 l. 9. §. de doia. ²¹ Dolum venditor praestare cogitur, tenetur de dolo, ut hic. Idem in locatore, ut in specie proposta, & agitata a Beroo, quod. 62. quem vide. Goth. Vid. Johann. a Sand. decis. Frif. lib. 3. tit. 4. defin. 5. Anf. ²² V. l. 1. 39. infr. eod. si venditor sciens diversis tributis obnoxium esse fundum, in venditione unum dumtaxat dixerit, & adjecterit, si quidem huius fundi nomine, tributum scilicet, aut vectigal, aut indictionem, aut ad via refactionem praestare oporteat, id emptorem dare facere oportere, actione ex empto tenebatur doli maxima causa, ut hic. Si vero tutor erat, qui hoc fecit in venditione rei pupillaris, si quidem ipsi vendidit, tenetur: si vero pupillo vendenti auctor fuit, pupillus quidem, in quantum locupletior factus est, tenetur: tutor autem in reliquo, perperuo: Nam quod ipsius dolo factum est, post pubertatem in pupillum non transfertur. ²³ Vectigalia. Cujac. 5. ob. ult. quod Graeca metaphrasis indicat, que sic habet: εἰδέ τις πράξεις διατελεῖσθαι τίπει τινὶ αὐτοῖς. Synops. 19. tit. 8. c. 13. ²⁴ Tabulam hanc insipendi in auctionibus aedium tacendis mos erat. dixi ad l. 15. §. 32. infr. de injuris. ²⁵ Mōros τὸ ἔτος, duntaxat unum deberi, ²⁶ Synops. 8. c. 13. scil. hoc modo, si venditor sciens diversis tributis fundum obligatum esset, in venditione unum dumtaxat deberi dixerit, & adjecterit, si quidem huius fundi nomine tributum, aut vectigal, aut indictionem, aut ad via refactionem praestare oportet,

ex empto agitur: & ideo [&] si pretii partem³³ offerat, nondum est ex empto actio: Venditor enim, quasi³⁴ pignus, retinere potest eam rem, quam vendidit. §. 9. Unde queritur, si pars sit pretii soluta, [&] res tradita, postea evicta sit, utrum ejus rei consequetur pretium integrum ex empto agens? an vero, quod numeravit: Et puto magis id, quod numeravit, propter doli exceptionem³⁵. §. 10. Si fructibus jam maturis ager distractus sit, etiam fructus³⁶ emptori cedere, nisi aliud convenit, exploratum est. §. 11. Si³⁷ in locatis ager fuit, pensiones³⁸ utique ei cedent, qui locaverat: Idem & in prædiis urbanis³⁹: nisi si quid nominatum convenisse proponatur.

§. 12. Sed & si quid præterea rei venditæ noctitum⁴⁰ est, actio emptori præstanda est: damni forte infecti, vel aquæ pluviae arcenda, vel Aquilæ, vel⁴¹ interdicti quod vi, aut clam. §. 13. Item si quid ex operis servorum, vel vecturis jumentorum vel navium quæsumum est, emptori præstabitur: & si quid peculio eorum accessit, non tamen, si quid ex re venditoris. §. 14. Si Titius fundum, in quo nonaginta jugera erant, vendiderit, & in lege emptionis dictum est, in⁴² fundo centum⁴³ esse jugera, &, antequam modus manifestetur, decem jugera alluvione⁴⁴ adcreverint, placet mihi Neratii sententia existimantis, ut si quidem sciens vendidit, ex empto actio competat aduersus eum, quamvis decem jugera adcreverint: quia dolo fecit, nec dolus purgatur: si vero ignorans vendidit, ex empto actionem non competere. §. 15. Si fundum mihi alienum⁴⁵ vendideris, & hic ex causa⁴⁶ lucrativa meus factus sit, nihilominus ex empto mihi aduersus te actio competit. §. 16. In his autem⁴⁷, quæ cum re empta præstari solent, non solum dolum, sed & culpm præstandam arbitror: nam & Celsus lib. VIII. Digestorum scriptit, cum convenit, ut venditor præteritam⁴⁸ mercedem exigat, & emptori præstet, non solum dolum, sed & culpam eum præstare debere. §. 17. Idem Celsus libro eodem scribit: Fundi, quem cum Titio communem⁴⁹ habebas, partem tuam vendidisti: & antequam traderes, coactus⁵⁰ es communi dividendo judicium accipere, si socio fundus sit adjudicatus, quantum ob eam rem a Titio consecutus es, id tantum emptori præstabis: quod si tibi fundus totus adjudicatus est, totum⁵¹ (inquit) eum emptori trades⁵²: sed ita, ut ille solvat, quod ob eam rem Titio condemnatus es: Sed ob eam quidem partem, quam vendidisti, pro evictione cavere debes: ob alteram autem, tantum de dolo malo reppromittere: æquum est enim, eandem esse conditionem emptoris, quæ futura esset, si cum ipso actum esset communi dividendo: Sed si certis regionibus fundum inter te, & Titium judex divisit, fine dubio partem, qua adjudicata est emptori, tradere debes.

§. 18. Si quid⁵³ servo distracto venditor donavit ante traditionem, hoc quoque restituiri debet; hereditates quoque per servum acquisitæ, & legata omnia: nec distinguendum⁵⁴, cuius respectu ista sint relata. Item quod ex operis servus præstis venditori, emptori restituendum est: nisi ideo dies traditionis & pacto prorogatus est, ut ad venditorem opera pertinerent. §. 19. Ex vendito⁵⁵ actio venditori competit ad ea consequenda, quæ ei ab emptore præstari oportet.

§. 20. Veniunt⁵⁶ autem in hoc judicium infra scripta: In primis pretium, quanti res venit: item usura⁵⁷ pretii post diem traditionis: nam⁵⁸ cum re emptor fruatur, æquissimum est eum usuras pretii pendere.

§. 21. Possessionem autem traditam accipere debemus, eti⁵⁹ precaria sit possidio: hoc enim solum spectare debemus, an habeat facultatem fructus percipiendi. §. 22. Præterea, ex vendito agendo, consequetur etiam sumptus⁶⁰, qui facti sunt in re distracta: utputa si quid in ædificia distracta⁶¹ erogatum est: scribit enim La^{beo}, & Trebatius, esse ex vendito hoc nomine actionem: Idem & si in ægri⁶² servi curationem impensum est ante traditionem, aut [si quid] in disciplinas⁶³, quas verisimile⁶⁴ erat etiam emptorem velle impendi: Hoc amplius La^{beo} ait &, si quid in funus⁶⁵ mortui servi impensum sit, ex vendito consequi oportere: si modo sine culpa venditoris mortem obierit. §. 23. Item si⁶⁶ convenerit, cum res veniret, ut locuples ab emptore reus⁶⁷

id emptorem dare facere oportere, actione ex empto tenetur doli mali causa. ²⁶ Δημόσιον, ή ἐκπόνευσα, ή τέλετη, ή ὑπὲρ ἀστρατείας. Synops. Baſili. d. c. 13.

²⁷ Vide quæ scripsi ad l. 27. §. 3. supr. de usufruct. ²⁸ Calalle tributa & vectigalia fundi pupillaris venditori. ²⁹ Tutors venditum dolo, an & quatenus pupillus teneatur.

³⁰ Actione ex empto tenetur is, qui vendidit: ex vendito is, qui emit: datur ex empto: emptori: ex vendito, venditori. ³¹ Ut l. 15. §. de dolo. ³² l. 8. in fin. C. h. t. l. 31. circfin. 3. de rebus creditis. ³³ l. 57. J. de adilit. vide Hotom. quæst. illus. 20.

³⁴ Quasi pignus retinere potest vendor rem, quam vendidit. add. l. 14. §. 1. infr. de furtis. l. 22. supr. de hereditat. vel action. vendita. ³⁵ Id, quod interest, pretium postegredi. l. 1. §. 3. eod. ³⁶ Ex opera servorum, & factus pecorum, & ancillarum partem: sed & hereditatem, & legata per eundem servum adquirit, §. 18. J. eod. l. pen. C. eod. vide l. ult. in fin. infr. de jure fisci. ³⁷ Si est ager locatus fuit. Hal. ³⁸ Vide quæ scripsi ad l. ult. in fin. infr. de jure fisci. & l. 13. §. cod.

³⁹ Locatis scilicet. ⁴⁰ l. 16. infr. de aqua. & aqua pluv. ⁴¹ l. 11. §. 8. infr. quod vi, aut clam.

⁴² Modum agri in venditionibus veteres plerumque definiebant, dixi ad l. 2. supr. eod.

⁴³ Et sic plura jugera exprefsis, dixi, quam essent re ipsa. ⁴⁴ Alluvio supervenientis ante traditionem prodest venditori ad mensuram, si fuit ignorans: fecus, si sciens. Bart.

⁴⁵ Vide l. 9. infr. de evictionib. ⁴⁶ Lucrativa causa non extinguit onerosam, ut hic.

ut nec onerosa aliam onerosam, l. 10. supr. eod. extinguit tamen lucrativam in eadem persona, vel diversis, inter quas iuri adcrescendi locus est, l. 22. infr. de Ligat. 2. non inter quas iuri adcrescendi non est. Bald. hic, & l. omnes. infr. de oblig. ⁴⁷ Non solum his præstatis dolus & culpa in re vendita, sed & in ejus accessoriis. ⁴⁸ l. 68. supr. de contrah. empt. ⁴⁹ l. 7. §. 13. supr. comm. divid. ⁵⁰ l. 7. infr. de rebus eorum. v. quæ scripsi ad l. 156. infr. de regul.

⁵¹ Juri adcrescendi in contractibus etiam locus est, si emptoris interest: non alias. scripsi ad l. 64. supr. de contrah. empt.

⁵² Atque ita quis cogitare rem suam vendere.

⁵³ V. §. 10. supr. l. 2. 3. infr. eod. l. 51. in fin. infr. de evict.

⁵⁴ l. 23. in fin. infr. de adilit.

⁵⁵ Vendici actione venditor ab emptore hæc consequitur, pretium, usuras pretii post diem traditionis, ut hic. sumptus factus in rem distractam ante traditionem (puta in ædificia, curationem ægroti servi, disciplinas, funus) §. 22. infr. eod. Synops. eod. c. 15.

⁵⁶ Post rem traditam, nisi emptor premium statim exolvit, usuras ejus præstare cogendus est. Paul. 2. sent. 17. §. 9. l. 5. C. eod. l. 2. C. de usura.

⁵⁷ Fructuum & usurarum æqua viciuitudo: qui fructus rei venditæ percepit, usuras pretii nondum soluti præstas venditori. l. 5. C. h. t.

⁵⁸ Possessionem rei cuncta emptor accepit: videtur a venditore etiamque precario rem emptam ab eo possidere: habet enim precaria illa possessione fructus percipiendi facultatem.

⁵⁹ Sumptus varia exempla, in ædificia, medicos, disciplinas, funus, l. 10. in fin. supr. l. 10. C. de negotiis.

⁶⁰ εἰδέ τις πράξεις τίπει, in ædibus instaurandis. Synops. ibid. que erant destructi.

⁶¹ εἰδέ τις πράξεις

detur, ex vendito agi posse, ut id fiat. §. 24. Si inter emptorem prædiorum & venditorem convenisset¹, ut² si ea prædia empor, before eus, pluris vendidisset, ejus partem dimidiā venditori præstaret: & heres emptoris pluris ea prædia vendidisset, venditorem, ex vendito agendo partem ejus, quo pluris vendidisset, consecuturum.

§. 25. Si procurator vendiderit, & caverit emptori: queritur, an domino, vel adversus dominum actio dari debeat: Et Papinianus lib. III. Responsorum putat, cum domino³ ex empto agi posse utili actione, ad⁴ exemplum⁵ institutiæ actionis, si modo rem venditam mandavit: ergo & per contrarium⁶ dicendum est, utilem⁷ ex empto actionem domino competere. §. 26. Ibidem Papinianus respondisse refert: si convenerit, ut⁸ ad diem pretio non soluto, venditori duplum præstaretur, in fraudem⁹ constitutionum videri adjectum, quod¹⁰ usuram legitimam excedit, diversamque¹¹ causam commissoriæ¹² esse ait, cum¹³ ea specie (inquit) non foenus illicitum contrahatur, sed lex contractui non improbata dicatur. §. 27. Si quis colludente procuratore meo, ab eo emerit, an possit agere ex empto? Et puto, hactenus, ut¹⁴ aut stetur emptioni, aut discedatur. §. 28. Sed & si quis, minorem vigintiquinque annis circunvenerit, & huic hactenus dabimus actionem ex empto¹⁵, ut diximus, in superiore casu.

§. 29. Si quis a pupillo sine tutoris auctoritate emerit, ex uno latere¹⁶ constat contractus: nam qui emit, obligatus est pupillo, pupillum sibi non¹⁷ obligat¹⁸. §. 30. Si venditor habitationem excepit¹⁹, ut²⁰ inquilino liceat habitare, vel colono, ut perfrui liceat ad certum tempus, magis esse Servius putabat, ex vendito [esse] actionem: denique Tubero ait, si ille colonus damnum dederit, emptorem ex empto agentem²¹ cogere posse venditorem, ut²² ex locato cum colono experietur, ut quicquid fuerit consecutus, emptori reddat.

§. 31. Adib⁹ distractis, vel legatis, ea esse ædium solemus dicere, quæ quasi pars ædium, vel propter ædes habentur, ut puta puteal:

14. POMPONIUS lib. 31. ad Quintum Mucium.
ID est, quo puteus²³ operitur.

15. ULPIANUS lib. 32. ad Edictum.
Ines²⁴, [&] labra²⁵, falcantes²⁶, fistulae quoque, quæ salientibus junguntur, quamvis longe²⁷ excurrant extra ædificium, ædium sunt. Item canales. Piscis autem, qui sunt in piscina²⁸, non sunt ædium, nec fundi:

16. POMPONIUS lib. 31. ad Quintum Mucium.
NON magis, quam pulli, aut cætera animalia, quæ in fundo sunt.

17. ULPIANUS lib. 32. ad Edictum.
Fundi nihil est, nisi²⁹ quod terra se tenet, + ædium³⁰ autem multa esse, quæ ædibus adfixa³¹ non sunt, ignorari non oportet, utputa seras³², claves, claustra: Multa etiam defossa³³ esse³⁴, neque tamen fundi, aut villæ³⁵ haberri, utputa vasa vinaria, torcu-

I Inter venditorem & emptorem plerisque hoc conveniebat, ut si pluris rem emptor eiuvise heres venderet, ejus, quod amplius numeratum lesset, partem venditori præstaret. *Synopsis* ibid.

2 Ut augatur pretium, si pluris emptor vendiderit. I. 7. in fin. supr. de contrah. empt. vel ut quantum pluris fundus doras venierit, id in dote sit. I. 12. §. 3. infr. de pactis dotalib.

3 Ex procuratoris venditione, ut hic, & divisione inter coheredes ius tacta, dominus obligatur. I. 66. in fin. infr. de evit.

4 Utilis ex vendito, in dominum, exemplo initiorum actionis datur actio. ut hic. I. 2. 19. 3. de institutor. I. 5. J. de fipr. prator. I. 31. supr. de negotiis. I. 10. 5. 5. 5. mandati. I. 5. I. 6. C. de institutor.

6 Relativorum hoc est natura, ut §. 5. supr. cod. dixi ad l. 41. infr. de reg. jur. 7 l. 5. infr. de stipul. prat. I. 79. infr. de verb. oblig.

8 In venditionibus & hoc plerisque conveniebat, ut duplex præstaret emptor, nisi ad tertum diem premium totius sit: quod cum iuriū legitimam excedebat, emptorem non obligabat. *Synopsis* ib. c. 14. 9 Id autem veritatem est. I. 5. C. de legib. I. 7. §. 3. supr. de SC. Macedon. I. 10. I. 29. I. 44. J. de ufris. I. 15. in fin. C. de ufris.

11 Sub. a pena in frandem legum adiecta: hic aliud pena, aliud fenus. I. 9. §. 1. infr. de ufris.

12 Quæ in venditionibus quidem recipitur. I. 3. §. de lege commissi. aquæ ita dupli stipulatio, si ad diem premium non solvatur, non coloratur praetextu legis commissiorum.

13 Id est, legis commissio non improba est conventionis, dupli in hac hypotheci stipulatio, fenus illicitum censetur.

14 Agere possit, ut procuratoris factum rurum habebat, vel reprobis, similis est agendi forma in I. 16. I. rem ratam hab. facit I. 8. 9. §. de negotiis. ut domini voluntas dignocatur, ratum, necne habeat. Hinc conflat contratum interdum non teneri id est, inactem esse, & tamen ex eo agi.

15 Minor enim restitutus adversus empionem, si prædium plus, quam oportet, emerit, l. 27. §. 1. vers. prædium. supr. de minoribus. si rem non necessiarium. I. 11. §. 4. supr. de minoribus.

16 Addit, minorem non tantum restitutus adversus empionem, si ejus eum premitat: sed si eam aduersus alium arietet: Quid enim, si de re, qui majorum ejus fuerit, emenda, agatur? I. 35. supr. de minoribus. Quid, si ab ejus tutoribus commissoria lex neglecta sit?

17 I. 38. supr. de minoribus non restitutus tamen, si rem necessiarium, licet mortalem emerit, aut locupletor factus sit.

18 Sic interdum locator non obligatur, conductor obligatur. I. 20. in fin. infr. locati. sic fieri potest, ut venditor premium accipiat, merx ad emptorem non pertineat. I. 11. §. 11. supr. cod. & sic claudicat contrarius, si fias cum pupilio. Bart. Cujac. 16. obser. 21.

19 Cur non obligat fibi pupillum? Quia scire debet papillum contrahere non posse sine tutoris auctoritate, I. qui a qualibet. 27. supr. de contrahend. empt. I. 8. de aqua. vel omitt. hered. vide l. unic. C. de repot. ea sunt in iudicio.

Goth. pr. Infr. de auct. tut. I. 9. infr. eod. I. 11. J. de acq. rer. dom. I. 28. supr. de part. l. 14. §. S. infr. de auct. S. L.

20 Emendo: ut non sit securus, qui a pupillo tute absente rem emerit. I. 1. 7. in fin. supr. de res. Quid, si ancillas ab eo emptis statim manumiserit? tunc quidem non revocatur libertas, vernis emptor minori, quanti ejus intererit, tenetur. I. 48. §. 1. supr. de minoribus. Securus erit, si minor patris defuncti voluntate & damnatione rem vendidit, I. 3. C. quando decreto, aut si locupletior factus sit. I. 10. §. de institutor. I. 1. §. 4. supr. de pecul. I. 1. §. 15. supr. depositi. Utcumque sit, sciendum est, decreum judicis & sententiam in hujusmodi venditionibus exigit.

21 In venditionibus quedam nonnunquam solebant excipere, ut hic habitatio excipitur: alibi frumenta manuata, I. qui fundum 40. §. fundi. 3. §. de contrah. empt. omnes fructus, d. l. qui fundum. 40. §. cum fundum. 4. Lapidicinæ. I. 77. §. de contr. empt. 20. Venditor fundi plerisque excipiebat colono suo jus frumenti, nempe, ut eum perfrui & habitare emptor permitteret, ut hic.

22 Agenti modum finium quædam obliterare: ego contra te, ut agas. Bart. facit I. 2. 9. pen. supr. de lege Rhodia. I. 60. §. 5. J. locati. I. 75. in fin. infr. de leg. I. 1. 2. 9. 28. infr. ne quid in loco publ. add. I. 5. C. de ingenuis. sed tamen hoc casu reus liberatur cedendo actionem. Bart. hic.

23 Agi interdum potest, ut agatur, ut hic dixi ad l. 60. §. 5. infr. locati. 23 I. 17. §. 8. infr. eod. T. C. pateros ouïtastuz.

24 Synopsis 8. c. 15. dicitur & οὐ περιέχειν ζεῖτος, puteale. Puteal veteres signis foliabant exornare. Hinc Cicero, tibi mando putealia lignilia duo.

25 Quidam legunt, tines, vel tenes, ut l. 17. §. 1. supr. si seruitur: Halocander, tines, quod vocabulum Budeus ad funes hauditorios referit. Lines, Græci δίζημεναι, id est, lacus aquam continentibus: Quo sensu, λαγῆς & λαγῆς Græci dicunt, ut in Eparchico περὶ Κύρου Κύριτεως, quod Harmenop. referit. 2. pateron. Afranius, & Laferius apud Nonium. Labelia, Lenis. Cujac. 6. obf. 7. Marti. I. Tepidatnatis Lane Congdi vada. Cujac. 10. obf. 15. Author Synoplos ibidem ita hunc locum exprimit: η̄ αι δίζημεναι γῑ λαγῆς, η̄ αι ρυάκευο, τοῑς αῑ λαγῆς, σαλῆνες.

26 Non aquæ, ut Accurrias ait: fune eanis hic salientes, crateres lapides, vel personæ, ex quibus aquæ saliunt, Baſilicæ αἰδεῖστοι, veteribus filiavni: vide l. 17. §. 9. infr. eod. Fetus in Tullio.

27 Græci hunc locum exprimunt hunc in modum: η̄ περὶ της ζεῖτος εἰπεῖν, quamvis longe ab ædificio porrigitur.

28 Paulus certe differentiam facit, ut pices in piticinam conjecti a nobis possidentur: qui in stagno sunt, non possidentur. I. 3. §. 14. infr. de adiur. vel amitt. poff. & Molinæus: gravis auctor, pro confueruline Parisiensi aduersus ius Romanum, pro Guidone tape. & alius, I. Confut. §. 1. gloss. 8. n. 18. 19.

29 ait, aliud esse, si pices, non in piticinam, sed in stagnum, aut vivarium conjecti,

non custodia causa, sed ad multipicandum, & reddendum fructum fundi sunt destinati,

laria³⁶: quoniam hæc instrumenti³⁷ magis sunt, etiam si ædificio co- hærent.

§. 1. Sed & vinum, & fructus percéptos³⁸, villaæ non esse constat.

§. 2. Fundo vendito, vel legato, sterculinum³⁹ & stramenta, emptoris & legatarii sunt: ligna autem, venditoris vel he- redis: quia non sunt fundi, tametsi ad eam rem comparata sunt. In sterculino autem distinctio Trebatii probanda est: ut, si quidem ster- corandi agri causa comparatum sit, emptorem sequatur: si vendendi, venditorem: nisi si aliud actum est. Nec intereat, in stabulo jaceat, an acervus sit.

§. 3. Quæ tabulae pictæ protectorio includuntur⁴⁰, item [que] crustæ marmoreæ, ædium sunt.

§. 4. Reticuli circa columnas, plutei circa parietes, item Cilicia⁴¹ vela, ædium non sunt.

§. 5. Item quod insulae causa⁴² paratum est, si nondum perfectum est, quamvis positum in ædificio sit, non⁴³ tamen videtur ædium esse.

§. 6. Si ruta⁴⁴ & cæfa excipiuntur in venditione, ea placuit esse ruta⁴⁵, quæ eruta sunt, ut arena, creta, & similia: cæfa ea esse, ut arbores cæfas, & carbones, & his similia. Gallus autem Aquilius, cuius Mela refert opinionem, recte ait, frustra⁴⁶ in lege venditionis de rutis & cæsis contineri: quia, si non specialiter

venierunt, ad⁴⁷ exhibendum de his agi potest: neque enim magis de materia cæsa, aut de cæmentis aut de arena cavendum est venditori, quam de cæteris, quæ sunt pretiosiora.

§. 7. Labeo generaliter scribit, ea, que perpetui⁴⁸ usus causa in ædificiis sunt, ædificii esse: que vero ad præsens, non esse ædificii, utputa fistulae, temporis quidem causa positæ, non sunt ædium: verumtamen, si perpetuo fuerint positiæ, ædium sunt.

§. 8. Castella⁴⁹ plumbea, putea⁵⁰, opercula⁵¹ puteorum, epitonia⁵² fistulis adplumbata, aut quæ terra continentur, quamvis non sint adfixa, ædium esse constat.

§. 9. Item constat, sigilla⁵³, columnas quoque, & personas⁵⁴ ex⁵⁵ quarum nostris⁵⁶ aqua salire solet, viliae esse.

§. 10. Ea, que ex ædificio detractæ⁵⁷ sunt, ut reponantur, ædificii sunt: at quæ parata sunt, ut imponantur, non sunt ædificii.

§. 11. Pali, qui vineæ causa⁵⁸ parati sunt, antequam collocentur, fundi non sunt; sed qui exempti sunt hanc mente, ut collocentur, fundi sunt.

18. JAVOLENUS lib. 7. ex Cassio.

GRANARIA, quæ ex tabulis⁵⁹ fieri solent, ita ædium sunt, si⁶⁰ stipites eorum in terra defossi sunt: quod si supra terram sunt, rutis⁶¹ & cæsis cedunt.

§. 1. Tegulae, quæ⁶² nondum ædificiis impositæ sunt, quamvis tegendi gratia allatae sunt, in rutis & cæsis habentur⁶³:

Aliud juris est in his⁶⁴, quæ detractæ sunt, ut⁶⁵ reponerentur: ædibus enim accedunt.

De significacione emptionis, & venditionis, & locationis,

& contractionis.

19. GAJUS ad Edictum Prætoris titulo de publicanis.

Veteres in emptione, venditioneque, appellationibus promiscue⁶⁶ utebantur:

tunc esse partem fundi, & censeri inter immobilia.

29 οὐδὲ τὸ τῆς ζεῦς ὅ μην πάρεστι τὴν πόλιν.

Fundus nihil est, nisi quod terra adfixum. *Synops.* cod. c. 15.

30 Serre, claves, falcantes canates, crateres, domus magis portio, quam domus instrumentum sunt. I. 12. §. 24. infr. de instru.

31 Vide l. 12. §. 23. J. de instru.

32 Μοχαι, κάρα, κλιπέξ, *Synops.* ibid.

33 Καρασαρινία. *Synopsis.*

34 Atqui fundo, ut optimus, maximaque est, legato, machinæ, valla vinaria, id est, cupæ, & dolia in cella defixa non continentur. I. 93. §. pen. J. de leg. 3. & vino legato, dolia deprælia in cella vinaria non debentur, ut nec valla immobilia. I. 3. §. I. 1. de tritico. Imo, fundo locato dolia cum reliquo instrumento colono sunt præstanta. I. 19. §. 2. infr. locati. Item dolia fidilia, item plumbea, quibus terra congesta est, & in his viridaria posita, ædium sunt: si ita alligata sunt ædibus, ut ibi perpetuo sunt. I. 21. I. 26. J. de instru. Ad hæc, dolia in horreis defossi horreorum venditioni cedunt, nisi nominatim excepta sint. I. 76. §. de contrah. empt. ea igitur, quæ defossi sunt, fundi habentur: Tiraquellus de retratu, §. 1. gloss. 7. n. 98. hic mendum esse ait.

35 έπαχια. Est vero, έπαχια, ή εἰ τῷ τῆς ζεῦς κήπῳ, domus in agro.

36 Est vero torcular, & torquentur uva. Lignum maximum, quod olearium fructibus imponitur,

20. IDEM lib. 21. ad Edictum provinciale.

Idem est¹ [&] in locatione, & conductione.

De partu vendito ejus, quae parere nequit. 1. *De reticentia venditoris.* 2. *De errore in qualitate rei.* 3. *De mora venditoris.* 4. *De pacto, ut fundus venditus venditori locetur:* 5. *Aut ne alii vendatur, quam venditori.* 6. *De acceptione alternata.*

21. PAULUS lib. 33. ad Edictum.

Si steriles² ancilla sit, cuius partus³ venit, vel major annis quinquaginta⁴, cum id emptor ignoraverit, exempto tenetur venditor. §. 1. Si praedii venditor non dicat⁵ de tributo⁶ sciens, tenetur exempto: quod si ignorans non praedixerit, quod forte hereditarium⁷ praedium erat, non tenetur. §. 2. Quamvis supra⁸ diximus⁹, cum in corpore¹⁰ consentiamus, de qualitate¹¹ autem dissentiamus, emptionem esse¹²: tamen venditor teneri debet, quanti¹³ interest non esse deceptum: & si venditor quoque neficiat, veluti si mensas, quasi citreas¹⁴ emat, quae non sunt. §. 3. Cum per venditorem steterit, quo minus rem tradat¹⁵, omnis utilitas emptoris in aestimationem venit, quae modo circa¹⁷ ipsam rem consistit: neque enim, si potuit ex vino¹⁸ (puta) negotiari, & lucrum facere, id aestimandum est¹⁹, non magis quam si triticum²⁰ emerit, & ob eam rem, quod non sit traditum, familia ejus fame laboraverit: nam pretium²¹ tritici, non²² servorum fame necatorum, consequitur: nec major sit obligatio, quod tardius agitur²³, quamvis crescat si vinum hodie pluris sit: Merito: quia²⁴ sive datum esset, haberet emptor, sive non: quoniam saltem hodie dandum est, quod jam olim dari oportuit. §. 4. Si tibi fundum vendidero, ut²⁵ eum conductum certa summa haberein: ex vendito, eo nomine, mihi actio est, quasi in²⁶ partem pretii ea res sit.

§. 5. Sed eti^m ita fundum tibi vendidero, ut nulli²⁷ alii eum, quam mibi renderes, actio eo nomine ex vendito est, si alii vendideris.

§. 6. Qui²⁸ domum vendebat, exceptit²⁹ fibi habitationem, donec viveret, aut³⁰ in singulos annos decern, emptor primo anno maluit³¹ decem praestare, secundo anno habitationem [praestare.] Trebatius ait, mutandae³² voluntatis potestatem eum habere³³, singulisque annis alterutrum praestare posse; & quamdiu paratus sit alterutrum praestare, petitionem non esse.

De mendacio venditoris.

22. JULIANUS lib. 7. Digestorum.

Si in qualitate³⁴ fundi venditor mentitus sit, non³⁵ in modo ejus, tamen tenetur emptori³⁶: pone enim dixisse eum, quinquaginta jugera esse vinea, & quinquaginta prati: & in vinea minus, & in prato plus inveniri: esse tamen omnia centum jugera.

De manumissione servi venditi cum peculio.

23. IDEM lib. 13. Digestorum.

Si quis servum, quem cum³⁷ peculio vendiderat, manumiserit, non solum peculii nomine, quod servus habuit tempore quo manumitterebatur, sed & eorum quae postea adquirit, tenetur, & praeterea

¹ *Id est.* Cujacius iusta restituit 9. *obser.* 15. ut fit sensu: Veteres promiscue usi sunt emptionis venditionisque verbo: Promiscue, id est, ut & conductionem intelligent C(hinc) emporis fructuum pro conductoribus accipiuntur. l. 21. J. de annuis. 1. & in locatione, & in conductione vetres locationem sepe venditionem appellantur, & conductorem emptorem: quin etiam mercedem, sive pensionem, pretium: idque proprie vicinatatem emptionis, & locationis, ideoque Aver. 2. de limitibus, municipiis ementibus, id est, conductu(m) in agnos singulos. *Felius.* Venditiones olim dicebantur honorum locationes. Hinc forte legi occasionem dedit, quod cum Publicani (ad quos referuntur inscriptio l. proxim. 5. endem) emptores, sive redemptores dicerentur, manuenerunt iuris interpres, veteres emen.³⁸ & vendendi verbo promiscue usos, etiam in locatione, & conductione. Non enim ut emptionem pro venditione, & emptorem pro venditore, & e contrario, acciperent, ita locuti sunt. Quod si hic cum Florentino exemplari legis *Idem est.*, sensu erit. Veteres, ut emptionis sive locationis verbo promiscue usos, ut alios contractus significarent, eoque pertinet, quod *ibid.* Cujacius obseruat, fons uiderit etiam locationem, & conductionem. Hinc Horatius *Conductus nummis*, id est, sumptus foenori, quinas mercedes exigit, id est, uluras: & tamen fons proprie locatione non est. vide in hunc locum Robert. I. animad. 7. 8. 9. 10. *adversus Cujac.* & Anton. Mercatorem pro *codem Cujac.* 2. not. 7. 9. 10. 2 Qui vendit partum nasciturum, qui nasci non poterat, tenetur in id, quod interest emptori, si sciebat, ut hic, si ignorabat, restituere pretium tenetur. l. cum hereditatem. 7. 5. de hered. vel act. vendita. 3 Raro tamen ob id emitur. l. 27. supr. de positione hered. 4 Mulier maior annis³⁹ steriles dicuntur: post 50 annum non gignit, ut hic, ideoque si ea ex parte pariat, partus dicitur mirabilis: recipitur tamen, et que legitimus, l. 12. C. de legit. heredibus: ideoque lege Julia & Papia miribus sexagenariis, feminis quinquageneriis nuptiae interdicta erant. Ulp. in fragm. tit. 16. in fin. ubi dixi, quod poitea sustulit Justinianus l. penult. C. de nuptiis. Differentia ratio fuit, quod sexagenarii apti sunt ad generandum, quinquagenerarii mulieres non item. Arist. 5. *met. Eth.* 5. Vide l. 39. *infir. cod.* 6 De tributo non dicit, qui minorem capitationem dicit, cum major esset. 9. 1. c. ead. 7 Idque merito: nam qui alterius in locum succedit, justam habet causam ignorandi. l. 42. *infir. de reg. jur.* 8 Id est, l. 9. & l. 14. 5. de contrah. empt. non autem hoc referunt ad Pauli libros. Cujac. 2. *obser.* 5. Goth. Vide ad hunc §. Goedd. de contrah. stipulat. c. 3. n. 37. & seqq. Anf. 9 Hec verba sunt Tribonianii, non Pauli. Cujac. 2. *obser.* 5. 10 Error in corpore consentium venditionis impedit: in qualitate, non impedit. Et tamen ut qualitatem error non impedit venditionem, potest tamen emptor agere adversus venditorem, & ab eo consequi quanti sua interlit, non esse deceptum: Et vero decipitur emptor, qui mensas quasi citreas emit, que non sunt citreas: si corpora species, mensa est, etiam que non citrea: si qualiterat, non videtur vendita, nisi que citrea esset. 11 Non accidente, sed materia, vel genere. Vigilus. 12 Emptionem non esse. Halo. 4. August. 17. Cujac. 2. *obser.* 5. Notom. ad tit. de act. empt. Conn. 7. comis. 6. Molinus de eo, quod interest. n. 36. Robert. 1. animad. 13 l. 52. 5. 1. supr. de contrah. empt. 14 Mensa citrea magno in pretio veteribus fuerunt, ut Plinius indicat lib. 13. c. 15. cuius capitul. hic est titulus, de Atlantis arboribus & cedrinis mensis, sed cum in lib. 1. legatum citreas, non cedrinis: & Petronius dicit: Afris eruta terris Citrea mensa: & cum Tertullian. lib. de Putto, mensam a M. Tullio empiram (cuius meminit Plinius ex capite) orbem citri appellat, affentendum Philandro, qui lib. 8. Vitruvii 3. emendat in Plinio (d. c. 15. & lib. 15. c. 15. & lib. 16.) citreas, citri, & citrum. Repositaria e citro. 13. Plin. 11. Citri arbores sunt frugiferes: Cedri sunt (ut Suidas scribit) δένδρα οὐλεύονται, οὐλεύονται δένδρα τοῦ εἰδῶλος αρτεμίδην. Cujac. 2. *obser.* 5. His emendationes, eti ei non largitur Robertus 1. animad. 4. (reprehensus eo nomine ab Anton. Mercat. I. Not. I.) tamen & hoc addit de citreas mensis, a Cicerone *Verrina de signis.* Verri objectum, quod citream mensam a Q. Luctatio, omnibus scientibus Lilybari abhulisset: Citreas mensas, a Martiali inter pretiolum supellectilem numerari lib. 9. in *Manuterram* & lib. 10. de *Erote.* 15 Anton. Guibert. lib. 1. question. iur. cap. 4. Loriotte de eo, quod interest axiom. 22. 26. & 64. C. de pact. axiom. 114. Molin. de eo quod interest. num. 96. 97. & 99. Mod. 16 Id est, hic non attenduntur lucra, sed damna, ut & l. ult. *supr. de peric.* l. 26. in fin. J. de damno. l. 1. 5. 21. in fin. J. de aqua & aqua plus. l. 71. in fin. J. de furt. facit l. 13. 9. 4. in fin. *infir. de injur.* Imo, omnia detinenda veniunt. l. 13. 5. *cod.* fed. & quantum mihi abest, & quantum lucrari, l. 13. J. rem rat. hab. quantum consuegi ipse potui, l. 13. in fin. pr. 5. *cod.* vel meo nomine potuisse, l. 7. C. art. tr. rat. (puta hereditatem), l. 23. in pr. *supr.* ad l. Aquil. puta quan-

cavere³⁸ debet, quidquid³⁹ ex hereditate liberti ad eum pertenerit, restitutum iri. Marcellus notat: Illa praestare venditor exempto debet, quae haberet emptor, si homo manumissus non esset: non continebunt igitur, quae⁴⁰ si manumissus non fuit, acquisitus non esset.

De servo fructuario emente. 1. *Si seruos furtivos, bona fide emptus, hominem emerit ex peculio, quod ad dominum pertinebat.* 2. *De servo vendente.*

24. JULIANUS lib. 15. Digestorum.

Si servus, in quo ususfructus tuus erat, fundum emerit, & ante quam pecunia numeraretur, capite minutus fueris: quamvis pretium solveris, actionem exempto non habebis, propter talis capitatis demissionem, sed indebiti actionem⁴¹ adversus venditorem habebis: ante capitatis autem minutionem nihil interest, tu solvas, an servus ex eo peculio, quod ad te pertinet: nam utroque casu actionem exempto habebis. §. 1. Servum tuum⁴² imprudens a fure bona fide emi: is ex peculio, quod ad te pertinebat, hominem paravit, qui mihi traditus est: Posse te eum hominem mihi condicere, Sabinus dixit; sed si quid mihi abesset ex negotio, quod is geffisset, invicem me tecum acturum de peculio: Caflius veram opinionem Sabini retulit, in qua ego quoque sum. §. 2. Servo vendente hominem, fidejussor venditionis omnia⁴³ praestare debet, in qua obligaretur, si⁴⁴ pro libero fidejussisset: nam & in dominum actio sic datur, ut emptor eadem consequatur, qua, libero vendente, consequi debuit: sed ultra peculii taxationem dominus non condemnatur.

De vindemia pendente.

25. IDEM lib. 54. Digestorum.

Qui pendente⁴⁵ vindemiam emit, si uam legere prohibeatur a venditore, aduersus eum petentem pretium, exceptione⁴⁶ uti poterit, *Si ea pecunia, qua de agitur, non pro ea re petitur, qua venit, neque tradita est.* Cæterum post traditionem sive lectam uam calcare, sive mustum evehere prohibeatur⁴⁷, ad exhibendum, vel⁴⁸ injuriarum⁴⁹ agere poterit: quemadmodum si aliam quamlibet rem suam tollere prohibeatur.

De mendacio venditoris.

26. ALFENUS VARUS lib. 2. Digestorum.

Si quis, cum fundum venderet, dolia⁵⁰ centum, qua in fundo effundit, accessura⁵¹ dixisset, quamvis ibi nullum dolium fuisset, tamen dolia emptori debebit.

De qualitate rei accessoria.

27. PAULUS lib. 3. Epitomarum Alfeni.

Quidquid venditor⁵² accessurum⁵³ dixerit, id integrum ac sanum tradi oportet, veluti si fundo dolia⁵⁴ accessura dixisset, non quassa, sed integra dare debet.

De pacto, ut emptor faciat, & stipulatione penalii adjecta.

28. JULIANUS lib. 3. ad Urseum Ferocem.

tom prepretatum fuit par occisi. §. 10. *Instit. de l. Aquil.* non unius anni, sed quinquennii fructus, ut in l. 2. 1. §. 4. *infir. locati.* lucri denique habenda est ratio, l. 2. in fin. §. de eo quod certo loco, dannum enim incurere videtur, qui lucrum amittit. l. 2. §. 11. *infir. no quid in loco publ.* Ut paucis dicam, & veteres & novi iuriis auctores id quod interest, & ex damnio & ex lucro statuerunt l. unic. in fin. C. de sententiis, que pro eo, quod interest. Quid juris sit? In pecunia numerata, id locum habere quidam sunt, arg. l. 118. in fin. *infir. de verb. oblig.* Accursius certe ait, calus illas omnes speciales esse, flandum esse hodie dicta legi unicam. 17 Utilitatem circa rem, interpretes nostri, interesse intrinsecum appellant. Molinus tamen id non admittit: cum aliud sit circa rem & intra rem: Vult igitur interesse circa rem, esse affirmationem quanti plurimi a tempore mora. Et indubie quae hic circa rem vini dicitur utilitas, paulo post dicitur crescens obligatio, vinum, quod hodie pluris est. 18 l. 12. C. h. t. 19 Imo est, & habetur hodie lucri ratio, l. unic. in fin. C. de sententiis, que pro eo, quod interest. Goth. Addit. l. 2. §. fin. *supr. de eo quod certo loco.* Quia sit vera facti seu rei affirmatio, vid. Yanef. rer. quotidianar. l. 1. c. 6. §. 2. n. 10. 11. 12. Anf. 20 Vide l. 10. C. h. t. 21 *Pretium tritici hic non interpretor, pretium ab emptore venditori numeratum, sed affirmationem tritici, ad id tempus relatum, quo hodie pluris sit.* Emptor non consequitur a venditore id, quod potuit negotiarum ex vino: non consequitur quoque pretium servorum fame necatorum: pretium consequitur, ut hic, quod hodie vinum pluris est: vini forensim, arque adeo summam affirmationem, que a negotiatione vini hic separatur. 22 Emptor tritici solum pretium a venditore, moram in tradendo committente, accipit, non servorum fame necatorum affirmationem, ut hic. At enim dices, emptorem a venditore consequi pretium secundum, quae corrurunt, si forte ha(v)itiosa traditae sint. l. 13. *supr. cod.* Prius est, inquit Accursius, male (ut in dict. l. 13.) quam nullo modo, ut hic, tradere. 23 Vel solvatur a reo. l. 8. *supr. de eo quod certo loco.* 24 Quia si datum esset, hoc haberet emptor: quoniam vero non dedit, sicut hodie &c. Halvor. 25 l. 6. §. 1. *supr. de serv. exportand.* l. 16. *supr. de pericul.* 26 Id est, qui vilius ideo turdum vendidit. l. 7. l. 7. *supr. de contrah. empt.* 27 d. l. 75. *supr. de contrah. empt.* 28 Lex plerisque diebatur a venditore, dixi l. 14. *supr. de contrah. empt.* 29 Factum hoc alternativum. 30 Ejus enim, ut & rei, electio est. l. 10. in fin. J. de jure dot. 31 In obligationibus annuis alternative conceptis, licitum est emptori singulis annis variare: de variandi facultate vide quae notavit ad l. 20. *infir. de optione.* 32 Vide l. 75. *infir. de regulis iuris.* 33 Qualitas alia est prati, alia vinea: modus, est ipsa fundi quantitas: Qualitas, vinea, pratum. His cognitis dicimus: si non in modo sed qualitate venditor mentitus sit, tenetur. Nam forte quam centum essent jugera, vineam 50. jugerum dicit, quoniam non sit. *Synops. cod. cap. 20.* 34 An ut quoquo modo centum praestare jugera sufficiat? pro bonitate loci fieri estimatio. vide l. 12. in fin. *infir. cod.* 35 Si servum, quem cum peculio vendidi, manumifero, teneor & eorum nomine, que poitea manumissus adquisivit: si quidem adquisitus ea fuisset emptor, si manumissus non esset: tunc etiam caveo, si quid ex hereditate liberti ad me pervenerit, emptori restitutum iri. *Synops. cod. cap. 21.* 36 Servus cum peculio suo vendi potest. 37 Ita caver maritus uxori donis nomine. l. 24. §. 4. *infir. soluta.* 38 Atque padum de futura successione non valet. l. 4. C. de inutis. *stipulat.* l. ult. C. de pacis. Goth. Solve. Quod fecus in pacis conservanda hereditatis inits. v. Paul. Bus. in l. 61. ff. de verb. oblig. & Butrigar. hic. Anf. 40 Vide l. 11. *supr. de minorit.* l. 43. *infir. soluta.* 41 Conditionem. l. 41. in fin. *supr. de contrah. empt.* 42 l. 31. 9. l. *supr. de reb. cred.* 43 Addit. l. 84. J. de solut. 44 §. 1. *Instit. de fidejuss.* 45 Pendentes fructus qui emit, potest eos propria auctoritate colligere, suis tamen impenitis. 46 Doli. l. 5. in fin. C. de evictis. l. 5. §. 4. *infir. de dol. mal.* & met. except. 47 Injuriarum agi ob vim turbativam hinc colligit Calfreensis: led & vim illam, si mala fide fiat, maleficium esse notat. Ita injuriarum ager, qui iure suo uti prohibetur. 48 Cur non exempto? Calfreensis putat, venditorem potest rem traditam exempto, non conveniri, sed alii actionibus. 49 Qui alium re iua uti impedit, injuriarum tenetur. vide Bald. in Rubr. C. de ususfructu. v. l. 13. §. 7. *infir. de injur.* 50 Vid. l. 27. *infir. cod.* 51 Vid. l. 27. *infir. cod.* 52 l. 34. *supr. de contrah. empt.* 53 l. 6. §. 6. l. 11. 54 Dolia fundo accedere plerunque venditores fundi nominati dicebant, ut hic. & l. 26. *supr. cod. l. 54. in fin. infir. cod. l. 60. l. 76. supr. de contrah. empt.* l. 33. *infir. de adit.*

Pradia mihi vendidisti¹, & convenit, ut aliquid facerem: quod si non fecissem, penam promisi. Respondit, venditor, antequam penam ex stipulatu petat, ex vendito agere potest: si consecutus fuerit, quantum penae nomine stipulatus esset, agentem ex stipulatu² doli mali exceptio summovebit: si ex stipulatu penam consecutus fueris, ipso jure ex vendito agere non poteris; nisi in id, quod pluris ejus interfuerit, id fieri.

De emptione rei sub conditione legata.

29. IDEM lib. 4. ex Minicio.

Cui res sub conditione legata erat, is eam³ imprudens ab herede emit: actione ex empto poterit consequi emptor pretium, quia non⁴ ex⁵ causa legati rem habet.

Si servus venditus venditori furtum fecit. 1. De eo, qui sciens rem alienam vendit.

30. AFRICANUS lib. 8. Quæstionum.

Servus⁷, quem de me cum peculio emisti, prius quam tibi tradetur, furtum mihi fecit. Quamvis ea res, quam subripuit⁸, interierit, nihil⁹ minus retentionem eo nomine, ex peculio me habiturum ait, id est, ipso¹⁰ jure, ob id factum minutum¹¹ esse peculium, eo scilicet, quod debitor meus ex causa¹² condictionis sit factus: Nam licet, si jam traditus furtum mihi fecisset, aut omnino condictionem eo nomine de peculio non haberem, aut eatenus haberem, quatenus ex re furtiva auctum peculium fuisset, tamen in proposito & retentionem¹³ me habiturum, & si omne peculium penes te sit, vel, quasi plus debito solverim, posse me condicere. Secundum quæ dicendum, si nummos, quos servus iste mihi subripuerat, tu, ignorans furtivos esse, quasi peculiares ademeris, & consumperis, condicione eo nomine mihi adversus te competat, quasi¹⁴ res mea ad te sine¹⁵ causa pervenerit. §. 1. Si¹⁶ sciens alienam rem ignoranti mihi vendideris: etiam¹⁷, prius quam evincatur, utiliter me ex empto acturum putavit in id, quanti mea intersit meam esse factam: quamvis enim alioquin verum sit, venditorem¹⁸ hactenus teneri, ut rem emptori habere liceat, non etiam ut ejus faciat, quia tamen dolum malum abesse præstare debeat; teneri eum, qui sciens [alienam] non suam ignorantem vendidit. Idem [est] maxime, si manumissuro vel pignori datur vendiderit.

*De re vi adempta venditori. 1. Quid præstat venditor servi.**2. De duobus emptoribus.*

31. NERATIUS lib. 3. Membranarum.

Si ea res, quam ex empto præstare debebam, vi mihi adempta fuerit, quamvis eam custodire¹⁹ debuerim, tamen propius est, ut nihil amplius, quam²⁰ actiones persequenda ejus præstari a me emptori oporteat: quia custodia adversus vim²¹ parum proficit: actiones autem eas non solum arbitrio, sed etiam periculo tuo [tibi] præstare debebo, ut omne lucrum ac dilpendium te sequatur.

§. 1. Et non solum, quod ipse per eum adquisiri, præstare debo, sed & id, quod emptor, jam tunc sibi tradito servo adquisitus fuisset. §. 2. Uterque nostrum eandem rem emit, a non domino, cum empto, venditioque sine dolo malo fieret; traditaque est: five ab eodem emimus, five ab alio, atque alio, is ex nobis tuendus est, qui prior²² jus ejus adprehendit, hoc est, cui primum tradita est: si alter ex nobis a domino emisset, is omnimodo tuendus est.

De falsis ponderibus.

32. ULPIANUS lib. 11. ad Edictum.

Si quis a me oleum, quod emisset, adhibitis inquis²³ ponderibus accepisset, ut in modo me falleret, vel emptor circumscriptus sit a venditore ponderibus minoribus, Pomponius ait, posse dici venditorem sibi dare oportere, quod plus est, petere: quod habet rationem. Ergo & emptor ex empto habebit actionem, qua contentus esse possit.

De pluribus rebus emptis uno prelio.

33. IDEM lib. 32. ad Edictum.

¹ Notandus est hujus propositionis progressus. *Contrahens* venditionis habetur: *partum* adjicitur, ut aliquid fiat, *stipulatio pena*, si id factum non erit, sublesetur. Partum non impletur ab emptore. Quid juris? venditor agere potest ex pacto (vettito scil. coherentia contractu) ut emptor faciat. Demum venditore id non fecisse: venditor due restant actiones: una, ex vendito: altera, ex stipulatu. Quid, num utraque simili uti poterit? Julianus responderet, venditorem priore prius uti posse: altera electa, penaeque percepta penam fine dolere non posse. At minus in pena consecutus est, quam ejus interfuit? Julianus hic ait ex priore (puta ex vendito) agi posse, si pluris ejus interfuit. add. l. 47. in fin. *infr. cod.* Si ita est, hoc consequi videtur, per stipulationem penæ precedentem contrahendum non novari. Nam si haec facta novatio, seu nova debendi causa esset, ex ea tantum nova obligatio, non ex ea partim, partim ex anterioribus ageretur, & penæ stipulatio sufficeret vide apud Hotom. *quæst. illus. 10.* Interim sic habendum est, principalem obligationem penæ stipulatione non novari: nisi id datum sit. l. 8. §. 1. *infr. de novationib. 9. 3. vers. sed cum hoc. Infr. quibus mod. toll. oblig. l. ult. C. de novat.* 2 vid. l. 4. §. 7. *infr. de dol. mal. & met. except.* 3 Si ab herede imprudens emero rem nihil sub conditione legatam, actione ex empto preuum conferuo. *Synops. Basili. ed. cap. 26. l. 16. supr. de contrah. empt.* 4 Quia nunc ex causa legata rem habet. Ita emendar Antonius Faber, 5. *Conjectur. 14.* Nunc (inquam) id est, tempore existentis conditionis.

5 Non ex lucrativa causa. 6 vide Cujac. 8. ad Africanum. 7 Si servum cum peculio tibi vendam, illo furtum ante traditionem mihi fecerit, ipsa jure peculium ministratur. Quod si forte iam peculium tibi tradiderim, id ipsum recipio, ut hic, tunc post traditionem servi furtum acciderit, actionem ex nomine tecum non habeo, nisi extensis, quatenus ex re furtiva peculium auctum est, *vers. Nam licet. infr. cod.* Quod si tu ignorans numerosos furtivos esse, servo quasi peculiares ademeris, & consumperis, de his mihi teneris. *vers. secundum. infr. cod. Synops. ed. c. 27. in pr.* 8 vide l. ult. *supr. de condit. furt.* 9 Obligatio naturalis oritur ex maleficio inter dominum & servum: eaque diminuit peculium ipso jure. 10 *Idia dixit.* *Synops. ed. cap. 27.* Peculium ipso jure ministrum, id, quod domino vel patri debetur. 11 *Minus*, est detrahi, refiniri, deduci, recidiri. Igitur ipso jure legata, hic nihil aliud est, quam ex lege Falcidia quartæ retentionem esse, qua heres utitur suo jure, qua heres & dominus: & ideo retinere dicitur Falcidia jure hereditario. l. 14. *infr. ad l. Falcid. jure testamenti. l. 42. infr. de vulgar.* 12 Add. l. 9. §. 6. *supr. de pecul.* 13 vide que notavi ad l. 51. *supr. de cond. indeb.* 14 Ut l. 32. *in fin. supr. de rebus cred.* 15 Conditione sine causa repetimus res nonbras, quae apud alium sunt sine causa. l. *sime*, & *Titum. 32. supr. de reb. cred.* 16 Qui sciens ignorantem rem alienam vendit, etiam prius quam evincatur, ex empto convenienter in id, quantum emptoris interest rem ejus esse factam, maxime si velit emptor manumittere vel pignorare, quod emit. Qui vero imprudens rem alienam vendit, non tenetur, ut emptorem dominum faciat, sed ut ei habere liceat. *Synops. ed. cap. 27. in fin. 17 vide l. 4. supr. ed.* Ante evictionem potest interdum agi, add. l. 19. §. 3. *supr. de negotiis.* 18 vide l. 25. *supr. de contrah. empt.* 19 vide l. 36. *infr. cod.* 20 *L. 35. §. 4. supr. de contrah. empt. l. 14. in princ. infr. de furtis.* 21 Re per vim

DIGEST.

ET si uno prelio plures res emptæ sint, de singulis ex empto, &²⁴ vendito²⁵ agi potest.

De qualitate rei.

34. IDEM lib. 18. ad Edictum.

Si, fundo vendito, in qualitate²⁶ jugerum captio est, ex empto erit actio.

De servitute evicta.

35. IDEM lib. 70. ad Edictum.

Si quis fundum emerit, quasi per eum fundum eundi agendi jus non esset, & in hereditate²⁷ de itinere actaque victus sit, ex empto habebit actionem: licet enim stipulatio de evictione non committatur, quia²⁸ non est de jure servitutis in rem actione pronunciatum, tandem dicendum est, ex empto actionem competere.

De custodia rei & stipulatione danni infesti.

36. PAULUS lib. 7. ad Plautum.

Vendor domus²⁹, antequam eam tradat, damni infecti³⁰ stipulationem interponere debet: quia antequam³¹ vacuam possessionem tradat, custodiā & diligentiam³² præstare debet, & pars³³ est custodiæ, diligentiaeque, hanc interponere stipulationem: & ideo, si id neglexerit, tenebitur emptori.

De dolo venditoris.

37. IDEM lib. 14. ad Plautum.

Sicut æquum est, bonæ³⁴ fidei emptori alterius dolum non nocere, ita non est æquum, eidem personæ venditoris³⁵ sui dolum prodeesse.

38. CELSUS lib. 8. Digestorum.

Si³⁶ venditor hominis dixit, *peculium eum habere decem, nec quam quam ademptum*: et si plus habet, totum præstet; nisi hoc actum est, ut duntaxat decem præstaret: si minus est, præstet esse decem, & tales servum esse, ut tantum peculii habeat.

§. 1. Si per emptorem steterit³⁷, quo minus ei mancipium tradetur, pro³⁸ cibariis, per arbitrium³⁹ indemnitatem posse ferari, Sextus Elius, Drusus dixerunt: quorum & mihi justissima videtur esse sententia. §. 2. Firmus a Proculo quæsitus⁴⁰, si de plumbeo castello fistulae⁴¹ sub terram missæ, aquani ducent in aënum⁴² lateribus circumstructum, an hæc ædium essent? an ut ruta⁴³ cæsa vincta⁴⁴ fixaque⁴⁵, quæ ædium non essent? Ille rescripsit, referre, quid acti esset. Quid ergo, si nihil de ea re neque emptor neque venditor cogitaverunt, ut plerumque in ejusmodi rebus evenisse solet? nonne proprius est, ut inserta & inclusa ædificio partem ejus esse exsistemus?

De reticentia venditoris.

39. MODESTINUS lib. 5. Regularum.

Quæro: si quis ita fundum vendiderit, *uti venundatum esse videatur, quod intra terminos ipse possedit*; sciens tamen aliquam partem certam se non possidere, non certioraverit emptorem: an ex empto judicio teneatur, cum hæc generalis adjectio ad ea quæ specialiter novit qui vendidit, nec exceptit, pertinere non debeat: ne alioquin emptor capiatur⁴⁶, qui fortasse, si⁴⁷ hoc cognovisset vel empturus non esset, vel minoris empturus esset, si certioratus de loco certo fuisset: cum hoc & apud veteres sit relatum in ejus persona, qui sic exceperat, servitutes⁴⁸ si quæ debentur, debeluntur: etenim juris auctores responderunt, si certus venditor quibusdam personis certas servitutes debere, non admonuisset emptorem, ex empto eum teneri debere, quando hæc generalis⁴⁹ exceptio non ad ea pertinere debeat, quæ venditor novit, quæ [que] specialiter excipere & potuit & debuit, sed ad ea quæ ignoraverit, & de quibus emptorem certiorare nequivit? Herennius Modeltinus respondit: si quid circumveniensdi emptoris causa venditor in specie de qua queritur, fecit, ex empto actione conveniri posse.

De arboribus fiantibus.

40. POMPONIUS lib. 31. ad Quintum Nucium.

abla, venditor liberatur, nisi vis ei sit illata ob ejus inimicitias: tunc enim videtur res amissa, aut iterisfie culpa venditoris. l. 25. §. 4. *J. locati. l. 66. in princ. J. solut. matrim.* 22 l. 9. §. 4. *supr. de Publiciana. l. 15. C. de rei vind.* 23 l. 32. §. 1. *J. ad leg. Corn. de falso. add. l. 18. §. 3. supr. de dolo.* 24 *Ali. ex empto vendito, ut l. 19. supr. de heredit. vel action. sic Varro, 2. de rer. rustica. 2. ex conducto locato.* 25 *Idem, si plures commode sint. l. 17. §. 4. supr. commodati.* 26 *vide l. 41. in fin. J. cod.* 27 *Add. l. 3. §. 2. infr. de itiner. actusque.* 28 *Eviota servitute agitur ex empto, non ex evictione. l. 75. infr. de evict.* 29 *Vendor etiam in immobilitus custodiā debet, antequam ipsa immobilitas tradat.* 30 *l. 18. §. 7. infr. de damno.* 31 *l. 35. §. 4. supr. de contrah. empt. l. 14. infr. de furtis.* 32 *l. 31. supr. cod.* 33 *Custodiā venditori domus qui debet, damni infecti stipulationem ejus domus nomine negligere non debet: pars enim custodiā est, ad diligenter, stipulare, de domino infecto: qui id omisit, negligens fuit.* 34 *Bona fidet emptori donum venditoris, neque nocet neque prodefit.* 35 *vide l. 3. C. de pericul.* Dulus sius nemini prodefit. 36 *Quum vendere servum, eum habere peculium decem auroorum, si minus est, decem aureos implico: si plus habet, totum emptor accipit: nisi convenit, ut decem ei duntaxat præstaretur.* *Synops. Basili. ed. cap. 33.* 37 *Expensas agnolit, feri præstat, qui moram admittit.* 38 *l. 13. 22. supr. cod. ut in commodato. l. 18. §. 2. supr. commodati.* 39 *Ali. arbitrium.* 40 *Ut l. 17. §. 8. supr. cod.* 41 *Ut l. 47. supr. de contrah. empt.* 42 *Ut l. 19. §. 2. infr. locat. aeneum, Accurs. Specum, Budus.* Florentina videtur esse melior, ut aënum miliarium. l. 19. §. 12. *infr. de auro. Miliarium autem male Beroldus, Nebrifensis & Accurius vas esse tradunt ad milium coquendum tine ullo auctore: probandum potius, quod Athenæ lib. 3. διενεργος Κίσων scribit, τὰ μαρτυρεῖται κατέχεται εἰπεῖν τὸ Παρεῖσα τοῖς οὐρανοῖς.* 43 *διενεργος κατέχεται εἰπεῖν τὸ Παρεῖσα τοῖς οὐρανοῖς* & brevier, miliarium cocinatorium nihil aliud est, quam aënum (in quo aqua ad potandum caelefit). l. 18. §. 3. *infr. de infrastructo.* In balneario iuvenitum miliarium Paulus etiam numerat, in qua aqua ad lavandum caelefit. Paulus 3. *sentent. 6. §. 65.* & ibi Cujac. 2. *observat. 6.* Aënum etiam, id est, in quo aqua calida lavatur olea, l. 19. §. 2. *infr. locati.* Miliarii meminit Seneca, 3. *Naturalium*, 24. §. 4. c. 9. *Vas* igitur fuit ad calefaciendam aquam porri uitatam. *Glossis. S. 1. supr. cod.* *Deus ὁ θεός εκτεγνάσας κατέχεται εἰπεῖν τὸ Παρεῖσα τοῖς οὐρανοῖς* & brevier, miliarium cocinatorium nihil aliud est, quam aënum (in quo aqua ad potandum caelefit). l. 18. §. 3. *infr. de infrastructo.* 43 *vide l. 17. §. 6. supr. cod.* 44 *Juncta, & ita vulgata.* Fixa & juncta hic opponit rutilis & cæsis; fixis & juncis Livius 39. adjicit immolita, quo nomine quæque citra edificii formam molita sunt, significantur, ut in legibus limitum, *No quis eos limites decumanos obsepebit, neve quid in eis immolitum, neve quid ibi pestum habebit.* 45 *Infr. infida, dixi ad l. 7. infr. de incendio.* 46 *Captiola exceptio nocet exceptienti.* 47 *l. 13. §. 6. l. 21. §. 1. supr. codem.* l. 35. *in fin. l. 43. in fin. supr. de contrah. empt. l. 9. supr. de pericul.* 48 *Servitutem recipendarum hæc generalis fuit formula. His enim modis recipiebantur, Quibus est servitus, utique est. l. 10. supr. comm. præd. De speciali servitutum receptione dixi ad l. 17. §. 3. supr. de furtis. præd. urban.*

49 *Generalis exceptio permisit est ignoranti: specialis a scienti exigitur.*

B b b

Quintus

Quintus Mucius scribit: Dominus fundi de prædio arbores stantes vendiderat, [&] pro his rebus pecuniam accepit, & tradere nobebat: emptor quærebatur, quid se facere oportet: & verebatur, ne hæ arbores ejus non viderentur factæ? Pomponius: Arborum ¹, quæ in fundo continentur, non est separatum corpus a fundo: & ideo, ut ² dominus suas specialiter arbores ³ vindicare emptor non ⁴ poterit, sed ex empto ⁵ habet actionem.

De reticentia venditoris.

41. PAPINIANUS lib. 3. Responsorum.

In venditione, super annua ⁶ pensitatione ⁷ pro aquæductu infra domum Romæ constitutam ⁸, nihil ⁹ commemoratum est: Deceptus ob eam rem ex empto actionem habebit: itaque, si conveniatur ob ¹⁰ pretium ex vendito, ratio improvisi oneris ¹¹ habetur.

De compensatione lucri & damni.

42. PAULUS lib. 2. Quæstionum.

Si duorum fundorum venditor separatis de modo ¹² cujusque pronunciaverit, & ita utrumque ¹³ uno pretio tradiderit, & alteri aliquid desit, quamvis in altero exsuperet, forte si dixit, unum centum jugera, alterum ducenta habere, non proderet ei, quod in altero ducenta decem inveniuntur, si in altero decem desint: Et de his ita apud Labeonem relatum est. † Sed an exceptio doli mali venditori profutura sit, potest dubitari? Utique si exiguis modus filiæ desit, & plus in vineis habeat, quam repromissum est, an non facit dolo, qui jure ¹⁴ perpetuo utitur? nec enim hic, quod amplius in modo invenitur, quam alioquin dictum est, ad compendium venditoris, sed ad emptoris pertinet; & tunc tenetur venditor, cum minor modus invenitur. Videamus tamen, ne nulla ¹⁵ querela sit emptoris in eodem fundo, si plus inveniat in vinea quam in prato ¹⁶, cum universus modus constat. † Similis quæstio esse potest ei, quæ in duobus fundis agitata est, & si quis duos statuliberos uno pretio vendat & dicat, unum decem dare jussum, qui ¹⁷ quindecim dare debebat: nam & hic tenebitur ex empto actione, quamvis emptor a duobus viginti accepturus sit. Sed rectius est ¹⁸, in omnibus supra scriptis casibus lucrum ¹⁹ cum damno compensari ²⁰: & si quid deest emptori, five pro modo, five pro qualitate ²¹ loci, hoc ei resarciri.

De venditione servorum, quibus fideicommissaria libertas debetur.

De sumptibus ab emptore factis, cui res evincitur.

43. IDEM lib. 5. Quæstionum.

TItius, cum decederet, Seiz Stichum, Pamphilum, Arescuam, per fideicommissum reliquit, ejusque fidei commisit, ut omnes ad libertatem post annum ²² perduceret: cum legataria fideicommissum ad se pertinere noluerit, nec tamen heredem a sua petitione liberasset, heres eadem mancipia Sempronio vendidit, nulla ²³ commemoratione fideicommissa libertatis facta: emptor, cum pluribus annis mancipia supra scripta sibi servisset, Arescuam manumisit: [&] cum cæteri quoque servi cognita voluntate defuncti, fideicommissari libertatem periissent, & heredem ad Prætorem perduxissent, jussu ²⁴ Prætoris, ab herede sunt manumissi: Arescuam quoque, nolle ²⁵ se emptorem patronum habere, responderat: cum emptor pretium a venditore, empti judicio, Arescuam quoque nomine repeteret, lectum ²⁶ est responsum Domitii Ulpiani, quo continebatur, Arescuam pertinere ad rescriptum sacrarum constitutionum, si nolle ²⁷ emptorem ²⁸ patronum habere: emptorem tamen nihil ²⁹ posse post manumissionem

¹ Arbores que in fundo sunt, non efficiunt corpus a fundo separatum. Unde notant, Dominiū arborum solo cohaerentium, line solo transferri non posse. ² Qui nondum rem emptori tradidit, adhuc ipsius dominus est. l. 8. C. h. t. l. 50. supr. de rei vindic. l. 20. C. de pœn. l. 27. C. de rei vindic. l. 3. C. de his, quæ a non domino. l. 14. infr. de defurtis. §. 3. in fin. l. 27. C. de emp. ³ l. ult. supr. de rei vindic. ⁴ Emptor adveritus creditorem tradidit, non utitur rei vindicatione, sed ex empto actione. Cur ita? Ex contraria generaliter non transfertur dominium ante traditionem. l. 1. supr. 50. supr. de rei vindic. l. 25. supr. ed. l. penult. C. de rei vindic. licet ius pignoris sola conventione transferatur. l. 1. supr. de pignoris. act. ⁵ Ad patientiam scilicet que habetur loco tradidit. Bald. ad titul. C. de contrah. empt. qu. ult. add. l. 25. supr. ed. ⁶ De anno praefatione scripti Jacobus Venantius Emoniensis. ⁷ Pro aquæductu Roma annus penitentiatione pribilabantur. l. 27. §. 3. supr. de usfruct. l. 1. C. de aquæductu.

⁸ Legi constituto. ⁹ Venditor ut commoda, ita fundi vitia emptori indicare cogitatur. ¹⁰ Ex vendito actio datur ad pretium. ¹¹ Id est, celatae penitentiationis domino fundi servientis prestatiae, que actio non tendit ad evictionem, sed ad pretii exoneracionem, five ex empto, quanto minoris: quod verba antecedentia, si convenientur ab pretium, ostendunt. v. Cujac. ad l. 23. infr. de verb. obligat. Hinc poëta colligit videtur, venditorem teneri tradere rem liberam a servitute. Iten, emptori decepto competere actionem & exactionem. cod. Goth. Pro intellectu hujus legis vid. Joann. Decher. lib. 2. differt. 7. num. 19. Anf. ¹² l. 47. J. de evictiōnib. ¹³ Actione ex editio perpetuo.

¹⁴ Si per ignoriam venditor in una re decipitur, & in alia decipit in uno scilicet contra-etu, non in pluribus) debet horum fieri compensatio. Bart. ad hand legem. Baldus ad l. 12. C. cod. dicit alibi non esse.

¹⁵ Vineas quippe redditus longe amplior est quam prati: ita iudicant Jurisconsulti: ita Columella 3. c. 3. Vulgas alter, quod pratum fine operae paratum sit, & quod ei quam minime noceri possit: sed, ut ille docet, quod vinea infamis est, hoc non sive, sed nominum virtus contingit, qui vinea per avariciam, vel iniuriam, vel negligenciam perdunt: qui, si cum scientia sociaverint diligentiam, omnes illlos, qui faciunt sumum & olera amplexantur, incremento patrimonii facile superarentur. v. Cujac. 8. ad Afric. & Catonem, c. 2. de re rustica. & Varonem, l. 1. c. 7.

¹⁶ Haec frus dimidium non superaret, & ita tolerabili est. l. 10. infr. de statulibero.

¹⁷ Verba sunt Tribontani, non Pauli. Cujac. 8. ad Afric. ¹⁸ Compensatio qualitatum admittitur. ¹⁹ l. 11. in fin. supr. de negot. ²⁰ Compensatio qualitatum admittitur. ²¹ l. 4. in fin. l. 22. l. 33. supr. ed.

²² Et sic in diem, talis non est statuliber, sed quasi, l. 51. §. 3. infr. de fiduciam. libert. Statuliber, si ei libertas obterget, nullum habet patronum: is cui obterget fideicommissaria, nullum habet diuiri vel ingratum. l. 24. in fin. infr. de fiduciam. libert.

Cuj. 8. ad Afric. Goth. Add. Gozad, ad l. qui se patris. C. unde lib. n. 83. Et ibi Fab. Acronib. n. 68. Bereng. a Paulac. ad l. unic. C. de sentent. que pro eo quod inter. n. 130. & 232. Et ubi Ray de Forl. num. n. 130. 134. 138. & 140. Mod. ²³ Et suo danno. l. 10. §. 1. l. 1. l. 24. in fin. infr. de fiduciam. libert.

²⁴ Ut d. l. 24. §. ult. ²⁵ Recusat sibi aliquem patronum. Nolle legatum, non idem esse quod repudiat, cum possit deliberare, hic nota Bald.

²⁶ Legebantur apud Prætorem responsum jurisconsultorum, ut intelligenter, quid consultent, ut hic. vide & l. unic. C. Throd. de respons. prud. ut & cautions, l. lett. supr. de reb. cred.

²⁷ Habet enim electionem. l. 45. in fin. infr. ed. ²⁸ Sed vinditorem, id est, heredem. l. 45. §. ult. infr. ed. & l. 24. ²⁹ Paulus ab opinione Ulpiani in sententiam Juliani declinat. infr. ed.

³⁰ Quædam non liberavit &c. Hal. ³¹ Al. dicent, manumissionem non amitti eo modo ex empto actionem. Et ita vulgata.

³² Manumissionem ex empto actionem eo modo non amitti. Huloand.

³³ Patronatus jus qui amittit, cum peculiariter ejus interficit, actionem habet ex empto. Bart. alias qui libertum habet, non dicitur locupletior: cum libertus non possit estinari. l. 5. in fin. j. de præcr. ³⁴ Empti judicium non tantum pretium, sed & id, quod interest emptoris, continet. l. 70. infr. de evictiōnib.

³⁵ Non tamen ultra duplum. l. 44. infr. ed. nisi dixeris hujus legis. & l. 44.

³⁶ Et excellisse. ³⁷ Sub mediocrium facultatum, ut l. 44. infr. ed. qui non possit emptori refundere tantos sumptus, ac meliorationes. l. 27. l. 28. supr. de rei vindic.

a venditore consequi: Ego cum meminisse & Julianum in ea sententia esse, ut existimat, post manumissionem quoque empti actionem durare: quæro, quæ sententia vera est? Illud etiam in eadem cognitione nomine emptoris desiderabatur, ut sumptus, quos in unum ex his quem erudit, fecerat, ei restituerentur. † Item quæro, Arescuam, quæ recusat emptorem patronum [habere], cujus sit liberta constituta, an possit vel legatariam, quæ non ³⁰ liberavit, vel heredem patronum habere: nam cæteri duo ab herede manumissi sunt? Respondi, semper probavi Juliani sententiam putantis ³¹, [manumissione ³² non amittitur ³³ eo modo]. *De sumptibus* vero, quos in erudiendum hominem emptor fecit, videndum est: nam empti judicium ad eam quoque speciem sufficere existimo: non enim pretium continet tantum, sed ³⁴ omne ³⁵ quod interest emptoris, servum non evinci: Plane, si in tantum pretium excedisse ³⁶ proponas, ut non sit cogitatum a venditore ³⁷ de tanta summa: veluti ³⁸ si ponas ³⁹ agitatorem ⁴⁰ postea factum vel pantomimum ⁴¹, evictum esse eum qui minimo veniuit pretio, iniquum videtur, in magnam quantitatem obligari venditorem:

44. AFRICANUS lib. 8. Quæstionum.

Cum [&] forte idem mediocrium ⁴² facultatum sit, [&] non ⁴³ ultra duplum ⁴⁴ periculum subire eum oportet:

45. PAULUS lib. 5. Quæstionum.

Indeque [&] Julianum agitasse ⁴⁵ Africanus refert: quod justum est: sicut minuitur ⁴⁶ præstatio, si servus deterior apud emptorem effectus sit, cum evincitur ⁴⁷. §. 1. Illud expeditius videbatur, si mihi alienam aream vendideris, & in eam ego ædificavero, atque ita eam dominus evincit: nam, quia ⁴⁸ possum petentem [dominum], nisi ⁴⁹ impensam ædificiorum solvat, doli mali exceptione summove-re, magis est, ut ea res ad periculum venditoris non ⁵⁰ pertineat: Quod & in servo dicendum est ⁵¹, si in ⁵² servitatem, non in libertatem evinceretur, ut dominus mercedes & impensas ⁵³ præstare debet: Quod si emptor non possideat ædificium vel servum, ex empto habebit actionem. In omnibus tamen his casibus, si sciens ⁵⁴ quis alienum vendiderit, omnimodo ⁵⁵ teneri debet. §. 2. Supereftertia ⁵⁶ de liberatio, cujus debet esse liberta Arescuam, quæ recusat emptorem? Et non sine ratione dicetur, ejus debere effici libertam, a quo vendita est, [id est heredis,] quia & ipse ex empto actione tenetur: Sed hoc ita, si non Arescuam elegerit ⁵⁷ emptoris patronatum: tunc etenim & illius remanet liberta, & ille ex empto actionem non habet, quia nihil ejus interest, cum eam libertam habet.

Si aliena rei venditor domino succederit.

46. IDEM lib. 24. Quæstionum.

Si quis alienam rem vendiderit, & medio ⁵⁸ tempore heres domino rei extiterit; cogetur implegere ⁵⁹ venditionem.

De pæna & usuris.

47. IDEM lib. 6. Responsorum.

Lucius Titius ⁶⁰, accepta ⁶¹ pecunia ad materias ⁶² vendendas ⁶³ sub pœna certa, ita ut si non integras repreſtaverit ⁶⁴ intra statuta tempora, peza coveniantur, partim datis materiis, deceſſit: cum igitur testator ⁶⁵ in ⁶⁶ pœnam commiserit, neque ⁶⁷ heres ejus reliquam materiam exhibuerit, an & ⁶⁸ in pœnam, & in usuras conveniri possit:

³⁸ Dicidem, si librarius aut pictor. l. 28. supr. de rei vindic. ³⁹ Agitatores, inter seruos pretios numerati & habiti. vide tamén l. 4. C. de pœn. ⁴⁰ l. 25. §. 1. infr. de oper. libert. de agitatib. & pœntiōnib. vide quæ notari ad l. 4. C. de spectaculis. lib. II. tit. 40. ⁴¹ Vel pictorem aut librarium. l. 28. supr. de rei vindicat.

⁴² Extremus primorum Horatius mediocrius patrimonii. l. 25. infr. de oper. libert.

⁴³ Evicta re, interrete impensarum ab emptore ractarum, extra judicium scilicet (nam judiciales victus universas præstare debet. l. 29. supr. de judicis.) non debet excedere duplum pretii conveniæ vel communis, l. un. C. de sent. que pro eo quod inter. nisi agatur contra clientem. l. 45. §. 1. in fin. infr. ed. Bart. ⁴⁴ l. 2. infr. de evict. l. quod si nolit. 31. §. quia ædificia. 20. infr. de edit. id est, quanti res empta est, tantum solvit venditor emptori: ut duplum hic non furnatur extra pretium rei. Cujac. in l. 8. ad Afric. num. id est, cum pretio tantudem solvit. Hanc enim significacionem duplum habet in editionibus, l. 48. l. 56. infr. de evict. nisi aliud convenerit; potest enim conveniri de triplo & quadruplo. l. 51. idem ibidem. ⁴⁵ Agitatib. est, respondit: verbum Africano uitatum. l. 19. §. 1. supr. ad SC. Vellejanum, qui & se quoque Juliani auctoritate uitatur, ut hic. ad l. 65. in fin. l. 70. j. de evict. Imo non minuitur. l. 64. infr. de evict. ⁴⁶ Ut e contrario non augetur quantitas evictiōnis, si res melior fuerit effecta. l. 64. infr. de evict. Hinc collige, Quoties agitur exemptio de evictione, estimatiōnem spectari rei, quo tempore res evictior, ut hic. secus si ex stipulatione ageretur re evicta. Partol. hic. ⁴⁷ l. 13. §. commun. divid. l. sumptus. 48. supr. de rei vindic. l. Paulus respondit. ⁴⁸ l. de dol. mal. Et met. except. arg. l. 16. C. de evict. l. si fideijur. l. 5. §. mandati. ⁴⁹ vide l. 15. C. de evictiōnib. atque ita utitur retentio. l. 14. §. 1. §. commun. divid. ⁵⁰ Imo pertinet. l. 43. l. 44. l. 45. supr. ed.

⁵¹ Imo non idem dicendum, in servo, quod in area. l. 27. in fin. supr. de rei vind. Solve: idem dicendum, si dominus habet, quod tolvat: secus, si non habet. ⁵² Evinci in servitatem & libertatem differunt. Cum servi evincuntur in libertatem, emptor relatione uti non potest: cum in servitatem, uti potest relatione.

⁵³ v. l. 1. C. de infantib. expos. ⁵⁴ l. 25. infr. de fiduciam. ⁵⁵ Id est, etiam ultra duplum, quod notari debet.

⁵⁶ De qua in l. 43. vers. item quaro, Arescuam, supr. ed.

⁵⁷ Potest enim eligere, l. 25. infr. de fiduciam. ideo posse nolle dicitur.

⁵⁸ Dominum accedens venditori, prodeſſit emptori. ⁵⁹ Id est, rem tradere & ea face-re, quæ in venditione desiderari solent & exigunt. Accurs. ⁶⁰ Venditor illicet.

⁶¹ Ab emptore scilicet. ⁶² Materia quid est, dixi ad l. 12. supr. de usfr.

⁶³ Id est, tradendæ, ut emptori materias, puta lignum vel lapides vendere.

⁶⁴ Praefiterit, vulgariter, repreſtaverit. Cujac. 3. obſ. 15. ut in l.

præfertim cum emptor mutuatus pecuniam¹, usuras gravissimas expendit? Paulus respondit, ex contractu, de quo quæritur, etiam heredem² venditoris in pœnam conveniri posse³, in actione quoque ex empto⁴ officio judicis, post⁵ moram intercedentem usurarum⁶ pretii rationem haberi oportere.

De instrumentis fundi & finibus.

48. SÆVOLA lib. 2. Responorum.

Tictius heres⁷ Sempronii fundum Septicio vendidit ita: *Fundus Sempronianus, quidquid Sempronii juris fuit, erit tibi emptus totumnis*: vacuamque possessionem tradidit, neque fines ejus demonstravit: Quæritur, an empti judicio cogendus sit ostendere ex instrumentis hereditariis, quid juris defunctus habuerit, & fines ostendere? Respondi, id ex ea scriptura præstandum, quod sensisse intelliguntur: Quod si non appareat, debere venditorem & instrumenta⁸ fundi, & fines ostendere⁹: hoc etenim contractui bonæ fidei consonat.

De venditore, qui colonum per collusionem supposuit. 1. De usuris.

49. HERMOGENIANUS lib. 2. Juris Epitomarum.

QUi per collusionem imaginarium colonum, circumveniendi emptoris causa, supposuit¹⁰, ex empto tenetur: Nec defenditur, si, quo facilius excogitata fraus occultetur, colonum & quinquenniū pensiones in fidem suam recipiat. §. 1. Pretii forte¹¹, licet post moram, soluta¹², usuræ peti non possunt, cum haec non sint in obligatione, sed officio¹³ judicis præstentur.

De emptore liberato beneficio legis.

50. LABEO lib. 4. Posteriorum a Javoleno Epitomatorum.

BOna¹⁴ fides non patitur, [ut] cum¹⁵ emptor alicujus legis¹⁶ beneficio pecuniam rei venditæ debere desisset, antequam res ei tradatur, venditor tradere compelletur & re sua carere: possessione autem tradita futurum est, ut rem venditor¹⁷ aequa amitteret; ut potest cum petenti eam rem [emptor exceptionem rei venditæ & traditæ obiciat, ut perinde¹⁸ habeatur, ac si] petitior ei neque vendidisset, neque tradidisset.

De mora.

51. IDEM lib. 5. Posteriorum a Javoleno Epitomatorum.

Si & per emptorem & venditorem mora¹⁹ fuisset, quominus vinum præberetur & traderetur, perinde esse ait, quasi²⁰ si per emptorem solum stetisset: non enim potest videri mora per venditorem emptori facta esse, ipso²¹ moram faciente emptore. §. 1. Quod si fundum ea lege, *uti des pecuniam Kalendis Julii*, et si ipsi Kalendas per venditorem esset factum quo minus pecunia ei solveretur, deinde per te staret, quo minus solveres: ut posse adversus te lega sua venditorem dixi²²: quia in vendendo hoc ageretur, ut quandoque²³ per emptorem factum sit, quo minus pecuniam solvat, legis pœnam patiatur: Hoc ita verum puto, nisi²⁴ si quid in ea re venditor dolo fecit.

De instrumentis exhibendis. 1. De prædio estimato in dotem dato. 2. De militia. 3. De ripa domui vendita juncta.

¹ Sub usuris scilicet, ut venditori premium lignorum solveret. ² l. 52. §. 1. *infr. ed.* ³ Actione ex litigatu. ⁴ Quæ emptori competit, præter superiorē ex stipulati. ⁵ Hinc colligit Bartolus, stipulationem pœnam non perire (cum ex empto aī posset) actionem descendenter ex contractu venditionis, & ita non novare. ⁶ Id est, ob moram committam a venditore. ⁷ Hinc constat emptorem, & rem ipsam a venditore petere posse, & usuras pretii illati, si premium a tertio, solvendi causa, sub usuris accepti, vide Bald. ad l. 4. C. *ed. qu. 4.* & ad l. 2. C. *de usuris.* ⁸ Vid. in hac legem Leonin. *ib. 3. emend. c. 20. n. 1.* & Innocent. *in cap. final. extr. de empt. & vend. Anl.* ⁹ His enim iura fundi declarantur ac demonstrantur. ¹⁰ Sed & instrumenti descriptionem ei permittere, l. 15. *infr. de reb. aucto.* vide quæ notavi ad l. 4. 5. *supr. familiæ.* add. l. 52. §. *ed.* ¹¹ Facit exemplum Cannii & Pythii apud Cicero. ¹² Solita forte, usura debite ob moram (post sententiam antecedentem, l. 4. C. *depositi.* l. ult. *in fin. princ. C. de usur. rei judic.*) non pertinet, ut *hic. Synop. ed. cap. 42.* ¹³ l. 8. *supr. de eo, quid certo loco.* Hinc colligit, officium judicis non prelupponere vel fingere obligacionem vel actionem, add. l. 3. *in fin. infr. de annuis.* idque in relatinibus concedendis apparere, l. 17. *in fin. l. 24. in fin. supr. de minor.* add. l. *deducta.* ¹⁴ §. *acceptis. infr. ad SC. Trebell. I. quarto. 54. in fin. infr. locati.* ¹⁵ Emptio & venditio contractus est bona fidei: Unde notam fidei sua emptore soluto venditorem fidei sua liberari, ut si unius alteri fidem servare non cogatur, alter alterius quoque eandem servare non teneatur. ¹⁶ Emptor si quo beneficio premium solvere non cogitat, nec cogitat venditor ad rem emptori tradendam. ¹⁷ An restitutio, aut quod jus iniquum impetravit, in Accurſius tentit? an acceptiprælupponis, ut Bartol. ¹⁸ l. ult. *infr. de obser. 40.* ¹⁹ Venditor eam amittat, utpote &c. *Haloand.* ²⁰ Senius eit, Restituto minore aduersus venditorem, venditor non modo ei rem praestare non cogitur sine pretio, l. 35. *supr. de minoribus fed. & traditam reperere potest.* l. 27. §. 1. *supr. de minoribus.* perinde ac hi neque venditisset, neque tradidisset, ut *hic. At.* inquires, minore restituto fidejussiones ejus non juvari, perinde ac si nunquam fidejussionis, sed eos creditoris minoris adhuc adstringi. l. 2. C. *de fidejussione minor.* l. 13. *supr. de minoribus.* Ita non pugnat invicem: si quidem hæc lex restituto minore restitutio & ejus aduersarium: Leges autem superiores restituunt minorem, non ejus fidejussionem, quia de nece fidei detrimento tertii, puta creditoris, agitur, in quem, etiam si dolo cum minore contraxit, l. 7. §. 1. *infr. de exception.* l. 2. *in fin. C. de fidejussionibus minor.* etiæ nihil illi deperit restituto minore, fidejussione restitutio, ut in calu l. 89. j. de *adquir. vel omitt. heredit.* ²¹ Et sic, cum certo die ac certo loco tradi vinum oportaret, nullus interfuerit. ²² Emptoris mora tolli effectum mora venditoris. Vel ita, in pari, hoc est, ejusdem temporis, mora emptoris & venditoris, deterior est agentis conditio: in successiva, ultima mora nocet. ²³ Mora emptoris seu debiteris non inficitur, cum venditor, id est creditor, est in mora. Bart. l. 17. *supr. de periculo.* ²⁴ Nisi ipse venditor dolo fecerit: arguit ita mora posterior (puta ab emptore admissa), post moram venditoris, nocet, ut *hic.* nisi dolus aduersarii intercesserit. *infr. ed. in fin.* ²⁵ Quandoque pro quodcumque. ²⁶ Mora ultima quando, & cui noeatur, dixi ad l. 17. *supr. de peric.* ²⁷ Antapacha hic videtur definiri: Elt autem antapacha chirographum tributi a debitor retro soluti, add. l. 2. C. *de cond. ex lege.* atque ita dominus per antapacham probat tributum sibi deberi. ²⁸ Propter tributum non soluta potest fieri venditio fundi. C. *si propt. public. penitiat.* & C. *de capient.* & *distratend. pignor. tribut. causæ.* lib. 10. tit. 21. ²⁹ Conduktor seu collector tributorum aliquis provincie vel syndicus ville, vel castri, qui collectam pro omnibus caltri sui solvere cogitur, possit non solventium potest vendere. Bart. ut qui emit vectigal vel fructus, redditus & preventus vectigalium a communia, videatur emisse peناس transgressorum sine contumaciam. Cyrus. seu milites eorum, qui tenentur solvere vectigal, l. 60. §. 8. *infr. locati.* coque causa five celsis fint actions five non, tacite tamere videntur celsis actu ipso emptoris & venditionis. Bald. ad l. 17. C. *de usuris.* ³⁰ *Saltus, palca, loca pastorum adiuncta.* ³¹ *penult.* §. 1. *supr. si servitus.* l. 25. *supr. de pignorat.* l. 8. *infr. de instructo.* Varro 4. *de lingua.* Quos agros non colebant propter silvas, aut id genus, ubi pecus paci posset, & possidebant, ab usu suo saltus nominarunt. *Elius Gallus apud Festum in Saltum.* Saltum definit ubi silva & pastiones fint, quarum causa causa quoque ibi sunt: si qua particula in eo saltu, pastorum aut custodum causa aratur, ea res non per-

52. SÆVOLA lib. 7. Digestorum.
Creditor fundum sibi obligatum, cujus chirographa²³ tributorum a debitor retro solutorum apud se deposita habebat, vendidit Mævio ea lege, ut si quid tributorum nomine debitum esset, emptor solveret: Idem fundus ob causam²⁶ eorum tributorum quæ jam soluta erant, a conductore²⁷ saltus²⁸, in quo idem fundus est, venit: eumque idem Mævius emit, & pretium solvit: Quæsum est, an empti judicio, vel aliqua actione, emptor a venditore consequi possit, ut solutionum superscriptarum chirographa [ei] dentur: Respondit, posse emptorem empti judicio consequi, ut instrumenta de quibus quereretur, exhibeantur²⁹. §. 1. Prædium estimatum³⁰, in dotem a patre filiae suæ nomine datum, obligatum creditori deprehenditur: Quæsum est, an filius³¹, qui hereditatem patris retinet, cum ab ea se filia abstinuisse, dote contenta, actione ex empto teneatur, ut a creditore³² fueret, & marito liberum³³ præstaret? Respondit, teneri. §. 2. Inter venditorem & emptorem militia³⁴ ita convenit, ut salarium quod debeatur ab illa persona³⁵ emptori cederet. Quæsum est, emptor militia quam quantitatem a quo exigere [debet], & quid ex ejusmodi pacto venditor emptori præstare debeat? Respondit, venditorem actiones extraordinarias eo nomine, quas habet, præstare debere. §. 3. Ante domum mari junctam, molibus jactis ripam³⁶ constituit: & uti³⁷ ab eo possessa domus fuit, Gaio Seio vendidit: Quæro, an ripa, quæ ab auctore domui conjuncta erat, ad emptorem quoque jure emptionis pertineat? Respondit, eodem jure fore venditam domum, quo³⁸ fuisset prius, quam veniret.

De mercede insulae venditæ: 1. De sepulcro non excepto.

2. De habitatione excepta.

53. LABEO lib. 1. Pithanon.

Si mercedem³⁹ insulae accessuram [esse] emptori dictum est⁴⁰, quanti insula locata⁴¹ est, tantum emptori præstetur. Paulus⁴²: Imo si insulam totam uno⁴³ nomine locaveris & amplioris conductor locaverit, & in vendenda insula mercedem emptori cessuram esse dixeris, id⁴⁴ accedet, quod tibi totius insulæ conductor debebit. §. 1. Si eum fundum vendidisti, in quo sepulchrum⁴⁵ habuisti, nec nominatum tibi sepulchrum excepisti, parum habes eo nomine cautum. Paulus: Minime, si⁴⁷ modo in sepulchrum⁴⁸ iter publicum transit.

§. 2. Si⁴⁹ habitatoribus⁵⁰ habitatio lege venditionis recepta⁵⁰ est, omnibus in ea habitantibus, præter⁵¹ dominum, recte recepta habitatio est. Paulus: Imo, si cui in ea insula quam vendideris, gratis⁵² habitationem dederis, & sic receperis, habitatoribus, aut⁵³ quam quisque diem conductum habet, parum caveris: nominatum enim de his recipi oportuit: itaque eos⁵⁴ habitatores emptor insulæ habitatione impune prohibebit.

De eo quod servus venditus fecit iussu venditoris. 1. De doliis fundo accendentibus.

54. IDEM lib. 2. Pithanon.

Si servus quem vendideras, iussu tuo aliquid fecit, & ex eo crux⁵⁵ fregit, ita demum ea res tuo periculo non est, si id imperasti quod solebat ante venditionem facere, & si id imperasti quod etiam non vendito seruo imperaturus eras. Paulus: Minime: nam si⁵⁶ periculosam rem ante venditionem facere solitus est, culpa tua id fa-

mit nomen saltus, non magis quam fundi, qui est in agro culto: & ejus causa habet adiunctionem, si qua particula in eo habet silvam. Cetera vide in l. 19. §. 1. *infr. locati.* ²⁹ Venditor cogitare emptori exhibere instrumenta, quæ ad defensionem rei venditæ pertinent, add. l. 48. *in fin. supr. edem.* vide l. 6. *infr. de fin. instrum.* & l. 5. *supr. familiæ.* ³⁰ Estimatum dotem accipiens maritus, ad eam agit actione ex empto, ut *hic*, quasi videtur emisse add. l. 1. C. *de jure dotum.* l. *ex conventione.* II. C. *de patris.* I. *quoties.* 16. I. *de jure dotum.* ³¹ Heres l. 1. 27. *supr. ed.* ³² Vide l. 41. §. *de contr. empt.* l. 5. C. *de evictionibus.* ³³ Si filii ab hereditate patris se abstineat, debet dotale prædium ab herede defendi. Bart. ³⁴ Liber fundus præstatur, cum nemini obligatus est. ³⁵ De militia venditione, vide l. 27. C. *de pignor.* Nov. §. 3. c. 5. Ceterum militia est officium eorum, qui in aliqua schola inter statutos relati sunt, & ab ea salarium accipiunt. ³⁶ Id est, a collegio, aut corpore aliquo, puta advocateo: & sic militiarum salarium non a sola Principis liberalitate promovat, ut ait Nov. §. 3. Injunctionem molibus jactis pilam constituit. *Haloand.* ³⁷ Domum qui vendit vel legit, ut a se venditore & testatore pollicit est, l. 1. *infr. de feru. leg.* & ideo pilas & columnas extra domum et conjunctas, vel adjacentes, vendere, vide l. 38. *in fin. supr. ed.* legare intelligitur, l. 41. §. 6. *j. de leg.* 3. omnia denique quæ ibi fuerunt, quibusque domus fuerit instructio, l. 91. §. 1. *infr. de leg.* 3. ³⁸ Facit l. 30. *infr. de acquir. rer. domin.* ³⁹ Ut l. 58. *in fin. princ. l. locati.* ⁴⁰ Imo, ut dictum non sit, videtur accedere, vide quæ notavi ad l. ult. *infr. de jure pign.* ⁴¹ Sub a quoque: & in eum erravit Labeo. ⁴² A Paulo in tribus notari Labeonem hac lege obliuia. ⁴³ *Uno nomine* insulam locat, qui toram locat, ut *infr. ed.* nec cum veteribus quibusdam hic legas, *tuo nomine.* ⁴⁴ Venditæ insulae qui mercedem accessuram dicit, de mercede sibi debita a primo conductor cogitasse intelligit, non de mercede, quam primus conductor ab aliis secundis conductoribus relando jalulam stipulatis est. Potest enim conductor relocate insulam: & quidem ampliori mercede. ⁴⁵ Bartolus id extendit ad facillum, ut si fundo vendito facillum cohereat, venditum videatur, nisi aditum habeat ex publico, add. l. 43. *supr. de rei vindicat.* ⁴⁶ Parum habet cautum, qui sibi parum cavit vel proficit. ⁴⁷ l. 10. *infr. de religijs.* alias emptori cedere videatur, l. 24. l. 23. *in fin. supr. de contr. empt.* add. l. 30. *in fin. supr. familiæ.* ⁴⁸ Hic agitur de via publica dividente sepulchrum a fundo. l. *Atius.* l. 38. *infr. de adquir. rerum dominio.* Quippe via publica, finis est intra rem, non extra. l. id quod. 7. §. 1. *supr. de pericul.* ⁴⁹ Vide Romanum singul. 27. ⁵⁰ Recipi dicuntur, quæ exceptiuntur. ⁵¹ Domum tibi vendidi ea lege, ut qui in ea habitant, habitationem habeant: in ea Titius mercede, Caius gratis, quinetiam & eo simili habitamus: Titio recte excepta est habitatio: quia licet regulariter nemo alteri stipulari poterit (l. 38. §. 17. j. *de verb. obligacionis.*) fallit tamen in traditione rei fux. l. pen. C. *ad exibend.* At & Titio & mihi? nulo modo: Ut hinc confit in generali exceptione non comprehendit personam loquens. Accurs. Bart. *hic.* Quia, si nullus in ea domo præter me habitarat? id videtur intelligi, ut ipse venditor habeat jus habitarandi. Bart. ad l. 72. (que illi est 73.) *infr. de legat.* 1. Nihil maius in tres casus tetram hanc legem dividere, quorum primus hic tuerit: Venditor excipiens habitationem habitatoribus, alii non sibi excepti intellegunt: quippe in generali fermone non continetur persona loquens. l. *inquisitio.* 19. C. *de salut.* l. *si peculium.* §. *sicut. infr. de pecul. leg.* ⁵² Gratuitam habitationem habentibus venditor habitationem excepti non intelligitur, cum generaliter excepti habitatoribus habitationem add. l. *Aquilus.* 27. J. *de donat.* Ita fiet, ut qui gratuit habent, specialiter excepti oporteat. Si tamen proprius hanc legem considerabimus, statim dici fuerit generali exceptione habitatoribus eos excepti quoque, qui gratis habent: at non hac exceptione speciali, aut quam quisque diem conductum habet, gratuitos habitatores exceptos: Hac enim speciali antecedente generalem restringi ad eos tantum, qui conductum habent, non ad eos, qui gratis habitant, pertinet: Nec enim qui gratis habitat, conductum habet.

⁵³ Aut pro *et*: legendum; at quam *αγχιζως*, pro ad quam vel si minus id placet, in quam. ⁵⁴ Emptor habitationis, poic traditam sibi possessionem, potest impune habitatores expellere: facit l. 12. l. 18. *infr. de vi.* ⁵⁵ Ut in l. 26. §. *commun. divid.* l. 3. §. *supr. de servo corrupto.* & l. ult. *supr. ad leg. Aquil.* ⁵⁶ Vendito servo venditor imperare non potest, ut que periculosa ante venditionem facere consuetus erat, faciat, ut *hic*, sed nec id quod prudens paterfamilias imperaturus non efficit. vers. *idem juris.* *infr.* Quid,

ctum esse videbitur: puta enim eum fuisse servum, qui per catastrophum descendere aut in cloacam dimitti solitus esset. Idem juris erit, si eam rem imperare solitus fueris³, quam prudens & diligens paterfamilias imperaturus ei servo non fuerit. † Quid, si hoc exceptum fuerit? Tamen potest ei servo novam rem imperare, quam imperaturus non fuisse, si (non) venisset: veluti si ei imperasti, *ut ad emptorem iret, qui peregre esset*: nam certe ea res tuo periculo esse non debet: itaque tota ea res ad dolum malum dunitaxat, & culpam venditoris, dirigenda est. §. 1. Si dolia⁴ octoginta accedere fundo, quæ infossa⁵ essent, dictum erit, & plura erunt, quam ad eum numerum, dabit emptori ex omnibus, quæ vult, dum⁶ integra det: si sola octoginta sunt, qualiacunque emptorem sequentur, nec pro non integris quicquam ei venditor praestabit.

De servo qui est apud hostes.

55 POMPONIUS lib. 10. Epistolarum.

SI servus, qui emeretur vel promitteretur, in hostium potestate sit, Octavenus magis putabat, valere emptionem & stipulationem; quia inter ementem & vendentem esset commercium: potius enim difficultatem⁸ in praestando eo inesse, quam⁹ [in] natura: etiam si officio¹⁰ judicis sustinenda esset ejus praestatio, donec praestari possit.

TIT. IL

LOCATI¹¹ CONDUCTI¹².

Cujus juris est locatio, & quonodo contrahitur.

1. PAULUS lib. 34. ad Edictum.

L Ocatio & conductio, cum naturalis¹³ sit, & omnium¹⁴ gentium, non verbis¹⁵, sed consensu¹⁶ contrahitur: sicut¹⁷ emptio & venditio.

Collatio locationis & emptionis.

2. GAJUS lib. 2. Rerum cottidianarum.

L Ocatio & conductio proxima¹⁸ est emptioni & venditioni: hisdemque¹⁹ juris regulis constituit. Nam ut emptio & venditio [ita] contrahitur, si de pretio²⁰ convenerit: sic²¹ & locatio & conductio contrahi intelligitur, si de mercede²² convenerit. §. 1. Adeo autem familiaritatem²³ aliquam habere videntur emptio & venditio, item locatio & conductio, ut in quibusdam quæri soleat²⁴, utrum emptio & venditio sit, an locatio & conductio: ut ecce, si sum aurifice [michi] convenerit, *ut is ex auro suo annulos mibi faceret certi ponderis, certeque formæ, & acceperit (verbi gratia) trecenta: utrum emptio & venditio sit, an locatio & conductio?* Sed placet²⁵, unum²⁶ esse negotium, & magis emptionem & venditionem esse. Quod si ego aurum dedero, mercede pro opera constituta, dubium non est, quin locatio & conductio sit.

De aestimatione.

3. POMPONIUS lib. 9. ad Sabinum.

C Um fundus locetur, & aestimatum instrumentum colonus accipiat, Proculus ait id²⁷ agi, ut instrumentum emptum habeat colonus: sicuti²⁸ fieret, cum quid aestimatuum in dotem daretur.

De voluntate & morte locatoris ejusque qui precario concepsit.

4. IDEM lib. 16. ad Sabinum.

1 Χατάδερον γέρανος. Haloand. Hoc quid est? si bono Accursio credimus, cursus fluentium erit. Budaeus decursum ad verbum interpretatur. Hinc Tranquillus, in Neroni, c. II. Nobilissimus eques Romanus elephanto superedens per catastrophum (quod etiam Graci hippodromon, Galli liceas & tornamenta, vocant) decucurrit. Sed cum catastrophus nihil habeat communem cum cloaca, servus cum decursum equitati, mendum hic ideo efficiat Alciatus, I. Parerg. 20. & ex quarto Pollucis 19. decursum gravis sic dictum scribit, cum ex sublimi theatru parte, per machinam quis delapsus, aliquem rapit & sursum secum asportat, ut cum Aurora Memnonem rapiebat, Jupiter Ganymedem; metaphora lupta cum gribus, quæ in terram descendunt, lubriciendi alicuius lapidis caula. Hinc grus machina Vitruvio, qua architecti faxa ingentia sublevant. Verum Turnebus 27. adver. 18. in fin. catastrophum funem intelligit, qui summo theatro alligans, declivis ad innum. theatri pertinebat solium, decubaturque (per quem descendere maximis periculis & artis, atque adeo miraculi erat: hinc Dio, ἐτι ἐπὶ τῷ ἀλέτῃ αὐγῇ εἰς τὸν ἀνάρτην τὸ δεῖπνον ἀλίδα, καὶ ἐκεῖδεν ἐπὶ τῷ ἀγνώστῳ καταβαττὸν ζεύς, hoc ille. Sed nos aliquando certius hunc locum explicabimus. vid. interim Gracos in L. 4. supr. ad L. Aquæ, qui hunc locum accipiunt de filio, qui servum meum jussit, τὸν σκαλαπινον, scalationem quandam pericolosum concidere: vel καταβόποντος τοῦτο τὸν μεταλλαγμόν. L. 3. I. 6. C. de Metallariis. 2 Facit L. 3. §. I. supr. de servo corrupt. 3 Culpæ est, si quis imperi servo, quod prudens & diligens paterfamilias non sit imperaturus. 4 Dicxi ad L. 27. supr. ed. 5 Vide L. 18. supr. ed. I. 7. 6 supr. de contr. empt. 6 Venditor della octoginta infossa venditio. Si plura fuerint, octoginta dabit, sed ea tamen integra: si tantum octoginta sint, qualiacunque ea fuerint praestando liberabitur. 7 L. 9. I. 98. L. 104. §. 2. J. de leg. I. L. 103. J. de verb. oblig. 8 Difficile & impossibile diffidunt, ut hic. & I. cum heres. 4. §. I. J. de statutib. Impossibile, in re ipsa: Difficile, in personis: Unde Aristotelei definitur. Difficile αὐτὴν, καὶ πλήθει χρήσιμη, hoc est, esse quod summo labore vel prolixo tempore fit. Impossibile id efficit, ut ne stipulatio committatur, at non difficile. Difficultas non facit inutili stipulationem, ut hic. L. 2. §. ex his. J. de verb. oblig. Impossibilitas inutili facit. 9 Facit L. 137. §. 4. supr. de verb. oblig. 10 Officio judicis dantur dilaciones. Dantur autem iusta ex causa, donec recte negotium possit expediti.

11 Lib. 4. Cod. 65. Et 20. Eccl. 1. add. L. 11. C. 70. 71. Et 3. Inf. 25. Et 2. Extrav. 18. Et 3. Harm. S. & Paul. 2. sentent. 18. Huc referre visum est, perpetuum locatoris & conductoris differentiam non sumi ab eo, qui dat aut accipit; Magis perpetua erit, si dixerimus locatorem esse eum, qui rem (puta domum) vel te utendum (puta professorem aut magistrum) praebet: conductorem, qui rem ab alio accipit utendum, vide Cujac. 2. obser. 28. 12 De conducti actione, vid. L. 15. J. cod. 13 Naturalis locatio est, hoc est, contractus locationis, jure naturali, quod & gentium, inducitus est. 14 L. 5. supr. de justitia. 15 Tantum, ut stipulatio. L. 1. §. 7. 7. supr. de obligat. Et action. 16 L. 2. supr. de obligat. Et action. 17 Locationis cum venditione, conductio cum emptione, similitudo quadam est. add. L. 2. supr. ed. 18 Nam in utraque intervenit pretium. L. ultim. in fin. supr. de leg. Rhodia. L. 10. in fin. supr. de adqu. vel amitt. possit. Pretium locationis, interdum merces (ut in operis, Graci μοῖχαι), interdum penitio, redditus, ut in prædiis, Graci premium habitationis ἀνθεκτικῆς γενούμενος. Novell. 43. ss. 120. Harmenop. 3. Epitom. 8. Clem. Alexand. I. Stromaton. τὸ μὲν ταυτότητα δοξεῖ νέοντα ταῦτα τὸ δὲ τελόνη, τέλος καὶ ἔνεικον μὲν τῷ σταθμούχῳ, μετὰ δὲ τῷ διόπτερον, καὶ τῷ τετραπλευτρῷ αὐτοῖς. Cujac. 4. obser. 26. 19 Different tam: nam in venditione, traditio: in locatione factum venit. Bart. 20 Pretium in emptione & venditione requiritur: neque emptio est aut venditio sine pretio. Ita pretium nota est emptionis. 21 Pretium in venditione præstat pro ipsa re: in locatione & conductione, merces præstat pro ipsa re: Ita fit, ut ex quantitate pretii, contractus locationis a venditione distinguitur. Pretium enim majus datur pro ipsa re & in emptione, quam pro ipsa re in conductione. 22 Tria sunt substantialia hujus contractus: consensus, L. I. supr. ed. merces seu pensio, ut hic. res

L Ocatio precatiue rogatio ita facta, quoad²⁹ is, qui eam locasset, dedisse, veller³⁰, morte³¹ ejus qui locavit, tollitur³².

De pensione remissa.

5. ULPIANUS lib. 28. ad Edictum.

SI tibi habitationem locavero, mox pensionem³³ remittam³⁴, ex locato & conducto agendum erit.

De eo quod conductor furti actione consecutus est.

6. GAJUS lib. 10. ad Edictum provinciale.

IS qui rem conductuxerit³⁵, non³⁶ cogitur restituere³⁷ id, quod rei nomine furti actione consecutus est.

De locatione alienæ insulæ per plures personas ambulante.

7. PAULUS lib. 32. ad Edictum.

SI tibi alienam insulam locavero quinquaginta, tuque eandem sexaginta, Titio locaveris, & Titius a domino prohibitus fuerit habere, agentem te ex conducto, sexaginta confequi debere placet: quia³⁸ ipse Titio tenebris in sexaginta.

8. TRYPHONIUS lib. 9. Disputationum.

N OS videamus, ne non sexaginta præstanta, nec quinquaginta fint, sed quanti interest perfri conductione: tantundemque consequatur medius, quantum præstare debeat ei qui a se conduit; quoniam emolumen conductus, ad comparationem uberioris mercedis computatum, majorem efficit condemnationem: & tamen primus³⁹ locator reputationem⁴⁰ habebit quinquaginta, quæ ab illo perciperet, si dominus insulæ habitare novissimum⁴¹ conductorem non vetuisset. Quo jure utimur.

De evictione prædi locati. 1. *De morte fructuarii, qui locavit.* *De adiicio exusto.* 2. *De vi maiore.* 3. *De igni innocentie habendo.* 4. *De grege abacto.* 5. *De imperitia.* 6. *De acquisitione rei conductæ.*

9. ULPIANUS lib. 32. ad Edictum.

SI quis domum bona fide emptam vel fundum locaverit mihi, isque sit evictus sine dolo male culpaque ejus, Pomponius ait, nihilominus eum teneri ex conducto ei qui conduxit: ut⁴² ei præfetur, frui quod conductus licere. Plane, si dominus non patitur, & locator paratus sit⁴³ aliam habitationem non⁴⁴ minus commodam præstare, æquissimum esse ait, absolvit locatorum. §. 1. Hic subjungi potest, quod Marcellus lib. VI. Digestorum scripsit: si fructuarius⁴⁵ locaverit⁴⁶ fundum in quinquennium, & deceaserit, heredem ejus non teneri, ut frui præfet; non magis quam insula⁴⁷ exulta teneretur locator conductori. † Sed an ex⁴⁸ locato teneatur conductor, ut⁴⁹ pro rata temporis, quo frutus est, pensionem præfet, Marcellus querit: quemadmodum præstaret, si fructuarii servi operas conduxisset vel habitationem: Et magis admisit, teneri eum: & est æquissum. † Idem querit: si sumptus⁵⁰ fecit in fundum, quasi quinquennio⁵¹ fruatur, an recipiat? Et ait, non recepturum: quia⁵², hoc evenire posse propicere⁵³ debuit⁵⁴. † Quid tamen, si non quasi fructuarius ei locavit, sed [si] quasi⁵⁵ fundi dominus? Videlicet tenebitur: decepit enim conductorem: Et ita Imperator Antoninus cum Divo Severo rescriptit. † In exultis quoque ædibus, ejus temporis, quo ædificium stetit, mercedem præstantam rescripsit. §. 2. Julianus lib. XY. Digestum

que locatur. L. 20. supr. de contr. empt. Quid? merces, qua in re esse debet? in pecunia numerata. L. naturalis. 5. §. ar cum do. 2. infr. de prescriptis. Quid, si in trumento? si convenit quotam fructum dantes (puta tertiam, quartam) locetas est, L. si merces. 25. §. vis major. 6. infr. cod. 1. cum d. obus. 52. §. 2. verfe. si in coinda. supr. pro socio. si ut certani mensuratioem modiacionem, contractus est innominatus, & agitur præscriptis verbis. L. 3. infr. de prescript. verb. L. sc. 21. C. h. t. Merces quoque in locatione certa esse debet. L. 52. infr. de donat. inter virum. 23 Familiarium eadem penes jura sunt: alia ab aliis vix distinguuntur. 24 Ut L. 65. supr. de contr. empt. 25 Id est, cum pecunia loco rem aliquam tradis & dominium in me transfers, emptio: si nudas operas, locatio erit. 26 Unum negotium, an hic proprium est negotium, aut proprius contractus ex se, qui ab aliis fit lejonus? An potius hic legendum est, Sed placet primum negotium magis emptionem & venditionem esse: Nam duæ species hic proponuntur, quarum prior, venditio: altera locatio est? 27 Siquidem astimatio, emptio est. vide L. un. infr. de estimator. 28 Astimata que quis in dotem accipit, empta ea habere intelligitur, hac L. & L. 10. §. 5. infr. de jure datum. 29 Locatio valet ita concepta quod volvere, restata tibi sit. 30 Quid si ita fuerit concepta: locatio erit, quod eam revocare? Baldus post Cynum & Raj, notat, morientem in hac specie non revocare. L. cum precario. 12. infr. de precario. 31 Tunc enim velle deficit add. L. 9. infr. qui sine manus. Morte finitur voluntas, ejusve continuatio. vide tamen c. si gratiis. de re scriptis. in 6. Goth. Præ novo intellectu hujus. I. vid. Bart. in L. & aqua. circa fin. ss. de jurisdict. Menoch. de arbit. jud. lib. I. qu. 60. n. 18. & 20. Bald. I. n. 5. C. comodatis. An. 32 v. Decimum ad Reg. ejus est null. de reg. jur. Tirapell. ad L. boves. §. hoc sermone. infr. de verb. sign. num. 5. Mod. 33 Ut L. 16. infr. de liberatione. 34 Sub ex juta caula. 35 Vel commodaverit. I. ult. §. 3. C. de fortis. focus est in creditore. L. 22. supr. de pignorat. in hunc locum vide Cujac. 8. obs. 39. 36 Cur ita? Quas utilitates ex re conducta percipit conductor, eas non refutat locatori, ex natura ipsius contractus: omnis enim utilitas rei, conductoris est. 37 Pœnam sibi dependat. 38 Conductor impedit ut frui, non modo a locatori mercedem conventam, numeratum forte, repetit. Id & eo amplius mercedem ab eodem exigit, quam relocando, ab aliis sibi stipulatis est: Imo & id quanti interest sua perfriū conductio, ut hic. & I. 8. infr. cod. 39 Et sic locator conductori tenetur ad interesse, ut L. seq. 40 Exonerationem. L. 15. §. 7. add. L. 30. §. 1. supr. cod. 41 Id est, ultimum. 42 Haec formula uitum conductor adversus locatorum. Conductor ita agit ad factum adversus locatorum, ut ei præfetur uti frui licere domo conducta. 43 Locator præstans conductori donum, æque idoneum uti est, que locata conductori fuit, & evita, liberatur, ut L. 20. infr. cod. 44 An ea ratio locum habitura est in emptore & venditore? non ita. vide L. 42. supr. de act. empt. An & in fidejussionibus? vide L. 25. in fin. supr. de recept. qui arbit. dixi plenus in L. 45. §. 2. infr. mandati. 45 Usfructuarius ades fructuariorum locare potest: quo mortuus heres fructuariorum non tenetur conductori, ut ei præfetur uti frui: quippe usfructuarius ea natura est, ut morte fructuariorum extinguitur. ut hic. nisi forte fructuariorum locaverit, ut proprietarius. verf. quid tamen. 46 Potest enim locare. L. 13. §. 8. L. 27. §. 1. supr. de usfructu. §. 1. in fin. Inf. de usf. 47 Locator non tenetur conductori inulta exulta. 48 Locati actione tenetur conductor locatori. 49 Conductor usfructuarius in quinquennium, præmortuo ante quinquennium fructuario locator, non præstans pensionem, nisi pro rata temporis quo frutus est, ut hic. Idem in præbenda possidente. c. querelam. extr. ne prediis vices suas, vel Ecclesias. 50 Sumpsus ejusce rei gratia facios repetere colonum hinc notant: at non sumpsus factos fructuum cogendorum caula. c. tuam. extr. de decimis. 51 Usfructuarius potest locare ades fructuariorum in quinquennium, ut hic. Quid, si in quinquennium locavit, & conductor impensis alias facit, & ante id quinquennium fructuariorum sit mortuus? Conductor expensas neque ab herede fructuariorum, neque a proprietatis domino, ad quem usfructuarius rediit, recipiet: propicere enim debuit conductor evenire posse, ut ante quinquennium moreretur fructuariorum. 52 Existio conductori non præstatur, si eam prævidere debuit. 53 Propicere debemus quod evenire potest, & rem ordinatam ad casum fortuitum effe. Bart. L. 27. §. 2. supr. ex quibus causis major. 54 Non tamen omnes ad id adstringuntur, ut in L. 11. §. 5. supr. de minor. L. 31. supr. ad leg. Aquil. 55 Ut quique contrahat in pliciendum: an, ut fructuariorum, vel dominus, vel emphyteuta, vel proprietarius.